خزينة الأسرار

SIRLAR HAZİNESİ

SIRLAR HAZİNESİ

SEYYİD MUHAMMED HAKKI HAZRETLERİ

MÜTERCİM : CELÂL YILDIRIM

DEMİR KİTABEVİ

NAZİLLİLİ SEYYİD MUHAMMED HAKKI HAZRETLERİ

Hazînetü'l - Esrâr

Tercemesi

ÜÇÜNCÜ BASKI

Arapça aslından çeviren :
Celâl Yıldırım

Satış ve dağıtım yeri :

DEMİR KİTABEVİ
Beyazsaray No : 4
Beyazıt/İSTANBUL
Tel. : 26 84 71

DEMİR KİTABEVİ YAYINLARI NO : 41.

«Hazînetü'l-Esrâr - Celîletü'l-Ezkâr» kitabının terceme ve yayın hakları Demir Kitabevi'ne aittir.

Eser	:	*Hazinetü'l-Esrâr - Celiletü'l-Ezkâr*
Te'lif	:	*Seyyid Muhammed Hakkı*
Terceme	:	*Celâl Yıldırım*
Tashih, tanzim	:	*İsmail Demir*
Sayfa tertibi	:	*İhsan Baktaal*
Neşir	:	*Süleyman Demir*
Tarih	:	*Nisan 1981*

Ressam	:	*Haşim Vatandaş*
Hattatlar	:	*İhsan Bulgur - Ali Selçuk Erkurt - Yusuf Tavaslı*
Operatörler	:	*Ali Sümbül - Hüseyin Talaz*
Makinistler	:	*Cevat Başaran - Haşim Sümbül*

Dizgi	:	*YAYLACIK MATBAASI*
Cilt	:	Kahraman Cilt Sanayi
Klişeler	:	*SERDAR KLİŞE*
Baskı,		Bayrak Yayımcılık - Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Tel : 528 39 53 — İstanbul/1990

Eser ve Müellif Hekkında

Birkaç Söz

Osmanlı İmparatorluğu'nun hızlı adımlarla gerilemeye yüz tuttuğu, yükseldiği cihan hâkimiyeti zirvesinden kademe kademe aşağıya doğru indiği on dokuzuncu asrın başlarında medreselerde de bir gerileme göze çarpıyordu. Artık ne yüzlerce eser yazan âlimler, ne de ilim ve medeniyete geniş kapı açan yüksek dehâlar yetişiyordu. Avrupa ortaçağın derin uykusundan uyanıp hayata hızlı adımlarla atılmış ve müslûmanların asırlarca hazırlayıp temelini attıkları ilim ve fenne sarılarak bu mirasa sâhip çıkmasını becermişti. İslâm âlemi eski güç ve kudretini yitirmiş, duraklama bir yana, her geçen gün biraz daha geriye doğru kendini itiyor, dede ve babalarından intikal eden ilim ve medeniyet mirâsına bile sâhip çıkamıyordu.

İşte bu yürekler acısı devirde kendini ilme-irfana veren heveslîler eksik değildi. Osmanlı topraklarında dinî ilimlerde kendini tatmin edemiyenler Mısır'a, Medine'ye kadar uzanıyor ve böylece dinî tahsilini ikmâle çalışıyordu. Elinizdeki kitabın müellifi de bu heveslilerden biri idi. Türkiye'de eski özelliğini kaybeden medreselerde yedi-sekiz yıl tahsil gördükten sonra boşluğunu doldurmak ve memlekete daha çok yararlı olmak maksadiyle bu zât-ı muhterem solluğu Mısır'da almış ve kısa zamanda kendisini ilim çevresine sevdirmişti.

Diyebiliriz ki eserin yazarı **Seyyid Muhammed Hakkı Efendi** islâmî ilimlere sarılmış, yıllarca Mısır'da Câmiü'l-Ezher'de tahsil hayatını sürdürmüştü. Memleket hasretine rağmen ilme olan aşkı ona her şeyi unutturmuş, Mısır'a kadar gelme imkânını elde ettiği için sık sık Cenâb-ı Hakk'a şükretmiştir.

Müellif çevredeki ilim adamlarından her vesileyle yararlanmasını bilmiş, ilimde şöhret yapan zevât-ı kirâmı ziyâret ederek çöze-

mediği mes'eleleri onlara arzetmiştir. Zâhirî ilimlerde iyice gelişmiş tikten ve Câmiü'l-Ezher hatîbinin iltifatına mazhar olduktan sonra kendisini bir taraftan da tasavvufa vermiş, böylece ruhen arınmak ve tehzîb-i ahlâk yapmanın, tezkiye-i nefs ile insân-ı kâmil olmanın yollarını araştırmıştır.

Müellif tasavvuf erbabından hayli zatlarla tanışma imkânı elde etmiş, çoğundan kendi konusunda icâzet alma basîretini göstermiş ve böylece yavaş yavaş zâhirî ve bâtınî ilimlerde söz sâhibi olabilmiştir. İşte bu arada önce tercemesini yaptığımız HAZİNETÜ'L-ESRÂR — CELİLETÜ'L-EZKÂR adlı kitabını hazırlamış, bunu hicrî 1284 yılında ilmiyle, irfaniyle, hüsn-ü ahlâkıyle isim yapmış el-Ezher hatîbine takdim etmişti. El-Ezher hatîbi kitabı büyük bir dikkatle okuyup tedkik ettikten sonra şu cümleleri kullanmıştı:

«Hazinetü'l-Esrâr kitabını araştırıcı gözüyle okudum. Bu kıymetli eseri, eşine az rastlanan kadri yüce imam, Allah'ın tevfikına mazhar olan muhakkik müdekkik Seyyid Muhammed Hakkı derleyip toplamış, halkın istifadesine sunulacak duruma getirmiştir. Evet, bu kitabı meyveleri gelişmiş bir bahçe, oldukça geniş bir bağ olarak buldum. Nasıl böyle olmasın ki Kur'ân-ı Kerîm'in itibarını arttırmak için bir nice sahîh ve hasen hadisler toplamış, bu kitab-ı mübîne itina edilmesini sağlamış ve gereğince amel edilmesine kapı açmıştır.»

el-Ezher hatîbi İbrâhîm Saka'nın takrizini yukarıda özetlerken müellifin himmet ve gayretine bir atıf yapmak istiyoruz: Seyyid Muhammed Hakkı, altı yıl sonra yine Mısır'da ikinci eserini yazmış; cihadın, mücahidlerin faziletlerini rivâyet yollarıyla toplayıp izaha çalışmış ve böylece İslâm'da cihadın önemini, lâyık olduğu değeri ifâde etmiştir. Bu ikinci eserinde de birçok esrar ve havass'dan bahsetmiş, cihadın kudsiyyetini esrarının kudsiyyetiyle meczetmeye gayret etmiştir.

Ancak ne var ki müellifin bu ikinci eseri birincisi kadar meşhur olmamış ve halk tarafından o nisbette rağbet görmemiştir. Belki eserin bir defa basılması ve mevcudunun azalması, mahdut ellerde kalması buna sebep olmuş olabilir. Dileriz ki aynı yayınevi bu büyük Türk âliminin adı geçen ikinci eserini de terceme ettirip kültür hayatımıza bir katkıda daha bulunsun..

Müellif Seyyid Muhammed Hakkı özbeöz Anadolu çocuğudur. Nazilli'nin GÜZELHİSAR köyündendir. Eskiden bu isim Aydın livası için de ikinci bir isim olarak kullanılırdı. İşte Nazillili olan Seyyid Muhammed Hakkı bu iki eserinden başka birkaç Arapça eser daha yazmış ve bu suretle İslâm kütüphanelerini kendi ilmiyle, kalemiyle zenginleştirmesini bilmiştir.

Bursalı Muhammed Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri adlı kıymetli eserinin AYDIN vilâyetine mensup meşâyih, şuarâ, müverrihîn ve etıbbânın terâcim-i ahvâli bölümünde Muhammed Hakkı Efendi'den şu cümlelerle bahsetmektedir:

«Nakşibendî tarikatı ulemâ ve meşâyihından zâhid ve müttaki bir zât olup NAZİLLİ'dendir. Nakşibendî ileri gelenlerinden Abdah Dehlevî Hazretleri'nin en has halifelerinden olup 1267'de Mekke-i Mükerreme'de vefat eden Hindî Muhammed CAN Efendi'nin müstahliflerinden, 1285 tarihlerinde memleketi olan ÖDEMİŞ'te vefat eden Hacı Halil Hilmi Efendi'den müstahliftir. Yâni ondan halifelik almıştır. Bu zât ise 1215 tarihlerinde Mekke-i Mükerreme'de rahmet-i Yezdan'a mukarin oldu.

İşte bu zâtlara halef olan Nazilli'li Seyyid Muhammed Hakkı'nın HAZİNETÜ'L-ESRÂR VE CELİLETÜ'L-EZKÂR isminde Arapça yazılan matbu bir eseri vardır. Bu eserin nihayetinde matbaacı hatası olarak ŞEYHÜ'L-EKBER MUHYİDDİN ARABİ Hazretleri'nin RİSÂLETÜ'L-ENVÂR ismindeki eserleri, adı geçenin kıymetli eserlerinden olan TEDBİRAT-İ İLÂHİYYE'si ismi verilerek ilâve edilmiştir.

NUSRETÜ'L-CÜNÛD UMDETÜ'Ş-ŞÜHÛD, MİFRAU'L-HALÂİK, SÜNUHÂT-İ MEKKİYE, TIBBÜ'L-KUR'AN HUBBÜ'R-RAHMÂN, TEFHİMÜ'L-İHVÂN FÎ TECVİDİ'L-KUR'ÂN, AHKÂMÜ'L-MEZÂHİB FÎ ETVARİ'L-LİHÂ VE'Ş-ŞEVÂRİB isimlerinde Arapça yazılı eserleri de bir arada basılmıştır.»

Böylece müellifin ikisi büyük hacimde olmak üzere yedi eser yazdığı ve bunların beşinin bir arada basıldığı, ikisinin de müstakil halde yazılıp basıldığı anlaşılmış ve başka eserlerinin bulunduğuna dair başka bir kayda ya da tesbite rastlanmamıştır.

Tercemesini gerçekleştirdiğimiz HAZİNETÜ'L-ESRÂR adlı eseri memleketimizde hem çok tanınan, hem de çok rağbet bulan klâsikler arasında bulunuyor. Müellif bu eserinde Kur'ân-ı Kerîm'e geniş yer ayırmış, Kitabullah'ın esrar ve havassı üzerinde durmuş, konuyla ilgili birçok hadîs nakletmiştir. Ancak gerek hadîsleri toplayıp naklederken, gerekse birtakım görüş ve nakillere yer verirken bazen zayıf haberleri nakletmekten kendini alamamış ve hattâ bazen aslı olmayan rivâyetlere de yer vermiştir. Bunu müellifin samimiyetine hamlediyor, daha çok sahîh rivâyetlere yer ayırdığı için eserini takdirle karşılıyoruz.

Manevî tedavide Kur'ân sûre ve âyetlerinin te'sirlerini büyük bir ustalıkla işlemiş, tarihî misallerle bunu değerlendirmeğe çalışmış, asr-ı saadetten, sahabe ve tâbiîn devrinden kapılar açmak suretiyle mevzuun daha iyi anlaşılmasına imkân sağlamıştır. Mütercim ola-

rak biz, maddi ve mânevi tedavinin birlikte yürütülmesine dikkatleri çektik ve böylece İslâm'ın bu konudaki görüşünün daha iyi anlaşılmasına yardımcı olduk. Yer yer müellifin görüşlerini dipnotlarımızla tavzih ve tefsir etmeğe çalıştık, tenkid edilecek yerlere bilhassa parmak bastık.

Müellif geniş bilgisine ve Arapçaya olan vukufuna rağmen aslen Türk olduğu için akıcı bir ifâde kullanmakta zorluk çekmiştir. Biz tercemesini yaparken ona akıcılık vermeye gayret ettik ve daha kolay bir ifade kullanarak orta tabakaya hitâb etmeğe çalıştık.

Tekrar belirtelim ki kitapta manevi tedâviyle ilgili âyet ve sûrelerden yardım beklerken maddi tedâvi yollarını unutmamak gerektir. Hazret-i Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in hayatında bunun birkaç örneğine rastlamak mümkün.

Müellif Nakşibendi tarikatına sülûk ettiği ve bu vadide halifelik pâyesine eriştiği için, eserini daha çok tasavvuf havası içinde işlemiş ve bu suretle, suretten ziyâde mânâya, bedenden ziyâde ruha hitap etmiştir. Bunun içindir ki meşâyih-ı kirâmın görüşlerine geniş yer vermiş, onların nâil oldukları ilhamları nakletmiş, görüşlerini değerlendirmiştir.

Eserinde çeşni olsun diye bazen ibâdete kapı açmış, farz ve sünnetlerden bahsetmiş, ibâdetin ruhlar üzerindeki geniş te'sirini misallerle ifâde etmiş, esrar ve hikmetine atıflar yapmıştır. Bu arada daha çok Medine-i Münevvere'de kaldığı süre içinde İslâm âleminden oraya ziyâret için gelen birçok meşâyih ve ulemâ ile tanışma imkânı elde etmiş, Kur'ân'ın esrarı hakkında, duâlarının te'sirleri konusunda geniş bilgi almış ve hemen her konuda görüştüğü yetkili zattan icâzet almayı ihmâl etmemiştir.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in aşkıyla tutuşan kalbini sık sık harekete geçirmek suretiyle şefâat-i Resûlüllah'a nâil olma yollarını araştırmış, O'na olan sevgi ve aşkının bir tezâhürü olarak birçok defalar mânada Resûlüllah'a mülâki olmuş, füyûzât-ı Muhammediyeye erişmiştir. Okuyucularına yapmış olduğu tavsiyeler her türlü takdirin üstündedir.

Müellife gönül dolusu şükran ve minnet duygularımızı arzederken ruhunun ebediyyen şâd olmasını, eserinin tercemesinde koymuş olduğum dipnotlarımdan dolayı beni afvetmesini dilerim.

DEMİR KİTABEVİ'nin ısrarı üzerine işbu nefîs eserin tercemesini Allah'ın izniyle 30 Ramazan 1397 (14 Eylül 1977) tarihinde bitirmiş bulunuyorum. Cenâb-ı Hak işbu gayretimizi kendi rızasına uygun kılarken günahlarımızın bağışlanmasına vesile eylesin!

Celâl YILDIRIM
İZMİR

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Hamd o Allah'a ki, Kur'ân'ı öğretti, insanı yarattı, ona açık konuşmayı belletti. Habîbi Muhammed'i, kendisine Kur'ân'ı indirmek suretiyle diğer peygamberlerden üstün kıldı.. Onun ümmetini, Kur'ân okumaları sebebiyle diğer ümmetlere karşı saygıdeğer mevki'e yükseltti..

Salât u selâm, Efendimiz Muhammed'e (S.A.V.) ve Onun hânedan ve yârânına olsun, Kur'ân'ın esrarı sayısınca..

Kur'ân-ı Kerîm hiç şüphe yok ki fesâhat ve belâğatin en son tabakasında, en yüksek derecesinde bulunuyor. Bu husus Cenâb-ı Hakk'ın şu beyânlarıyla sübut bulmuş oluyor :

a) «Kur'ân'ı durup düşünmüyorlar mı? Eğer o Allah'tan başkasından gelseydi, onda bir nice aykırılıklar bulurlardı.»[1]

b) «De ki: İnsanlar ve cinler birbirine yardımcı olarak bu Kur'ân'ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler, and olsun ki, yine de benzerini ortaya koyamazlar.»[2]

c) «And olsun ki, bu Kur'ân'da insanlar için her türlü misâli vermişizdir.»[3]

d) «Biz bu misalleri insanlara veriyoruz, onları ancak ilim sâhipleri akledebilir.»[4]

Böylece Kur'ân-ı Kerîm en yüksek seviyede ve en büyük yarar düzeyinde ve en güzel incelikler dizisinde, en mükemmel

---

(1) Nisâ sûresi, âyet: 82
(2) İsrâ sûresi, âyet: 88
(3) Rûm sûresi, âyet: 58
(4) Ankebût sûresi, âyet: 43

kapalılık biçiminde, en üstün özelliklerde, en çok menfaat bahşetmede ve en gönül çekici meziyetler doruğunda bulunuyor. Hiç bir kimse Onun hayret dolu esrarının künhüne ve çok anlamlı kelime kalıplarına, çokca yararlarına ve büyük fazîletlerine erişemez, bunun sonucuna varamaz.. Nitekim Cenâb-ı Hak buyuruyor ki :

«De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa ve bir o kadarını da katsak, Rabbimin sözleri tükenmeden denizler tükenirdi.»[5]

«Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa, denizler mürekkep olsa —ve yedi misli deniz de yedekte bulunup yazılsa— yine de Allah'ın sözleri bitmezdi.. Doğrusu Allah çok güçlüdür ve sonsuz hikmet sahibidir..»[6]

Sözüne güvenilir ilim adamlarının icmâiyle, Kur'ân sûreleri sayısı 114'dür.. Bazılarına göre 113 sûredir. Bunlar Enfâl sûresi ile Berâat sûresini tek sûre olarak kabul edenlerdir. Sûrelerin en üstünü ve en kadri yüce olanı: Fâtiha ve İhlâs sûreleridir. Bu, tahkik ehli ile tanınmış imamlara göredir. (Allah hepsini de en yüce makamlara eriştirsin ve onları Cennetin en yüce makamlarında eğleştirsin!)

Fâtiha ve İhlâs sûrelerinin daha üstün olduğu Cenâb-ı Hakk'ın şu beyâniyle de sübût bulmuştur :

«And olsun ki, sana daima tekrarlanan yedi âyetli Fâtiha'yı ve Kur'ân-ı Azîm'i verdik.»[7]

Bu hususta Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ise şöyle buyuruyor :

«Canımı kudret elinde bulunduran Cenâb-ı Hakk'a and olsun ki, Allahü Teâlâ ne Tevrat'ta, ne İncîl'de, ne Zebûr'da, ne de Kur'ân'da Fâtiha'nın bir benzerini indirmemiştir. Fâtiha tekrarlanan yedi âyettir ve Kur'ân-ı Azîm'dir ki o bana verilmiştir.»[8]

---

(5) Kehf sûresi, âyet: 109
(6) Lukman sûresi, âyet: 37
(7) Hicr sûresi, âyet: 87
(8) Kütüb-i Sitte'den

Bir adam Peygamber Efendimiz'e gelerek sordu :
— Kur'ân'da hangi sûre daha büyüktür?
— Kul hüvallahü ehad... sûresi, diye cevap verdi.

Sonra devam etti :
— Kur'ân'da hangi âyet daha büyüktür?
— Âyetü'l-Kürsî (Allahü lâ ilâhe illâ hüvel hayyül kayyûm...)

Diye cevap verdiler.

Meşhûr olan tesbîte göre Kur'ân'daki âyet sayısı: 6660'dır. Bu âyetlerin en üstünü, en şereflisi ve en büyüğü, **ÂYETÜ'L-KÜRSÎ**'dir. Az ileride bu husustaki hadîs-i şerîflere yer verilecektir, inşâallah...

Araştırma neticesinde Fâtiha'nın, Âyetü'l-Kürsî'nin ve İhlâs sûresinin daha büyük, daha yüce, daha üstün, yararlarının daha çok, sırlarının daha hayret uyandırıcı, özelliklerinin daha şerefli, bereketlerinin daha fazla olduğunu, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'den vârid olan sahîh hadîslerle tesbit ettim ve bunları okuyanlar için büyük müjdeler bulunduğunu Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in haberlerinde buldum. (En olgun salât ve en kâmil selâm ve saygı O'na olsun!) Ayrıca, Yâsîn, Fetih, Vâkıa, Mülk, Nebe', Duhâ, Elem Neşrah, Kadir, Lem Yekün, İzâ Zülzilet, Kevser, Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn, İzâ Câe, Muavvazeteyn sûreleri ve Âmene'r-Resûl, En'âm sûresinin ilk üç âyeti, Berâat sûresinin son iki âyeti, Haşir sûresinin son âyeti ve Kur'ân âyetlerinden bir çok âyetler hakkında bir nice fezâili tesbit ettim. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in sabah, akşam, geceleri ve gündüzleri bunların fazîletleri, esrarı üzerinde devam ettiğini, bunları öğrenmeyi ve öğretmeyi emrettiğini, erkek ve kadınlara, çocuk ve komşulara duyurulmasını tavsıyede bulunduğunu, bunlara çokca devam etmelerini söylediğini; Peygamber'den (S.A.V.) sonra ashâb ve âlimlerin bunları okumayı kendilerine gerekli bulduklarını, gece gündüz devam ettiklerini ve bunları okumanın keyfiyetini açıkladıklarını, kaçar def'a okunacaklarını, hangi vakitlerde nasıl okunma-

sı gerektiğini, yararlarını ve çoluk çocuklarıyla din kardeşlerini bu sûre ve âyetleri çokca okumaları için tahrîk ve teşvikte bulunduklarını araştırıp haberlerden çıkardım. Bu nedenle imkân nisbetinde bunlara yönelmem vâcib oldu.. Bu hususda vârid olan hadîs-i şerîfleri toplayabilmem için Allah'a yönelip istiharede bulundum.. Her ne kadar bu konuya ehil değilsem de, istekli olanlara bir kolaylık sağlamak için mevcut tefsir ve hadîs kitaplarından ve İLM-İ HAVVÂS'da imam olanların sözlerinden derleyip bir kitap meydana getirmeyi uygun buldum. Tâ ki istekli olanlar bu konuda iki dünya yararı elde etsinler, büyük sevaplara erişsinler ve ilâhî ğufrâna nâil olmak gibi en üstün feyze ulaşsınlar. Şüphesiz ki, insanı en çok ilâhî mağfirete mazhar kılan ve Cennete ulaştıran şey, Allah'ın kitabını okumaktır. O kitap ki, en belirgin kanıtları içinde taşımaktadır o Arapçadır, içinde hiç bir eğrilik yoktur.

Evet, Kur'ân okumak, zikirlerin kirvesi, hayırlı kişilerin en üstün ibâdetidir. İşte böylece Allah'ın bana kolaylaştırdığı şeyleri şu sahifelerde topladım ve ismine HAZÎNETÜ'L-ESRÂR CELÎLETÜ'L-EZKÂR dedim. En yüksek hilm sâhibi olan ve kusurları çokca gizleyen Allah'ın tevfîkıyle ve O'nun Habîbi, yaratılmışların efendisi Hazret-i Muhammed'in (S.A.V.) himmetiyle bu kitabı meydana getirdim. Halbuki hem sermayem az idi, hem fesahat ve san'atım da bu hususta yok idi.. Kalbim de böyle bir tertibde bulunmaktan beni men'ediyordu.. Çünkü zamanın kınamasından, ayıplamasından korkuyordu.. Ama bunca fazîlet ve esrarı kardeşlerime ulaştırmak için beni ileriye iten bir güç vardı: «İşlerimi düzenleyip yoluna koymakta Allah benimle beraberdir» dedim. Çünkü kim Allah için ise, Allah da onun içindir..

Yanılma ve hatamda beni ma'zur gören kimseden bağışlanma ve düzeltme rica ediyorum; kim de afveder ve düzeltirse onun mükâfatı Allah'a aittir. Hem Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz :

«Alçak adam kusurları arayıp rüsvay eder; şahsiyetli kimse ise kusur ve ayıpları düzeltir!» buyurmamış mı? Çünkü insan hata ve yanılmanın vasatıdır.

Bu hususta da benim muvaffakıyetim ancak Allah iledir. Ancak O'na dayanır ve sadece O'na yönelirim..

Bilmiş ol ki kardeşim, (Allah beni de, seni de basîret nuruyla aydınlatsın!) bir çok din kardeşlerimi Arap ve Rûm ülkelerinde gördüm, Kur'ân okumayı terketmişler, şeyhlerin tertipledikleri birtakım virdler üzerine kapanıp kalmışlar ki bu tertipler, terbiye ve sülûk başka idi.. Onlardan bir kısmı o tertibin müellifinin kerâmetlerine itimad ederek okuyor; bir kısmı zamanın şeyhlerinin tenbihlerine kulak ve gönül vererek ona devam ediyor; bir kısmı da Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in rü'ya hakkındaki haberini dikkate alarak o tertiplerin müellifinin rü'yasına bağlanarak okuyor. Bunlar, yakutlar arasında boncuğu seçip alanlara benzerler..

Azamet sâhibi Allah'a hamdolsun ki zamanımızda Kur'ân garip kalmıştır. Şeyhlerin tertipledikleri virdlerin fazîleti hakkında ne Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'den bir hadîs vârid olmuştur, ne de bu hususta bir icma' vâki' olmuştur.. Rü'yada Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'i görüp O'ndan bir şeyler nakledenlerin bu husustaki haberi ne bu konuya, ne de başkasına delil ve hüccet olamaz. Hem okunan tertiplerin mânası bilinmedikçe bir sevab da ifâde etmez.. Nitekim Hâfız İbn Hacer de aynı görüştedir.

Kur'ân okumanın sevâbına gelince: Onun mânasını bilene de, bilmeyene de sevâb ve mükâfat vardır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'in lâfzını okumak da bir ibâdettir. Diğer şeyler (zikirler, duâlar) böyle değildir; az da olsa mânasını bilen sevâba erer, bilmeyen ise değil. İlim adamlarının çoğu bu görüştedir. Bazısına göre, bu mes'ele üzerinde durmak gerek.. Ama bize gereken en üstün, en büyük ve en şerefli vird olan Kur'ân'ı okumaktır.. Çünkü Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) Efendimiz :

«Allah kelâmının diğer kelâmlar (sözler) üzerine olan üs-

tünlüğü Allah'ın yaratıkları üzerine olan üstünlüğü gibidir.»[9] buyurmuştur.

Diğer hadîslerinde de :

«Allah ile konuşmak isteyen kimse, Kur'ân okusun!»[10]

«Sizden kim Rabbisiyle konuşmak istiyorsa, Kur'ân okusun!.»[11]

«Eğer Allah'ın (Andolsun ki biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O halde bir düşünen var mı?) meâlindeki beyânı olmamış olsaydı, diller Kur'ân'ı okumaya güç getiremezdi

Çünkü onun azâmet ve mahabbeti oldukça yüksektir..»[12]

«Kur'ân okuyan kimse benimle dudak dudağa konuşmuş gibi olur.»[13]

«Bütün namazların sevâbı toplanacak olursa, Kur'ân'dan bir harfin sevâbına karşılık olamaz!»[14]

«Kur'ân okuyan kimse peygamberliği (onun nurunu) iki yanı arasına yerleştirmiş olur; ancak ne var ki kendisine vahiy inmez»[15] buyurmuşlardır.

Bu hususta âyetler :

«Ona levhalarda herşeyden bir öğüt yazdık ve her şeyi uzun uzadıya açıkladık; onlara sıkıca sarıl, milletine de emret, en güzel şekilde tutsunlar.»[16]

«Size ansızın, farkına varmadan azâb gelmeden önce Rabbinizden size indirilen en güzel söze, Kur'ân'a uyun!»[17]

«Dinleyip de en güzel söze uyan kullarımı müjdele.. İş-

(9) Deylemi: İbni Abbas'dan (R.A.)
(10) İbn Kesir..
(11) Deylemi, Müsned-i Firdevs'te..
(12) Hâkim Müstedrekte.. Deylemi..
(13) Deylemi
(14) Deylemi
(15) Hâkim
(16) A'raf sûresi, âyet: 145
(17) Zümer sûresi, âyet: 55

te Allah'ın doğru yola eriştirdiği onlardır. İşte onlar akıl sâhipleridir.»[18]

Şüphesiz ki bu âyetler ve hadîsler, Kur'ân'ın esrarı ile ilgili beyânlardır; tahrîk ve teşvîklerdir; uyarma ve ta'lîmlerdir. Onun kırâetine devam eden herkese.. İkazdır, gafillere.. Kınamadır, azardır, ondan başka şeyle meşgûl olanlara..

Bu konuda İmam Dînurî, Keşfü'l-Künûz adlı eserinde diyor ki :

«— Ey akıl ve zekâ sâhipleri ve ey düşünebilen insanlar! Zamanımızda halkın daha çok meşgûl olduğu zikirlere ve virdlere bakın.. Bunlar şeyhlerin tertipledikleri birtakım sözlerdir Bunlara devam edenleri Kur'ân okumaya tahrik ve teşvik ettiğinde, virdlerimi zamanında yerine getirmekten fazla vaktim kalmıyor ki Kur'ân okuyabilelim, diye cevap verirler. Onların vird ve zikirlerinin fazîleti, Kur'ân'ın fazîleti karşılığında ne olabilir? Eğer şeyhlerin bu tertipleri, Peygamberlik devrinde mevcut olsaydı veya hilâfet çağında bulunsaydı, herhalde onları yakar ya da suya atarlardı. Çünkü belirtilen tertipler, Kur'ân'ın fazîletlerini bilmeyen kimselerin gönlünü süslemiştir. onları Kur'ân okumaktan alıkoymuş, bir nev'i hapsetmiştir.»

İmam Dînurî'nin bu iddiası hakkın şahidi ve müşahididir, insafı olanlar bunu böyle kabul eder. Çünkü o sözleriyle Kur'ân'ın şu beyânına işâret etmek istemiştir :

«Kendilerine okunan bir Kitab'ı sana indirmiş olmamız onlara yetmiyor mu? Bunda, inanan topluluk için rahmet ve ibret vardır.»[19]

Adamın biri İmam Şiblî (Rahmetü'llahi aleyh) Hazretleri'ne geldi ve bana tavsiyede bulun, dedi.

İmam ona şu tavsiyeyi yaptı :

«— Allah'ın Kelâmına (Kur'ân) sarıl, gerekli ol, ondan başkasını terket!. Kur'ân'la beraber ol, diğerleri bırak!. Bırak da kendi sapıklıkları içinde bocalayıp dursunlar..»

(18) Zümer sûresi, âyet: 18
(19) Ankebût sûresi, âyet: 51

eş-Şihab adlı kitapta da bu husus belirtilen şekilde anlatılmıştır..

Bunun için denilmiş ki :

«— Mürid, Kur'ân'da arzuladığı her şeyi bulmadıkça mürid olamaz.. Kur'ân ölçüsüyle noksanı artıktan fark edip bilmeli; Allah sözüyle doymalı, başka sözleri terketmeli, böylece gerçek mürid olmalıdır.»[20]

Hârun bin Ma'rûf diyor ki :

«— Hadîs ile meşgul oldum, Kur'ân okumayı terkettim. Bir gece rü'yamda bir şahıs gördüm, şöyle diyordu: Kim Kur'ân okur ve fakat hadîsi Kur'ân'a tercîh ederse, azâba uğrar.. Nitekim çok geçmeden gözümü kaybettim..»

Yahya bin Muâz da diyor ki :

«— Kendisinde üç haslet bulunmayan kimse Allah dostu değildir: 1. Allah Kelâmını başka sözlere, 2. O'na kavuşmayı başkasına kavuşmaya, 3. O'na ibâdeti başkasına hizmete tercîh eder.»[21]

Büyük sahabî İbni Mes'ud (R.A.) diyor ki :

«— Bir şey okumak istediğinizde, Kur'ân'ı tercîh edin!. Çünkü onda önce gelenlerle sonra gelenlerin ilmi mevcuttur.»

Meşâyih-ı kirâmdan bâzısı diyor ki :

«— Virdini, Kitab ve Sünnette geçen virdlerden başkası yapma ki âlimlerden ve ediplerden olasın! Çünkü öyle yaptığın zaman yani Kur'ân ve Sünnet'e uyduğun zaman zikirle tilâvet arasını birleştirmiş, ikisini bir arada yapmış olursun; böylece sana hem tilâvet edenin, hem zikredenin sevâbı verilmiş olur.»

«Kitab ve Sünneti terketmek, insanın arzuladığı bir mertebe olmasa gerek; dünya ve âhiret hayrını uman kimse için ancak bu ikisine uymak gerek.. Kim Sünnette vârid olmayan bir virdi fakirlerin önüne koyarsa, Allah ve Resûlüllah'a karşı edebini bozmuş olur.»[22]

(20) İhyâu Ulûmi'd-Din: Âdâbu't-Tilâve...
(21) İhyâu Ulûmi'd-Din: Muhabbetullah bahsi..
(22) Rûhu'l-Beyân: Hadid sûresi tefsiri..

Nitekim meşâyihdan bir kısmı demiş ki :

«— Kim içerdeki yaygı üzerinde edebini bozarsa, kapıya sürülür. Kapıda edebini bozan ahıra kovulur.»

Mânevî alanda ilerledikten ve artırdıktan sonra gerilemek ve noksanlaşmaktan Allah'a sığınırız.[23]

Ben fakir de diyorum ki: (Kudreti yüce Allah ona yardımcı olsun!) **«Allah kelâmından başka bir vird arzu eden kimse, kıymetli yakut dururken boynuna boncuk takan kadına benzer...»**

⁂

NİYETLERİ TASHÎH ETMENİN FAZÎLETLERİ HAKKINDA SAHÎH HADÎSLER VE İMAMLARIN SÖZLERİ

Bilmiş ol ki ibâdet iki kısma ayrılır: Bir kısmı katıksız bir yakınlık ifâde eder ki onda aslâ vesîle mânası yoktur; namaz, zekât, hacc, Kur'ân, oruç, tehlîl ve benzeri ibâdetler gibi.. Bir kısımlarda, sıhhatli olabilmeleri için niyet şarttır; âlimlerin bu hususta ittifakı vardır. O kadar ki niyet olmazsa, o da sahîh olmaz.. Bunlardan niyetsiz yapılan farzları, vâcibleri kazâ etmek vâcibdir.

Bir kısmı da içinde vesîle mânası vardır; abdest, gusül, ikamet, ezân, Kur'ân öğretmek ve benzeri ibâdetler gibi. Bu kısım hakkında Hanefîlerle Şâfiîler arasında görüş farkı vardır: Hanefîlere göre niyet şart değildir, yani sıhhatinin şartı değildir, belki sevâbı gerektiren bir ibâdet olduğu için şarttır. Çünkü niyetsiz ibâdet vasfının kalkması, vesîlenin kalkmasını gerektirmez. Zirâ bu vasfın niyete ihtiyacı yoktur. Ama birinci kısım böyle değildir; onda ancak ibâdet vasfı vardır; bu vasıf niyet olmayınca kalktığı zaman, aslında hükümsüz olur. Çünkü bu ibâdet, sadece Allah'a yaklaşmak için şeriatte konulmuştur. Şâfiîlere göre, niyet bu kısımda sıhhat için de şarttır, birinci kısımda olduğu gibi.. Nitekim Peygamber

(23) Vasâya'l-Kudsî

(S.A V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Ameller ancak niyetlere göredir.»**[24]

Hazret-i Ömer'in (R.A.) yapmış olduğu sahîh rivâyete göre Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki :

«Ameller ancak niyetlere göredir; herkese ancak niyet ettiği vardır: Kimin hicreti Allah ve Resûlüllah'a ise, şüphesiz onun hicreti Allah ve Resûlünedir. Kimin de hicreti bir şey elde etmek için dünyaya ise veya evleneceği bir kadına ise, onun da hicreti, hicret ettiği şeydir..»

O halde Kur'ân okuyana, okutana ve alâkalı diğer kimselere gereken, bu fiilleriyle Allah rızâsı kasdetmektir. Cenâb-ı Hak buyuruyor ki :

«Halbuki onlar, doğruya yönelerek, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk etmek, namazı kılmak ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardı..»[25]

Yukarıda meâlini yazdığımız âyetle hadîs, İslâm'ın temel prensibidir.

İbni Abbas (R.A.) diyor ki :

«Kişi niyeti oranında korunmuş olur.»

Başkası ise: **«İnsanlara niyetleri ölçüsünde verilir»** diyerek mânalandırmıştır. Nitekim aynı hususu İmam Nevevî «Kur'ân'ı ezberleyenlerin âdâbı» bahsinde belirtmiştir.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz amel ile ilgili hadîslerini şu sözleriyle açıklayarak buyurmuştur ki :

«Allah bir sözü ancak amel ile kabul eder ve hiç bir sözü ve ameli de niyetsiz kabul etmez.»[26]

«Niyeti olmayanın hiç bir sevâbı (mükâfatı) da yoktur.»[27]

Ebû Hüreyre (R.A.) bu hadîslerin ışığı altında diyor ki :

«İnsanlar kıyâmet günü niyetlerine göre haşrolunacaklardır..»

(24) *Sahih-i Buhâri, Sahih-i Müslim..*
(25) *Beyyine sûresi, âyet: 5*
(26) *Taberâni: İbni Ömer'den (R.A.)*
(27) *İbnü'l-Mübârek - Müsned-i Firdevs..*

Diyebiliriz ki: İşlenen her amel dört şeye muhtaçtır :

1. Başlanmadan önce o hususta bilgiye.

Aksi halde bozduğu düzelttiğinden çok fazla olur.

2. Başlarken niyete.

Aksi halde sevap elde edemez. Nitekim Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki: **«Niyeti olmayana hiç bir ecir yoktur.»**[28]

3. Başladıktan sonra sabretmeye.

Aksi halde hürmet edeceği yerde hürmetsizlik etmiş olur..

4. İhlâsa...

Amelini Allah'a teslîm ederken, onu yalnız O'nun rızâsı için yaptığını düşünecek. Aksi halde işlediği amel geri çevrilir de kendisinden kabul olunmaz..

Nitekim Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) Efendimiz kudsî hadîste buyurdular ki :

«İhlâs (gösterişsiz amel) benim sırlarımdan bir sırdır ki onu kullarımdan sevdiğim kimsenin kalbine emanet olarak bırakırım.»[29]

Seyyid Ali'de de böyle belirtilmiştir.

İmam Süyûtî İTKAN adlı eserinde diyor ki :

«Kur'ân okumak sair zikir ve virdler gibi niyete muhtaç değildir. Ancak namaz dışında bunu adayacak olursa, o takdirde adadığı şeye niyet getirmesi gerekir. Sadece zaman ta'yîn eder de niyeti terkederse, kâfi gelmez.»

Kutu'l-Kulûb'da deniliyor ki :

«Kur'ân-ı Kerîm'i aşikâr okumakta yedi âdâb vardır :

a) Emredildiği şekilde dane dane ve âhenkli okumak.

b) Sesi güzelleştirmek.

Böyle yapmak menduptur. Nitekim Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Kur'ân'ı seslerinizle süsleyin!.»** Di-

(28) *Müsned-i Firdevs*
(29) *Taberâni*

ğer bir hadîsde de: **«Kur'ân'ı güzel sesle makam üzere okumayan bizden değildir!»**[30]

c) Kulaklarına duyurmak ve kalbiyle öğüt almak.

Bu da Kelâmullah üzerinde derinden derine düşünmek ve mânasını anlamaya çalışmakla olur. Bütün bunlar ancak aşikâr okunurken mümkünleşir.

d) Sesini yükseltmek suretiyle uykuyu kaçırmak.

e) Allah'ı anmasını sağlamak için uykuda olanı uyandırmak.

Böyle yapmak, o adamı ihyâ etmeye sebep olur.

f) Tembel oturanı, gaflet içinde bulunanı harekete geçirmek, hevesini getirmek ve böylece Rabbin hizmetine kalkmasını sağlamak.

Böylece onun iyilik yapmasına ve takvâya yönelmesine yardımcı olmuş olur.

g) Aşikâr okumakla Kur'ân'ı çok okumaya yol açmak ve bunu âdet haline getirip devam etmek.

Böyle yapmakta çokca amelde bulunmak vardır.

İşte Kur'ân 'okuyan kimse bu niyetler üzere bulunursa, aşikâr okuması efdâldir. Çünkü bunda bir çok ameller mevcuttur. Ameller ise niyetin çokluğuyla üstün değer taşır. Nitekim ashâb-ı kirâm (Allah hepsinden razı olsun!) bir yerde toplandıklarında aralarından birine, Kur'ân'dan bir sûre okuması için emrederlerdi.»[31]

Akabe bin Âmir'den (R.A.) yapılan rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) buyurdu ki: **«Kur'ân'ı aşikâr okuyan, aşikâr sadaka veren gibidir. Kur'ân'ı gizli okuyan, sadakayı gizli veren gibidir »**[32]

İmam Rabbânî (K.S.) Hazretleri diyor ki :

«Kim Kur'ân okumanın veya namazın veya sadakanın sevâbını ölülerinden bir şahsın ruhuna bağışlamayı niyet eder ve diğer mü'minlerden de buna ortak olmayı kasdederse, Allah her birinin ruhuna kâmil sevâp verir, o şahsın sevâbından da hiç bir şey eksilmemiş olur.» Çünkü Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: «Şüphesiz Rabbim mağfiretin çok geniştir..»

(30) *Buhârî: Ebû Hüreyre'den (R.A.) Ahmed bin Hanbel - Ebû Dâvud - İbni Hibbân..*

(31) *Rûhu'l-Beyân*

(32) *Mesâbih*

ALLAH'I ZİKRETMENİN SÜNNETLERİ

Kalb huzuru ve hâlis bir niyetle yapmak.. Aynı zamanda mümkün olduğu nisbette gizli zikretmek.. Çünkü gizli yapılan zikrin âşikâr yapılan zikir üzerine yetmiş derece üstünlüğü vardır. Nitekim Cenâb-ı Hak (C.C.) buyuruyor ki :

«Rabbinize gönülden ve gizlice yalvarın. Doğrusu O aşırı gidenleri sevmez.»[33]

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz de: **«Zikrin hayırlısı, gizli olanıdır»** buyurmuştur.

Çünkü gizli yapılan zikir, Allah için gösterişten uzaktır, yararı da o nisbette çoktur. Bu tecrübeyle sâbit olmuştur.[34]

Ebû Musâ el-Eş'arî (R.A.) diyor ki :

«Bir seferde idik, yani Hayber savaşından dönerken, bir vadiye geldik, ashâb-ı kirâmdan bir çoğu tekbîr getirerek seslerini yükselttiler. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) Efendimiz onlara dedi ki: «Ey insanlar! Kendinize gelin, yavaş olun; çünkü siz ne sağıra, ne de gâibe sesleniyorsunuz; her şeyi işiten ve çok yakın olan Rabbinize duâ ediyorsunuz.. O hep sizinledir..»

Bu ve benzeri hadîsler zikri gizli yapmanın müstehab olduğuna delâlet etmektedir.

Ama Keşşâf Şârihı, bunun zaman ve zemine göre değişebileceğini söylüyor. İrşad makamında olan şeyh, bazen mübtedi olan müridine sesini yükseltmesini emreder. Tâ ki böyle yapmakla onun gönlündeki düşünceler kalkmış olsun.[35]

Müzhir kitabında yazılan husus da buna uygun düşmek-

(33) *A'râf sûresi. âyet: 55*

(34) *Hadâiku'l-Ahbâr*

(35) *Serhû'l-Meşârik*

tedir. Şöyle ki: Sesi yükselterek zikretmek câizdir, belki müstehabdır. Şu kadar ki böyle yapmakta riyâ bulunmasın.. Çünkü böyle yapmakla din halk arasında güçlenmiş olur ve zikrin bereketinin dinleyenlerin evlerde, dükkânlarda gönlüne ulaşmasını sağlar.

Aynı zamanda aşikâr okumakla, dinleyenleri kıyâmet günü kendi lehine şâhit tutmuş olur. Onun sesini işiten yaş kuru ne varsa hepsi onun için şehadette bulunurlar.

Meşâyihtan bir kısmı zikri gizli yapmayı ihtiyâr etmiştir. Çünkü böyle yapmak gösterişten çok uzaktır. Ancak ne var ki bu kişinin niyetine bağlıdır: Niyeti doğru ise, sesini zikir ve kırâet ile yükseltmesi daha iyidir. Gösteriş yaparım endişesi taşıyan kimsenin ise gizli okuması daha iyidir..

KALBÎ ZİKİR

Bilmiş ol ki, kalbî zikir, içinde dilin payı bulunmayan zikirdir. O sadece zevke dayalı bir mânadır, onu açıklamak mümkün değildir; kalem onu ifâde edemez, dil onu anlatamaz..

Âlimler, kalbî zikrin melekler tarafından tesbit edilip yazıldığı hakkında görüş ayrılığı izhar etmişlerdir: Bazısına göre melekler onu yazar, bu tarz zikrin melekler tarafından bilinmesi için Allah ona bir alâmet koyar; güzel koku gibi. Bazısına göre melekler onu yazmaz. Çünkü Allah'tan başkası ona muttalî olamaz. Birincilerin görüşünün daha sahîh olduğu söylenir. Şerhü'l-Meşârik'de de böyle denilmektedir. Mesâbîh şârihı diyor ki: Tehlîl, tesbîh ve benzeri zikirlerin mücerred kalb ile yapılması veya dil ile anılması arasında görüş farkı doğmuştur .Hangisinin efdâl olduğu üzerinde ihtilâf vardır. Birinci görüşü tercîh edenler şunu hüccet olarak göstermektedirler: Kalbin ameli, dilin amelinden daha üstündür. Çünkü onda gösteriş yoktur. İkinci görüşü tercîh edenler ise şunu hüccet olarak göstermektedirler: Dil ile yapılan amel daha çoktur, bu bakımdan fazla sevap kazandırır. Sahîh olan, ikincilerin görüşüdür.

Nitekim İmam Nevevî Hazretleri bu hususu Müslim'in şerhinde belirtmiştir.

Sofî tâifesinin efendisi Cüneyd-i Bağdâdî (K.S.) diyor ki: «Ey fakirler cemaati! Sizler Allah ile tanınıyor ve O'nun için ikram olunuyorsunuz.. Yalnız kaldığınızda Allah ile nasıl bulunduğunuza dikkat ediniz: Kulun bütün vakitleri ilâhî tâate çevrilebilir. İsterse yemek ve içmek anında olsun, isterse yatakta bulunsun, isterse karısıyla cinsî yaklaşma halinde olsun.. Konuşurken, bazı hareketlerde bulunurken de durum aynıdır. Çünkü ameller niyetlere göre değer kazanır. Yemek yerken bununla ibâdete güç kazanmayı yardım görmeyi niyet eder, bir şey içerken de aynı şeyi düşünür, lezzet almayı bir tarafa iter, uyurken yorgunluğu, bitkinliği, üzüntüyü atıp daha neşeli ibâdete hazırlanmayı hatırından geçirirse bunların hepsi sevâp kazandıran birer ibâdet olur. Karısıyla yatarken onun hakkını ödemeyi, münasebette bulunurken şehvetini teskin etmeyi düşünür, günaha düşmemek için böyle niyet eder. Allah'a ibâdet eden bir evlâd dünyaya getirir fikri içinde hareket eder, sadece lezzet almak için bu işe başlamaz; el attığı her iş ve sanatta helâl lokma kazanmayı ve onunla ibâdet ve tâate güç ve yardım bulmayı tasarlarsa, bunların hepsi iyi niyetlerle olduğu için ibâdete dönüşmüş olur, âdet olmaktan çıkmış bulunur. Kişi bunları işlediğinden dolayı me'cur olur. Terazisi ağır gelir. kıyâmet günü iyilikleri çoğalmış olur.

Belirtilen bu âdetlerde adâba riâyet edilir de sünnet vasfına uygun düşer ve ilim ile takvâyı gerektiren mütabaatı sağlarsa hepsi de nura boyanmış olur ve bu nur ibâdet-i tâat nuruna izafe edilerek kemâl vasfı üzere gerçekleşmiş olur. Bu durumda kalb nurlanır, salâha kavuşur, böylece kalbin nuru nefse sirayet eder, nefis tezkiye edilmiş olur, ahlâkî rüsvaylık ve rezaletler yavaş yavaş nefisten ayrılmış olur ve sonra tertemiz tezkiye olunmuş nefsin bu nuru tabiata sirâyet eder de beşerî karanlıklar zâil olmuş olur. Böylece durmadan kalb nuru atmaya başlar, nefse doğru akış yapar, ordan da tabiata yö-

nelir. O kadar ki beşer tabiatı melek tabiatı gibi olur. Bu tabiatıyla tâatten başka bir şey sevmez, günah ve isyandan sakınır ve bütünüyle tabiat kalb gibi olur. Kalbiyle Allah'ı sevdiği gibi tabiatıyla da sever.

Allahü Teâlâ buyuruyor ki :

«Allah îmân edenlerin dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır; inkâr edenlerin ise dostları azgın putlardır. Onları aydınlıktan karanlıklara sürüklerler. İşte onlar cehennemlikdirler.»[36]

«Allah doğru yolda olanların doğruluğunu artırır. Bâki kalacak yararlı işler, Rabbinin katında sevâb olarak da daha iyidir, sonuç olarak da daha iyidir.»[37]

Aynı husus Vasâya'l-Kudsî'de de belirtilmiştir.

PEYGAMBER (S.A.V.) EFENDİMİZ'İN «DİN NASİHATTIR» SÖZLERİNİN AÇIKLANMASI

Yapılan sahîh rivâyete göre Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Din, Allah'a, O'nun Kitabına, Peygamberine ve Müslüman imamlarına, Müslümanların hepsine NASİHATTIR.»**[38]

Bunun gibi künyesi Ebû Rakabe olan Temîm-i Dârî (R.A.) Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'den şu hadîsi rivâyet ediyor: Peygamber (S.A.V.) **«Din nasihattır..»** buyurdu. Biz ona: **«Kimler için nasihattır?»** diye sorduk. Buyurdu ki: **«Allah'a, Kitabına, Peygamberine, Müslüman imamlarına ve umum Müslümanlara...»**

Hattabî bu hadîsi tefsir ederek diyor ki :

Allah'a Nasihat :

O'na îmân etmek, eş ve ortaklığı O'ndan nefyetmek, sıfatlarında ilhad'ı (inkâr etmeyi) terketmek, isimlerinde inkâr

(36) *Bakara sûresi, âyet: 257*
(37) *Meryem sûresi, âyet: 76*
(38) *Ahmed bin Hanbel, Müslim, Nesâi, Tirmizî*

ve inada sapmamak, O'nu Kemâl ve Celâlin bütün sıfatlarıyla vasfetmek O'nu bütün noksanlıklardan, beşerî sıfatlardan tenzîh etmek, ibâdetiyle kaim olmak, günah saydığı şeylerden kaçınmak, O'nun için sevmek, O'nun için sevmemek, O'na itâat edene dost ve yâr olmak, O'na düşman olana düşmanlık etmek, O'nu inkâr edenlerle cihad etmek, nîmetlerini itirafla dile getirmek, nîmetlerine karşı şükretmek, her işte ihlâs üzere bulunmak, bütün bunlara dâvet etmek, tahrîk ve teşvîkte bulunmak, insanlara karşı lütufkâr davranmaktır. Bütün bu vasıfların hakikatı kula raci'dir kendi nefsine nasihatta.. Allah ise nasihatçıların nasihatından ganîdir, hiç bir öğüde muhtaç değildir.

Allah'ın Kitabına Nasihat :

Hattabî diyor ki: Kur'ân'ın Allah Kitabı olduğuna inanmak onun Allah katından indiğine, insan sözlerinden hiç birinin ona benzemiyeceğine ve hiç bir kimsenin onun bir benzerini getirmeye güç bulamıyacağına gönülden îmân etmek, ona saygılı bulunmak, onu hakkıyla okumak, güzel sesle tilâvet etmek, okurken tam bir gönül alçaklığı içinde olmak, tilâvetinde harflerini yerli yerinde telâffuz etmek, onu değiştirmek isteyenleri men'etmek, içindeki her hükmü tasdîk etmek, hükümlerini anlamak, ilme ve ahkâma açılan kapılarını bilmek, misallerine dikkat etmek, öğütlerini ganimet edinmek, hayret uyandırıcı bölümlerinde inceden inceye düşünmek, muhkem âyetleriyle amel etmek, müteşâbih olan âyetlerini aynen kabul ve teslîm etmek, onun umum, husus, nâsih ve mensuhundan söz etmek, ilmî verilerini yaymak, halkı ona dâvet etmektir.. Bütün bu vasıfların hakikatı kulun kendi nefsine nasihatçı olmasına raci'dir.. Yoksa, Allah'ın Kitabı nasihatçıların nasihatına muhtaç değildir..

Allah'ın Peygamberlerine Nasihat :

O'nur risâletini tasdîk etmek, getirmiş olduğu bütün şeylere inanmak, emir ve yasaklarına uymak, sünnetinin korunup yaşanmasında kendisine yardımcı olmak, O'na düşman-

lık edenlere düşman olmak, O'na dost olanları dost kabul etmek, O'nun hakkını saygıdeğer bir düzeye çıkarmak. Kendisine hudutsuz hürmet beslemek, açmış olduğu nurlu yolunu, sünnet-i seniyyesini ihyâ etmek, dâvetini yaymak, Sünnetini neşretmek, her türlü suçlama ve töhmeti O'ndan nefyetmek, ilmini yaygın hale getirmek, ilminin anlamını kavramaya çalışmak, O'nun ilmine, sünnetine başkalarını dâvet etmek, sünnet belirtilerini bilip çok ince davranmak, sünnetinin kadrini yüceltmek, okunduğu zaman tam edep üzere bulunmak, bilmeden sünneti hakkında konuşmamak, sünnetini bilen âlimlere saygı göstermek, onların kadrini yüceltmek, O'nun ahlâkıyla ahlâklanmak, O'nun edebiyle edeplenmek, ehl-i beytini sevmek, ashâbına geniş sevgi beslemek, sünnetindeki bid'atlere yer verenlerden kaçınmak, ashâbına dil uzatanlardan uzaklaşmak ve her hususta O'na bağlı kalmaktır..

Müslüman İmamlarına Nasihat :

Haklı dâvalarında onlara yardımcı olmak, hak ile emrettiklerinde onlara uymak, uyarılarına kulak vermek, yumuşamak ve tatlı bir dil ile gerektiğinde onları uyarmak, önemli hususları kendilerine hatırlatmak, gafil bulundukları mes'elelerde onlara yol göstermek, müslümanların haklarıyla ilgili hususlarda unutkanlık içinde bulunurlarsa hatırlatmak, onlara karşı çıkmamak, itâat etmeleri için halkın kalbini te'lîf etmektir Hattabî diyor ki :

«Müslüman imamlarına (lider ve önderlerine) nasihatın bir anlamı da şudur: Arkalarında namaz kılmak, onlarla birlikte cihâda çıkmak, zekâtı seve seve onlara (beytülmâle) vermek adâlet sâhibi oldukları müddetçe belirtilen hususlarda onlara itâat etmektir. Adâletle iş görmedikleri zaman o görevi onlardan alıp ehline ve müstahak olanına vermek gerekir. Ancak bu, mümkün olduğu, kargaşalığa meydan verilmediği zaman böyledir. Onları yalan yere övmemek, sağlam bir düzen getirmeleri için duâcı olmak da bu cümledendir.»

Endülüs'lü İbn-i Ferec diyor ki :

«Müslüman imamlarından maksad halîfelerdir ve bir de

müslümanların işleriyle meşgul olan liderlerdir. Meşhur olan da budur. Hattabî de bunu böyle naklediyor ve sonra şunu ilâve ediyor: Bundan bazen din âlimleri kastedilir, yâni böyle de yorumlanır. Onlara nasîhat; rivâyet ettiklerini kabul etmek, dinî hükümlerde onları taklîdde tereddüt göstermemek, onlar hakkında iyi zan beslemektir.»

Umum Müslümanlara Nasihat :

Maslahatlarıyla ilgili hususlarda onları irşâd etmek, dünya ve âhiret işlerinde onlara doğru yolu göstermek, söz ve davranışla onlara bu hususlarda yardımcı olmak, kusur ve günahlarını gizlemek, zararlı şeyleri onlardan def'etmek, yararlı şeyleri onlara sevketmek, iyilikle emretmek, fenalıktan men'etmek, yumuşak ve nezih bir ifâdeyle onları kötülüklerden alıkoymak, iyi olan şeyleri telkine çalışmak, onlara şefkatli davranmak, büyüklerine saygılı, küçüklerine merhametli olmak, onlara güzel öğütlerde bulunmak, kınamaları, hasedde bulunmaları görülünce terketmelerini sağlamak, kendimiz için sevdiğimiz şeyleri onlar için de sevip arzu etmek, hoş görmediğimiz şeyleri onlar için de hoş görmemek, onların malından ırzından el ve eteğimizi çekmek, söz ve davranışlarımızla onların hakkında yan bakmamak, belirtilen bütün bu hususları ahlâk edinmelerini sağlamak, ibâdet ve tâate onları teşvîkte bulunmaktır.

Selef-i sâlihînden nasihat hususunda öylesi vardı ki, işi bu dünyasına zarar verecek bir dereceye vardırırdı. İbn-i Battal diyor ki: Şu hadîs, nasihatın «din» olduğuna delâlet etmektedir. Aynı zamanda ona İslâm da denilebilir. Nitekim Ziyâü'l-Kulûb şerhi Cilâü'l-Kulûb adlı kitapta da böyle belirtilmiştir.

Bazısına göre, Allah'a, Peygamberine, müslüman imamlarına ve umum müslümanlara nasîhatta bulunmak vâcibdir, yâni her müslümana farz-ı ayndır. Bazısı da diyor ki: «Belirtilen nasîhat, farz-ı kifâyedir; bir kısmının onu yapmasıyla diğerleri

üzerinden farziyeti kalkmış olur. Nitekim bu hususu Aliyyü'l-Kaari Şifâ Şerhi'nde belirtmişti..

⁂

KUR'ÂN'IN ŞEREFİ

Kur'ân'ın şerefine delâlet eden belgelerden biri de, Allah'ın onu elli beş isimle anması ve adlandırmasıdır. Bütün bu isimler delâili ile birlikte Kitabullah'da belirtilmiştir :

Kitâb-ı Mübîn, Kur'ân-ı Kerîm, Nur, Hüdâ, Rahmet, Furkan, Şifâ, Mev'ıza, Zikir, Mübârek, Âlî, Hikmet, Hakîm, Müheymin, Habl, Sırat-ı Müstakîm, Kayyim, Fasıl, Nebe-i Azîm, Ahsenü'l-Hadîs, Müteşâbih, Mesnî, Tenzîl, Ruh, Vahiy, Arab, Basâir, Beyân, İlim, Hak, Hâdî, Acâba, Tezkire, Urvetü'l-Vüska, Sıdk, Adil, Emir, Münâdî, Büşrâ, Mecîd, Zebur, Beşîr, Nezîr, Azîz, Belâğ, Kasas. Ve bunlardan başka bir âyette ise onu dört isimle anmıştır: **«Fi suhufin mükerrametin, merfûatin, mutahharatin.»**[39]

Bu konuda İmâmı Gazâlî (rahmetullahi aleyh) diyor ki :

«Bilmiş ol ki, Allahü Teâlâ Kur'ân'ı kendisine ait on isimle adlandırmıştır ki bunların hepsi de esmâü'l-hüsnâdandır. Allah kendini **Azîz, Hakîm, Azîm, Nur, Müheymin, Mecîd, Kerîm Hakk, Leyse Kemislihi Şey'ün, Küllü Men Aleyha Faan... Kul Lev Kâne'l-Bahru Midâden Likelimâti Rabbî...** isimlendirirken, muhtelif âyetlerde Kur'ân-ı Kerîm'i de bu isimlerle adlandırmıştır.»[40]

(Bütün bu isim ve sıfatlarla ilgili âyetler Kur'ân-ı Kerîm'de mevcuttur. Arzu eden okuyucularımız Kur'ân fihristine bakmak suretiyle tesbît edebilir ve hangi sûrelerde yer aldığını görebilir. Biz kitabı lüzumundan fazla uzatmamak için alâkalı âyetleri buraya nakletmedik..) (Mütercim)

⁂

(39) İtkan Li's-Süyûti
(40) İhyâ'dan özetlenmiştir.

ALLAH İLE PEYGAMBER ARASINDAKİ VAHYİN KEYFİYETİ, KUR'ÂN'IN İNMESİ VE ESRARININ HAKİKATI

Şeyh Şihâbüddin (Rahmetullahi aleyh), tahkîk ehli için hazırladığı tefsirlerinde diyor ki: Kur'ân'ın indirilmesi hakkında iki görüş vardır. Birincisine göre Kur'ân'ın tamamı önce levh-i mahfuzdan dünya semâsındaki meleğe indirilmiştir. Bu melek, AKL-İ FA'AL'dır. Bu iniş, Kadir gecesinde meydana gelmiştir. İkincisine göre, önce bir defada ihtiyaca göre Levh'ten Akl'e indirilmiştir; şöyle ki: Bir senede ihtiyaç duyulacak nisbette indirilmiş ve her sene bu hal tekrar ederek devam etmiştir.

Birinci görüşe göre, Kur'ân'ın indirilmesi Akıl'dan Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in kalbine yirmi ya da yirmi üç senede devam etmiştir. İkinciye göre, indirilme, levh-i mahfuzdan Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in kalbine yirmi veya yirmi üç sene devam etmiştir. Yirmi veya yirmi üç kaydı, ashâb arasındaki görüş farkından ileri gelmektedir.

Kur'ân'ın Cibrîl-i Emîn vasıtasıyla Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in kalbine ilka edilmesi ve böylece zuhur etmesi hakkında ise iki yol vardır: Birinci yol, Peygamber'in (S.A.V.) bu durumda beşerî suretten melekiyet suretine intikal edip böylece Kur'ân'ı Cebrâil'den (A.S.) aldığıdır. Bu en zor bir yoldur. İkincisi, melek kendi suretinden sıyrılıp beşer suretine girdikten sonra Resûlüllah Efendimiz'e takdîm etmesi ve Resûlüllah'ın onu (kalbî yolla) almasıdır. Melek bu kudsî görevi yerine getirirken ekseriya Dihyetü'l-Kelbî suretine girerdi; tâ ki veren alan arasında münasebet kurulmuş olsun.. Nitekim bu husus Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e salâvat-ı şerîfe getirme babında belirlenmiştir.

Bazılarına göre ise, Allah kendi kelâmını semâda Cibrîl-i Emîn'e belletmiş, Cibrîl de semâdan yere inip bellediğini Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e öğretmiştir. Semâdan maksat,

Cibrîl'e zarf olan âlemdir, yoksa Cenâb-ı Hak her türlü mekândan münezzehtir. Böylece Allah'ın kelâmında asla intikal yoktur.

Bu iki yola, VAHİY MAKAMI denir. Cenâb-ı Peygamber'in ise bu iki makamdan daha yüce olan cezbe ve velâyet makamı ve yolu vardır ki, Resûlüllah bu makama işâret ederek buyurdular ki :

«Benim Allah ile öyle (özel) **bir vaktim var ki, o vakte ne mukarrıb bir melek, ne mürsel olan bir peygamber girebilir.»**[41]

İTİKADÎ BİR MES'ELE

Allah kelâmı olan Kur'ân mahlûk değildir. Kur'ân hakkında bu hüküm verilirken «ALLAH» kelâmı kaydı konulmuştur. Bunun sebebi, ses ve harflerden meydana gelen şeklinin öncesiz olduğu anlaşılmasın diyedir. Nitekim Hanbelîlerden bazı bilgisizler cehil ve inad yollu böyle bir iddiada bulunmuş ve demişlerdir ki: «Kim Allah kelâmı mahlûktur derse, o kâfir olur.» Bununla onun harf ve sesinin de mahlûk olmadığını ifâde etmek istemişlerdir. Böyle bir iddiadan ve küfre düşmekten Allah'a sığınırız.. Bu iddia Mu'tezîle görüşüne benzemekte oldukça yakındır. Ve Mu'tezîleye daha kuvvetli benzeme, sizin şu hususta görüş birliğine varmanızdır: «Kur'ân, mushafın iki kapağı arasından bize tevâtüren nakledilen şeyin ismidir». Bu ta'rîfe göre, Kur'ân'ın mushaflarda yazılı olması, dil ile okunması, kulak ile işitilmesi gerekir. Bunların hepsi sonradan olmanın alâmetidir ve böyle olması zarûridir.

Buna cevap verilerek deniliyor ki: Kur'ân, Allah kelâmı olan Kur'ân, mushaflarımızda yazılıdır, yâni yazı ve ona delâlet eden harf şekilleriyle yazılıdır; kalblerimizde muhayyel lâfızlarla mahfuzdur, telâffuz edilen ve işitilen harflerle dilimiz vasıtasiyle okunmaktadır, yâni kulaklarımız onu işitmek-

(41) *Mişkâtü'l-Envâr, el-İtkan*

tedir. Bununla beraber Kur'ân ne mushafa, ne kalblerimize, ne de kulaklarımıza hulûl etmiş değildir. Belki öncesi olmayan bir mânadır, Allah'ın zâtıyla kaimdir, bu mânaya delâlet eden nazım ile telâffuz olunur ve işitilir. Muhayyel olan nazımla da korunur, muhafaza edilir. Birtakım nakış, sûret ve mânaya delâlet eden harfler için konulmuş şekillerle yazılır. Nasıl ki, ateş yakıcı bir maddedir, dediğimiz zaman, bunu lâfız ile anıyoruz, kalem ile yazıyoruz. Bununla ateşin hakikatının ses ve harf olduğu gerekmez.

MES'ELENİN TAHKİKİ :

Bir şeyin şüphesiz ki zihin dışında vücudu vardır, zihinlerde de bir vücudu vardır, ibârede de bir vücudu (yâni mevcudiyeti) vardır, yazıda da bir mevcudiyeti vardır.. Yazı ibâreye, ibâre zihinlerde olana, zihinde olan zihin dışında olana delâlet eder. Ne zaman Kur'ân öncesizliğin levazımı ile vasfedilirse, ondan maksad, Halik'da olan mevcudiyetin hakikatıdır. Ne zaman da mahlûkatın levazımı ile vasfedilirse, onunla konuşulan lâfızlar kasdedilmiştir. «Kur'ân'ın yarısını okudum» dememiz gibi. Veya muhayyile olarak, «Kur'ân'ı ezberledim» dememiz gibi. Nakşedilmiş şekil olarak, «Abdestsize Kur'ân'a el dokundurma haramdır» dememiş gibi..[42]

Bütün bunlardan, Kur'ân için üç zuhurat ve üç nüzulât söz konusudur. Birincisi: Nakşının Levh-i Mahfuz'da İsrâfîl'(A.S.)'in yazmasıyla belirmesi. İkincisi: Kıymetli, saygıdeğer, takvâ sâhibi kâtiplerin eliyle Beytülmâ'mur'a inmesi, semâi dünyaya yönelmesi veya dördüncü semâya inmesi. Üçüncüsü: Ceste ceste Cebrâil vasıtasıyla Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimiz'e inmesi...

Bu açıklamamızla, ŞEHRÜ RAMADANELLEZÎ ÜNZİLE FİYHİL KUR'ANU âyetiyle, İNNÂ ENZELNÂHU FÎ LEYLETİ'L-KADRİ âyeti arasındaki zıddiyet ve itişme giderilmiş oluyor. Aynı zamanda İNNA ENZELNAHU Fİ LEYLETİ'L-KADRİ

(42) *Şerhü'l-Akaaid, metniyle birlikte*

âyeti ile İNNÂ ENZELNÂHÜ FÎ LEYLETİN MÜBÂREKETİN âyeti arasında —ki çoğu tefsircilere göre mübarek geceden maksad, Şaban'ın on beşinci gecesidir— zıddiyet de kalkmış oluyor. Şöyle ki; inişlerden birinin Ramazan ayında ve Kadir gecesinde meydana geldiğine, diğerinin de Şaban ayının yarısında meydana geldiğine hamletmek uygun olur. Çünkü ilk iki âyet arasını birleştirmek mümkündür. Şöyle ki; Kadir gecesi Ramazan ayında mevcud olmuş oluyor. Zıddiyet itişme ise, FÎ LEYLETİN MÜBÂREKETİN Şaban ayının yarısıyla tefsîr edilince meydana gelmiş oluyor. Bu âyet, Kadir gecesiyle tefsîr edilecek olursa, o takdirde arada bir zıddiyet kalmıyor.[43]

Bilmiş ol ki, bu ihtilâf (görüş ve tefsîr farkı), Kur'ân'ın sadece mânaya isim olması ya da hem nazım, hem de mânaya isim olması halindedir. Kur'ân'ın sadece mânaya isim olduğunu söyliyenler Allah'ın şu beyânıyla delîl göstermişlerdir: VE İNNEHÛ LEFÎ ZÜBÜRİ'L-EVVELÎN.. Kur'ân öncekilere inen kitaplarda Arap diliyle değildi. O halde Arap diliyle olmayana da Kur'ân ismi verilemez. Fakat bu tefsîr üzerinde durmak gerekir. Çünkü Allah'ın Musâ Peygamber'e indirdiği Tevrat'a da Kur'ân denilmektedir, Tevrat ise Arap diliyle yazılı değildi.. İncil ve Zebur da böyle... Çünkü Kur'ân Allah kelâmıdır ve Allah'ın zatıyla kaimdir. Ne tecezzî eder, ne de ondan ayrılabilir. Ancak ne var ki Arap dili üzerine indirildiğinde ona Kur'ân denilmiştir. Allah kelâmı Musâ Peygamber'e indirildiğinde ona Tevrat adı verilmiştir. İsâ Peygamber'e indirildiğinde ona İncil adı verilmiştir. Dâvud Peygamber'e indirildiğinde ona Zebur adı verilmiştir. İbârelerin çeşitli olması, itibarların farklı olmasındandır.[44]

Başka bir rivâyette Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e indirilen Kelâm hakkında üç görüş vardır :

1 — Bu hem lâfız, hem mânadır. Cibrîl-i Emîn Kur'ân'ı Levh-i Mahfuz'dan alıp hafızasına nakşederken her harfi Kaf

(43) El-Mev'ızetü'l-Hasene, Seyyid Abdülehad Efendi
(44) Ayni Şerh-i Buhârî

Dağı kadarmış ve her harf altında bir nice mânalar varmış ki onları ancak Cenâb-ı Hakk'ın ilmi kapsayıp kuşatabiliyormuş..

2 — Cebrâil (A.S.) özel olarak mâna ile inmiştir; Peygamber (S.A.V.) Efendimiz o mânaları bilip kavramış ve onlara Arap diliyle tabir vermiştir.

Bu görüşü savunan Allah'ın şu beyânına dayanıp delîl göstermiştir: **«Ey Muhammed! Apaçık Arap diliyle, uyaranlardan olman için Kur'ân'ı Cebrâil senin kalbine indirmiştir. O daha öncekilerin kitabında da zikredilmiştir.»**[45]

3 — Cebrâil (A.S.) mânayı Hazret-i Muhammed'in (S.A.V.) kalbi üzere ilka etmiş ve buna Arap lûgatiyle tabir verilmiştir. Nitekim aynı görüşü, İbn-i Ebî Hâtim, Süfyân-ı Sevrî'den nakletmiştir. Süfyân-ı Sevrî diyor ki: **«Vahiy ancak Arapça inmiştir. Sonra her peygamber onu Arapçadan kendi kavminin diline terceme etmiştir. Aynı zamanda gök ehli de Kur'ân'ı veya vahyi Arapça okurlar ve o ölçüde inmiştir.»**

Taberânî'nin Nevvas bin Sem'an'den (R.A.) yapmış olduğu rivâyette deniliyor ki: **Allah vahiy ile konuşmaya başladığında gök Allah korkusundan şiddetle titremiştir. Gök ehli onun titremesini ve vahyin sesini duyunca secdeye kapanmışlardır. Onlardan ilk başını kaldıran Cebrâil (A.S.) olmuş, Allah vahiy yoluyla onunla konuşmuş, irâde ettiği gibi ona Kelâmıyla hitab etmiş, Cebrâil de aldığını uğradığı her semâda meleklere ulaştırmak istemiş, meleklerden her guruba uğradıkça ona sormuşlar :**

— Rabbiniz ne buyurdu?

Cebrâil (A.S.) da :

«Hakkı ve gerçeği buyurdu» diye cevap vermiştir.. Böylece Cebrâil ilâhî vahyi emredildiği yerlere kadar götürmüştür.

⁂

(45) Şuarâ sûresi, âyet: 193-195.

VAHYİN İNİŞ TÜRLERİ HAKKINDA VÂRİD OLAN HADİSLER

Şüphesiz ki Fahr-i âlem Efendimiz vahyin bütün çeşitleriyle konuşmuş, onların hepsine mazhar olmuştur. Ebû Nuaym'in naklettiği hadîste deniliyor ki :

«Cebrâîl ile Mikâîl, Resûlüllah'ın (S.A.V.) mübarek göğsünü yarıp yıkadılar ve sonra Ona: Rabbin adıyla oku! dediler.. Hadise, tarih ve siyer kitaplarında geçtiği gibi anlatılıyor. Durum Varaka bin Nevfel'e intikal ediyor. Bunun üzerine Varaka diyor ki: «Müjdeler sana!. Meryem oğlu İsâ'nın müjdeleyip haber verdiği Peygamberin sen olduğuna şehâdet ederim.. Musâ'ya gelen Namus sana da gelmiştir. Şüphesiz ki sen mürsel bir peygambersin..»

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in göğsünün yarıldığı böylece rivâyet edilmiştir. Tayalisî ile el-Hars kendi müsnedlerinde buna yer vermişlerdir. Bundaki hikmet, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in temizliğin en mükemmel halinde kendisine vahyedileni sağlam bir kalb ile telâkki etmesidir..

Bu konuda İbn-i Kayyim el-Cevzî ve diğer ilim adamları diyorlar ki: Cenâb-ı Hak, Peygamber'i (S.A.V.) vahyin bir nice mertebelerini telâkki etmeye müvekkel kılmıştır.. Meselâ :

a) Sadık rü'ya.

Cenâb-ı Peygamber hiç bir rü'ya görmez ki sabah aydınlığı gibi çıkmasın.

b) Görmeden meleğin vahyi getirip onun kalbine ilka etmesi Nitekim Efendimiz bu hususta buyurdular ki: **»Şüphesiz ki Ruhü'l-kuds kalbime ilka etti ki, hiç bir can rızkını tastamam almadan ölmez. O halde Allah'tan korkunuz, rızık talebinde en güzel ve doğru yolu ve yöntemi seçiniz!»**[46]

c) Melek vahiy getirdiğinde bir insan sûretine girerdi de öylece Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e hitab ederdi. Böylece onun ne dediğini anlar, gönlünün kulağına onu yerleştirirdi.

(46) İbni Ebi Dünyâ, Hâkim

Bazen melek ona Dıhyetü'l-Kelbî sûretine girerek gelirdi. Çünkü Dıhye güzel yüzlü ve güzel endamlı bir adamdı.[47]

Bu konuda şöyle bir soru soracak olursan: Cebrâil (A.S.) vahyi Peygamber'e ilka ederken Dıhye'nin sûretine giriyordu, o sırada Cibrîl'in ruhu nerede idi? Eğer ruhu altıyüz kanadı olan cesedinde bulunuyordu denilse, o zaman Peygamber'e gelenin Cibrîl'in ruhu olmadığı sonucuna varılır. Aynı zamanda cesed de onun cesedi değildir. Eğer Dıhye'nin sûretindeki cesedde ise bu büyük cesed ölüyor mu? Yoksa Dıhye'nin cesedine benzeyen cesede intikal eden ruhtan boş mu kalıyor o büyük cesed?

Buna, Aynî'nin de belirttiği gibi şu cevap verilmiştir: Ruhun büyük cesedden intikali onun ölümüne sebep olmayabilir. Böylece cesed diri olarak kalabilir. Onun maarifinden hiç bir şey de noksan olmayabilir. Cibrîl'in ruhunun ikinci bir cesede intikali, şehîdlerin ruhlarının yeşil kuşların içine intikali gibidir. Ruhların ayrılması sonucu cesedlerin ölmesi aklen vâcib değildir; ancak Allah'ın icra kıldığı bir âdettir. Bu da insanlara mahsustur, başka varlıklarda olmayabilir.

d) Vahiy Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e çıngırak sesi gibi bir ses vererek gelirdi. Bu, vahyin inişinin en ağır olanı idi. O kadar ki, çok soğuk günde bile bunun ağırlığından Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz terler, şakaklarından şapır şapır ter dökülürdü. Pâk ve temiz ruhları ilâhî vahye mazhar olurken mübarek cisimleri ağırlaşır, yere yapışır gibi olurdu. Bir defasında mübarek dizleri Zeyd bin Sâbit'in dizi üzerinde bulunurken çıngırak sesi gibi ses veren vahyin bu çeşidi indiğinde, Resûlüllah (S.A.V.) o kadar ağırlaşıyor ki neredeyse Zeyd'in dizi ve kemikleri kırılacak gibi oluyordu.

Olayı, Taberânî, Ahmed bin Hanbel ve Beyhakî, Zeyd bin Sâbit Hazretleri'nden şöyle naklediyorlar :

«Ben, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e inen vahyi yazıyordum. Zaman zaman terler, inci daneleri gibi ter dökerdi. Bazen de ben vahyi yazarken Resûlüllah (S.A.V.) bana doğru meyl

(47) Nesâi, İbni Ömer'den (R.A.)

ederdi de yazılacak vahyi henüz bitirmeden ayağım kırılır gibi olurdu. Şüphesiz ki bu Kur'ân-ı Kerîm'in nüzûlünde onun mânevî ve kudsî ağırlığı idi. Bazen öyle bir durum olurdu ki, bu ayakla artık bir daha yürüyemem sanırdım.. Mâide sûresi indiğinde kendileri deve üzerinde bulunuyorlardı. Vahyin ağırlığı altında neredeyse devenin bacakları kırılır gibi oldu.»

e) Bazen Peygamber (S.A.V.) Efendimiz vahiy getiren meleği asıl sûretinde görürdü ki üzerinde altı yüz kanadı bulunurdu Melek bu sûrette Allah'ın dilediği kadar vahiy ilka ederdi. Necm sûresinde de belirtildiği gibi vahyin bu şekli ilk defa vâki olmuştur.

f) Göklerin ve madde âleminin fevkında bulunurken, Allah ona namazın farziyeti ve başka hususlarla ilgili vahiyde bulunmuştur

g) Allah kelâmı, Allah'tan Resûlüllah'a vasıtasız olarak tecelli etmiştir; Hazret-i Mûsa ile konuştuğu gibi.

Bazı âlimler vahyin çeşitleri hakkında sekizinci bir mertebe daha belirtmişlerdir: Allah Peygamberle arada hiç bir hicap olmaksızın yüzyüze konuşmuştur.

Mevâhib'de bir diğer mertebeden fazla olarak bahsedilmiştir; o da, Allah kelâmının uykuda Peygamber'e gelmesidir. Nitekim Zührî'nin rivâyet ettiği hadîste Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu hususa işâretle buyurdular ki :

«Rabbim bana en güzel sûrette geldi ve buyurdu ki: Ya Muhammed! Melekü'l-A'lâ'nın ne hakkında dâvacılık (veya kıskançlık) ettiğini biliyor musun?»

Halimî veya Huleymî'nin belirttiğine göre ise, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e vahiy kırkaltı çeşit üzere gelmiştir. Huleymî bunları bir bir anlatmıştır. Ama çoğu —Fethü'l-Bârî'de de belirtildiği gibi— vahyi hamledenin sıfatlarından alınmadır. Ve hepsi de belirttiğimiz türlerin kapsamına girmektedir.

İbn-i Münîr diyor ki :

«Hâl ve durum vahiyde farklı olurdu. İktiza ettiği duruma göre değişirdi: Va'd ve müjde ile indiğinde melek âdem

sûretinde inerdi ve hiç bir zorluk olmadan Peygamber'e hitab ederdi. Vaîd ve inzâr ile indiğinde, çıngırak sesi gibi ses ile gelir ve böylece vahiy inmiş olurdu.»

İbn-i Merdveyh'in İbn-i Mes'ud'dan (R.A.) merfûan yapmış olduğu rivâyete göre: **Allah vahiy ile konuştuğunda onun sesini gök ehli çıngırak sesi gibi duyar, bir düz kayaya şiddetle çarpan zincir sesi çıkarır ve böylece gök ehli fazlasıyle korkar ve bunun kıyâmetle ilgili bir emir olduğunu bilirler idi.**

Buhârî'de de bu hususa temas edilerek deniliyor ki: **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e bazen vahiy çıngırak sesi gibi bir ses vererek gelirdi.**

Ahmed bin Hanbel'in Abdullah bin Ömer'den (R.A.) yaptığı rivâyette, Hz. Abdullah diyor ki: **Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e sordum :**

— Vahyin indiğini hissediyor musunuz?

— Büyük halkalı zincirin birbirine sürtünmesi ve çarpması neticesinde çıkan ses gibi bir ses alıyorum ve işte o zaman susup bekliyorum. Bir nice defalar bana vahiy geldiğinde onun şiddetinden canımın alınacağını zannettim.

İbn-i Âdil kendi tefsirinde diyor ki :

«Cebrâil (A.S.) Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimiz üzerine yirmi dört bin defa inmiştir. Âdem Peygamber'e ise on iki defa, İdris Peygamber'e dört defa, Nûh Peygamber'e elli defa, İbrâhim Peygamber'e kırk iki defa, İsâ Peygamber'e on defa inmiştir.»

Taberânî'nin rivâyetine göre :

«Cibrîl (A.S.) Âdem Peygamber'e on dört defa, Nûh Peygamber'e iki defa küçük yaşında iken, kırk sekiz defa yaşlandıktan sonra olmak üzere elli defa, İsâ Peygamber'e üç defası küçüklüğünde, yedi defası büyüdüğü zaman olmak üzere on defa, Efendimiz Muhammed'e (S.A.V.) küçük yaşta iken yirmi dört defa inmiştir. (Allah daha iyisini bilir).»

Yapılan rivâyetlere göre :

Cebrâil (A.S.) bir gün çölde en güzel surette ve en güzel

kokular yayarak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e görünüyor ve diyor ki: Ya Muhammed! Allah sana selâm ediyor ve buyuruyor ki: Sen, insanlara ve cinlere gönderilen benim peygamberimsin. İnsanları ve cinleri LÂ İLÂHE İLLÂLLAH sözüne dâvet et! Sonra Cebrâil ayağını yere vurdu; oradan bir pınar fışkırdı. Cebrâil (A.S.) o sudan abdest aldı ve Peygamber'e (S.A.V.) de abdest alması için emretti. Sonra Cebrâil (A.S.) kalkıp namaz kıldı. Peygamber'e de kendisiyle birlikte namaz kılmasını buyurdu. Böylece Cebrâil (A.S.) Resûlüllah Efendimiz'e abdest ve namazı öğretmiş oldu. Sonra da göğe doğru çıkıp gitti. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz evine dönmek üzere yürüdü. Yolda ne kadar bir taşa, bir ağaca rastladıysa hepsi ona, ESSELÂMÜ ALEYKE YA RESÛLELLAH diyerek selâm verdi. Eve gelince durumu Hazret-i Hadîce'ye (R. Anhâ) haber verdi ve sevincinden yerlere kapanır gibi oldu. Sonra Hadîce'ye abdest almayı öğretti. Cebrâil (A.S.) ile birlikte namaz kıldıkları gibi Hz. Hadîce ile beraber namaz kıldılar.

Namaz bu sırada iki rek'at olarak farz kılınmıştı. Sonra bu sefere has bir sayı olarak kaldı.

Mukatil diyor ki :

«Namaz ilk farz kılındığında iki rek'at sabahleyin, iki rek'at de akşamleyin kılınıyordu. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de buna işâret edilerek buyuruluyor ki: «Rabbini akşam sabah hamdederek tesbîh et.»[48]

Taberânî'nin İbn-i Ömer'den (R.A.) yaptığı rivâyete göre Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki :

«Daha önce hiç bir peygambere inmeyen bir melek gökten bana indi ki, bu melek benden sonra da hiç kimseye inmeyecektir. O İsrâfil'dir. Bana dedi ki: Ben Rabbin elçisiyim, sana geldim. Rabbim sana şu hususu haber vermem için bana emretti: İstersen peygamber olan bir kul olursun, istersen hükümdar olan bir peygamber olursun! Bunun üzerine Cebrâil'e (A.S.) dönüp baktım. Tevâzu göstermemi işaret etti. Eğer hükümdar olan bir peygamberlik isteseydim, dağların da benimle birlikte altın olmasını isterdim.»[49]

(48) *Mü'min sûresi, âyet: 55*

∴

KUR'ÂN SÛRELERİNİN İNİŞ TERTİBİ

İbn-i Abbas (R.A.) Hazretleri diyor ki :

— Bir sûrenin ilk âyetleri Mekke'de inince, o sûreye Mekkî deniliyordu. Sonra Cenâb-ı Hak o âyetleri dilediği kadar artırıyordu. Kur'ân'dan ilk inen âyetler: **(İkra' bismi rabbike)** idi. Sonra **(Nûn velkalem)**, sonra **(Yâ eyyühel müzzemmilü)**, sonra da **(Yâ eyyühel müddessirü)**, sonra da **(Tebbet yedâ ebî lehebin)** ve sırasıyla **(İzeşşemsü küvviret)**, **(Sebbihısme rabbike)**, **(Velleyli izâ yağşâ)**, **(Velfecri)**, **(Vedduhâ)**, **(Elem neşrah leke)**, **(Vel'asri)**, **(Vel âdiyâti)**, **(İnnâ a'taynâke el-kevsere)**, **(Elhâkümüt-tekâsürü)**, **(Eraeytellezî yükezzibü)**, **(Kul yâ eyyühel kâfirûn)**, **(Elem tere keyfe feale rabbüke)**, **(Kul eûzü birabbil felâkı)**, **(Kul eûzü birabinnâsi)**, **(Kul hüvallahü ehad)**, **(Vennecmi)**, **(Abese vetevellâ)**, **(İnnâ enzelnâhü fî leyletil kadri)**, **(Veşşemsi)**, **(Vessemâi zâtil bürûci)**, **(Vettiyni)**, **(Lîilâfi kureyşin)**, **(El-kariatü)**, **(Lâ uksimü biyevmil kıyâmeti)**, **(Veylün likülli hümezetin)**, **(Velmürselâti urfen)**, **(Kaaf velkur'ânil meciyd)**, **(Lâ uksimü bihâzel beledi)**, **(Vessemâi vettârikı)**, **(Ikterebetissâa)**, **(Saad)**, **(el-A'raf)**, **(Kul ûhiye ileyye)**, **(Yâ-Sîn)**, **(el-Fürkan)**, **(el-Melâike)**, **(Kâf - Hâ - Yâ - Ayn - Sad)**, **(Tâ-Hâ)**, **(el-Vâkıa)**, **(Tâ-Sîn-Mîm)**, **(eş-Şuarâ)**, **(Tâ-Sîn)**, **(el-Kasas)**, **(Benî İsrâil)** **(Yûnus)**, **(Hûd)**, **(Yûsuf)**, **(el-Hicir)**, **(el-En'âm)**, **(es-Sâffât)**, **(Lukman)**, **(Sebe')**, **(Zümer)**, **(el-Mü'min)**, **(Hâ-Mîm)**, **(es-Secde)**, **(Hâ-Mîm-Ayn-Sîn-Kaaf)**, **(Hâ-Mîm)**, **(ez-Zuhruf)**, **(ed-Duhan)**, **(el-Câsiye)**, **(el-Ahkâf)**, **(ez-Zâriyât)**, **(el-Ğaşiye)**, **(el-Kehf)**, **(en-Nahl)**, **(İnnâ erselnâ Nûhan)**, **(Sûre-i İbrâhîm)**, **(el-Enbiyâ)**, **(el-Mü'minûn)**, **(Tenzîl)**, **(es-Secde)**, **(et-Tûr)**, **(Sûre-i Mülk)**, **(el-Hâkka)**, **(Seele sâilün)**, **(Amme Yetesâelûn)**, **(en-Nâziat)**, **(İzessemâün - Feterat)**, **(İzessemâün - Şakkat)**, **(er-Rûm)**, **(el-Ankebût)**, **(Veylün**

(49) *Mevâhib-i Ledünniyye*

lil mutaffifîn).. İşte bunlar sırasıyle Mekke'de nâzil olan sûrelerdir

Medîne-i Münevvere'de nâzil olan sûreler ise :

(el-Bakara), (el-Enfâl), (Âl-i İmrân), (el-Ahzâb), (el-Mümtahine), (en-Nisâ), (İzâ Zülzilet), (el-Hadîd), (el-Kıtâl), (er-Ra'd), (er-Rahmân), (el-İnsan), (et-Talâk), (Lev yekünillezîne keferû), (el-Haşr), (İzâ câe nasrullah), (en-Nûr), (el-Hacc), (el-Münâfikun), (el-Mücâdele), (el-Hucürât), (et-Tahrîm), (es-Saff), (el-Cum'a), (et-Teğâbün), (el-Feth), (el-Mâide), (Berâa).

Hazret-i Ali (R.A.) diyor ki :

Medine'de Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, Enfâl, Tevbe, Hacc, Nûr, Ahzab, Vellezîne keferû, Feth, Hadîd, Mücâdele, Haşr, Mümtehine, Saff, Teğâbün, Talâk, Tahrîm, Fecir, Leyl, İzâ Yağşâ, İnnâ enzelnâhü, Lem yekünillezîne keferû, İzâ zülzilet, İzâ câe nasrullahi sûreleri nâzil olmuştur. Bunlardan başka olan sûreler Mekke'de inmiştir.

Katâde diyor ki :

Medîne'de Kur'ân'dan Bakara, Âl-i İmrân, Nisâ, Mâide, Berâe, Ra'd, Nahl, Hacc, Nûr, Ahzab, Muhammed, Fetih, Hucürât Hadîd, Rahmân, Mücâdele, Haşr, Mümtahine, Saff, Cumua, Münâfikun, Teğâbün, Talâk, Yâ eyyühennebiyyü (onuncu âyetin başına kadar), İzâ zülzilet, İzâ câe nasrullah sûreleri inmiştir. Kur'ân'ın geri kalan sûreleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Ebû Hasan bin el-Hisar, Nâsih ve Mensûh adlı kitabında diyor ki: **Medîne'de nâzil olan sûreler, âlimlerin ittifakıyle yirmi tanedir. İhtilâflı olan sûreler ise on ikidir. Geri kalan sûreler ise Mekke'de nâzil olmuştur.**[50]

(50) El-Itkan'da da aynı husus belirtilmiştir.

PEYGAMBER (S.A.V.) DEVRİNDE KUR'ÂN'IN TE'LÎFİ, EBÛBEKİR SIDDÎK ZAMANINDA BİR ARAYA GETİRİLMESİ VE Hz. OSMAN DEVRİNDE İSTİNSAH EDİLMESİ

Kur'ân-ı Kerîm, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz devrinde yazılmıştır. Ebûbekir Sıddîk (R.A.) devrinde bir araya getirilip mushaf haline sokulmuştur. Hz. Osman (R.A.) zamanında ise nüshaları çoğaltılmıştır. Resûlüllah (S.A.V.) zamanında inen âyet ve sûreler günü gününe tesbit edilip yazılıyor ve bir çok ashâb tarafından ezberleniyordu. Ancak vahyin sonu gelmediği için inen âyet ve sûreleri —yerleri belli olmakla beraber— bir araya getirilmemişti. Yâni henüz mushaf hâline sokulmamıştı. Ebûbekir Sıddîk (R.A.) ilk iş olarak yerleri ve tertibi belli olan dağınık âyet ve sûreleri bir araya getirip mushaf haline soktu. Bu bakımdan Kur'ân'a ilk (Mushaf) adını veren ve onu ilk toplayıp bir araya getiren Ebûbekir Sıddîk'dır (R.A.) Nitekim İbn-i Sa'd ve İbn-i Ebî Şeybe de aynı hususu rivâyetle kaydetmişlerdir.[51]

Ebûbekir Sıddîk'ın (R.A.) hilâfet müddeti iki yıl dört aydır. Hz. Ömer'in (R.A.) hilâfet müddeti on yıl altı aydır. Hz. Osman'ın (R.A.) hilâfet müddeti, on yıldan birkaç gün noksandır. Hz. Ali'nin (R.A.) hilâfet müddeti ise, dört yıl dokûz ay ve birkaç gündür. Bir rivâyete göre altı aydır. (Allah hepsinden razı olsun!)[52]

Buhârî ve Tirmizî'nin Zeyd bin Sâbit'den (R.A.) yaptıkları rivâyete göre: Ebûbekir (R.A.) Yemâme üzerine bir ordu tertipleyip göndermişti. Alınan haberler biraz üzücü mahiyette idi O sırada Hz. Ömer (R.A.), Ebûbekir Sıddîk'ın (R.A.) yanında bulunuyordu. Yalancı peygamber Müseyleme'nin tenkilinde bir hayli hâfızu'l-Kur'ân'ın şehîd verilmiş olması Ömer'i derin derin düşündürüyordu. Düşündüklerini şöyle ifâde etti:

(51) Kastalânî'de de aynı konuya yer verilmiştir.
(52) Câmiu'l-Usûl.

«Korkarım ki daha çeşitli bir çok yerlerde hâfız-ı Kur'ân olanlardan bir nice kişileri kaybedebiliriz. Böylece Kur'ân ehli azalmaya başlar. Bu sebeble Kur'ân'ın bir araya getirilmesini emretmenizi çok uygun görüyorum.»

Bunun üzerine Ebûbekir Sıddîk ona dedi ki :

— Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in yapmadığı bir şey'i biz nasıl yaparız?

Ömer (R.A.) cevap verdi :

— Vallahi böyle yapmakta hayır vardır!.

Ebûbekir Sıddîk (R.A.) diyor ki: **«Bu konuda Ömer durmadan bana müracaat etti, tâ ki Cenâb-ı Hak, Ömer'in kalbini** (fikrini) **bu konuya açtığı şeyle benim kalbimi de açtı** (anlayışımı bu konuya çevirdi). **Ömer'in bu hususta gördüğü hayrı görmeye başladım.»**

Râvî Zeyd bin Sâbit devamla diyor ki :

Ebûbekir Sıddîk (R.A.) bana yönelerek dedi ki: Sen akıllı bir gençsin. Bugüne kadar kimse seni şüphe altında tutmadı. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz için vahiy kâtipliği yaptın. Kur'ân'ın âyet ve sûrelerini bir bir tâkip edip ezberledin. Şimdi onu toplayıp bir araya getir, mushaf hâline sok!

Bu teklif bana öylesine ağır geldi ki dağlardan birini yüklenip taşımamı bana teklif etselerdi bundan daha kolay gelirdi. Ebûbekir'e (R.A.) dedim ki :

— Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in yapmadığı bir şey'i siz nasıl yapacaksınız?

Bunun üzerine Ebûbekir (R.A.) :

— Vallahi böyle yapmamız hayırlıdır, diye cevap verdi.

Böylece Ebûbekir (R.A.) durmadan bu hususta bana müracaat etti. O kadar ki, Allah onun kalbini, fikrini açtığı gibi benim de kalbimi ve fikrimi bu konuya açtı. Kur'ân'ın âyet ve sûrelerini bir araya getirmeye başladım. Benim ezberimde olanlarla, başkasının yanında bulunan parçaları topladım. Deri, kemik, hurma kabuğu ve benzeri şeyler üzerinde yazılı bulunanla göğüslerde hıfzedilenleri derledim. Tevbe sûresinin

son kısmını da Huzeyme'nin yanında buldum; veya Ebû Huzeymetü'l-Ansârî'nin yanında... **Bu kısmı başka hiç bir kimsenin yanında bulamadım. Böylece hazırladığım mushaf Ebûbekir Sıddîk Hazretleri'nin yanında muhafaza edildi. Onun vefatından sonra Ömer (R.A.) onu muhafaza etti. Ömer'in vefatından sonra Hazret-i Hafsa'nın yanında muhafaza edildi.** (Allah hepsinden râzı olsun!)

Buhârî'de de buna yakın rivâyetler yer almıştır. Ebû Dâvud'un tesbitine göre ise, Hz. Ömer (R.A.) ayağa kalkıp şöyle seslendi: **Kimin yanında Kur'ân'dan bir şey varsa getirsin!.**

Çünkü Kur'ân âyet ve sûreleri o gün için deri, kemik, hurma yaprağı ve kabuğu üzerinde yazılıp herkesin evinde muhafaza ediliyordu. Hz. Ömer (R.A.) iki şâhid getirmeden hiç kimseden ne bir âyet ne de bir sûre kabul ediyordu. Bundan da anlaşılıyor ki, Hz. Zeyd kendi kalbinde mahfuz bulunanla yetinmiyor, başkasının göğsünde olanı, evinde bulunanı istiyor ve onları şahidlerle tevsik etmedikçe kabul etmiyordu. Kendisi kuvvetli hâfız bulunmasına rağmen fazla ihtiyatlı davranmak için bu yola başvuruyordu.

Yine Ebû Dâvud'un Hişam bin Urve'nin tarîkıyle yapmış olduğu rivâyette deniliyor ki :

— Ebûbekir Sıddîk (R.A.) Hz. Ömer ile Zeyd bin Sâbit'e dedi ki: İkiniz Mescid-i Saâdet'in kapısına oturun. Size iki şâhidle birlikte Allah'ın kitabından bir şey getirenin (doğruluğuna inanıp) getirdiği âyet veya sûreyi yazın!

Bu hadîsin râvilerinin hepsi de güvenilirdi. Ancak arada inkıta' vardır. İbn-i Hacer diyor ki; burada iki şâhidden maksad, ya ezbere bilmek, ya da yazılı olarak tesbit etmektir. Sahavî diyor ki: Maksad, getirilen âyet veya sûrenin Resûlüllah'ın (S.A.V.) huzurunda yazıldığını isbattır. Veya iki şâhidin, getirilen âyetin Kur'ân'ın indiği vücuhtan olduğuna şâhidlik ettirmektir.

Hepsinin murad ve maksadı, ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in huzurunda yazılanın aynını tesbit edip yazmaktır. «Göğüslerinde hıfzedenler»den maksad ise, Resûlüllah

(S.A.V.) Efendimiz zamanında Kur'ân'ı kâmil bir şekilde ezberleyenlerdir; Ubeyy ibni Kâ'b ve Muaz bin Cebel gibi...

Bunun gibi Buhârî ve Tirmizî'nin Zührî'den, onun da Enes bin Mâlik'den (R.A.) yaptığı rivâyete göre: **Şam dolaylarında Ferec-i Ermeniyye bölgesinde ve Iraklılarla birlikte Azerbaycan'da savaşan Huzeyfe bin Yemân (R.A.) bir ara Hazret-i Osman'a (R.A.) gelerek şehîd düşen kurrâ'lar hakkında endişesini dile getirdi. Ayrıca Iraklıların kurrâ'lar hakkında görüş ayrılığına düştüklerini anlatarak bu ümmetin Kitab (Kur'ân) hakkında, Yahudî ve Hıristiyanların düştükleri ihtilâfa düşmeden önce yanınızda muhafaza ettiğiniz Mushaf'ı bize ver de istinsah edelim ve aslını yine size geri verelim, diye ricada bulundu Bunun üzerine Hazret-i Osman (R.A.) Zeyd bin Sâbit, Abdullah bin Zübeyr, Saîd bin Âs, Abdullah bin Hars bin Hişam** (Allah hepsinden razı olsun!) **gibi Kur'ân'a vâkıf kişileri istinsah için görevlendirdi ve Kureyşlilerden üç zata şu tavsiyeyi yaptı:** «Siz ve Zeyd bin Sâbit Kur'ân'dan bir şey üzerinde ihtilâfa düşerseniz, onu Kureyş dili (lehçesi) üzerine yazınız. Çünkü Kur'ân Kureyş lehçesi üzerine inmiştir.» **Bu emir ve tavsiyeye uydular ve Mushaf'ı istinsah ettikten sonra Hazret-i Osman'a (R.A.) iâde ettiler. O da ilk yazılan bu Mushaf'ı Hazret-i Hafsa'ya teslim etti. İstinsah edilen nushaları İslâm ülkelerine gönderdi. Bunun dışında kalan mevcut bütün sahife ve mushafların yakılmasını emretti.**

Zeyd bin Sâbit (R.A.) bu konuda ayrıca şunu ilâve ediyor :

«Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in okuduğunu işittiğim Ahzâb sûresinden bir âyeti kaybettim, bulamadım. Sordum, soruşturdum, onu da Huzeyme bin Sâbit el-Ansarî Hazretleri'nin yanında buldum. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu zâtın şehâdetini iki adamın şehâdeti yerine kabul ettiğinden biz de onun yanındaki (MİNEL MÜ'MİNÎNE RİCÂLÜN SADAKU MÂ AHEDU LLAHE ALEYHİ...) âyetini sadece onun şehâdetiyle kabul edip hazırladığımız mushafa yazdık.»

İbn-i Hacer (Rahmetullahi aleyh) diyor ki :

— Zeyd bin Sâbit'in bu faaliyeti, Hicrî yirmi beşinci senede vuku bulmuştur.

İbn-i Şihâb (Rahmetullahi aleyh) diyor ki :

— Mushafı toplayıp hazırlama faaliyeti devam ederken, (TABUT) kelimesi üzerinde görüş farkları doğmuştu. Zeyd bin Sâbit (R.A.) bu kelimeyi TABUH şeklinde okuyor; İbn-i Zübeyr ile Saîd bin Âs (R.A.) ise TABUT şeklinde okuyorlardı. Bu görüş farkı, Hazret-i Osman'a (R.A.) aksettirildi. Hz. Osman bunun TABUT olarak yazılmasını emretti. Çünkü Kureyş lehçesinde böyle telâffuz olunurdu.

Böyle bir tesbite gidilmenin sebebini İbn-i Esîr TARİH-İ KÂMİL'inde şöyle nakleder: Hicrî otuzuncu yılda Huzeyfe bin Yemân (R.A.) REYY üzerine görevlendirilmişti. Oradan Bâb-ı Meded üzerine yürümüş, Abdurrahman bin Rabîa ile Saîd bin el-Âs (R.A.) da ona refakat etmişlerdi. Azerbaycan üzerine de gittiler. Hazret-i Huzeyfe de arkadan onlara yetişti. İslâm ülkelerini dolaşan Huzeyfe bir çok şeyler görmüş ve bir çok şeyler öğrenmişti. Bu iki savaş arkadaşına şunları söylemekten kendini alamamıştı: Bu seferimizde çok önemli bir husus tesbit ettim: Eğer halk kendi haline bırakılacak olurlarsa, Kur'ân hakkında ihtilâflar çoğalacak, görüşleri değişik ölçülerde olacak, sonra da bunu düzeltmek çok zorlaşacaktır. Bunun sebebi kendisinden sorulduğunda da şu cevabı vermiştir :

— Humus'lulardan bazısını gördüm. Kendi kırâetlerinin başkalarınkinden hayırlı olduğunu iddia ediyorlar, delil olarak da, onu Mikdad'dan (R.A.) alıp öğrendiklerini ileri sürüyorlardı. Dımeşk'lilerden bazısının kendi kırâetlerinin hayırlı olduğunu, Kûfe'lilerin de kendi kırâetlerinin hayırlı olduğunu iddia ettiklerine şâhid oldum. Kûfeliler iddialarına mesned olarak da, Kur'ân'ı İbn-i Mes'ud'dan (R.A.) alıp öğrendiklerini gösteriyorlardı. Basra halkı da Ebû Mûsâ'dan alıp öğrendiklerini ileri sürerek kendi kırâetlerinin daha hayırlı olduğunu iddia ediyorlardı. Aynı zamanda Ebû Mûsâ'nın Mushafına LÜBABÜ'L-KULÛB = **Kalblerin Özü** adını veriyorlardı. Kûfe'ye ulaştıklarında Hazret-i Huzeyfe (R.A.) durumu halka anlat-

tı ve endişe ettiği husustan sakınmalarını tenbîhte bulundu. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in ashâbı ve tâbiînden bir çok kimseler ona muvafakat ettiler. İbn-i Mes'ud'un arkadaşları, talebesi ona: «Bizi neden inkâr ediyorsun, biz Kur'ân'ı İbn-i Mes'ud'dan (R.A.) öğrenmedik mi ki?» dediler. Hz. Huzeyfe ve arkadaşları onların bu sözüne üzüldüler ve dediler ki: «Bâri siz konuşmayın. Çünkü çoğunuz bedevîsiniz, görülür bir hatâ üzerinde bulunuyorsunuz!» Sonra Hazret-i Huzeyfe şunu ilâve etti: Eğer sağ kalırsam Emîre'l-Mü'minîn'e giderim, İbn-i Mes'ud ile şu halk arasına bir engel koymasını söylerim.

Bunun üzerine İbn-i Mes'ud (R.A.) kırıcı mahiyette konuştu ve Huzeyfe Hazretleri'ni üzdü. Kalkıp dağıldılar. Hz. Huzeyfe Medine'ye giderek Hazret-i Osman'la (R.A.) bu durumu görüştü, olup bitenleri haber verdi ve dedi ki :

— Ey mü'minlerin emîri! Ben Arapları uyaran bir kimseyim. Bu ümmet henüz Yahudî ve Hıristiyanların Tevrat ve İncîl'de düştükleri ihtilâfa düşmeden onlara elini uzat, ihtilâfı önle!

Bu sözler Hazret-i Osman'a da çok te'sir etti. O da endişelendi ve derhal Resûlüllah'ın (S.A.V.) ashâbını toplayarak durumu onlara arzetti. Hepsi de bu fikri beğendiler ve Hazret-i Huzeyfe'nin görüşüne katıldıklarını söylediler. Hazret-i Osman zaman kaybetmeden Hazret-i Hafsa'ya, yanındaki Mushafı göndermesini haber saldı. Onu esas kabul edip istinsah yapacaklarını da ilâve etti. Aynı husus Metâli-i Mısriyye'de de nakledilmiştir.

Buhârî, Müslim ve Tirmizî'nin de Enes bin Mâlik'den (R.A.) yaptıkları rivâyette de buna yakın bir ifâdeyle deniliyor ki :

— Kur'ân-ı Kerîm'i Resûlüllah (S.A.V.) devrinde dört kişi toplamıştı ki hepsi de ensârdan idi: Ubeyy bin Kâ'b, Muaz bin Cebel, Zeyd bin Sâbit ve Ebû Zeyd... Râvi diyor ki: **Enes bin Mâlik'e sordum: Şu Ebû Zeyd dediğiniz kimdir? Amcazâdelerimden biridir, diye cevap verdi.**

Buhârî'nin İbn-i Abbas'dan (R.A.) yapmış olduğu rivâyette İbni Abas diyor ki: **«Kur'ân'dan muhkem-i mufassal olan âyetleri ben Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz zamanında toplamıştım.»** Kastalânî de aynı rivâyeti nakletmiştir.

Ahmed bin Hanbel, Tirmizî ve Ebû Dâvud'un İbni Abbas'dan (R.A.) yaptıkları rivâyete göre ise, İbni Abbas diyor ki: Hazret-i Osman'a sordum: Mesânîden olduğu halde Enfâl sûresinin başına besmele koydunuz, miînden olduğu halde Tevbe sûresinin başına koymadınız? İkisini âdeta birleştirdiniz!. Tevbe sûresini seb'-i tivâl arasına koydunuz!?

Bunun üzerine Hazret-i Osman (R.A.) şu cevabı verdi :

— Resûlüllah (S.A.V.) bulunduğu zaman içinde sûreler iniyordu, ama tamamen değildi.. Âyetler inince kâtipleri çağırıyor ve onlara «şu âyeti şu sûreye koyunuz» diye emrediyordu. Her sûre ve âyetin yerini, sayısını o belirliyordu. Enfâl sûresi Medine'de ilk inen sûredir. Berâat ise nüzûl bakımından en son inendir. Enfâl'de geçen kıssalar, Tevbe sûresinde geçen kıssalara çok benzer. Resûlüllah Efendimiz aramızdan ayrılıncaya kadar bir şey açıklamadı. Berâat sûresinin Enfâl'den olup olmadığına dair bir şey söylemedi. Bunun için ikisini besmeleyle ayırmadık ve bunu seb'-i tivâl arasına soktuk.

Aynı konuda İbni Ebî Dâvud'un el-Mesâhif'de Yahya bin Abdurrahman bin Hâtıb'dan yaptığı rivâyette deniliyor ki: Hazret-i Ömer (R.A.) Kur'ân'ı bir araya toplamak istiyordu. Bu sebeple ayağa kalkıp Ashâb-ı kirâma şöyle seslendi: Sizden her kimin yanında Kur'ân'dan bir şey varsa getirsin! Zaten müslümanlar inen vahyi birtakım sahifeler, levha, kürek kemiği, hurma yaprağı ve benzeri şeyler üzerine yazıyorlardı. Hz. Ömer, Kur'ân'dan bir şey getiren kimseden iki şâhid göstermedikçe hiç bir şey kabul etmiyordu. Böylece gelen âyetler Hazret-i Ömer'in yanında toplanmış oldu. Bu kerre Hazret-i Osman (R.A.) kalkıp: Kimin yanında Kur'ân'dan bir şey varsa getirsin! dedi. O da iki şâhid gösterilmedikçe gelen âyet ve sûreleri kabul etmiyordu. Huzeyme bin Sâbit (R.A.) Hazret-i Osman'a gelerek dedi ki: Görüyorum, iki âyeti terkedip onu Mushafa yazmadınız!. «Hangi iki âyet?» diye sorulunca da, şu ce-

vabı verdi: Ben bizzat Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den Tevbe sûresinin şu iki âyetini telâkki ettim: LEKAD CÂEKÜM RESÛLÜN MİN ENFÜSİKÜM...'ü sonuna kadar okudu. Bunun üzerine Hz. Osman (R.A.): Ben bu iki âyetin Allah katından indirildiğine şâhidlik ederim, dedi ve ilâve etti: Ya Huzeyme! Bu iki âyeti nereye koyalım? Huzeyme dedi ki: Onu en son inen Berâet sûresinin sonuna koyunuz. Böylece Berâet sûresi bu iki âyetle son bulmuş oldu.

Bâzı zayıf rivâyet ve görüşte deniliyor ki: Ebûbekir Sıddîk'ın (R.A.) topladığı Mushafta hem mensûh olan âyetler, hem de tevâtür etmeyen kırâetler bulunuyordu. Ve onun topladığı Mushaf'da tehzîb ve tertip de yoktu. Hazret-i Osman mensûh olan âyetleri çıkardı, mütevâtir olanlarını bıraktı, kelimelerin yazılış şeklini tahrîr etti, sûreleri ve âyetleri Levh-i Mahfuz'dan Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e indiği tertip üzere tertipledi.. Bunların hal ve makam (hâdise, zaman ve mekân) itibariyle parça parça inmesi farklı olmuşsa da Levh-i Mahfuz'a uygun tertibe sokulması sağlanmıştır. Bunun için Bakıllânî diyor ki: Hz. Osman, Ebûbekir Sıddîk gibi sadece nefs-i kırâeti kasdetmedi, belki Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'den mâruf olan kırâet-i tâmme üzere olmasını kasdedip topladı; böyle olmayanlarını çıkardı ve içinde takdîm ve te'hir bulunmayan bir Mushaf meydana getirdi.

Bütün bu rivâyetleri bir tarafa koyacak olursak, rahatlıkla diyebilirz ki: **Şimdi elimizde bulunan Mushaf içindeki tertip ölçü ve kırâet-i tâmmesiyle Allah kelâmıdır. Mütevatiren geldiğinde saygı değer ilim adamlarının ittifakı vardır. Artık kim buna bir şey ilâve eder, ya da bir şey ondan noksanlaştırırsa, derhal küfre girer.**

Çünkü ilim adamlarımız âyetlerin belirtilen tertibinin tevkifî olduğunda görüş birliğine varmışlardır. Nitekim en son inen VETTEKU YEVMEN TÜRCE'ÛNE FİYHİ İLÂLLAH âyetinin ribâ ile müdayene âyetleri arasına konulmasını Cibrîl-i Emîn bizzat emretmiştir. Bu bakımdan bunun aksine bir tertib haram kılınmıştır. Sûrelerin tertibi ise böyle değildir; onla-

rın tertibinde görüş farkı bulunduğu için aksini yapmanın kerâhet olduğu kabul edilmiştir. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in Nisâ sûresini Âl-i İmran sûresinden önce okuduğu rivâyet edilir. Bu, ya böyle yapmanın câiz olduğunu beyân etmek içindir, ya da bir unutma vardır. Tâ ki böyle bir tertibin de sahîh olduğuna işâret edilmiş olsun. Bütün bunlarla beraber sûrelerin de tertibi tevkifîdir; ashâbın mushafları bu hususta farklı olsa bile... Kimi iniş tertibine ve sırasına göre tertiplenmiştir, ki Hazret-i Ali'nin mushafı böyledir. Bu mushafın başlangıcı İKRA' BİSMİ RABBİKE ile başlar ve bunu MÜDDESSİR ve NÛN VEL KALEMİ tâkip eder. Sonra da TEBBET YEDÂ ile TEKVÎR sûreleri yer alır..

Sûrelerin tertibinin tevkifî olduğuna delâlet eden hususlardan biri: HÂ-MÎM'lerin peşpeşe, TÂ-SÎN'lerin de peşpeşe sıralanması; müsebbehat'ın ise peşpeşe sıralanmamasıdır.. Bunun gibi Mekkî ve Medenî olan âyetlerin de sûreler içinde karışık konulması da sûrelerin tevkifî olduğunu göstermektedir.[53]

⁂

KADRİ YÜCE MUSHAFA İLK NOKTALAMA İŞARETİ VE İ'RAB KOYANLAR

Bilindiği üzere Mushaf-ı Osmaniyye (Hazret-i Osman tarafından istinsah edilip İslâm ülkelerine dağıtılan mushaflar) nokta ve i'rab şeklinden mücerred idi. Hiçbir kelimede i'rab yoktu. Bunun sebebi ise, —Allah daha iyi bilir— Ashâb-ı kirâmın Kur'ân'a olan âşinalıkları idi. Yâni onların ne noktalamaya, ne de i'rablamaya ihtiyaçları yoktu. Hepsi de Arapçayı iyi bilen, yanlışlık yapmayan kimselerdi. Hem onlar devrinde NAHİV ilmi yoktu. Nahiv ilmini ilk tedvîn edip Kur'ân'ı i'rablıyan Ebû Esved ed-Düelî'dir. Kendisi Basralı olup tâbiîn-i kirâmdandır. Rivâyet edildiğine göre **müslümanlardan biri İN-**

(53) Aynı hususu Aliyyü'l-Kaarî Şerh-i Mişkât'da nakletmiş ve belirtmiştir.

NELLAHE BERÎÜN MİNEL MÜŞRİKÎNE VE RESÛLEHU âyetinde geçen (resûlehû)yu (lâm) harfinin esresiyle okuyor. Ebû Esved bunu işitince nasıl bir hatâ yapıldığını üzülerek anlıyor ve «Allah'ın kendi resûlünden yüz çevirmesi olur şey değil. Allah bu mânadan berîdir» diyor ve Kur'ân'daki kelimeleri i'rablıyor, tâ ki yanlış okunmasın.

Ebû Esved, noktalama işâretlerini ve i'rabı kırmızı kalemle koyuyor. Fethenin alâmeti, harfin üzerine konulan bir nokta; zammanın alâmeti, harfin önüne konulan bir nokta; esrenin alâmeti harfin altına konulan bir nokta olmuş oluyor. Gunnenin alâmeti ise, iki nokta olarak belirleniyor. Sonra sarf ve nahiv ilimlerinde üstad sayılan Halil Ahmed bin el-Ferahidî gördüğümüz şedde, medde, alâmet-i sükûn, alâmet-i vaslı koyuyor İ'rablar ise nokta olmaktan çıkarılıp bugün gördüğümüz şekle sokuluyor.

Rivâyetlerden bir kısmına göre; mushafa ilk noktalama işaretini koyan Nasr bin Âsım el-Leysî'dir. Irak emîri Haccac bin Yusuf'un emriyle bunu yapmıştır. Bunun sebebi, halk kırk küsur yıl tâ Abdülmelik bin Mervan zamanına kadar Hazret-i Osman'ın mushafını okuyor, İslâm ülkeleri genişleyip çoğalınca mushaflar da çoğaltılıyor ve etrafa gönderiliyor; böylece Kur'ân'a iyi vâkıf olmayanlar birtakım hatâlar yapıyor, Irak'da bile bu her gün duyuluyordu. Haccac, birbirine benzeyen kelimelere birtakım alâmetler konulmasını emretti. Bu görevi ise Nasr bin Âsım yerine getirdi. Noktaları tek ve çift olarak koymak suretiyle kelimeler arasındaki farkı belirledi.

(Y) ve (T) harflerine ilk nokta koyan ise, yine bu zat ve arkadaşları olduğu söylenir. Sonra âyetlerin sonuna nokta konuldu Sonra da her âyetin başına ve sonuna noktalar ihdâs edildi. Ama bunu ilk ele alıp uygulayan Ebû Esved ed-Düelî'dir. Sonra da Nasr bin Âsım'dır. Ondan sonra da Halil bin Ahmed gelir.

Böylece bu noktalama ve i'rablama ile mushaflar hazırlandı Buna başka hileler arayanlar olduysa da hiçbir netice

alamadılar. Ümmetin ileri gelen büyük din âlimleri bu hususta bütün himmet ve gayretlerini sarfederek harfleri ve kırâetleri topladılar. Sevab olanını açıkladılar, şübheleri kökünden giderdiler. Allah hepsinden râzı olsun!

Mushaf'a ilk aşirleri koyan ise Abbasî halifelerinden Me'mun'dur. Bazılarına göre bunu da Haccac düşünüp yapmıştır. Aynı zamanda yapılan rivâyete göre, Kur'ân'ı otuz cüz'e ayıran da Haccac'dır. Rûhu'l-Beyân tefsirinde de bu hususa yer verilmiştir.

ARAPÇA HATTI İLK YAZANLAR, KÛFÎ HATTINI İLK İCAD EDENLER

Kâ'bü'l-Ahbâr (R.A.) diyor ki: Arapça ve Süryânîce yazıyı ilk icâd eden ve kitap yazan Âdem (A.S.) olmuştur. Bunu ölümünden üçyüz yıl önce yaptığı söylenir. Önce çamur üzerine yazmış, sonra o çamuru ateşte pişirmiştir. İdris (A.S.) onun bu yazdıklarını meydana çıkarmış. En sahîh olan rivâyet de budur. Remil hattını ilk yazanın ise, İdris Peygamber olduğu söylenir. Farsçayı ilk yazan, Pers hükümdarlarının üçüncüsü Tahmurus'dur. Kâğıdı ilk kullanan ise, Hazret-i Yûsuf'tur. Arapça hattı ilk icad eden ise, Ya'rab bin Kahtan'dır. Ya'rab'ın hem Arapça, hem Süryânîce konuştuğu söylenir. Nesih yazısını ilk yazan, İbn-i Makle (Muktedir Billâh'ın veziri)'dir. Kûfî hattını Arapça üslûba nakleden de bu zattır. Sonra İbn-i Bevvab hat ta'rîbini ilâve etmiş, İbn-i Makle'nin tarikını tehzîbe çalışmış ve ona bir güzellik getirmiştir. Ondan sonra da bu vadide Yakut el-Musta'sımî yürümüş ve böylece hat fennini tamamlamıştır. Sonra Şeyh Hamdullah hattın son şeklini icâd etmiş ve ondan sonra buna ilâvede bulunan olmamıştır. Allah hepsinden râzı olsun!

Şâir şu dört mısraıyla bunu ne güzel dile getirmiştir :

«Kişinin güzelliği, güzel hattı ile bilinir,
Bu bir âlimde bulunursa daha güzel sayılır.

İnci, kızlardan yana bir tatlılık arzeder,
Ama onlarla birlikte olursa daha da süsler.»

Rûhu'l-Beyân'da da bu konuya ve dört mısraa yer verilmiş, birtakım izahlar yapılmıştır.

∴

HARF VE KELİME ŞEKİLLERİNİN TAHRİRİ, HARFLERİN MAHREÇLERİNİN TARİFİ, SÛRE VE ÂYETLERİN TERTİBİ VE MÜTEVATİR OLAN KIRÂETLER HAKKINDA VÂRİD OLAN HADİSELER İLE İSLÂM BÜYÜKLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî'nin İbni Abbâs'dan (R.A.) yaptıkları rivâyetlere göre: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz hayır konusunda insanların en cömerdi idi. Ramazan ise O'nun cömertliğine bir sınır yoktu. Cibrîl-i Emîn Ramazan ayının her gecesi Peygamber'e iner, karşılıklı Kur'ân okurlardı. Bugünkü tabirle mukabele okurlardı. Böylece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Ramazan'da esen rüzgârdan daha cömert olurdu.

Yine Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, İbni Mâce'nin Ebû Hüreyre'den (R.A.) yaptıkları rivâyette, Cebrâil (A.S.) her sene Kur'ân'ı bir defa Peygamber'e okuyup arzederlerdi. Resûlüllah'ın (S.A.V.) vefat ettiği sene Cibrîl-i Emîn bu ameliyeyi iki defa yapmıştır. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz her yıl on gün i'tikâf yapardı. Vefât edeceği sene 20 gün yapmıştır.

Buhârî'nin Mesrûk'dan, onun da Hazret-i Âişe Vâlidemiz'den, onun da Hazret-i Fâtıma'dan (R. Anhâ) yapmış olduğu rivâyete göre Hz. Fâtıma (R. Anhâ) diyor ki: «Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bana gizlice, Cebrâil'in (A.S.) Kur'ân'ı mukabele şeklinde arzettiğini, bunu her sene bir defa, bu sene ise iki defa okuduğunu söyledi ve bunu ecelinin yaklaştığına yorumladı.»

Rivâyete göre: Sevgili Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimiz

Kur'ân-ı Kerîm'i Cebrâil'e (A.S.) başından sonuna tecvîd, tashîh, mehâric-i hurûfa riâyet ederek okurdu. Tâ ki böyle okumak ümmetine sünnet olsun diye. Nitekim ümmet arasında bu sünnete riâyet edilmektedir. Talebe hocasının huzurunda tecvîde, tashîh-i hurûfa ve mehârice riâyet ederek okur. Bu kırâet öğrenmenin yollarından biridir. Diğeri ise, hocanın okuması, talebenin dikkatle dinlemesidir. İbni Hacer bunu karşılıklı okuyup dinleme şeklinde ifâde etmiştir. Nitekim başka bir rivâyette bu husus şöyle açıklanmıştır: Senin başkası huzurunda bir miktar okuman, sonra o miktarı o başkasının sana okumasıdır. Veya okunan miktardan sonraki âyetleri o nisbette okumasıdır. Böylece her iki yol ve kaide elde edilmiş olur. (Allah daha iyisini bilir).

Tayyibî bu konuda diyor ki: Belirtilen hadîs, Kur'ân-ı Kerîm'in mukabele şeklinde Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e arzedilmesi hem vefât ettiği yıl, hem de diğer yıllarda vuku' bulduğuna delâlet etmektedir. Rivâyet edildiğine göre Zeyd bin Sâbit (R.A.) Resûlüllah'ın (S.A.V.) son tilâvet arzına şâhid olmuş ki bu, Fahr-i Âlem Efendimiz'in içinde vefat ettiği senede meydana gelmiştir. Bu bakımdan Ebûbekir ile Ömer (Allah ikisinden de râzı olsun!) Zeyd bin Sâbit'e Kur'ân'ı toplamasını emretmişlerdir. Çünkü Zeyd (R.A.) son arzedilmeye kemâliyle şâhid olmuş bulunuyordu.

Bazılarına göre, belirtilen hadîs Kalb'e arzedilme anlamına hamledilir; tâ ki bu rivâyet yukarıdaki hadîse uygun düşmüş olsun.

İki hadîs arasını birleştirmede en açık yorum şöyledir: Kur'ân'ın okunması Cebrâîl (A.S.) ile Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz arasında karşılıklı arzetme ve müdarese yoluyla olmuştur. Bir defa biri okumuş diğeri dinlemiş, bir defa öbürü okumuş diğeri dinlemiştir. Bu da iki ihtimal taşımaktadır: Birincisi —ki bu en zâhir olanıdır— Cebrâîl (A.S.) önce Kur'ân'dan bir miktar okur, Peygamber (S.A.V.) de onu aynen tekrar ederdi. Böylece ezberlenmesi, hafızada iyi kalması için ihtiyatlı davranılırdı. İkincisi, önce birincisi bir aşir miktarı

okur, sonra diğeri onu takip eden kısımdan bir aşir miktarı okuyarak Kur'ân'ın tamamını böylece baştan sonuna kadar karşılıklı okumuş olurlardı. Bu şekil, kurrâ'lar arasında bilinen bir müdarese (ders alıp verme) yöntemi idi. Bunu kuvvetlendirir ölçüde bazı rivâyetler vardır ki en-Nihâye'de buna yer verilmiştir: Kur'ân'ı mukabele yollu okurlardı. Buna Arapçada daha çok (Muaraza) tâbiri verilmiştir. (Araztü'l-Kitabi) denildiğinde, «Kitabı kitapla karşılaştırdım» mânası anlaşılır. (Allah daha iyisini bilir.)

Ahmed bin Hanbel, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'nin Abdullah bin Ömer'den (R.A.) yaptıkları rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«İnsanlar makam ve mertebelerine göre cennete yönelip girecekleri sırada Kur'ân'ı göğsünde taşıyana ve onunla amel edene denilecek ki: Oku ve mertebelerine göre düzenle, dane dane telâffuz et. Nasıl ki dünyada iken öyle dane dane okurdun! Çünkü senin makam ve menzilin okuyacağın en son âyetin makam ve derecesindedir.»**

Bundan da anlaşılıyor ki mükâfat amellere uygunluk içindedir. Dünyada Kur'ân-ı Kerîm'i hakkını vererek kemâl-i edeble okuyan ve onu dane dane telâffuz etmek suretiyle yücelten kimse, âhirette bu yüceliğe erişecektir.[54]

ÖZETLİYECEK OLURSAK

Harflerin şekillerinin yazılışı, kelimelerin kendine has biçimde düzenlenmesi, harflerin mahreçlerine ve sıfatlarına dikkat edilmesi, sûre ve âyetlerin düzenlenmesi, bir diziye konulması, mütevatir olan kırâet şekilleri hep tevkifîdir, değiştirilemez. Çünkü Cibrîl-i Emîn en son mukabelesinde belirtilen bu hükümleri Cenâb-ı Peygamber'e haber verip öğretmiştir; tâ ki ümmet içinde bu alanda yetişen bilginler, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e uyarak Kur'ân'ı okusunlar ve onlardan Kur'ân'ı öğrenenler de dikkat edip peygamberden gelen tertip ve şekilden ayrılmasınlar... Böylece onlara ilâhî feyiz ulaşmış ve Kur'ân'ın esrarına, Fürkan'ın bereketine nâil olmuş olsunlar. Zira Cenâb-ı Hakk, bir üstaddan öğrenmeden kendiliğinden Kur'ân okuyana bir sevâp yazmaz. Bilâkis, açıktan yanlış okur, hatâ yaparsa ona azâb bile eder[55].

(54) *Şerh-i Mişkât Li Aliyyi'l-Kaarî*

Bilinmeli ki, insan çoğu zaman sadece harflerin mahreçlerini ve bazı eserlerden onların sıfatlarını bilmekle harflerin hakkını ödemiş olmaz. Zaman zaman bundan âciz kalır. Bir üstadın ağzından dinlemedikçe bu vadide geri kalır. Ancak ne var ki, aradan asırlar geçince bir çok üstadlar birbirini takip etmiş ve bir nice hocalar meydana çıkmış, böylece bu konuya hakkıyle vâkıf olanlar Kibrîd-i Ahmer gibi azalmışlardır. Bazı şeyhlerden alınagelen usûllere birtakım tahrifatlar da karışmamış değil... Evet bugün diyebiliriz ki rivâyet ve dirâyet yollarını toplayan, mahreçlerin inceliklerini bilen, harflerin sıfatlarına yeteri kadar vâkıf olanlar, yemekteki tuz gibi azalmıştır. O halde bize gereken her üstada tamamen itimad etmemektir. Âlimlerin kendi kitaplarına koymuş oldukları mes'eleler üzerinde durmak ve onların fevkında olan üstadların görüş ve mes'elelerine kıyas etmek suretiyle gerçek olanı bulmak, hak olanı tesbit edip almak, gerisini terketmektir.[56]

Bilgisizliğimizin çokluğuna rağmen, fesahat ve belâğatımızın da yokluğunu dikkate alarak nasıl olur da tecvîd ilminde mâhir olan üstadlardan Kur'ân'ı öğrenmeye çalışmayız?!. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz fesahat ve belâğatindeki üstünlüğüne ve bu hususta doruğa yükselmesine rağmen Kur'ân'ın tilâvetini, kırâetini Cebrâil'den (A.S.) senelerce, özellikle içinde vefat ettiği sene öğrenmiştir. Halbuki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Cibrîl'den daha üstündür. Zamanımızın âlimleri, yüksek mertebede olan bir öğretici bulurlarsa ondan öğrenmeye çalışırlar; alçak mertebede olan ehil kişilerden ise öğrenmeyi gururlarına yediremezler. Nitekim tehzîb sâhibi diyor ki :

(55) *Rûhu'l-Beyân*

(56) *Saçaklızade el-Beyân'da belirtmiştir.*

— Biz her bakımdan mükemmel olduğu söylenen öyle kimseler gördük ki namaz câiz olacak kadar Kur'ân okumayı bilmiyorlar. Halbuki bunlar takvâ ile şöhret bulmuşlardır. Bilâkis takvâyı kökünden yıkmışlardır. Şüpheli şeylerden son derece kaçarlar; fakat günde beş defa namaz ifsad ederler. Kur'ân'dan bazı bölümleri vird edinirler; fakat Allah'a birtakım günahlar içinde ibâdet ederler. Bunlar büyük sarıklarıyla, ilim kisvesiyle Kur'ân ehlinin önünde oturmaktan utanırlar. Bunun Kur'ân'a yeni başlayanların vazifesi olduğunu sanırlar. Kendilerini ise üstün, fazîletli müderrislerden kabul ederler.

Bazılarının da dediği gibi, zamanımızın âlimleri daha çok yararlı olmayan bilgilerle uğraşırlar, daha lüzumlu ve önemli olanını terkederler. Bütün ömürleri boyunca teknik bilgilerle iştigâl edip bir ömür tüketirler de bununla övünür ve gurur duyarlar, iyi bir iş yaptıklarını zannederler. Bir ilim ki neticesi ve semeresi gurur ve bencillik olursa, artık onun hakkında ne demeli? Allah bizi de sizi de söz dinleyen ve fakat en güzeline uyan kullarından eylesin![57]

⁂

KUR'ÂN ÖĞRENMEK KONUSUNDA PEYGAMBER'İN (S.A.V.) HER MÜSLÜMANA OLAN EMİRLERİ HAKKINDAKİ HADİSLER

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Kur'ân'ı öğrenin ve okuyun! Çünkü Kur'ân'ı öğrenip okuyan ve onun hükümleriyle amel edip yaşayanın misâli, içi misk dolu bir keseye benzer; kokusu her yana yayılır. Kur'ân'ı okuyup onu sadece içinde tutan, ağzı düğümlü misk torbasına benzer.»**[58] Mesâbîh'te de böyle nakledilmiştir.

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in «okuyunuz» emri, onu

(57) Burada teknik bilgilerin kıymeti küçümsenmiyor; dini hiç bir bilgi öğrenmeden sadece pozitif ilimlerle uğraşmanın arzu edilen sonucu vermiyeceğine dikkatler çekiliyor. (Mütercim)

(58) Tirmizi, Nesâi, İbni Mâce Ebû Hüreyre'den (R.A.)

öğrendikten sonraya işârettir. Çünkü ilim ancak öğrenmekle, (öğretimle) elde edilir. Ve tecvîdin vâcib olduğu hadîsten anlaşılıyor. Aynı zamanda tecvîd, o konuda yetişmiş üstadların ağzından öğrenilebilir. Hadîsin mânası bu açıklamaya göre şöyle oluyor: Kur'ân'ı öğrenin, tilâvetine devam edin ve bunu hakkıyle yerine getirin, gereğiyle amel edin!

Aliyyü'l-Kaarî de aynı izahı yapmıştır.

Sahîh rivâyete göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki: **«Ferâizi ve Kur'ân'ı öğrenin ve bunları insanlara öğretin. Çünkü bir gün aranızdan ayrılacağım.»**[59]

Bunun içindir ki Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) biliyordu ki, farz namazların hükümleri, tecvîdin hüküm ve kaideleri, harflerin mahreç ve sıfatları, mütevatir kırâet ancak kendisinden alınabilir, yâni O'ndan öğrenilebilir. Peygamber (S.A.V.) bununla şunu ifâde ediyordu: Bunları, aranızda bulunduğum müddetçe benden öğrenin. Çünkü ben de bir gün aranızdan ayrılacağım. Aynı açıklamaya Mecâlis-i Rumî'de de yer verilmiştir

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bir gün Ubeyy bin Kâ'b'a dedi ki :

— Allah şüphesiz ki sana Kur'ân'ı okumamla bana emretti! Yâni sana Kur'ân öğretmekle emrolundum.

Bunun üzerine Hz. Ubeyy (R.A.) :

— Allah mı benim ismimi sana andı?

Diye sordu. Peygamber (S.A.V.) :

— Evet, Allah senin ismini andı.

Bu müjdeyi duyan Ubeyy Hazretleri sevincinden ağladı.

Tefsirciler diyor ki: Allah, Resûlüne, Ubeyy bin Kâ'b'a harflerin mahreçleri, sıfatları ve mütevatir Kur'ân ahkâmı gibi tecvîd kaidelerini öğretmesi hususunda emretmiştir. Peygamber (S.A.V.) nasıl bunları Cibrîl-i Emîn'den öğrenip aldıysa, Ubeyy de Resûlüllah'dan (S.A.V.) öğrenip alsın diye... Nitekim Hz Ubeyy de bütün gayretini ve azmini en yüksek mânada sarfederek Kur'ân'ı hıfzetti ve üzerinde o kadar titizlik

(59) Tirmizi ve Ebû Dâvud Ebû Hüreyre'den (R.A.)

gösterdi ki bu hususta imam oldu. Onun ulaştığı müsbet sonucu gören Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz şöyle buyurdu: **«Kur'ân'ı en uygun okuyanınız Ubeyy'dir!»**

Böylece halef seleften bu ölçü ve tertip üzere Kur'ân'ı alıp öğrendi. Tâbiînden bir çok zat Kur'ân'ı Ubeyy'den teallüm edip aldı. Başkaları da tabiînden öğrenip aldılar. Ve bu sırr-ı Kur'ân devam edip geldi, günümüze kadar ulaştı.

Tabakatü'l-Kurrâ'da deniliyor ki :

— Ebû Hüreyre, İbni Abbas, Abdullah bin Sâib gibi büyük sahâbîler Ubeyy'den çok şeyler öğrendiler. İbni Abbas ayrıca Hazret-i Zeyd'den de kırâet usûlünü aldı. Ve bunlardan da tabiînlerden bir çok zâtlar öğrenip aldılar.

Bunun için şâir dört mısraında üstaddan öğrenmenin önemine değinerek diyor ki :

«İlmi üstadın ağzından alan kimse,
Kayıp değişikliğe uğramaktan Harem'de olur.
İlmi sahifeden alıp bununla yetinen,
Onun ilmi, ehl-i ilim yanında yok sayılır.»

Büyük sahâbî Abdullah bin Amr bin Âs rivâyet ediyor: **«Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'den şöyle buyurduğunu işittim: «Kur'ân'ı dört kişiden alın (öğrenin) : Abdullah bin Mes'ud, Sâlim, Muaz bin Cebel, Ubeyy bin Kâ'b...»** (Allah hepsinden râzı olsun!)

Bu dört zattan ikisi muhâcirlerden, ikisi de ensârdandır. Sâlim, Ma'kal'in oğlu ve Ebû Huzeyfe'nin azâdlı kölesidir. Bu dördü de Kur'ân tecvîdinde asr-ı saâdette temâyüz etmiş zatlardır. Sâlim Yemame savaşında şehîd düşmüş, Muaz bin Cebel Hazret-i Ömer'in hilâfet yıllarında vefât etmiş, Ubeyy bin Kâ'b ve İbni Mes'ud da Hazret-i Osman'ın hilâfeti yıllarında vefât etmişlerdir. Zeyd bin Sâbit onlardan sonra baş vurulacak tek merci' olarak kalmış ve uzun yıllar daha yaşamıştır.[60]

Yapılan sahîh rivâyete göre İbni Mes'ud (R.A.) şöyle demiştir: **«Kur'ân'ı tecvîd üzere okuyun. Çünkü tecvîd Kur'ân'ın süsüdür.»**

(60) *Buhârî, Abdullah bin Amr'den (R.A.)*

Tecvîd: Harflerin hakkını vermek, onların tertip ve sıfatlarını bilmek, harfleri mahreçlerine çevirerek okumaktır. Aslı ise: Konuşmayı inceliğiyle yapmak, israfa kaçmadan, külfete katlanmadan telâffuz edip dane dane kelimeleri telâffuz etmektir. Buna işâretle Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki :

«Kim yarın Kur'ân'ı indiği gibi okumak istiyorsa, İbni Mes'ud'un okuduğu gibi okusun!»

Çünkü İbni Mes'ud Hazretleri'ne Kur'ân'ı tecvîd üzere okumakta büyük bir pay verilmişti.[61]

İmam Bağavî, MEALİMU'T-TENZÎL adlı tefsirinin önsözünde diyor ki :

«Bilinmeli ki, din büyükleri Kur'ân'ın mânasını anlamakla yükümlü bulundukları gibi, onun hududunu (cezâî müeyyidelerini) yerine getirmek ve kelimelerini tashîh etmek ve Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'den nakledilegelen, imamlar tarafından muhafaza edilen harflerinin sıfatlarını ve mahreçlerine uygunluğunu yerine getirmekle de yükümlüdürler. Diğer konularda olduğu gibi bu konuda da Resûlüllah'a muhalefet etmek, O'nun koymuş olduğu prensip ve âdâbları aşmak câiz değildir. Halk ise bu mevzuda me'cur olan iyi, günahkâr olan kötü arasında bulunuyor veya ma'zur sayılıyordu. Allah kelâmını dosdoğru Arapçasıyla tashîhe güç getirebilen kimse böyle yapmayıp da başka bir dil üzerine döner, kendini bu konuda müstağni sayıp görüşünü benimser, ona Kur'ân'ın kırâetini ölçülü öğretecek olan âlime gitmez, bildiklerini düzeltmez ve böyle yapmayı gururuna yediremezse, şüphesiz ki o kusur içindedir ve günahkârdır. Ama dili bir türlü fasîh Arapçaya yatmayan ve kendisini doğruya götürecek kimse bulamayan ise ma'zur sayılır. Allah ise kişiye ancak gücünün yetebileceğini yükler. Ne var ki onun da bu hususta elinden gelen gayreti sar-

(61) *El-İtkan: Li's-Süyûtî*

fetmesi gerekir. Belki Allah ona kolay gelen bir durum meydana getirir.»[62]

Bazısına göre: İlim malûmata tâbi'dir. O takdirde bu ilmin farz-ı ayn olması gerekiyor. Şöyle ki: Malûmat farz ise ona olan ilim de farzdır, o vâcibse bu da vâcib, o sünnetse bu da sünnet, o müstehabsa bu da müstehab, o mübahsa bu da mübah, o haramsa bu da haramdır... Bu nedenle sihir öğrenmek haram kılınmıştır. Ama haramdan sakınmayı öğreten ilim farzdır. Mekrûhtan insanı kurtaran ilim ise, vâcibdir.

Şeyhülislâm Ebû Suud Efendi diyor ki :

«Tecvîd ilmini öğrenmek, Kur'ân okuyan herkese farz-ı ayndır.»

Şeyh İmam Ebû Abdillah Nasr bin Ali bin Muhammed eş-Şirâzî, vücûhu'l-Kur'ân hakkındaki el-Muvazzah adlı kitabında diyor ki :

«Kırâeti güzelce yerine getirmek farzdır. Kur'ân okuyana vâcib olar, Kur'ân'ı hakkını vererek okumak, onu her türlü yanlış ve hatâdan korumaktır.»

Bazısı da diyor ki: Kur'ân okuyan herkese —nasıl olursa olsun— tecvîd öğrenmek vâcibdir. Çünkü Kur'ân'ın elfâzını değiştirmeye ruhsat yoktur, zarurî haller müstesnâ.

Allah buyuruyor ki: **«O eğriliği olmayan, Arapça bir Kur'ân'dır. Belki sakınırlar.»**[63]

en-Neşrü'l-Kebîr adlı kitapta da bu hususa yer verilmiştir.

Meşâyihtan bir kısmı diyor ki :

— Kur'ân'ın bir bölümünü veya ondaki ilâhî esmâyı vird edinen kimseye gerekir ki, önce harflerin mahreçlerini ve sıfatlarını tashîh ede.. Böyle yapmazsa kırâetinde te'sir görmez ve matlûb olan neticeye ulaşamaz. Çünkü Kur'ân'ın özellikleri ve sırları ancak mânalarının sıhhatiyle oluşur. Mânalar ise ancak kelimelerin sıhhatiyle meydana gelir. Kelimeler ise ancak harflerin sıhhatiyle vücûd bulur. Harfler de ancak mah-

(62) *En-Neşrü'l-Kebir'de de böyle belirtilmiştir.*
(63) *Zümer sûresi, âyet: 28*

reçlerinin sıhhatiyle hâsıl olur, sıfatlarının bilinmesiyle gerçekleşir. Harfler için lüzumlu olan sıfatlar değişince, lûgat değişir. Lûgat değişince ve bu değişme ölçüyü aşınca mânalar değişir, esrar-ı Kur'ân kaybolur. Bu yüzden namaz fâsid olur. Vasayâ-i Kudsî'de de böyle belirtilmiştir.

Bunun içindir ki Muhammed el-Cezerî bir nazmında diyor ki :

«Tecvîdi alıp öğrenmek kesinlikle lâzımdır,
Kur'ân'ı tecvîd ile okumayan kimse günahkârdır.»

Çünkü Kur'ân Allah'tan tecvîd ile inmiş ve bize o ölçüde ulaşmıştır.

Cezerî bu mısra'larıyla şunu ifâde etmek istiyor: Tecvîd kaidelerine riâyet etmek ve Kur'ân'ı tecvîdle öğrenmek farz-ı ayındır ve Kur'ân okuyan herkese lâzımdır. Çünkü Cenâb-ı Hak onu tecvîd ile indirmiş ve o Levh-i Mahfuz vasıtasiyle Cebrâîl'e, ondan da Resûlüllah'a, O'ndan da sahâbeye, sahâbeden de sonra gelenlere böyle ulaşmıştır. O halde Kur'ân'ı indiği ölçüde okumayan kimse Allah'a muhalefet etmiş sayılır. Resûlüllah'ı (S.A.V.) bu konuda taklîd etmemiş olur. Allah ve Resûlüne muhalefet eden âsi ve günahkâr sayılır. Âsi ve günahkâr kimse ise cezâ görecektir. O halde işlendiğinde sevâb, terkedildiğinde cezâ gerektiren bir fiili terketmek haramdır Bu takdirde tecvîdi terketmek de haramdır.

Hazret-i Ali'den (R.A.) soruldu :

«Ve rettili'l-Kur'âne tertîlen...» âyetinin mânası nedir?

İmam Ali (R.A.) şu cevabı verdi :

— Harflerin tecvîdi, vakfelerin bilinmesi (cümlelerin sonunda durulması)dır.

Allah peygamberine tecvîd ile emretmiştir. Peygamber de (S.A.V.) kendisine indiği gibi Kur'ân'ı okumuştur. Âyetteki hitap her ne kadar Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'eyse de, maksad ve murad onun ümmetidir.[64]

İbni Abbas (R.A.) diyor ki :

(64) *Taşköprüzâde Fî Şerh-i Cezerî*

— Kur'ân'ı Peygamber (S.A.V.) Efendimiz gibi tertîl üzere okuyun! Ben, bir sûreyi tertîl üzere okumamı, bütün Kur'ân'ı tertîlsiz okumama tercîh ederim.

İbni Hacer (rahmetullahi aleyh) diyor ki :

— Harflerin mahreçlerine riâyet eden, med ve iddigamı, ihfâ ve izhârı ve diğer tecvîd kaidelerini bilen kurrâ'dan öğrenmek vâcibdir, ona muhalefet etmek ise haramdır.[65]

***

KUR'ÂN ÖĞRETEN VE ÖĞRENENİN FAZİLETİ HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER

Allâme Şeyh İbni Cezerî, en-Neşrü'l-Kebîr adlı eserinin önsözünde diyor ki: İnsan ancak bildiği nisbette şereflenir ve aklettiği ölçüde üstünlük sağlar, fazîlete erişir. Sâhip olduğu şey nisbetinde ve arkadaşlık kurduğu kimse değerinde soylu sayılır. Kur'ân Allah'ın en büyük kitabı olduğu ve indiği peygamberin en üstün peygamber olarak bulunduğu, ümmetinin de en üstün ümmet olduğu ve insanlar arasında insanların hayrına çıkarılmış bir ümmet özelliğini taşıdığı için, Kur'ân'ı kalbinde, dimağında taşıyanlar da bu ümmetin en şereflileri ve Kur'ân okuyanlar bu milletin en üstünü sayılır.

Bu konuda Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki : **«Sizin hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğreteninizdir.»** Diğer bir hadîste ise: **«Sizin en üstününüz, Kur'ân'ı öğrenen ve öğreteninizdir.»**[66]

Yine bu konuyla ilgili diğer bir hadîste şöyle buyuruluyor: **«Sizden hanginiz her sabah Bethân veya el-Akîk'a gider de büyük hörgüçlü gelişken iki deve beraberinde getirir, günah işlemeden merhamet bağlarını kesmeden?»**

Bunun üzerine ashâb-ı kirâm :

— Hepimiz bunu arzu ederiz, ya Resûlellah! diye cevap verdiler.

---

(65) Aliyyi'l-Kaari

(66) Buhâri, Ebû Dâvud, Tirmizi: Osman bin Affân'dan (R.A.)

Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) Efendimiz :

— Sizden biriniz sabahleyin kalkıp Mescid'e giderek Kur'ân öğrenmiyor mu veya Allah'ın Kitabından iki âyet okumuyor mu? İşte bu ona üç deveden hayırlıdır. Dört âyet öğrenmesi ya da okuması dört deveden hayırlıdır...[67] buyurdu.

Abdullah bin Mes'ud'dan (R.A.) yapılan sahîh rivâyette ise Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki: **«Sizin hayırlınız, Kur'ân'ı okuyan ve okutandır.»**[68]

Ayrıca İbni Düreys ve İbni Merdeveyh'in İbni Mes'ud'dan (R.A.) rivâyet ettikleri hadîste, Resûlüllah (S.A.V.) buyurdular ki :

«Sizin en şerefli ve en hayırlılarınız, Kur'ân'ı okuyan ve okutandır.»

Diğer bir hadîste de: **«Sizin en hayırlılarınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğretendir.»**[69]

Hadîslerden çıkan sonuç şudur: Sözlerin en hayırlısı Allah sözüdür. İnsanların hayırlısı, peygamberlerden sonra, Kur'ân'ı öğrenen ve öğreten kimsedir. Kur'ân okumayı diğer şeyleri okumaya tercîh edenler hayırlılarınızdır.[70]

Kudsî hadîste ise şöyle buyurulmuştur :

«Kur'ân kimi beni zikretmekten ve benden bir şey istemekten meşgul edip alıkoyarsa, dilekte bulunanlara verilenin en üstününü ona veririm.»[71]

Hâfız İbni Alâ' el-Hemedânî bu hadîsin rivâyet yollarını bir araya getirip şu neticeyi çıkarmıştır: «Kur'ân öğrenmek ve öğretmek kimi bana duâ etmekten ve benden bir şey istemekten alıkoyarsa...» Allah onun muradını en güzel şekilde verir, istekte bulunanlara verilenin çok üstünü ona sunulur.

O halde Kur'ân ile meşgul olan zannetmesin ki, Allah'tan

---

(67) El-Mesâbih'de de aynı hadise yer verilmiştir.

(68) Taberâni bi-isnâdin ceyyidin.

(69) İbni Mâce: Sa'd'den (R.A.): Câmiu's-Sağir.

(70) Şerhü'l-Mesâbih

(71) Tirmizi: Ebû Said el-Hudri'den. Hadisün hasenün, garibün.

bir şey istemediği zaman kendisine bir şey verilmiyecektir. Bilâkis kendisine en mükemmeli verilecektir. Çünkü kim Allah içinse, Allah da onun içindir.[72]

Ebû Ümâme'nin yapmış olduğu rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) buyurdular ki: **«Allah kitabından bir âyet öğrenen kimseyi kıyâmet günü, yüzünde tebessüm olduğu halde ben karşılarım!»**[73]

Ebû Zerr'in (R.A.) yapmış olduğu rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) buyurdular ki: **«Sabahlayıp Allah'ın kitabından bir âyet öğrenmen sana yüz rek'ât (nâfile) namaz kılmandan hayırlıdır.»**[74]

Konumuzla ilgili diğer hadîsleri sıralıyoruz.:

«Allah'ın kitabını öğrenen ve sonra Kitab'da olana uyup amel eden kimseyi Allah sapıklıktan kurtarıp doğru yola kavuşturur ve kıyâmet günü onu kötü bir hesaptan korur.»[75]

«Ya Ebâ Hüreyre! Kur'ân'ı öğren ve öğret. Ölüm sana gelinceye kadar buna devam et. Bu halde bulunduğunda ölüm sana gelecek olursa, mü'minler Beytullah'ı tavâf ettiği gibi, melekler de senin kabrine haccedeceklerdir.»[76]

«Kur'ân'ı yeteri kadar bilen kimse, şerefli saygıdeğer yazıcı meleklerle beraberdir. Kur'ân'ı okuyan ve onda zorluk çeken kimseye iki sevâp vardır.»[77]

«Allah'ın insanlardan iki ehli (yakını) vardır!» Soruldu: **«Onlar kimlerdir yâ Resûlellah?»** Cevap verdi: **«Kur'ân ehli Allah'ın ehli ve hassesidirler.»**[78]

İmam Ebû Abdirrahman es-Sülemî (tabiîn-i kirâmdandır) diyor ki: Hazret-i Osman'dan (R.A.) rivâyet edilen «Sizin hayırlınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğreten kimsedir» meâlindeki hadîsdir ki beni şu bulunduğum yerde oturttu.» Bununla Kûfe'deki

(72) Şerhü'l-Mesâbih
(73) Taberânî: Ebû Ümâme'den
(74) İbni Mâce: Ebû Zer'den
(75) Taberânî, El-İtkan
(76) Şerh-i Şâtibiyye: Ebû Hüreyre'den
(77) Sahih-i Müslim: Ebû Hüreyre'den
(78) İbn-i Mâce: Enes bin Mâlik'den

câmii gösteriyordu. Orada Kur'ân öğretiyor ve saygıdeğer mevkiiyle birlikte Kur'ân okuyordu. Ebû Abdirrahman geniş ilmine ve halkın da o ilme olan ihtiyacına rağmen Kur'ân ile meşgul oluyordu. Tam kırk yıl Kûfe camiinde bu hizmeti yaptı. Hasan ile Hüseyn (R.A.) ona karşı Kur'ân okudular.

Evet, selef de böyle idi, hiç bir şeyi Kur'ân okumaya denk tutmazlardı.

Şekik bin Ebî Vâil'in yaptığı rivâyete göre, Abdullah bin Mes'ud'a (R.A.) denildi ki :

— Siz az oruç tutuyorsunuz?

Cevap verdi :

— Oruç tuttuğum zaman zayıflıyorum, bu yüzden fazla Kur'ân okuyamıyorum; halbuki Kur'ân okumak bana daha sevimlidir.

en-Neşrü'l-Kebîr'de de aynı hususa yer verilmiştir.

Bu iki hadîsten anlaşılıyor ki: Kur'ân okumak, iyi amellerin en üstünüdür. Çünkü Kur'ân öğrenen ve öğreten kimse insanların en üstünü, ya da en hayırlısı olduğu buna delâlet etmektedir.

Kur'ân öğrenmek mi, fıkıh tahsîl etmek mi daha üstündür? diye soracak olursanız, şu cevabı veririz: İbni Cevzî bu hususta diyor ki: Kur'ân'dan ve fıkıhtan lüzumu kadar öğrenmek farz-ı kifâyedir. Bir kısım müslümanların bunu yerine getirmesiyle diğerlerinden sâkıt olur. Lüzumundan fazla öğrenmek ise, ileri gelenler hakkında vâcibdir ve bu ölcüyle, fıkıh bile meşgul olmak, Kur'ân okumaktan efdaldir. Bu efdaliyyet şüphesiz ki insan ihtiyacına nisbetledir. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz devrinde ise, Kur'ân okuyanlar aynı zamanda dinde çok bilgili kimseler idiler. Bu bakımdan Kur'ân'ı iyi bilen namazda takdîm ediliyordu.[79]

⁂

(79) Ayni, Şerhü'l-Buhârî

ÇOCUĞUNA KUR'ÂN ÖĞRETEN KİMSENİN FAZÎLETİ HAKKINDA VÂRİD OLAN HADÎSLER

Abdullah bin Semurete'den (R.A.) yapılan rivâyete göre bir adam Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e gelerek şunu sordu :

— Ya Resûlellah! Çocuğuna Kur'ân öğreten kimsenin sevâp ve mükâfatı nedir?

— Allah Kelâmı, O'nun için bir sınır yoktur.. buyurdu. Az sonra Cibrîl-i Emîn geldi. Peygamber (S.A.V.) ona sordu :

— Ya Cibrîl! Çocuğuna Kur'ân öğreten kimsenin sevâp ve mükâfatı nedir? Cebrâil şu cevabı verdi :

— Allah Kelâmı, O'nun için bir sınır yoktur.

Ve sonra Cibrîl-i Emîn yukarı çıktı, İsrâfîl'e (A.S.) sordu. İsrâfîl ona şu cevabı verdi: **«Ya Cebrâil! Kur'ân Allah Kelâmıdır; O'nun için bir had yoktur..»**

Sonra Cibrîl-i Emîn yeryüzüne inerek Resûlüllah Efendimiz'e geldi ve **«Ya Muhammed!»** dedi, **Rabbin sana selâm ediyor ve buyuruyor ki: Çocuğuna Kur'ân öğreten kimse on bin defa (nâfile) haccetmiş gibi olur. Aynı zamanda on bin ömre yapmış sayılır. On bin köle (Hz. İsmâil soyundan) hürriyetine kavuşturmuş gibi olur. On bin defa savaşa girmiş, gâzilik pâyesine ulaşmış sayılır. On bin aç müslümanı yedirmiş gibi olur. On bin çıplak müslümanı giydirmiş sayılır. Kur'ân onunla birlikte kabirde olur; kalkıncaya kadar onun yakınlığı devam ede. Terazisi ağır gelir, Sırat'ı şimşek hızıyla geçer. Arzu ettiği kerâmetlerin en üstününe erişinceye kadar Kur'ân ondan ayrılmaz.»**

Fâtiha-i şerîfenin tefsîrinde de bu hadîse yer verilmiştir.

Bu konuda diğer hadîsler ise şöyledir :

«Çocuğuna Kur'ân'dan bir âyet öğreten kimseye bu, gecesi namaz, gündüzü oruçla geçirilen bin senelik ibâdetten

(nâfile ibâdetten) **hayırlıdır. Fakir ve miskînlere sadaka olarak dağıtacağı bin dînardan da hayırlıdır.**[80]

Enes bin Mâlik'den (R.A.) yapılan rivâyete göre, Peygamber (S.A.V.) buyurdular ki :

«Çocuğuna Kur'ân öğreten kimsenin boynuna Allah öyle nurdan bir gerdanlık takar ki önce gelenlerle sonra gelenler hayretler içinde kalırlar!»

«Kur'ân okuyup onunla amel eden kimsenin ana babasına kıyâmet günü öyle bir taç giydirilir ki, ziyâsı, güneşin dünya evlerine vuran ziyâsından daha güzeldir. Ya bir de onunla amel eden kimse hakkında ne dersiniz?»[81]

Bunun için hikmet erbabı demişler ki: **Çocuğun babası üzerinde üç hakkı vardır: Doğduğunda ona güzel bir isim koyması, ona Kur'ân ve edep öğretmesi, sünnet etmesi.**

Çocuğuna Kur'ân öğretmeyen kimse kıyâmet günü kötü bir cezâ ile karşılaşır.

Nitekim sevgili Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki :

«Âdem oğullarına babalarından yazıklar olsun! Onlara Kur'ân öğretmezler, edep ve terbiye vermezler; böylece çocuklar câhil olarak yetişir.. Ben böylelerden berîyim (ilgim onlardan kesiktir).»[82]

«Bir millet ya da topluluk üzerine Allah kesinleşip hükme bağlanmış azâb gönderir de onların çocuklarından biri mektepte «El-Hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn..» okur, Allah onun sesini işitir ve bu sebeple o millet ya da topluluk üzerinden kesinleşen azâbı kırk yıl kaldırır.»[83]

«İçinde Kur'ân'dan bir şey bulunmayan kimse yıkık ev gibidir.»[84]

et-Tecrîd'de de aynı hadîs rivâyet edilmiştir.

---

(80) Yukarıda meâlini yazdığımız her iki hadisin sened ve ricalini tesbit etmek mümkün olmamıştır (Mütercim).
(81) Ebû Dâvud - Hâkim: İsnadı sahihtir.
(82) Mecâlis-i Mısriyye: Hadis zayıftır.
(83) Tefsir-i İbni Âdil: Huzeyfe bin Yemân'dan (R.A.)
(84) Tirmizi: İbni Abbas'dan (R.A.)

KUR'ÂN'I ÂHENKLE VE KAİDEYE UYGUN OLARAK OKUMAK HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER VE İMAMLARIN BU HUSUSTAKİ SÖZLERİ

Bu konuyla ilgili hadîsler :

«Kur'ân'ı Arap kaidesine ve ses uyumuna göre okuyun. Açıktan günaha sapmış kimselerin âhenk ve kuralından sakının! Kitâb ehlinin âhenk ve kaidesinden uzaklaşın! Çünkü benden sonra Kur'ân'ı şarkı ve türkü edâsiyle, rahbâniyyet kaidesiyle sesini yükselterek okuyanlar ortaya çıkacaktır. Ağlar şekilde okumaları gırtlaklarını geçmiyecektir. Kalbleri fitneye uğramış ve onları hayranlıkla dinleyenlerin de kalbleri öyle olmuştur.»[85]

Aynı rivâyete el-Ca'berî'de ve Mişkâtü'l-Mesâbih'te de yer verilmiştir.

«Son zamanda Kur'ân okuyanların kendine has birtakım havaları ve âdetleri olacaktır. O zamana yetişen kimse onlardan sakınsın.»[86]

«Ümmetimden birtakım topluluklar çıkacak, süt içer gibi Kur'ân'ı içeceklerdir.»[87]

«Altı şey gelip çatmadan güzel amelleri işlemekte acele ediniz! Beyinsizlerin devlet kademesinde iş başına geçmesi, polis ve bekçilerin çoğalması (hükümdarların, devlet büyüklerinin katında sürü halinde yer alması ve halka zulmetmesi), **rüşvet ile alım satımda bulunulması, kan dökmenin küçümsenmesi** (kısas yapılmaması), **akrabalar arasındaki ilginin kopması, Kur'ân'ı çalgı âletleriyle** (veya ona benzer bir âhenkle) **okuyanlar çıkacak, aralarından birini —dinî bilgisi hepsinden az bile olsa— öne sürüp Kur'ân'ı şarkı-türkü gibi okumasını isteyecekler..»**[88]

(85) *Tirmizi, Beyhaki: Ebû Huzeyfe'den*
(86) *Ebû Nuaym: Hilye'de Ebû Ümâme'den (R.A.)*
(87) *Taberânî: Akabe bin Âmir'den*
(88) *Taberânî: Âbis-i Gaffârî'den (Hadis zayıftır).*

«Benden sonra ümmetimden bir millet Kur'ân okurlar, dinî bilgiler edinirler; şeytan onlara gelip der ki: Hükümdara gitseydiniz sizin dünyanızı düzeltirlerdi ve siz de dininizle bir köşeye çekilip (rahat) otururdunuz!. Halbuki bu mümkün değildir. Katad (diken ağacı) dan dikenden başka bir şey toplanmıyacağı gibi hükümdarlara yaklaşmaktan da ancak birtakım hatalar devşirilebilir!»[89]

İmam Kastalânî diyor ki :

— Selef-i sâlihîn arasında Kur'ân'ı sonradan uydurulan âhenk ve makamla okumanın câiz olup olmadığı hakkında görüş farkı vardır. Sesi güzelleştirmek hakkında ise —az yukarıda da belirtildiği gibi— hiç bir ihtilâf olmamıştır.

Bazıları demişler ki: Kur'ân'ı sonradan uydurulan âhenk ve makamla okumak haramdır. Bazısı da bunun mekrûh olduğunu söylemiştir. Bunların sonuncularından biri, Zahîre sâhibidir, bu zat Hanefîlerdendir. Biri İmam Gazâlîdir ki bu zat Şâfiîlerdendir. Biri Kaadı Iyâz'dır ki bu zat Mâlikîlerdendir. Biri de İbni Ukayl'dir ki bu zat Hanbelîlerdendir Tabiî bu kerahetin ve mevcut ihtilâfın haddi şudur: Harflerin mahreçleri bozuk çıkarılır, sıfatları değiştirilir, fazla uzatılır, hareketler işbâ' yapılır ve bunun neticesi fethaden elif, zammeden vav, kesreden yâ harfi doğar, veya yeri olmadığı halde iddiğam yapılırsa o takdirde kerahet vardır. Bu duruma varmadıkça kerahet yoktur.

Nevevî diyor ki :

— Belirtilen şekillerde ifrat yapılırsa, haram olur. Bunda icmâ' vardır. el-Hâvî sâhibi diyor ki: Böyle yapmak haramdır; bu tarz okuyan kimse ise fâsıktır, dinleyen ise günahkârdır. Çünkü böyle okumakla kaari', kırâetin en sağlam ve doğru yolundan çıkmış oluyor. Âhenk ve makamla okumak, çalgı âletleriyle kırâet yapmak, şarkı türkü havasında okumak, kendine has ölçüler ve vuruşlarla olur ve sonradan icad edilmiş vezinlerle bestelenir ki bu Allah Kelâmında en şenî bir bid'attir ve en kötü bir icaddır. Dinleyenlerin buna engel ol-

(89) *İbni Asâkir, İbni Abbas'dan (R.A.) (Hadis zayıftır).*

ması, engel olamıyorlarsa, meclisi terkedip ayrılmaları ve okuyanın da ta'zîr edilmesi gerekir.

Bezzazî de diyor ki :

— Sonradan icâd edilmiş bir makamla Kur'ân okumak, görüş farkı olmaksızın haramdır.

Ebülberekât Şerh-i Nafi'de diyor ki :

— Teganni bütün dinlerde haramdır.

Kastalânî'nin bu husustaki görüşü ve sözü, Buharî'nin şerhinin Tefsîr bölümünün son kısmındadır.

Zehirü'd-dîn-i Merğînânî'den yapılan rivâyette, diyor ki :

— Zamanımızın Kur'ân okuyanlarına, «güzel okudun!» diyen kimse küfre girer. Çünkü kari'lerin çoğu meclis ve mahfellerde teganni ile okumaktan geri kalmazlar. Kur'ân'ı böyle bir havaya sokmak elbette ki haramdır. Bunda icmâ' vardır. Bunun içindir ki Zahîre sâhibi ile Hidâye sâhibi demişler ki: Böyle olan kari'lerin, yani cemaate teganni ile Kur'ân okuyanların şâhidliği kabul olunmaz. Çünkü onları büyük bir günah üzerinde toplamış oluyorlar. Bundan anlaşılan şudur: Teganniyi dinlemek büyük günahtır. Bunun neticesi olarak da, cum'a ve cemaate gelen kimse büyük bir günah irtikâb etmekten kendini kurtaramaz. Çünkü hatiblerin ve kari'lerin, aynı zamanda müezzinlerin çoğu tesliye, terdiye, te'mîn ve intikal tekbirlerinde bu günahı işlerler. Onları dinleyenler ve orada hazır bulunanlar da aynı günahı irtikâb etmiş olurlar. Çoğu kimseler bilâkis böyle okuyan hâfızları, kari'leri takdir ederler, nefisleri buna daha çok meyleder ve sünnet ölçüsüne galib gelir de dinin bu husustaki emrine aldırış bile etmezler. Zehirüddîn'e göre böylelerinin küfre düştüğü âşikârdır. Yâni bunlar tekfîr edilebilirler!..

Özet olarak diyebiliriz ki :

Kur'ân, Allah'ın isimleri, ezan ve ikamet tevkifîdir. Fazlalık ve noksanlık kabul etmezler bunlar.. Bu bakımdan dinleyenlerin böyle bir okuyuşu inkâr etmeleri, (reddetmeleri), okuyanın da ta'zîr görmesi gerekir. Mecâlis-i Rumî'de de bu husus belirtilmiştir.

Kur'ân namazda ilhân (âhenk ve kelimesi değiştirilerek) ile okunursa, namaz bozulur. Eğer bu hatâ med ve lîn harflerinde olursa, namazı bozmaz; meğer ki onda da fâhiş hata işlenmiş ola... Namaz dışında böyle okumak hakkında meşâyih ihtilâf etmiştir: Genel olarak bunu mekrûh görmüşlerdir, aynı zamanda böyle bir kırâeti dinlemenin de mekrûh olduğu sonucuna varılmıştır. Hulâsa kitabında da aynı husus belirtilmiştir. Fetevâ-i Hindiyye'de de buna yer verilmiştir.

Ancak, Firdevs'in İbni Abbas'dan (R.A.) yapmış olduğu rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) buyurdular ki :

«Kur'ân okuyan onu hatalı okur veya uydurma bir makamla tilâvet ederse, (vazifeli) **melek onu** (tamamlayıp) **yazar; indiği gibi muhafaza eder.»**

Ebû Leys (Rahmetullahi aleyh) : **«Eğer Muhammed, bize karşı, Kur'ân'a bazı sözler katmış olsaydı, biz onu kuvvetle yakalardık, sonra da O'nun şah damarını koparırdık; hiç biriniz de onu koruyamazdınız..»**[90] meâlindeki âyeti şöyle mânalandırıyor: **Eğer Muhammed (S.A.V.) kendisine vahyedilen (Kelâmullah'a) bir tek harf katmış ya da noksan etmiş olsaydı, o insanların en saygı değeri bulunduğu halde yine de ona kötü bir cezâ verirdim.**

Böylece âyet-i kerîmede Kur'ân öğretme ve öğrenme hususunda son derece dikkatli olmak, O'nu okurken tecvîd kaidelerine riâyet etmek tenbîh ediliyor ve riâyet etmiyenlere de tehdîd kapısı açılıyor.

Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu hususa işâretle buyurdular ki: **«Kim Kur'ân'a bir harf ilâve eder, ya da ondan bir harf eksiltirse, küfre girmiş olur!»**[91]

Takiratla ilgili eserlerin bazı şerhlerinde deniliyor ki :

— Köylülere, çöldekilere, yaşlı kadınlara, köle ve câriyelere tecvîdsiz namaz kılmak câiz değildir, demek, bir çeşit fitnedir; çünkü bunların çoğu tecvîd öğrenmeye güç getiremezler de sonra doğrudan doğruya namazı terkederler. Bu husus-

(90) El-Hâkka sûresi, âyet: 44
(91) Hadisin senedini tesbit mümkün olmamıştır.

ta vâcib olan, nazım ve mânanın sahîh olacağı kadar öğrenmek; ihlâs ve kalb huzuruyla namazı edâ etmektir. Nitekim Rûhu'l-beyân tefsîrinde de bu husus belirtilmiştir. Gücü yettiği halde sırf gevşeklik ve tembellik göstererek Kur'ân öğrenmeyen kimsenin namazı câiz olmaz. Ama ümmî (okur-yazar olmayan) böyle değildir; çünkü o Kur'ân okuyamaz. Nitekim aynı husus Mevâhid-i Ledünniye'de de ifâde edilmiştir.

Hadîs-i şerîfte buyuruluyor ki :

«Allahü Teâlâ kıyâmet günü ümmîlere açacağı af kapısı nisbetinde âlimlere af kapısı açmayacaktır.»[92]

«Topluluğa, aralarında en iyi okuyan kimse imamlık eder.»[93]

Aynı hadîs Câmiu's-Sağîr'de de nakledilmiştir.

Kur'ân okumasını bilenin ümmî bir kimse (okumasını bilmeyen) arkasında namaz kılması câiz olmaz. Ancak âlimler, bir harfi başka bir harf ile değiştiren —bu harfler ister müteca̧nis olsun, ister müteğayir bulunsun— kimsenin namazı (ya da imâmeti) hakkında ihtilâf etmişlerdir. En sahîh görüş bunun sıhhatli olmadığıdır. Meselâ: EL-HAMDÜ-LİLLÂHİ'nin (H) harfini (AYN) şeklinde, DİN kelimesinin (D) harfini (T) şeklinde, MAĞDUB kelimesinin (Ğ) harfini (H) şeklinde, veya (Zİ) şeklinde okumak gibi.. Bunun içindir ki âlimler tecvîdsiz bir kırâeti lahn (uydurma bir tilâvet, hatâlı bir okuyuş) olarak saymışlardır. Böyle okuyana da l a h h a n demişler. Nitekim Neşr-i Kebîr'de de böyle denilmektedir.

Mes'ele:

Mânayı değiştirmeksizin bir harfi başka bir harf yerine okursa ve bu şekli de Kur'ân'da bulunursa, meselâ: MÜSLİMÎN'i MÜSLİMÛN yerine okumak gibi. Bütün âlimlere göre namazı bozmuş olmaz. Ama mâna değişmese bile kullanılan kelimenin misli Kur'ân'da yoksa HAYYİ'L-KAYYUM gibi, yine de namaz fesada gitmiş olmaz. Mâna değişir ve aynı zamanda Kur'ân'da da benzeri bulunmazsa, bütün ilim adamlarına göre fesada gitmiş olur. Mahreçlerin yakınlığına burada itibar edilmez. Ancak mânanın uygunluğuna itibar edilir. Bu imameyne göredir. İmâm-ı A'zam'a göre, benzerlerinin bulunmasına itibar edilir.

(92) Ebû Nuaym, Hilye'de Enes bin Mâlik'den (R.A.)
(93) Ahmed bin Hanbel, Enes bin Mâlik'den (R.A.)

Mes'ele:

(DÂD) yerine (ZI) okursa, yâni dilin ucunu üst ön dişlerinin etrafına dokundurarak telâffuz ederse veya (Zİ) yerine (DÂ) okur veya (SİN) yerine ya istif'al sıfatıyla ya da itbak sıfatıyla (SAD) okur, veyahut (ZE) yerine hems sıfatıyla (SİN) okursa namazı bozmuş olur, bütün âlimlere göre.. el-Hulâsa kitabının Zelletü'l-Kaari' bahsinde de bu husus belirtilmiştir.

Mes'ele:

İNNÂ A'TAYNÂKEL KEVSERE'de geçen peltek (S) harfini (SİN) şeklinde hems sıfatıyla okur veya peltek (S) yerine sefîr şeklinde (ıslık sesine benzer bir şekilde) okursa namaz bozulmuş olur. Nitekim Fetevâ-i Behce'de de bu husus belirtilmiştir.

KUR'ÂN'I HAFİFE ALAN VEYA ONA DİL UZATAN YA DA ONDAN BİR ŞEY İNKÂR EDEN VEYA ONA BİR ŞEY FAZLA YAPAN, Bİ'L-İCMÂ KÂFİR OLUR. HAKKINDAKİ ÂYET VE HADİSLER

Kur'ân-ı Kerîm'i konulduğu esasiyle ya da mânasiyle veya ehliyle veyahut Mushaf olma itibariyle küçümseyen kimse kâfir olur.[94]

Nitekim Emevî halifelerinden Velîd'in Mushaf'a ihânet ettiği için küfre düştüğü bilinmektedir. Rivâyete göre, Velîd bir gün Mushaf-ı şerîfi açmış, gözü şu âyete ilişip kalmış: **«Pey-**

(94) Çünkü Kur'ân ehlinin, ehlullah ve hassetullah oldukları hakkında sahîh hadis vârid olmuştur.
(MUSHAF) MİM harfinin ötürü ve esresiyle okunur. Ama ötürü ile okunması daha meşhur olanıdır.

gamberle. hep fütuhat istediler, (buna kavuştular. Hakk'a karşı alabildiğine) inâd eden her zorba ise (nihâyet) hüsrâna uğradı.»[95]

Bu âyet onun inâd ve kinini artırdı. Derhal emretti, bir Mushaf getirtip karşısına hedef olarak astı ve eline aldığı ok yay ile onu delik deşik etti ve sonra da şu mısra'ları söyledi :

«İnadçı zorbalıkla vaîdde mi bulunuyorsun?
İşte ben o inadçı zorbalardan biriyim!..
Haşr günü Rabbine vardığın zaman,
De ki, ya Rabbi! Velîd beni yırtıp parçaladı..»

Adı geçen bu Velîd hakkında **«Bu ümmetin fir'avni»** denilmiştir.

Kur'ân'ı küçümseyenler, onu hafife alanlar hakkında yerici ve azâb ile müjdeleyici mahiyette birçok hadîsler vârid olmuştur. Bunun gibi, Kur'ân'dan bir yaprak ya da bir levhayı, ya da üzerinde âyet yazılı bir altın ya da gümüşü küçümseyen, ona dil uzatan ya da onu inkâr eden kimse, bütün Kur'ân'ı küçümsemiş ve inkâr etmiş sayılır. Kırâet-i seb'a'da geçen bir harfini inkâr etmek veya onu yalanlamak, tamamını ya da bir kısmını beğenmemek veya âyet ile açıklığa kavuşmuş bir şeyi (hükmü) yalan saymak, onun emir ve nehiylerinden, haberlerinden birini inkâr etmek, onun nefyettiği bir şeyi isbat etmek, isbat ettiği bir şeyi nefyetmek, hata ve unutma olmaksızın onun herhangi bir hüküm ve haberinde şübheye düşmekle insan kâfir olur. Bu kesin olarak ilim ehli yanında böyledir. Küfründe kimse görüş farkı izhar etmemiştir.

Cenâb-ı Hakk, kendi kitabının her türlü noksan ve şüpheden uzak olduğunu beyânla buyuruyor ki :

«Kitab kendilerine gelince, onlar, onu inkâr etmişlerdir. Halbuki O, çok değerli bir Kitab'dır. Geçmişte ve gelecekte onu bâtıl kılacak yoktur. O, son derece hikmet sâhibi ve övülmeğe lâyık olan Allah katmdan indirilmedir.»[96]

(95) *İbrâhim sûresi, âyet: 15*
(96) *Fussılet sûresi, âyet: 42*

Muttasıl senedle Ebû Hüreyre'den (R.A.) yapılan rivâyette, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Kur'ân hakkında itiraz etmek, başkasıyla cedelleşmek küfürdür.»**[97]

Diğer bir hadîste ise şöyle buyuruluyor :

«Kur'ân'da itirazcı olup cedelleşmeyin; çünkü bu hususta cedelleşmek küfürdür.»

Biz burada (m i r â ') kelimesini cedelleşmek anlamına alıp terceme ettik. Ancak bazı âlimlere göre bu ş e k ve ş ü p h e mânasınadır. Cedel de şüphe izhâr edip bir havaya girmektir ki böylece aynı yoruma doğru kapı açılmış oluyor.

Diğer bir âyette ise mücâdele kelimesiyle bu konuya temas edilerek buyuruluyor ki: **«Allah'ın âyetleri üzerinde, inkâr edenlerden başkası tartışmaya girişmez.»**[98]

İbnü'l-Esîr bu hususta Herevî'ye uyarak diyor ki: «Mümarat; şek ve şüphe yollu bir mücâdele (çekişme) dir. Bu nedenle bâzen m ü n a z a r a y a (mümarat) da denir. Çünkü diyalektikt، bulunanlardan her biri karşıdakinin düşündüklerini meydana çıkartıp şüphesini göstermektedir; tıpkı süt sağanın memeden sütü çıkardığı gibi.

Ebû Ubeyd diyor ki: Hadîsin vechesi, bize göre yorumda ihtilâf değil, lâfızda ihtilâftır. Şöyle ki: Biri âyeti bir harf üzere okur, diğeri ona, öyle değildir o, böyledir, der. Her iki şekilde de okunmuş ve o şekillerde indiği de vâki olmuştur. Her birinin diğerinin kırâetini inkâr etmesi, kendisini küfre sokacağına inanmaması halinde cereyan eder. Ancak burada Allah'ın Peygamberine indirdiği bir harf vardır. Hadîste (mirâ') kelimesinin nekre getirilmesi, Kur'ân'dan bir şey hakkında bile çekişmenin, şüphe izhâr etmenin küfür olduğunu bildirmek içindir.

Bazı âlimlere göre: Hadîste geçen mirâ' (çekişme), kaderle ilgili olan âyetler hakkındadır. Kelâm ehline göre ve onların mezhebinde kader ve ona benzer âyetler üzerindeki tartışmayla ilgili bir husustur. Ahkâm, helâl ve haram ile ilgili

(97) *Hâkim*
(98) *Gaafir (Mü'min) sûresi, âyet: 4*

âyetler üzerinde öyle değil... Çünkü bu husustaki görüş farkları ashâb-ı kirâm ve onlardan sonra gelen meşhur ilim adamları arasında cereyan etmiştir. Çünkü bundan maksatları hakkı meydana çıkarmak, hakikata uymayı sağlamaktı, karşıdakini acze düşürmek, ona üstün gelmek için değildi.

İbni Abbas'ın (R.A.) yapmış olduğu rivâyette buyuruluyor ki: **«Müslümanlar! Kim Allah'ın kitabından bir âyeti inad yollu inkâr ederse, boynunun vurulması helâl olur onun...»**[99]

Bunun gibi Tevrat ve İncil'i de tüm olarak inkâr edenlerin de boynu vurulur. Ancak bu iki kitaptan bir âyeti inkâr etmek bu hükmün dışında kalır. Çünkü o âyetin muharrer olma ihtimali mevcuttur veya âyet olmadığı, bilâhare sokulduğu da ihtimal dahilindedir. Çünkü Cenâb-ı Hak buyuruyor ki :

«Kendisinden önceki Kitabları tasdîk eden Hak Kitab'ı sana indirdi. Önceden insanlara yol gösterici olarak Tevrat ve İncil'i de indirmişti. O, Furkan'ı (doğruyu yanlıştan ayıran) **da indirdi.»**[100]

Burada Zebûr'u da dikkate almak gerek. Çünkü Cenâb-ı Hak, **«Dâvud'a da Zebur'u verdik...»** buyurmuştur. Zebur, Dâvud'a verilen bir kitap olmakla beraber bazı yerlerde Kur'ân ile de tefsîr edilmiştir. Bunların bütününe iman etmek vâcibdir. Bunların tamamını ya da bir kısmını inkâr eden veya bunlara dil uzatan, bunları küçümseyen kimse küfre girmiş olur. Ama Tevrat ve İncil'den bir âyeti inkâr etmekte de tehlike vardır; çünkü inkâr edilen âyetin onlardan olma ihtimali vardır; tahrîfe uğradıkları için olmama ihtimali de vardır. Bu bakımdan insanı küfre düşürmez. Bunun içindir ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Kitap ehlini ne tasdîk edin, ne de yalanlayın!.»**

(99) İbni Mâce, İbni Abbas'dan (R.A.)
(100) Âl-i İmrân sûresi, âyet: 4

Kur'ân-ı Kerîm'de de bu hususa işâret edilerek buyuruluyor ki :

«Kitap ehlinden zulmedenler bir yana, onlarla en güzel şekilde mücâdele edin, şöyle deyin: Bize indirilene de, size indirilene de inandık; bizim ilâhımız da, sizin ilâhınız da birdir, biz ona teslîm olmuşuzdur...»[101] Yâni ona boyun eğmiş ve doğruya uymuşuzdur.

Dünyanın bir çok ülkelerinde bulunan müslümanların dilinde okunan Kur'ân, Mushaf'ta müslümanların elleriyle yazılı bulunan ve EL-HAMDÜ LİLLÂHİ RABBİ'L-ÂLEMÎN ile başlayan ve KUL EÛZÜ Bİ-RABBİ'N-NÂSİ ile son bulan iki kapak arasındaki kitabın Allah kelâmı olduğunda ve vahiy yoluyla Muhammed (S.A.V.) Efendimiz'e indirildiğinde ve içinde bulunan her şeyin hak olduğunda; ondan kasden bir harf noksanlaştıranın veya ona bir harf ilâve edenin küfre gireceğinde müslümanların icmâ'ı vardır. Ancak bunu yanılarak ya da unutarak yapacak olursa, o müstesnâ.. Ve bir de şaz (kıyas ve kurala aykırı) olup rivâyet itibariyle sâbit olan ve fakat elimizde bulunan Mushaf'ta yazılmayan değişik harf ve kelimeler de bir yana.. Yâni rivâyet yoluyla sâbit şazlar insanı küfre sokmaz.

Ebû Osman el-Haddad diyor ki: Tevhîdle ilgili olan ve itikad edilmesi iddia olunan âyetler ve harfler hakkında âlimlerin şu ittifakı vardır: Bunlardan tenzîlden gelen bir harfi inkâr etmek küfürdür. Kırâet imamlarından Ebû'l-Âliye'nin yanında biri maruf olmayan kırâetlerden birini okuduğunda, ona «senin okuduğun gibi değildir» demez, «ben öyle değil şöyle okuyorum» derdi. Bu hususta büyük bir ihtiyât gösterir ve çok dikkatli söz söylerdi. Çünkü Ebû'l-Âliye takvâ sâhibi bir zattı.

Ebû'l-Âliye'nin bu sözü, İbrâhim Nahaî'ye ya da İbrâhim Temîmî'ye ulaştığında, İbrâhim dedi ki: «Kim Kur'ân'dan bir harf inkâr ederse, kâfir olur» hükmünü onun duyduğunu sanırım Çünkü Kur'ân'ın bir kısmını bilerek inkâr tümünü in-

(101) Ankebût sûresi, âyet: 46

kâr etmek demektir. Bir kısmına îman böyle değildir, bu tamamına îmân etme yerine geçmez.

İbni Mes'ûd (R.A.) diyor ki: **Kur'ân âyetlerinden birini inkâr eden kimse, tamamını inkâr etmiş olur. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'i inkâr eden kimsenin bütün peygamberleri inkâr etmiş sayılması gibi**... Abdürrezzak'ın Musannef'inde de aynı husus belirtilmiştir..

Asbağ bin Ferec el-Mısrî diyor ki :

«Kur'ân'ın bir kısmını yalanlayan, Kur'ân'ı inkâr etmiş olur. Kur'ân'ı inkâr eden, Allah'ı inkâr etmiş olur. Yâni Allah Kelâmını inkâr etmekle Allah'ı inkâr etmiş sayılır.»

Ebû Muhammed İbni Ebî Zeyd diyor ki :

«Peygamberlere indirilen sahifelere lânet eden kimse (bunu açık bir ifadeyle yapıyorsa) **bi'l-icmâ' öldürülür.** Şifâ kitabının sonunda da bu husus belirtilmiştir. Aliyyü'l-Kaarî'nin şerhinde de buna yer verilmiştir.[102]

⁂

KUR'ÂN EHLİNE İKRAMDA BULUNMAK HAKKINDA VÂRİD OLAN ÂYET VE HADÎSLER

Âyetler:

«İşte böyle; Allah'ın yasaklarına kim saygı gösterirse, bu, Rabbinin katında onun iyiliğinedir..»[103]

«İnananları kanatların altına al![104]

«Kim yanılır veya suç işler de sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, şüphesiz iftira etmiş apaçık bir günah yüklenmiş olur..»[105]

Hadîsler:

«Saçı sakalı ağarmış müslümana, hıyanet ve haksızlık etmeyen hâmil-i Kur'ân'a ve saltanat sâhibine ikrâmda bulunmak, Allah'a olan saygı ve ta'zîmden bir bölümdür..»[106]

(102) Sahifelerden maksad, Kur'ân sahifeleri de olabilir. Müellif bunu belirli bir ölçüyle ifade ettiğinden her ikisini ya da birini kasdetmiş olabilir.
(103) Hacc sûresi, âyet: 30
(104) Hicr sûresi, âyet: 88
(105) Nisâ sûresi, âyet: 112

Âişe Vâlidemiz (R. Anhâ) diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, insanları lâyık oldukları mevki ve mertebede tutmamızla emretti. (Yâni herkese mevki ve mertebesine göre saygı göstermemizi buyurdu).»[107]

Hazret-i Câbir (R.A.) diyor ki: **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Uhud'da şehîd düşenlerden iki taneyi bir araya getirip soruyordu: «Hangisi daha fazla Kur'ân'ı biliyor?» Onlardan birine «Bu..» diye işâret edilince, önce onu defnediyordu.**[108]

«Benim dostlarımdan birine kim eziyet ederse, gerçekten ben onunla harp ilân ederim.»[109]

«Sabah namazını kılan kimse, Allah'ın ahd ü emânındadır. Allah ise ahd ü emânından dolayı sizden bir şey istemez.»[110]

Kadri yüce iki imâmımız Ebû Hanîfe ile Şâfiî Hazretleri şöyle demişlerdir: **«Eğer âlimler Allah'ın dostları değilse, Allah'ın başka dostu yoktur, demektir.»** Nitekim Nevevî Hazretleri bu sözü ÂDÂBU HAMELETİ'L-KUR'AN bölümünde belirtmiştir.

«Kur'ân'ı yüklenenler Allah'ın dostlarıdır. Onlara düşmanlık eden, Allah'a düşmanlık etmiştir. Onları dost edinen, Allah'ı dost edinmiştir.»[111]

«Kur'ân'ı taşıyan (kalbinde ve kafasında onu muhafaza eden), **İslâm sancağını taşıyandır. Ona ikramda bulunan Allaha saygı göstermiş olur; ona ihanet eden, Allah'a ihanet etmiş olur. Allah'ın lâneti böylesine olsun!»**[112]

«Allah'ın insanlarda iki ehli (yakını) vardır!»

(106) Ebû Dâvud: İbni Abbâs'dan (R.A.)
(107) Ebû Dâvud, Bezzâr
(108) Kastalânî, Şerh-i Buhârî
(109) Buhârî, Ebû Hüreyre'den (R.A.)
(110) Buhârî, Müslim.
(111) Buhârî, Firdevs, İbni Abbâs'dan (R.A.)
(112) Firdevs, Ebû Ümâme'den (R.A.)

Bunun üzerine soruldu :

— **Onlar kimlerdir? Ya Resûlâllah!..**

Cevap verdi :

«Kur'ân ehli, Allah'ın ehli ve hassesidir (yâni Allah'ın yakını ve onun has dostudur).»[113]

«Allah rızasını gözetmiyerek ilim öğrenen ve onunla dünyalıktan bir şey elde etmek için tahsîl yapan kimse, kıyâmet günü cennet kokusu alamaz!»[114]

«Beyinsiz sefih kişilerle tartışmak için ilim elde etmeyi arzulayan veya onunla âlimlere karşı büyüksenmek isteyen ya da halkın yüzünü kendine doğru çevirmeyi talep eden kimse cehennemdeki yerine hazırlansın!» Diğer bir rivâyette: **«Allah onu cehenneme sokar»** denilmektedir.[115]

Hazret-i Ali (R.A.) diyor ki :

«Ey Kur'ân'ı (göğsünde) **taşıyanlar! Kur'ân ile amel edin! Çünkü âlim ancak bildiğiyle amel edendir. Aynı zamanda ilmi ameline uygun gelendir. İleride bazı milletler** (topluluklar) **gelecek, ilim sâhibi olacaklar ama ilim onların boğazından aşağı geçmiyecektir. Amelleri ilimlerine uymayacak, içleri dışlarından başka olacak; halk ile beraber oturacaklar ama birbirleriyle övünüp iftihar edecekler. O kadar ki** (aklı başında bir) **adam onlarla oturmaktan sinirlenecek, başkasıyla oturup onların o meclisteki amelleri Allahü Teâlâ'ya yükselmiyecektir.»**

NÂFİLE NAMAZLAR, KUR'ÂN OKUMAK, DİL, KALB VE MURAKABE YOLUYLA ZİKİRLERDE BULUNMAK GİBİ İBÂDETLERİN TERTİBİ VE İSTİKAMETİN ANLAMI

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki :

«Namazda Kur'ân okumak, başka yerlerde Kur'ân okumaktan (fazîlet ve sevâp bakımından) **daha üstündür. Namaz**

(113) İbni Mâce, Enes bin Mâlik'den (R.A.)
(114) Ebû Dâvud. Ebû Hüreyre'den (R.A.)
(115) Taberâni, Enes bin Mâlik'den (R.A.)

dışında okunan Kur'ân tekbîr, tesbîhten daha üstündür. Tekbîr ile tesbîh sadakadan üstündür. Sadaka oruçtan üstündür. Oruç ise cehennem ateşine karşı bir kalkandır.»[116]

«Mi'rac gecesi cehenneme yukardan baktım, çoğu ehlinin fakirler olduğunu gördüm!.»

Bunun üzerine soruldu :

— Ya Resûlâllah! Mal fakirleri mi?

Cevap verdiler :

«Hayır, ilim fakirleri...»[117]

Evet, ilim öğrenmeyen ve dinlemeyen, âlimlere, onların meclislerine katılmayan kimse ibâdet hükümlerini elde edemez ve ibâdeti gerektiği şekilde yapamaz.. Bir adam, gökteki meleklerin ibâdeti kadar Allah'a ilimsiz olarak ibâdet etse yine de o zararda kalanlardan sayılır.

İbâdetin tertibine gelince :

Heves ve aşkı olduğu, nefsi istekli bulunduğu müddetçe namaz kılmak, ibâdetlerin en üstünü sayılır. Çünkü namaz mü'minlerin Allah'a yükselmesini sağlayan mânevî bir merdivendir. Nitekim ileride bu hususa geniş yer verilecektir. İnşaallahü teâlâ..

Namaz sıkmaya başlayınca onu bırakıp (farz namazlar müstesnâ, çünkü onlar bırakılmaz) Kur'ân okumak uygun olur. Çünkü mücerred tilâvet nefse daha kolay ve hafif gelir. Kur'ân okumak da sıkınca Allah'ı kalb ve dil ile anmaya başlamak uygun olur. Böyle yapmak Kur'ân okumaktan daha hafiftir. Dil ile zikretmek sıkmaya başlayınca, mürakabe yoluyla Allah'ı anmak uygun olur. Çünkü mürakabe kalb ilmidir. Bu ilim de kalbde bulunduğu müddetçe Cenâb-ı Hak oraya nazar kılar. Bu da zikrin tâ kendisi sayılır. Bundan da âcizlik duyarsa, birtakım vesveseler onu sarar ve iç âlemini sıkacak olursa, uyuması uygun olur. Uykuda selâmet vardır. Aksi halde yeni yeni şeyler hatıra getirmesi kalbi katılaştırır; çok konuşmak

(116) Taberâni, Dâre Kutni, Hz. Âişe'den (Radıyallahû anhâ)
(117) Taberâni

gibi. Çünkü nefsin yeni yeni şeyler hatıra getirmesi, dilsiz bir nev'i konuşmaktır ki bundan kaçınmak gerekir. Böyle anlarda ya iç âlemi mürakabe ile bağlamak, ya da uyumak uygun olur. Nasıl ki dış âlemimizi amel ile bağlıyoruz, çeşitli zikirlerle, tesbîh ve tehlîllerle onu meşgul ediyoruz.. Böylece Allah'a yönelme imkânı bulunmuş olur ki buna devam etmek lâzımdır. Kalb ve dil ile de zikre devam etmek suretiyle kalbi ZİKR-İ ZAT mertebesine yükseltmiş olur. Ve işte o zaman kalb, Arş mesâbesinde olur. Arş, kâinatın kalbidir. Halk ve hikmet âleminde bu böyledir. Kalb de âlem-i emîrde, kudret alanında arştır Kalb ZİKR-İ ZAT'in nuruyla kendini süsleyince, kurbiyyet nesiminde dalga dalga yükselen bir deniz olur. Böylece nefis ahlâkına ait ırmaklarda sıfatların safâsı cereyan etmeye yüz tutar. Ve bu makamda Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanma imkânı tahakkuk etmiş olur. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bir hadîslerinde buna işaretle buyurdular ki: **«Allahü Teâlâ'nın ahlâkıyla ahlâklanın ve böylece istikamet elde etmiş olun!.»**

Kur'ân-ı Kerîm'de bu husus belirtilirken buyuruluyor ki:

«Ey Muhammed! Sen, beraberindeki tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Aşırı gitmeyin. Doğrusu Allah yaptıklarınızı görür.»[118]

Ebû Ali el-Cürcânî (rahmetullahi aleyh) bu âyetin tefsîrinde diyor ki: **«İstikamete talip ol, kerâmete talip olma!. Çünkü nefsin seni kerâmet talep etmen için harekete getiriyor ve senden istikamet bekliyor. Asıl kerâmet, Yaradan'ın hizmetinde olmaktır; olağan şeyleri göstermekte değildir..»**

Şeyh-i Şehîr (K.S.) NEFÂİSÜ'L-MECÂLİS'te diyor ki:

«İstikamet kolaylaşmaz, şeriat mertebelerinin hakkı yerine getirilmedikçe. Ve yine istikamet elde edilmez, şeriat mertebeleriyle birlikte tarikat, ma'rifet ve hakikat mertebelerinin hakkı ödenmedikçe... Şeriat hakkına riâyet: Hükümlerde adâlettir. Tabiat mertebesinde istikamet ise, şeriate riâyetle olur. Nefis mertebesinde ise, tarikate riâyetle gerçekleşir. Ruh mertebesinde ise, ma'rifete riâyetle mümkündür. Sır mertebesinde ise, ma'rifet ve hakikat mertebelerine riâyetle olur. Şüphesiz ki bütün bu hususlara riâyet etmek oldukça zordur. Bunun içindir ki sevgili Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: «Hûd sûresi saçlarımı ağarttı!.» **Bu bakımdan insanın kemâli, bu hususlara dosdoğru ve kâmil biçimde riâyetle olur; harikulâde şeyleri izhar etmekle değil..»**

(118) Hûd sûresi, âyet: 112

Rivâyete göre, Şeyh Ebû Said Hazretleri'ne denilmiş ki:

— **Falan adam su üzerinde yürüyor..**

Şeyh cevap vermiş:

— **Balıkla kurbağa da öyle yapıyor.**

— **Falan adam da havada uçuyormuş...**

— **Kuşlar da öyle yapıyor.**

— **Falan adamın da bir anda doğu ve batıda bulunduğu söyleniyor...**

— **Şeytan da öyle yapıyor.**

Bunun üzerine soran kimse devamla dedi ki:

— **Peki sizce kemâl nedir?**

Şeyh Ebû Said (K.S.) buna da şu cevabı vermiş:

— **Zâhirde halk ile, bâtında Hakk ile beraber olmandır.**

Bahrü'l-Ulûm adlı kitapta deniliyor ki:

«Allah'ın koymuş olduğu bütün sınırlarda istikamet, yine O'nun emrettiği şekilde olabilir. Böylece insan boynundaki beşerî tasmayı çıkarmış olur. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buna işâretle buyurdu ki: «Hûd sûresi saçımı sakalımı ağarttı!.» **Şüphesiz ki bu tür bir istikamete ancak sağlam müşahedelerle kuvvetlendirilen, sadık âsâr ile güçlendirilen kişiler güç getirebiliyor. Sonra da sebat ile mümkün olur. Nitekim Cenâb-ı Hak buyuruyor ki:** «Sana sebât vermemiş olsaydık ,and olsun ki, az da olsa onlara meyledecektin....»[119]

Bütün bunlardan sonra müşahede vaktini muhafaza etmesini ve hitabta karşı karşıya konuşma yollarını bilmek lâzımdır. Eğer bu mukaddimeler olmamış olsaydı, hitab ötesi her şey bozulup dağılırdı. Dikkat et, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz

(119) İsrâ sûresi, âyet: 74

ümmetine ne buyuruyor: **«Müstakîm olun, fakat buna güç getiremezsiniz!.»** Yâni bana emredilen istikamete takatiniz yetmez

Bilmiş ol ki: Nefisler istikamet yolunda zikzak çizmek huyu üzere yaratılmışlardır. Yâni onların yaratılışında bu tür eğriliklere sapma temâyülü vardır. Ancak Allah'ın inâyetine has olmuş kimseler müstesnâ. Ezelî inâyete, ilâhî cezbeye mazhar olanlar, eğri çizmekten kurtulmuş olurlar. Nitekim Rûhu'l-Beyân'da da bu husus belirtilmiştir.

***

FARZ NAMAZLARIN ESRARI VE Mİ'RAC'DAN ÖNCE NAMAZIN KEYFİYETİ

İmam Mukatil diyor ki: **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Mekke'de iki rek'at sabahleyin, iki rek'at de akşamleyin namaz kılardı. Mi'rac olayı ile göklere yükselince beş vakit namazla emrolundu.**

Ravzu'l-Ahbar'da deniliyor ki: **«Mi'rac gecesi namazın farz kılınmasının sebebi, çünkü o gece vakitlerin en efdali ve hallerin en şereflisi idi ve münâcat edilen vakitlerin en azîzi olarak bulunuyordu..»**

İmândan sonra en üstün ibâdet ve tâat, namazdır. Kulluk görevini yerine getirmede en güzel hey'ettir. (Yâni kulluk görevinde namaz şekli en güzel şekildir.) Aynı zamanda Allah'a yakınlıktır.

Namazın farz kılınmasındaki hikmete gelince: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Mi'rac gecesi yolculuk yaparken göklerin melekûtüne şâhid oldu ve bütün bunları ardarda görüp geçti. Göklerin sakinlerinin ibâdetlerini müşahede etti. Onlara gıpta duygusu uyandı. Onların çokca ibâdetine özendi. Bunu ümmeti için de arzu etti. Allah böylece bütün meleklerin tüm ibâdetlerini beş vakit namazda topladı. Çünkü meleklerden bir kısmı sadece ayakta durup ibâdet eder, bir kısmı rükû'da bulunur, bir kısmı sadece secde yapar. Bir kısmı da hamd eder, tesbîhte bulunur ve daha benzeri ibâdet şekilleri.. Allah gök ehlinin ibâdetlerinin sevâbını Peygamber Efendimiz'in ümmetine verdi. Şu şartla ki, kalkıp beş vakit namazı edâ ettiklerinde..

Namazın iki, üç ve dört rek'at şeklinde olmasındaki hikmet; Mi'rac gecesi Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e verilen kerametlere, ikili, üçlü ve dörtlü kanatlara sâhip melekler şâhid olmuşlardı. Cenâb-ı Hak bu sayıları namazların nurlu suretlerinde toplayıp birleştirdi. Melekler ibâdetlerin ruh ve mânasını melekût âlemine doğru yükseltirken her ibâdet nurdan bir heykele temessül ederek yükselir.. Ve sâlih amellerden bir takım melekler yaratılır. Nitekim bu hususta haber vârid olmuştur. Bunun gibi Cenâb-ı Hak meleklerin kanatlarını üç mertebe üzere düzenlemiştir. Senin de Allah'a yükseldiğin kanatlarını meleklerin kanatlarına uygun bir düzende tutmuştur. Tâ ki melekler bu ölçüler içinde senin için istiğfar edeler.. Nitekim bu husus Rûhu'l-Beyân'da da belirtilmiştir. **«Onlar namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden de** (Allah için) **harcarlar»** meâlindeki âyetin tefsîrinde belirtilen konu üzerinde durulmuştur.

Hazret-i Ali'den (R.A.) yapılan rivâyette, şöyle anlatıyor: **«Bir ara Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz muhâcirîn ve ensâr arasında otururken yahudilerden bir cemâat çıkageldi ve dediler ki: Ya Muhammed! Allah'ın Mûsâ Peygamber'e verdiği, fakat hiç bir peygambere ve mukarrıp bir meleğe vermediği birkaç kelimeden sormak istiyoruz..»**

Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) Efendimiz onlara :

«Sorabilirsiniz...» dedi.

Yahudiler :

«Öyle ise, bize Allah'ın senin ümmetine farz kıldığı şu beş vakit namazdan haber ver?»

Peygamber (S.A.V.) onlara şu cevabı verdi :

«Öğle namazı, güneş gök kubbenin ortasından batıya doğru meyledince varlık âleminde bulunan her şey Allah'ı tesbîh

eder. İkindi namazı, Âdem Peygamber, o saatte memnu' meyve ağacından yemiştir.. Akşam namazı, Allah bu saatte Âdem Peygamber'in tevbesini kabul buyurmuştur. Yatsı namazı, bütün resûllerin namaz kıldığı bir vakittir.. Sabah namazı, güneş doğunca şeytanın iki boynuzu arasında doğar, Allah'ı inkâr edenler ona secde götürürler..»

Yahudiler bu cevabı alınca :

«Doğru söyledin» dediler ve sonra sormaya devam ettiler:

«Öğle namazını kılanın sevâbı nedir?»

«Öğle vakti cehennemin iyice kaynadığı saattir. Herhangi bir mü'min o saatte bu namazı kılarsa, herhalde Cenâb-ı Hak ona cehennem azâbını haram kılar. İkindi namazı, Âdem Peygamber'in memnu meyve ağacından yediği saattir; herhangi bir mü'min bu saatte bu namazı kılarsa, günahlarından, annesinden doğduğu gündeki gibi sıyrılıp çıkar..» buyurdu ve sonra şu âyeti okudu: **«NAMAZLARA VE ORTA NAMAZA DEVAM EDİN; GÖNÜLDEN BOYUN EĞEREK ALLAH İÇİN NAMAZA DURUN..»**[120] **Akşam namazı, Âdem Peygamber'in tevbe**sinin kabul olunduğu saattir; herhangi bir mü'min bu saatte **akşam namazını kılar, sevâbını da yalnız Allah'tan bekler ve sonra Allah'tan bir şey isterse, herhalde kendisine verilir. Yatsı namazı; kabir âlemi karanlıktır, kıyâmet günü de karanlıktır; herhangi bir mü'min gece karanlığında yatsı namazına gitmek üzere adım atarsa, herhalde cehennem karanlığı ona haram olur ve Sırat üzerinden geçme nuru kendisine verilir.. Sabah namazı, öyle bir namazdır ki, herhangi bir mü'min kırk gün bu namazı cemaatle kılacak olursa, herhalde Allah ona biri cehennemden, diğeri nifaktan olmak üzere iki beraat** (kurtuluş belgesi) **verir.»**

— **Doğru söyledin**, dediler ve sonra tekrar sordular :

— **Allah niçin sana ve ümmetine otuz gün oruç tutmayı farz kıldı? Diğer ümmetlere ise niçin daha fazla farz kıldı?**

(120) Bakara sûresi, ayet: 238

Peygamber (S.A.V.) onlara şu cevabı verdi :

— **Âdem Peygamber memnu meyve ağacından yediğinde onun midesinde bu meyve otuz gün kalmıştı** (meyvenin gıda te'siri bu müddet onun içinde devam etmişti). **Bunun için onun zürriyetine otuz gün aç kalmak farz kılındı.. Geceleyin yemeleri Allah'ın ümmetime olan bir lûtfudur.**

— **Doğru söyledin**, dediler ve :

— **Ümmetinden otuz gün oruç tutanın sevâbı nedir? Bundan bize haber ver**, diye sordular.

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz :

— **Herhangi bir kul, sevâbını yalnız Allah'tan bekleyerek Ramazan ayında oruç tutarsa, herhalde Allah ona altı haslet bahşeder :**

1 — Cismindeki cüzzam etini eritir.

2 — Onu rahmetine yaklaştırır.

3 — Ona amellerin en hayırlısını verir.

4 — Kıyâmet günü onu açlık ve susuzluk tehlikesinden güven içinde bırakır.

5 — Kabir azâbını ona oldukça kolaylaştırır, önemsiz duruma getirir.

6 — Cennette ona bir nice kerametler ihsân eder.

Yahudiler bu cevabı alınca :

— **Doğru söyledin**, dediler ve devamla sordular: **Senin diğer peygamberler üzerindeki üstünlüğün nedir?**

Peygamber (S.A.V.) onlara şu cevabı verdi :

— **Her peygamber ümmetinin helâk olması için bedduâda bulunmuştur; ben ise ümmetime şefâatte bulunmayı seçip sakladım.**

— **Doğru söyledin... Ya Resûlâllah!. Biz şehâdet ediyoruz ki, Allah'tan başka ibâdete lâyık hiç bir ilâh yoktur ve yine şehâdet ediyoruz ki, sen, Allah'ın hak Resûlüsün!..** dediler ve hep birden müslüman oldular.[122]

(122) Hazret-i Ali'den nakledilen bu kıssanın senedini tesbit edemedik (Mütercim)

Yapılan sahîh rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Namaz Allah'ın rızâsına, meleklerin sevgisine yol açar. Aynı zamanda namaz, peygamberlerin sünneti, mârifetin nuru, îmanın aslı, duânın kabûlü, amellerin hüsnü kabulüdür. Rızıkta berekettir, düşmana karşı silâhtır, şeytanın nefret ettiği bir ibâdettir. Sahibiyle ölüm meleği arasında şefaatçidir. Kabrinde ona nurdur. Ve altında bir yaygıdır. Münker ve Nekîr'in cevabıdır. Kabir âleminde gönül dostudur. Kıyâmet kopuncaya kadar kabirde sahibini ziyaret edicidir. Kıyâmet günü olunca da namaz, sahibinin başı üstünde bir gölgedir, başında bir taçdır. Bedenini örten bir elbisedir. Önünde ışık saçan bir nurdur. Sâhibiyle cehennem arasında bir sitredir. Mü'minler için hüccettir, Allah'ın huzurunda onlar için bir delîl ve şâhiddir. Terazide bir ağırlıktır. Sırat'ı geçmeyi sağlayıcıdır. Cennetin anahtarıdır.»**[123]

Çünkü namaz; tesbîh, temcîd, takdîs, kırâet, duâ ve tahmîddir. Hem amellerin en üstünü, vaktinde kılınan namazdır.

el-Hasen'den yapılan rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Kıyâmet günü kulun ilk hesaba çekildiği şey, namazı olacaktır. Namazını tastamam kılmışsa, hesabı oldukça kolay geçecektir. Namazını noksan bırakmışsa, Allahü Teâlâ meleklerine der ki, «kulumun nâfile olarak namazı var mıdır? Varsa noksan kalan farzlarını onlarla tamamlayın.» Namaz tamamlanınca diğer amellerin hesabı ona göre cereyan edecektir.»**

Hasan Basrî Hazretleri'nden muttasıl senedle yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki :

«Namaz kılan için üç haslet vardır: Melekler onu ayak seviyesinden gökler seviyesine kadar çepeçevre kuşatırlar. İyilik ve ihsân gökler seviyesinden onun tepesine kadar yayılır. Ve

(123) İbni Dâvud, Muhammed bin Ahmed el-Hatib el-Şâmi'den, o da Amr'dan, o da Ahmed bin Hâlid el-Huyl'den, o da Yakub bin Yusuf'tan, o da Muhammed bin Ma'ın'dan, o da Cafer bin Muhammed'den, o da babasından, o da dedesinden rivâyet etmişlerdir.

bir melek şöyle seslenir: Eğer namaz kılan kimse kime münâcat ettiğini bilmiş olsaydı, yerinden ayrılmazdı..»

Diğer bir hadîste de buyuruluyor ki :

«Üzerinde namaz kılınan ya da Allah anılan bir ülke, nihayetine varıncaya kadar yedi katında bunu müjdeler ve kendi çevresindeki diğer ülkelere bununla iftihar eder. Herhangi bir kul, namaz kılmak için ayakkabılarını yere bırakacak olursa, mutlaka o yer ona merhaba der.»[124] Aynı hususu Ebû Leys, Tenbihü'l-Ğafilîn'de belirtmiştir.

BEŞ VAKİTTE TERTİPLENEN MÜEKKED VE GAYR-İ MÜEKKED NÂFİLE NAMAZLAR HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADİSLER

Nâfile namazlar farz namazlarda noksan ve eksik kalan kısımları yamayıp kapadığı için onları terketmek uygun olmaz. Diyebiliriz ki: Farz ana sermaye, nâfileler ise elde edilen kârlardır.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buna işâretle buyurdular ki :

«Bana yakın olmak isteyenler, üzerlerine farz kıldığım ibâdetleri yerine getirmek gibi hiçbir şeyle daha çok yaklaşamazlar. Kulum durmadan nâfile ibâdetlerle bana yakınlık elde eder, o kadar ki onu sevmeye başlarım, onu sevince de, onun bakan gözü, işiten kulağı olurum. Kulum artık benimle işitir ve benimle görür..» [125]

Başka bir kudsî hadîste ise şöyle buyuruluyor :

Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: **«Kulum farz ibâdetlerle benim (azâbımdan) kurtuldu. Nâfile ibâdetlerle bana yaklaşmış oldu..»**[126]

(124) Enes bin Mâlik'den (R.A.) Ebû Şeyh rivâyet etmiştir. Câmiu's-Sağir aynı hadisi naklettikten sonra zayıf olduğunu belirtmiştir.

(125) Hadis, en sahih kitaplarda nakledilmiştir. Ancak değişik ibârelerle rivâyet farkları vardır. (Mütercim)

(126) Tabarânî, Ebû Şeyh

«Nâfile ibâdetinizi güzelleştirin, çünkü ancak farz ibâdetler onlarla tamamlanır..»

Merfu' bir hadîste de buyuruluyor ki :

«Nâfile, mü'minin Rabbine olan hediyesidir. Bu bakımdan hediyenizi güzelleştirin, süsleyip çekici hale getirin. Çünkü hediye mahabbete sebep olur.»

Bu hususu daha açık bir ifâdeyle dile getiren Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Hediyeleşin ki birbirinizi sevmiş olasınız..»**[127]

Bilmiş ol ki: Nâfile namazlar, ilgili bulundukları hususlar itibariyle dört kısma ayrılır :

1 — Günlerin ve ayların tekrarlanmasıyla tekrarlananlar. Bunlar sekiz tanedir: Beşi, beş vakit içinde olanlardır. Üçü ise bunların dışındadır: Kuşluk, akşamla yatsı arasını ihyâ ve teheccüd namazı.. Beş vakit namazla birlikte kılınan nâfilelere gelince: Birincisi, sabahın iki rek'at sünnetidir. Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) bu sünnet hakkında buyurdu ki: **«Bu iki rek'ati, at sizi atıp tekmelese bile kılın!.»**

Hazret-i Ali (R.A.) diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den sordum :

«Geceleyin ve yıldızlar kaybolurken de O'nu tesbîh et!» âyetinden murad nedir?

— Sabah farzından önce kılınan iki rek'at sünnettir. Herhangi bir mü'min sabahleyin bu iki rek'ati kılar, birinci rek'atinde bir defa Fâtiha-i Şerîfe ve bir defa da KUL YÂ EYYÜHE'L-KÂFİRÛN'u, ikinci rek'atinde bir defa Fâtiha-i Şerîfe ve üç defa da KUL HÜVELLAH sûresini okursa, dünya dolusu altın sadaka etmiş gibi olur.»

Diye cevap verdiler.

Öğle sünnetleri bunun ikincisi oluyor. Bunlar, dördü farzdan önce, ikisi sonra olmak üzere altı rek'attir. Diğer bir rivâyette dördü sonra olmak üzere sekiz rek'attir.

(127) Taberâni Evset'de, Askeri, Emsâl'de zikretmiştir. Hadis sahihtir, Hz. Âişe'den merfûan rivâyet olunmuştur. (Mütercim)

Yapılan rivâyete göre Mekhûl Hazretleri diyor ki :

«Öğle farzından önce dört rek'ât sünnet kılıp her rek'atinde Fâtiha-i Şerîfe ile Âyetü'l-Kürsî okuyan kimseyi korumak üzere Allah otuz melek görevlendirir.»[128]

Bu hususta Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki :

«Öğle farzından önce dört, sonra da dört rek'ât sünnete devam eden kimseyi Allah cehennem ateşine haram kılar.»[129]

Üçüncüsü, ikindi sünnetidir. Bu, dört rek'attir. Ebû Derdâ'dan (A.S.) yapılan rivâyette, diyor ki: **«İkindi farzından önce kim dört rek'ât kılar; her rek'âtte Fâtiha-i Şerîfe ve Asr sûresini;** diğer bir rivâyette Hz. Muâviye bin Ebî Süfyân diyor ki: **Kim ikindi farzından önce dört rek'âte devam eder, birinci rek'âtte Fâtiha ve İzâ Zülzile sûresini, ikinci rek'âtte Fâtiha ve Ve'l-Âdiyat, üçüncü rek'âtte Fâtiha ve el-Karia, dördüncü rek'âtte Fâtiha ve Tekâsür sûresini okursa, eti cehenneme haram kılınır..»**

Dördüncüsü, akşam farzının iki rek'ât sünnetidir. Hz. Âişe (R. Anhâ) Vâlidemiz'den yapılan rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) buyurdu ki: **«Ne güzeldir o iki sûre ki, sabahın iki rek'ât sünnetinde ve akşamın iki rek'ât sünnetinde okunurlar. Onlar: KUL YÂ EYYÜHE'L-KÂFİRÛN ve KUL HÜVELLAHÜ EHAD sûreleridir.»**

Beşincisi, yatsı vaktinin sünnetleri sekiz rek'âttir. Bunun altı rek'ât olduğunu söyliyenler de var. Dört rek'âti farzdan önce Bunun iki rek'ât olduğunu da kabul edenler var. İbni Ömer'den (R.A.) yapılan rivâyette, diyor ki: **«Kim son işâ (yatsı) dan sonra dört rek'ât kılacak olursa, Allah ona, Kadir gecesini ihyâ eden kimsenin sevâbı kadar sevâp verir.»** Aynı husus İhyâu Ulûmi'd-Dîn'de de belirtilmiştir.

Ümmü Habîbe'nin (R. Anhâ) rivâyetine göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Günde on iki rek'ât nâfile**

(128) İmam Gazâli aynı hususu İhyâ'da Mekhul'den naklen kaydetmiştir.
(129) Câmiu's-Sağir, Hâkim, İbni Adiy, Ümmü Habîbe'den.

namaz kılana, Allah cennette bir ev yapıp hazırlar.»[130]

Tirmizî ve Nesâî, «öğle farzından önce dört, iki rek'ât de farzdan sonra, akşam farzından sonra iki ,yatsıdan sonra da iki ve sabah namazından önce iki rek'ât» şeklinde bir ibareyi de nakletmişlerdir.

Diğer bir rivâyette ise, Resûlüllah (S.A.V.) buyurdu ki:

«Kim sünnet namazdan on iki rek'âte devam ederse, Allah ona cennette bir ev yapıp hazırlar.»

EVİ NÂFİLE NAMAZLARLA SÜSLEMEK

İçinde namaz kılınmayan bir ev kabre benzetilmiştir. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bunu beyanla buyuruyor ki:

«Namazınızdan bir kısmını eviniz için ayırın! Evlerinizi kabirler gibi (ölgün, ibâdetsiz, tâatsiz) tutmayın..»[131]

«Evlerinizi zikrullah ile nurlandırın. Kur'ân okumakla aydınlatın. Onları kabirler gibi (ibâdetsiz, tâatsiz, zikirsiz) tutmayın. Nasıl ki yahudî ve hıristiyanlar evlerini öyle (ölgün bıraktılar, ibâdetlerini sadece kilise ve havralarda yapmaya koyuldular).»[132]

Yine nâfile namazlarla ilgili olarak buyuruluyor ki:

«Kim öğle farzından önce dört ve öğle namazından sonra dört rek'ât sünnete devam ederse, Allah onu cehennem ateşine haram kılar.»[133]

«Öğle farzından önce dört rek'ât sünnet kılan kimse, gecenin bir bölümünde teheccüd etmiş gibi olur. Yatsıdan sonra dört rek'ât kılan kimse ise, Kadir gecesinde bir o kadar sünnet kılmış gibi olur.»[134]

El-Mebsut'da deniliyor ki: «Yatsıdan sonra dört rek'ât kılınacak olursa, bu daha iyidir. İbni Ömer'in (R.A.) merfu' ve maktu'an naklettiği hadîste, Resûlüllah (S.A.V.) buyurdu ki:

(130) Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvud, Nesâî, İbni Mâce.
(131) Buhâri, İbni Ömer'den (R.A.)
(132) Taberâni, Abdurrahman bin Sâbit'den, o da babasından.
(133) Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizi, İbni Mâce, Ümmü Habîbe'den (R. Anhâ)
(134) Said bin Mansur, Berâ bin Âzib'den (R.A.)

«Yatsı farzından sonra dört rek'ât nâfile kılan kimse, bunun bir mislini Kadir gecesinde kılmış gibi olur.»[135]

Hazret-i Sevbân'ın (R.A.) rivâyetine göre, Resûlüllah Efendimiz şu saatlerde namaz kılmayı severdi: Zevâlden sonra... Bu saatte göklerin kapısının açıldığını, Allah'ın kullarına rahmetle nazar ettiğini söylerdi. Ve ilâve ederdi: **«Bu öyle bir namazdır ki, Âdem, İbrâhim, Musâ ve İsâ** (salât ü selâm hepsine olsun!) **buna devam etmişlerdir.»**[136]

Abdullah bin Sâib'in (R.A.) naklettiğine göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz öğle farzından önce, güneş batıya doğru meylettiğinde dört rek'ât sünnet kılar ve şöyle buyururdu: **«Bu öyle bir saattir ki, göklerin kapısı açılır bu saatte. Böyle bir saatte amelimin göklere doğru yükselmesini arzu ediyorum..»**[137] Diğer bir rivâyette: **«Sâlih amelin yükselmesini arzu ediyorum»»** denilmiştir.

«Zevâlden sonra öğle farzından evvel dört rek'ât namaz, bunun bir benzeri seher vaktinde (sevâp ve fazîlet bakımından) **hesaplanabilir. İşte bu vakitte her şey Allah'ı tesbîh eder»** buyurdu ve sonra şu âyeti okudu: **«Allah'ın yarattığı şeylerin, gölgeleri sağa sola vurarak, Allah'a boyun eğip secde etmekte olduklarını görmüyorlar mı?»**[138]

Bu dört rek'ât, başlıbaşına bir virddir. Sebebi ise, günün ortası, güneşin batıya meyletmesidir. Sır ve hikmeti ise, —Allah daha iyisini bilir— günün ortası, gecenin ortasına karşılıktır. Göklerin kapısı güneş batıya hafif meylettiği zaman açılır; gece yarısında ise ilâhî rahmetin dalgalanması hâsıl olur. Böylece bu iki vakit, yakınlık ve rahmettir; birinde göklerin kapısı açılır, birinde Cenâb-ı Hak rahmetiyle tecelli eder, dünya semasına doğru iner. Bu, cismanî bir hareket değildir. Çünkü Cenâb-ı Hak bu tür iniş ve hareketlerden münezzehtir. Nitekim el-Mevahib kitabında da bu husus nakledilmiştir.

(135) Ayni, Şerh-i Buhâri
(136) Bezzâr, Sevbân'dan (R.A.)
(137) Tırmizi
(138) Tirmizi, Abdullah bin Ömer'den (R.A.)

«İkindi farzından önce dört rek'ât kılan kişiye Allah merhamet etsin!.»[139]

Amr bin Âs (R.A.) diyor ki: Geldiğimde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'i ashâbından bir topluluk arasında oturuyor gördüm. Ömer bin Hattab da (R.A.) oturanlar arasında bulunuyordu. Hadîsin son bölümüne yetiştim. Peygamber (S.A.V.) şöyle diyordu: **«İkindi farzından önce dört rek'ât namaz kılan kimseye cehennem ateşi dokunmaz.»**[140]

«İkindi farzından önce dört rek'ât kılan kimseyi Allahü Teâlâ azmedilen bir mağfiretle bağışlar..»[141]

«İkindi farzından evvel kim dört rek'ât namaza devam ederse, Allah ona cennette bir ev yapıp hazırlar.»[142]

«İkindi farzından önce dört rek'ât namaz kılan kimsenin bedenini Allah cehenneme haram kılar.»[143]

Şeyhimiz diyor ki: Bu rivâyetlerden, ikindi farzından önce dört rek'ât namaz kılmanın müstehab olduğu anlaşılıyor. Gerçek de budur. Müzhib'e göre, ikindiden önce dört rek'ât kılmanın efdâl olduğu ifade edilmiştir. İmam Nevevî kendi Şerh'inde diyer ki: Bu dört rek'ât sünnettir. Görüş farkı, onun müekked olup olmadığındadır. Hanefî imamları yanında onun müstehab olduğunda farklı bir görüş yoktur. Aynî'de aynı husus belirtilmiştir.

İŞRAK VE DUHÂ NAMAZLARININ FAZİLETİ HAKKINDA VÂRİD OLAN HADÎSLER

Hadîsler:

«Ey âdemoğlu! Günün evvelinde iki rek'ât namaz kılacağına ve buna devam edeceğine bana söz ver; ben sana günün sonunda kâfi olayım..» (Sana şefaatçi olayım..)[144]

(139) *Ebû Dâvud, İbni Ömer'den (R.A.) Tirmizi*
(140) *Taberânî, Amr bin Âs'dan (R.A.)*
(141) *Ebû Nuaym, Ebû Hüreyre'den (R.A.)*
(142) *Ebû Ya'lâ, Ümmü Habîbe'den (R. Anhâ)*
(143) *Taberânî, Ümmü Seleme'den (R. Anhâ)*
(144) *Taberânî, İbni Ömer'den (R.A.)*

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz kudsî hadîste buyuruyor ki:

«Ey âdemoğlu! Günün evvelinde benim için dört rek'at namaz kıl ki, ben de günün sonunda sana yeterli (rahmet ve mağfiretimle nazar kılmış) olayım!.»[145]

«Ey âdemoğlu! Günün evvelinde âcizlik gösterip benim için dört rek'at namaz kılmamazlık etme ki, ben de sana günün sonunda (rahmet ve mağfiretimle) yeterli olayım..»[146]

«Sabah namazını cemaatle kıldıktan sonra oturup güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikreden ve sonra (kerahet vakti çıktığında) iki rek'at (kuşluk) namazı kılan kimseye tastamam bir hac ve ömre sevâbı verilir.»[147]

«Sonra oturup»tan maksad, içinde namaz kıldığı mescidde bulunduğu yerden kalkmayıp zikre başlaması demektir. Ancak bu arada tavâf, ilim meclisi için, va'z dinlemek için kalkması, buna aykırı düşmez. Hattâ evine dönüp zikre devam etse bile, yine de bu tavsiyeye uymuş sayılır.

Bu sebepledir ki iyi edep görmüş sofîler sabah namazından sonra kerahet vakti çıkınca toplanıp kuşluk vaktine kadar zikir ederler. Buna işrak vakti denir ki, DUHÂ namazının evveli demektir.

Nevvas bin Sem'an diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu işittim: Azîz ve Celîl olan Allah buyuruyor ki: **«Ey âdemoğlu! Günün evvelinde benim için dört rek'at namaz kılmakta âcizlik gösterme ki ben günün sonunda sana (rahmet ve mağfiretimle) yeterli olayım!.»**[148]

Bu konuda bazı hususlara işâret etmek gerekir:

1 — Duhâ namazının sayısı.

Bu konuda vârid olan hadîslerden iki rek'atten on iki rek'ate kadar kılınabileceğini anlıyoruz.

(145) *Taberânî, Ebû Ümâme'den (R.A.)*
(146) *Ebû Dâvud, Nesâi*
(147) *Tirmizi, Taberânî, Ebû Ümâme'den (R.A.)*
(148) *Taberânî*

2 — Duhâ namazı müstehabdır.

Bunun vâcib olduğunu söyliyenler de var. Ancak bu vücûbun sadece Hazret-i Peygamber'e has olduğunu unutmamak gerekir. Hazret-i Âişe Vâlidemiz'den rivâyet edilen şu haber bunu kuvvetlendirmektedir: **«Hazret-i Peygamber'i (S.A.V.) Duhâ vaktinde yapmış olduğu tesbîh gibi başka zamanda tesbîh eder görmedim.»**

Bu vakitte tesbîh ve namaz gibi zikir ve ibâdetle meşgul olmanın Resûlüllah'a has olduğunu söyliyenler de var. Hem Allah katında amellerin en sevimlisi (değerlisi) az da olsa sahibinin devam ettiği ameldir.

Abdullah bin Ömer (R.A.) diyor ki: Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bir bölük askeri bir tarafa gönderdi. Askerler gerekli ganimeti elde edip acele dönüp geldiler. Halk onların gaza ettikleri yerin yakınlığından, elde ettikleri ganimetin çokluğundan ve acele döndüklerinden bahsedip durdu. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki:

«Bundan daha yakın bir gazadan ve daha çok ganimetten ve daha çabuk dönmekten size haber vereyim mi?: Kim abdest aldıktan sonra Duhâ namazı ve tesbihi için mescide çıkarsa, işte o daha yakın bir gaza ve daha çok bir ganimet ve daha sür'atli bir dönüş sağlamış olur..»[149]

3 — Duhâ namazının vakti.

Günün evvelinde güneş doğmakta ilk vakti başlar. (Ancak kerahet vaktini burada dikkatten uzak bulundurmamak gerekir.)

Çünkü kudsî hadîste: **«Günün evvelinde benim için dört rek'at namaz kılmakta âcizlik gösterme!»** buyurmuştur.

Nevevî'nin Ravza'da anlattığına göre, Duhâ vakti, güneşin doğmasıyla girmiş olur. Güneşin yükselmesine kadar te'hiri müstehab değildir. Şerh-i Mühezzeb'de bu görüşe muhalefet edilmiştir. Mâverdî'ye göre: Duhâ'nın muhtar olan vakti, günün dörtte biri geçincedir. Tahkîk'te bu görüşün daha kesin olduğu belirtilmiştir.

---

(149) Ahmed bin Hanbel, Taberânî

Zeyd bin Erkam (R.A.) diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Kubâ ehline uğramıştı. Onlar da tam bu sırada güneş iyice doğup etrafı aydınlattığı için Duhâ namazı kılıyorlardı. Buyurdu ki: **«Gönülden Allah'a yönelenlerin namazı! Deve yavruları kumun sıcağından çöktüğünde.»**

Bu rivâyet Duhâ namazının işrak vaktinde kılınabileceğinin cevâzına delâlet etmektedir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) onları bu vakitte namaz kılmaktan men'etmedi. Ancak «REMEDETİ'L-FİSAL» cümlesiyle bu namazın şiddetli sıcak vaktine geciktirilmesinin evvâbîn namazı sayılacağını bildirmiş oldu.[150]

Yine kuşluk —duhâ— namazıyla ilgili şu hadîslerin rivâyet edildiğini görmekteyiz:

«Münâfık, Duhâ namazını kılmaz ve «Kul yâ eyyühe'l-Kâfirûn!.» sûresini okumaz.»[151]

«Duhâ namazı sekiz rek'attir; onları uzatabildiğin kadar uzat!.»[152]

Akabe bin Âmir (R.A.) diyor ki: **«Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bize Duhâ namazını VE'Ş-ŞEMSİ VE DUHÂHÂ ve VE'D-DUHÂ sûreleriyle kılmamızı emretti.»**[153]

«Cennette DUHÂ adında bir kapı vardır. Kıyâmet günü olunca, «Duhâ namazına devam edenler nerede?» diye bir ses gelecek ve onlara: «İşte bu sizin kapınızdır; Allah'ın rahmetiyle buradan içeri giriniz!» denilecek.»[154]

«Duhâ namazını dört rek'at olarak kılan kimse için Allah cennette bir bina (ev) yapar.»[155]

Ashâbdan Âiz bin Amr (R.A.) diyor ki: **«Resûlüllah (S.A.V.)**

---

(150) REMEDETİ'L-FİSAL'den maksad, güneşin hararetinden kumun iyice ısınması ve onun hararetinden deve yavrularının yere çöküp kalmasıdır.

(151) El-Firdevs, Abdullah bin Cerad'dan (R.A.)

(152) İbni Ebi Şeybe, Ebû Huzeyfe'den (R.A.)

(153) Hâkim, Akabe bin Âmir'den (R.A.)

(154) Taberânî, Ebû Hüreyre'den (R.A.)

(155) Taberânî, Ebû Mûsa'dan (R.A.)

Efendimiz gelip abdest aldı, sonra bize namaz kıldırdı.»[156]

Utban bin Mâlik (R.A.) diyor ki: **«Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz duhâ vaktinde bizim evde bize iki rek'at namaz cemaatle kıldırdı.»**[157]

Ebû Hüreyre (R.A.) diyor ki: **«Gönül dostum Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bana üç şeyi tavsiye buyurdular: Her ay üç gün oruç tutmayı, duhânın iki rek'at namazını, uyumadan önce vitir namazını kılmamı.»**[158]

İbni Ömer'e (R.A.) muttasıl senedle ulaştırılan hadîste, Resûlülla h(S.A.V.) Efendimiz bir bölük asker bir tarafa göndermişti. Giden askerler işlerini çabuk bitirip büyük bir ganimetle hemen döndüler. Bunun üzerine ashâb-ı kirâmdan bir kısmı dediler ki :

— Ya Resûlâllah! Biz bu askerlerden daha çabuk dönen ve daha çok ganimet toplayıp getiren kimse görmedik!?

Resûlüllah (S.A.V.) onlara buyurdu ki :

«Bundan daha çabuk döneni ve daha çok ganimeti edineni haber vereyim mi?»

— Evet, ya Resûlâllah! dediler.

— Sabah namazını kıldıktan sonra bulundukları yerde oturup güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikreden ve sonra iki rek'at namaz kılıp çoluk çocuğuna dönen kimseler yok mu? İşte onlar daha çabuk dönenler ve daha çok ganimet elde edenlerdir..[159]

Hadîsleri nakletmeye devam ediyoruz :

«Sabah namazını cemaatle kılıp bulunduğu yerde Allah'ı güneş doğuncaya kadar zikreden, sonra da iki rek'at (duhâ)

(156) Bu hadisin nakil ve tesbitinde küçük bir hatâ vardır. Belirtilen namazdan maksad duhâ namazıdır; cemâatle kılındığını ifade içindir. (Mütercim)

(157) Buhâri. Hadis haber-i vâhidle geldiği için nâfile namazların cemâatle kılınmasının meşrûiyetine delil sayılmamıştır. (Mütercim)

(158) Müslim. Ebû Hüreyre'den (R.A.) aynı rivâyeti Aynî de kendi kitabına almıştır.

(159) Ebû Leys, İbni Ömer'den (R.A.)

namazı kılan kimse tastamam bir hac ve ömre sevâbı elde etmiş olur.»[160]

Beyhakî'nin yapmış olduğu rivâyette **«Allah onu cehenneme haram kılar»** kaydı da var. Ahmed bin Hanbel, Ebû Dâvud, Leylâ ve diğer bir hadîsçinin rivâyet ve tesbitine göre **«Cennet ona vâcib olur»** kaydı vardır.

Taberânî ve Ebû Ya'lâ'nın rivâyetinde ise Hazret-i Âişe'den merfûan, **«annesinden doğduğu gündeki gibi günahlarından çıkıp kurtulmuş olur»** cümlesi yer almaktadır. Aynı cümleye et-Tergîb ve't-Terhîb'de de rastlanmaktadır.

Şeyh Abdurrahman Bestâmî (K.S.) TERVÎHİ'L-KULÛB adlı kitabında diyor ki: «İşrak namazı niyetiyle dört rek'at namaz kılınır. Sünnette vârid olduğu üzere birinci rek'atinde Fâtiha'dan sonra VE'Ş-ŞEMSİ sûresi, ikinci rek'atte VE'L-LEYLİ sûresi, üçüncü rek'atte VE'D-DUHÂ sûresi, dördüncü rek'atte ELEM NEŞRAH LEKE sûresi okunur.

Nitekim aynı rivâyete, Rûhu'l-Beyân tefsîrinde (SAD) sûresi tefsîrinde yer verilmiştir.

DUHÂ NAMAZI İLE İLGİLİ HADÎSLER

«Duhâ'nın iki rek'atine devam eden kimsenin, (kul hakkı ve millet hakkı) müstesnâ, diğer bütün günahları deniz köpüğü kadar bile olsa (pişmanlık duyup bir daha dönmemesiye tevbe ettiği takdirde) bağışlanır.»[161]

«Cennette DUHÂ denilen bir kapı vardır; kıyâmet günü olunca bir çağrıcı şöyle seslenir: Duhâ namazına devam edenler nerede? İşte bu sizin kapınız, oradan içeri giriniz!.»[162]

«Yâ Ebâ Zerr! Duhâ namazını iki rek'at olarak kılacak olursan, muhsinîn (iyiler) den yazılırsın. Altı rek'at kılacak olursan, o gün için hiç bir günah senin peşine düşmez. Sekiz

(160) Şerhü'l-Mesâbih, Enes bin Mâlik'den (R.A.)

(161) Ahmed bin Hanbel, Tirmizi, İbni Mâce, Ebû Hüreyre'den.

(162) Ebû Leys, Ebû Hüreyre'den (R.A.)

rek'at kılacak olursan, âbidlerden yazılırsın. On ya da on iki rek'at kılacak olursan, Allah senin için cennette bir köşk yapıp hazırlar.»[163]

«İnsanda üçyüz altmış mafsal (kemik) vardır, her kemik üzerine her gün bir sadaka gerekir.»

Bunun üzerine soruldu :

— Ey Allah'ın Peygamberi, kim buna güç getirebilir?

Buyurdular ki :

«Duhânın iki rek'ati buna kâfi gelir: Her rek'atinde bir Fâtiha ve on «Kul hüvallahü ehad» okuyarak kılınır.»[164]

«Güneş doğuncaya kadar bir şey yemiyen ve güneş doğup «kerahet vakti» çıktıktan sonra her rek'atinde bir Fâtiha ve bir de Muavvezeteyn'i okuyarak iki rek'at namaz kılan kimsenin (kul hakkı, millet hakkı hâriç) diğer kırk senelik günahları (içten pişmanlık duyup bir daha dönmemesiye tevbe ederse) afvolunur.»[165]

Ümmü Seleme (R. Anhâ), Hazret-i Âişe Vâlidemiz'den (R. Anhâ) şöyle dediğini rivâyet ediyor :

«Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Duhâ namazını on iki rek'at olarak kılar, her rek'atinde Fâtiha'yı bir defa, Kul Hüvallahü'yü üç defa okur, bitirince uzun bir secde yapar, çokca ağlar. Allah'a senâda bulunurdu..»[166]

«Duhâ namazını on iki rek'at kılıp her rek'atinde bir defa Fâtiha'yı ve üç defa Kul Hüvallahü sûresini okuyan kimse için, gökten yetmiş bin melek iner de SÛR üfürülünceye kadar onun adına iyilik ve sevâp yazarlar. Kıyâmet günü olunca bu melekler ona gelir ve her birinin yanında bir hulle bulunur, onun kabri üzerinde dururlar ve şöyle seslenirler: Ey kabrin sâhibi, kalk, çünkü sen güvende olanlardansın!.»[167]

«Duhâ namazını dört rek'at olarak kılan ve birinci rek'atinde on defa Fâtiha, on defa Âyetü'l-Kürsî; ikinci rek'atinde on defa Fâtiha, on defa KUL YÂ EYYÜHE'L-KÂFİRÛN; üçün-

(163 - 166) kadar meâli nakledilen hadislerden (163 - 164) numaralı olanlar et-Tergib ve't-Terhib'de Duhâ Namazı bahsinde mevcuttur. Diğer ikisinin Taberânî'de nakledildiği söylenir.

(167) Amr bin Şuayb. Hadisin kaynağı tesbit edilememiştir. (Mütercim)

cü rek'atinde on defa Fâtiha, on defa Muavvezeteyn; dördüncü rek'atinde ise, on defa Fâtiha, on defa da Kul Hüvallahü Ehad okuyan ve sonra et-Tehiyât'a oturup selâm veren ve yetmiş defa istiğfarda bulunan; sonra da yetmiş defa: Sübhânallâhi ve'l-hamdü lillâhi ve lâ ilâhe illâllahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm diyen kimseden Cenâb-ı Hakk göklerin ve yer ehlinin şerrini def'eder, yetmiş ihtiyacını yerine getirir (dünya ve âhiret ihtiyacından)..»[168]

«Duhâ namazını dört rek'at olarak kılan, birinci rek'atinde Fâtiha'dan sonra Hadîd sûresinin baş kısmını Âlimün bizati's-Sudûr'a kadar, ikinci rek'atinde Haşr sûresinin son üç âyetini; üçüncü rek'atinde Ve'ş-Şems'i ve Duhâhâ'yı; dördüncü rekatinde Ved-Duhâ sûresini okuyan kimse için sayılmıyacak kadar sevâp vardır.»[169]

EVVÂBÎN NAMAZI VE AKŞAMLA YATSI ARASINI İHYÂ ETMEK HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER

Evvâbîn (gönülden Hakk'a yönelip tâat ü ibâdette bulunan sâlih kulların) namazının fazîleti pek büyüktür. Bu hususta bir çok sahîh haberler rivâyet edilmiştir.

1 — «İçinde cemaatle namaz kılınan mescidde kim akşamla yatsı arasında namaz ve Kur'ân'dan başka hiç bir söz söylemiyerek (ibâdet için) bulunursa, onu cennete sokmak Allah üzerinde (va'd-i sübhânîsi gereği) vâcib olur.»[170]

2 — «Akşam namazından sonra altı rek'at namaz kılıp bu arada kötülük ifade eden bir şey konuşmazsa, bu on iki senelik (nâfile) ibâdete denk olur onun için.»[171]

(168) Mücâhid, İbni Abbas'dan (R.A.)

Kinâni (vefatı: 963) Tenzihü'ş-Şeria adlı kitabında bu haberi daha uzun şekliyle naklettikten sonra diyor ki: Râvileri arasında mecâhil vardır. Mevzu' (uydurma) olduğunda da şüphe yoktur. Ebû Nuaym de bunu naklettikten sonra içinde uydurma cümlelerin ve mevzu' haberlerin bulunduğunu kaydeder. (Mütercim)

(169) İhyâu Ulûmi'd-Dîn

(170) Sevbân'dan (R.A.) rivâyet edilmiştir.

(171) İbni Mâce, Tirmizi, İbni Hüzeyme, Ebû Hüreyre'den (R.A.)

3 — «Akşam namazından sonra on iki rek'at namaz kılıp her rek'atinde bir defa Fâtiha ve üç defa Kul Hüvallahü Ehad sûresini okuyan kimsenin Cenâb-ı Hakk (kul hakkı, millet hakkı hâriç) bütün günahlarını bağışlar.»[172]

4 — «Akşamla yatsı arasında yirmi rek'at namaz kılıp her rek'atinde bir defa Fâtiha, bir defa Kul Hüvallahü Ehad sûresini okuyan kimsenin ehli, malı, çocuğu, canı ve dini; dünya ve âhireti; komşusu ve evi; çevresindeki bayındır yerleri korunmuş olur. Allah ölüm sekeratını ona kolaylaştırır, kıyâmet korkusundan güven içinde bırakır, Sırat üzerinden yıldırım gibi geçirir. Sıddîklarla birlikte onu cennete koyar.»[173]

⁂

TEHECCÜD NAMAZI HAKKINDA VÂRİD OLAN ÂYETLER VE SAHÎH HADÎSLER — TEHECCÜDDE BULUNAN KİMSEYE VÂKİ OLAN TECELLÎLERLE İLGİLİ KUDSÎ HABERLER

Geceleri uykudan kalkıp herkesin uyuduğu bir sırada Allah'a yönelerek ibâdet etmek, zamanın bir kısmını ihyâ etmeye çalışmak kaçırılmayacak fırsatlardan biridir. Bunun fazîleti hakkında âyetler inmiştir :

1 — «Ey Muhammed! Şüphesiz Rabbin, senin ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun gecenin üçte ikisinden biraz az, yarısı ve üçte biri kadar vakit içinde kalktığını bilir.»[174]

2 — «Şüphesiz gece kalkışı daha te'sirli ve o zaman okumak daha elverişlidir. Çünkü gündüz seni uzun uzun alıkoyacak işler vardır.»[175]

(172) Taberânî rivâyet etmiştir. Hadis garibdir.

(173) Bu hadisi az değişik ibareyle Tirmizi ve İbni Mâce rivâyet etmişlerdir. Rivâyet zincirinde Yakub'un yalancı olduğunu Ahmed bin Hanbel kaydeder. (Mütercim)

(174) Müzzemmil sûresi, âyet: 20

(175) Müzzemmil sûresi, âyet: 6

3 — »Vücudlarını yataklardan uzak tutup korkarak ve umarak Rablerine yalvaranlar ve verdiğimiz rızıklardan sarfedenler âyetlerimize inanırlar.»[176]

4 — «Geceleyin secde ederek ve ayakta durarak boyun büken, âhiretten çekinen, Rabbin rahmetini dileyen kimse inkâr eden kimse gibi midir?»[177]

5 — «Onlar, gecelerini Rableri için kıyâme durarak ve secdeye vararak geçirirler. Onlar, «Rabbimiz! Bizden cehennem azâbını uzaklaştır; doğrusu onun azâbı sürekli ve acıdır.»[178]

6 — «Ey Muhammed! Geceleyin uyanıp, yalnız sana mahsus olarak fazladan namaz kıl. Belki de Rabbin seni övülecek bir makama yükseltir.»[179]

Gece namazının Peygamber Efendimiz'e mahsus olmasının mânası nedir? Halbuki bu bütün müslümanlar için fazladan bir namazdır. Bazılarına göre: Buradaki hususiyet, nâfile ibâdetlerin günahlara keffâret oluşudur. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in ise geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmıştır. Bu bakımdan O'nun kılacağı nâfileler günahların keffâreti sayılmamaktadır. Böylece derecelerinin yükselmesine vesîledir. Nitekim el-Maalim'de de bu husus böyle yorumlanmıştır. Ama O'nun ümmetinin durumu böyle değildir; onların öyle günahları var ki hepsi de temizlenmek için tâat u ibâdete muhtaçtır. Gerçekte ümmetin kılacağı namaz nâfile (fazla) değildir. Tefsîr-i Kebîr'de de bu husus belirtilirken aynı yorum yapılmıştır.

Cenâb-ı Hakk'ın, **«Ey örtünüp bürünen! Gecenin yarısında, istersen biraz sonra, istersen biraz bir müddet için kalk ve ağır ağır, dane dane Kur'ân oku!.»** meâlindeki âyetle her örtünüp bürünerek yatan kimseyi uyarıyor, gece ibâdetine dikkatini çekiyor. Çünkü fiilden müştak olan (türetilen) her isim-

(176) Secde sûresi, âyet: 16

(177) Zümer sûresi, âyet: 9

(178) Fürkan sûresi, âyet: 64

(179) İsrâ sûresi, âyet: 79

de muhatabla birlikte o fiili işleyen herkes ortak olur, o sıfatla vasıflanır.

Fethu'r-Rahmân adlı kitapta deniliyor ki: Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e has olan hitab —yukarıdaki âyette olduğu gibi— ümmet için genel bir mâna ve hüküm taşır. Meğer ki sadece peygambere has olduğuna dair bir delil bulunmuş olsun. Bu, Ahmed bin Hanbel'in, Hanefî ve Mâlikî imamlarının ve bazı Şâfiîlerin görüşüdür. Çoğu Şâfiîlere göre ise, Peygamber'e has olan hitabı delil olmadıkça ümmet için umumlandırmazlar. Hazret-i Peygamber'in (S.A.V.) ümmetinden bir kişiye hitabı, bütün ümmete umumlandırılabilir mi? Şâfiî ve Hanefî imamlarına göre çoğu zaman başkasına şâmil gelmez, hitab edilen şahsa has olarak kalır. Ebülhattab diyor ki: Bir soruya cevap olarak söylenmişse, başkası için de umumlanır, böyle değilse, umumlanmaz. Nitekim Rûhu'l-Beyân'da da aynı husus belirtilmiştir.

Ebû Hüreyre'nin (R.A.) yaptığı rivâyete göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Azîz ve Celîl olan Rabbimiz her gece vaktin üçte biri kalınca dünya semasına (rahmet ve inâyetiyle) iner de şöyle buyurur: Kim bana duâ ederse ona cevap veririm. Kim benden bir şey isterse veririm. Kim benden bağışlama dilerse, onu afvederim.»**[180]

Bu husustaki diğer hadîslerde ise şöyle buyuruluyor:

«Şüphesiz Cenâb-ı Hak her cuma gecesi gecenin evvelinden sonuna kadar dünya semâsına iner, diğer gecelerde ise, gecenin üçte biri kalınca iner ve bir meleğe şöyle seslenmesini emreder: Bir isteyen yok mudur, kendisine vereyim; tevbe eden bir kimse yok mudur, tevbesini kabul edeyim; günahlarının bağışlanmasını dileyen yok mudur onu bağışlayayım?!. Ey hayra istekli olan, yönel! Ey şerre istekli olan! Kısıl da kal!.»[181]

(180) *Sahih-i Buhâri, Sahih-i Müslim*
(181) *Ahmed bin Hanbel, Dâre Kutnî*

«Cenâb-ı Hak, gecenin son bölümünden üç saat kala, (rahmet ve mağfiretiyle) iner: Birinci saatte kendisinden başkasının bakamadığı Kitab'a (Levh-i Mahfuz) bakar, dilediği şeyi siler, dilediği şeyi tesbît eder. İkinci saatte Cennet-i Adn'e nazar kılar; bu cennette ancak peygamberler, şehîdler ve sıddîklar vardır. Aynı zamanda onda hiç kimsenin görmediği ve hiç bir kalbin düşünmediği, içinden geçirmediği şeyler vardır. Cenâb ı Hak şöyle buyurur: «Bağışlanmasını isteyen yok mudur, kendisini bağışlayayım?. Bir şey isteyen yok mudur, istediğini vereyim?. Duâ eden yok mudur, kendisine cevap vereyim (duâsını kabul edeyim)?. Bu hal fecir doğuncaya kadar devam eder.»[182]

Buna işâretle Kur'ân'da buyuruluyor ki:

«Güneşin batıya yönelmesinden gecenin kararmasına kadar namaz kıl; sabah vakti de namaz kıl, zirâ sabah namazı meşhûddür.»[183] Yâni Allah ve melekleri bu namaza şâhid olurlar

«Gecenin son bölümünün üçte biri olunca, Cenâb-ı Hak (rahmet ve mağfiretiyle) dünya semâsına iner. Sonra göklerin kapılarını açar, sonra da (rahmet ve kudret) elini açıp şöyle buyurur: «Bir istekte bulunan yok mu, istediği kendisine verilsin..» Bu hal fecir doğuncaya kadar devam eder.»[184]

İlim adamları «Allah dünya semâsına iner» cümlesinin mânası üzerinde görüş farkı izhar etmişlerdir. Bu husus Ebû Hanîfe'den sorulduğunda, «keyfiyetsiz olarak iner..» diye cevap vermiştir. Hammad bin Zeyd diyor ki: «O'nun inmesi, rahmetiyle yönelmesidir. Çünkü nüzûl, yukarıdan aşağıya doğru bir cismin inmesi demektir. Allah ise bu mânada olan inişten münezzehtir. Nüzûlle ilgili vârid olan haberlerin hepsi müteşabihattandır. Âlimler bu hususta ikiye ayrılmıştır: Birinci kısma dahil olan âlimler, bunun te'vilini (yorumunu) Allah'a bırakıp tefsîrinden kaçmışlardır. Aynı zamanda Allah'ın noksan sıfat-

(182) *Taberâni, Ebû Derdâ'dan (R.A.)*
(183) *İsrâ sûresi, âyet: 78*
(184) *İmam Ahmed bin Hanbel, İbni Mes'ud'dan (R.A.)*

lardan münezzeh olduğunu kesinlikle ifâde etmişlerdir. İkinci kısma dahil olanlar, Allah'a lâyık olduğu ölçüde yorumunu yapmışlardır. Bu da duruma göre değişir: «Allah dünya semâsına iner»i, emrinin ve meleklerinin inmesiyle te'vîl etmişlerdir. Bunda bir istiare vardır; mânası ise, duâ edenlerin duâlarının kabul olunacağına lütufkâr bir iltifattır.

Hattabî diyor ki: Bu hadîs, sıfat hadîslerindendir. Selef mezhebine göre, buna îmân etmek vâcibdir; zâhiri üzere bırakıp keyfiyyeti nefyetmek gerektir. Çünkü Allah'ın benzeri yoktur. O her türlü noksan sıfatlardan, beşerî niteliklerden münezzehtir. O, her şeyi hakkıyle işitir ve her şeyi gereği gibi bilip görür.

Gecenin son bölümünün üçte birinin tahsis edilmesindeki hikmet nedir? Aynı zamanda bir cemaat bu rivâyeti diğerleri üzerine tercîh etmişlerdir. Cevap olarak diyebiliriz ki: Buradaki tahsîsten maksad, Allahü Teâlâ'nın rahmet nefhalarının arz-ı endâm ettiği vakittir. İhlâs ehlinin ibâdet ettiği vakit çoğu zaman bu kesime tesadüf eder.

Bazı rivâyetlere göre: Gecenin son bölümü, duâ ve istiğfar için en üstün vakittir. Nitekim İbni Mes'ud (R.A.) diyor ki: «Yâkub Peygamber (A.S.) oğlu hakkında yapacağı duâyı seher vaktine bırakmış ve şu sözüyle bunu ifâde etmiştir: Sonra sizin için istiğfar edeceğim.»

Rivâyete göre, Dâvud Peygamber (A.S.), Cebrâil'e (A.S.) sordu :

— Hangi gece daha duyarlıdır?

— Bilmiyorum, ancak Arş-ı A'lâ seher vaktinde titrer.

Diye cevap vermiştir.

Sonra bilmiş ol ki: Teheccüd namazı hakkında âlimlerin görüşleri farklıdır :

a) Bu namaz mendûptur.

b) Vâcibdir.

c) Yalnız Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e farzdı.. Bu husus İbni Abbas'dan (R.A.) rivâyet edilmiştir. Hasan el-Basrî ve İbni Sirîn (R.A.) Hazretleri ise, bu namazın her müslümana farz olduğunu söylemişlerdir. Bu farz bir süt sağma müddeti içinde bile olsa yerine getirilmelidir. Çünkü Cenâb-ı Hak, «Kur'ân'dan size kolay gelenini okuyun!» buyurmuştur. Nitekim aynı husus el-Aynî'de de belirtilmiştir.

Büyük sahâbî Muğîre bin Şu'be (R.A.) diyor ki :

«Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in ayakları, çok namaz kılmaktan ve fazlaca namazda ayakta durmaktan dolayı şişmişti. Ashâbdan biri ona dedi ki: «Ya Resûlâllah! Sizin geçmiş ve gelecek günahlarınız bağışlanmıştır. Bununla beraber kendinize bu kadar sıkıntı neden veriyorsunuz?» Bunun üzerine Efendi'miz (S.A.V.) o adama dedi ki: «Şükreden bir kul olmayayım mı?»

Gaalib el-Kattan anlatıyor :

— Ticârî bir gaye için Kûfe'ye gittim. A'meş Hazretleri'ne yakın bir yerde konakladım. Fırsat buldukça ona gider, sohbetine iştirak ederdim. Bir gece yine onun meclisinde bulunurken Basra'ya dönmeyi arzuladım. O gece A'meş Hazretleri kalkıp teheccüd namazı kıldı ve sonra şu âyeti okudu: «Allah, melekler ve adâleti yerine getiren ilim sâhipleri, O'ndan başka ilâh olmadığına şâhidlik etmişlerdir. O'ndan başka ilâh yoktur.. O, güçlüdür, yegâne hikmet sâhibidir. Allah katında dîn, şüphesiz İslâmiyet'tir.»[185]

Ve sonra şöyle dedi: «Allah'ın kendi nefsine şâhidlik ettiği şeyle ben de şâhidlik ediyorum ve bu şâhidliği Allah'a emanet ediyorum. Bu benim için Allah katında bir emanettir!..» Dikkatle dinledim, bu sözü birkaç defa tekrar etti. Sonra onunla birlikte namaz kıldık ve kendisine Allah'a ısmarladık derken şunu da söylemeyi ihmal etmedim :

— Yukarıdaki âyeti birkaç defa tekrar ettiğinizi işittim. Bu hususta size gelen bir haber mi vardır?

Bu sorum üzerine A'meş Hazretleri dedi ki :

— Vallahi bu hususu sana bir seneye kadar anlatmıyacağım!.

Bunun üzerine onun kapısı önünde yüzükoyun yerlere ka-

(185) Âl-i İmrân sûresi, âyet: 18

dar kapandım ve bir sene oradan ayrılmadım. İkamet müddetim olan bir sene dolunca hazretin huzuruna çıktım ve:

— Yâ Ebâ Muhammed! Andolsun ki bir sene geçti.

Benim ne demek istediğimi anladı ve şu cevabı verdi:

— Ebû Vâil bana haber verdi. O da Abdullah'tan rivâyet etmiştir: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki: **«Kıyâmet günü bu âyeti ,okuyanı ile birlikte getirirler. Cenâb-ı Hak şöyle hitab eder: Benim şu kulumun nezdimde bir emaneti vardır ve benim ona vermiş olduğum bir va'dim mevcuttur. Ben ise ahdini yerine getirenlerin en önde olanıyım ve en haklı bulunanıyım; şu kulumu cennete koyun!»** el-Maalim kitabında da bu husus aynen nakledilmiştir.[186]

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, Cenâb-ı Rabbü'l-Âlemîn'den naklen kudsî hadîste buyurdu ki: **«Azîz ve Celîl olan Allah buyuruyor: Kendimi kendi nefsime şâhid edindim ki, benden başka hakikî hiç bir ilâh yoktur. Bir'im, eşim ortağım yoktur. Muhammed benim kulum ve Resûlümdür. Kim benim hükmüme (kaza ve kaderime) razı olmazsa, verdiğim belâya sabretmez ve nîmetlerime şükretmezse, Ben'den başka bir rabbe kulluk etsin..»**[187]

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in şükrün fazîleti hakkında da derin bilgisi vardı. Bu bakımdan şükür hususunda bir hayli ileri gitmiş ve lâyık olanını yapmaya çalışmıştı. Yapılan rivâyetlere göre, gece kalkıp ibâdette bulunduğu için ayakları şişip yürüyemez hale gelince, Hazret-i Âişe Vâlidemiz buna dayanamayarak O'na dedi ki:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamadı mı? (Bu kadar sıkıntı niye?)

Cevaben buyurdular ki:

— Şükreden bir kul olmayayım mı? Yâni Rabbime bolca şükretmeyeyim mi?

Bu haberde, gece kalkıp ibâdet etmenin fazîleti ve kemâli

(186) Hadisin kaynağını tesbit edemedim. (Mütercim)

(187) Ahmed bin Hanbel'e göre, Gaalib el-Katan, güvenilir râvilerdendir. İbni Muin de aynı görüştedir. Ebû Hâtim, onun doğru ve sâlih bir kimse olduğunu kaydediyor. (Mütercim)

üzerine tenbîh vardır. Nitekim Cenâb-ı Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) gece kalkmayı, Allah'ın nîmetine karşı şükür saymıştır. Açıktır ki, Allah'ın nîmeti pek büyüktür. O halde O'na karşı şükretmek de o nisbette büyük olmalı değil midir? Peygamber (S.A.V.) Efendimiz gece kalkıp ibâdet etmeyi bu büyük nîmete şükür sayınca, gece ibâdetinin ne büyük bir ibâdet olduğu anlaşılmış oluyor.

Bir hadîs-i şerîfte buyuruluyor ki:

«Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram hâriç diğer mescidlerde kılınan on bin namazdan efdâldir. Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz, başka mescidlerde kılınan yüz bin namazdan efdâldir.»

Ve sonra devamla buyurdular ki:

«Size bundan daha üstün bir ibâdetten haber vereyim mi?»

Ashâb-ı kirâm:

— Evet, ya Resûlâllah, dediler.

Buyurdu ki:

— Gecenin karanlığında kalkıp güzelce abdest alan ve sırf Allah rızasını düşünerek iki rek'at namaz kılan kimsenin ibâdeti.[188]

Âişe Vâlidemiz'den (R. Anhâ) yapılan rivâyette, diyor ki:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz gece kalkıp ibâdet etmeyi kaçırdığı zaman, kuşluk vaktinde onu acele kaza etmeye çalışırdı.

Bunu kaza etmek vâcib değildi; belki ihtiyat yollu bir kaza idi. Çünkü devam edilegelen vird vaktinde yapılmayınca, onu başka bir vakitte telâfi etmek gerekir; tâ ki ecir ve sevâp kopmayıp devam etmiş olsun. İlâhî feyiz inkıtâa uğramasın ve teveccüh sürüp gitsin. İlâhî bahşiş devam etsin..

Muttasıl senedle İbni Mes'ud'dan (R.A.) yapılan rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki:

«Rabbimiz, döşeğinden ve yorganından, yatağına ve âilesine olan sevgisi arasında (sıyrılıp) fırlayarak namaza kalkan

(188) Taberâni, Ahmed bin Hanbel, İbni Huzeyme, Müslim, İbni Mâce, Nesâi, İbni Ömer'den (R.A.), Tirmizi, Ebû Hüreyre'den (R.A.)

adama hayret eder (onun bu hareketini üstün tutar) ve meleklerine der ki: «Kuluma bakın, yatak ve yorganından —bunlara ve âilesine olan sevgisine rağmen— sırf benim katımdakine rağbet ederek ve ondan endişe duyarak fırlayıp namaza kalktı!..»

Ve Rabbimiz, Allah yolunda savaşan, arkadaşları bu savaşta hezimete uğrayan ve o da başına geleceğini bilerek geri dönüp kanı dökülünceye kadar savaşan kimseye de hayret etmiş (onun kadrini yüceltmiştir.) Allah meleklerine buyurur ki: Kuluma bakın, benim katımdakine rağbet ederek ve ondan korkarak, kanı dökülünceye kadar savaştı!.»[189]

Diğer hadîslerde ise şöyle buyuruluyor :

«Gece kalkıp ibâdete gerekli olun! Çünkü bu, sâlih kişilerin âdetidir. Allah'ınıza yakınlıktır. Günahları temizleyicidir. Bedendeki hastalığı def'edicidir.. Aynı zamanda insanı günahtan alıkoyucudur.»[190]

«Cennette, içi dışından, dışı içinden görünen köşkler vardır. Cenâb-ı Hak bunları yumuşak söz söyleyen, Allah için muhtaçlara yediren, oruç tutan, halk uyurken gece kalkıp namaz kılan kimselere hazırlamıştır.»[191]

Aynı hadîs el-Maalim kitabında Secde sûresinin tefsîrinde nakledilmiştir.

«Gecenin ortalarında iki rek'at namaz, hataları temizler.»[192]

«Âdemoğlunun gecenin ortalarında kıldığı iki rek'at namaz ona dünyadan ve dünyada olan şeylerden hayırlıdır. Ümmetime meşakkat olmamış olsaydı, gece kalkıp namaz kılmayı onlara farz kılardım.»[193]

Sa'lebî'nin İbni Abbas'dan (R.A.) yapmış olduğu rivâyette

(189) Ebû Dâvud, İbni Mes'ud'dan (R.A.) Feyzü'l-Kadir (Aceb) maddesinde nakletmiştir. (Mütercim)
(190) Ebû Ümâme, el-Bahilî'den. Sened-i muttasılla rivâyet edilmiştir.
(191) Ebû Mâlik el-Eş'ari'den sened-i muttasıl ile
(192) Deylemi, Câbir bin Abdullah'dan (R.A.)
(193) İbni Nadir, Hassan bin Atiyye'den mürselen rivâyet etmiştir. Câmiu's-Caçîr

deniliyor ki: **«Gece kalkıp iki rek'at namaz kılan kimse, Allah'a secde edip O'nun huzurunda el bağlayarak yatağına uzanmış olur.»**

Yine İbni Abbas'ın (R.A.) yapmış olduğu rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki :

«Gecenin karanlığında iki rek'at namaz kılıp her rek'atinde bir defa Fâtiha-i Şerîfe ve on defa Âyetü'l-Kürsî okuyan, namazı bitirince de, «Ey dâima diri olan, ey kendi nefsiyle kaaim olup hiç bir şeye muhtaç bulunmayan Allah'ım! Sana sığınıp, Sen'den yardım bekliyorum..» derse, henüz seccadesinden kalkmadan Allah, onu her türlü şer ve kötülükten koruyacak melekleri görevlendirir.»[194]

İlim ve irfan sâhibi bazı zatlar diyorlar ki: Kur'ân'ın kalbi, Yâsîn'dir. Gecelerin kalbi seher vaktidir ki bu vakit ilâhî tecellîlere sahne olur. İnsanın kalbi ise, malûmdur. O halde seher vakti Yâsîn sûresini okuyan kimse —ister bunu namazda okusun, ister namaz dışında— üç kalbi aynı anda bir araya getirmiş olur. Allah onun duâsını kabul eder.

Bunun içindir ki meşâyihtan bir kısmı, müridlerine halvette kaldıkları zaman Yâsîn sûresini okumalarını emretmiş, özellikle bunu seher vaktinde yapmalarını telkîn etmişlerdir. Nitekim aynı hususa Münteha'l-Ğaayat adlı eserde de yer verilmiştir.

Bu konuda rivâyet edilen diğer hadîsler ise şöyledir :

«Gecenin son bölümünde kalkıp iki rek'at namaz kılan kimsenin bu ameli hem dünyadan, hem de dünyada olan her şeyden hayırlıdır.»[195]

«(Allah için) yedirin, selâmı yaygınlaştırın, insanlar uyurken geceleyin namaz kılın.»

Bu, hadîsin ön kısmıdır ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Medîne'ye geldiklerinde buyurmuşlardı[196]

(194) İhyâu Ulûmi'd-Din
(195) İbni Nasr: Hassan bin Atiyye'den mürsel olarak. Câmiu'
(196) Et-Tergib ve't-Terhib: Ebû Hüreyre'den.

«Geceleri çokca namaz kılanın gündüzleri yüzü çok güzel ve câzip olur.»[197]

«Hayır ve iyiliği, güzel yüzlülerin yanında arayın!»

Meâlindeki hadîsi, Ebülkaasım el-Hakîm şöyle mânalandırıyor: Gece kalkıp teheccüd namazı kılanların yanında arayın; çünkü onlar geceleyin çok namaz kıldıklarından yüzlerinde ayrı bir güzellik ve çekicilik vardır.

Biri, Hasan el-Basrî (Rahmetullahi aleyh) Hazretleri'nden sordu dedi ki:

— Ey Ebâ Saîd, neden gece teheccüd yapanların yüzü daha güzel oluyor?

Hasan Basrî (R.A.) şu cevabı veriyor:

— Çünkü onlar gecenin karanlığında Allah ile başbaşa kalmışlardır, Allah onları kendi nurundan giydirmiştir. Bu bakımdan yüzleri çok güzel oluyor.

Sevgili Peygamberimiz (S.A.V.) buyuruyor ki:

«Allah şu adama rahmet etsin ki, geceleyin kalkıp namaz kılar, sonra karısını uyandırır, o da namaz kılar; karısı kalkmayacak olursa, yüzüne hafif su serper.. Allah şu kadına da rahmet etsin ki, geceleyin kalkıp namaz kılar, sonra kocasını uyandırır, o da namaz kılar; kalkmayacak olursa, yüzüne hafif su serper.»[198]

«Çokca secde etmeye bak! Çünkü Allah'a bir secde edecek olursan, mutlaka O, senin bir dereceni yükseltir ve bir günahını afveder.»[199]

Büyük sahâbî Ebû Bekrete (R.A.) diyor ki: **Peygamber (S.A.V.) Efendimiz kendisini sevindirecek bir haber aldığında yerlere kapanıp secde eder, şükür borcunu yerine getirirdi.**[200]

Hz. Âişe Vâlidemiz (R. Anhâ) diyor ki: **«Resûlüllah (S.A.V).**

(197) İbni Mâce, Câbir'den (R.A.)
(198) Ahmed bin Hanbel, Ebû Dâvud, Nesâi, İbni Hibbân, Ebû Hüreyre'den (R.A.)
(199) Ahmed bin Hanbel, Müslim, Tirmizi, Nesâi, İbni Mâce.
(200) Ebû Dâvud, İbni Mâce, Hâkim, Ebû Bekre'den.

Efendimiz abdest aldıktan sonra iki rek'at namaz kılar, sonra Mescid'e giderdi.»[201]

«Döşeğine geldiğinde geceleyin kalkıp namaz kılmak üzere niyet eden kimse, uyku ağır gelir de bu sebeple sabaha kadar uyanmazsa, kendisine niyet ettiği (amelin sevâbı) yazılır. Onun uykusu, Rabbinden kendisine bir sadaka olur.»[202]

Bu mevzuyla ilgili diğer rivâyetler de şöyledir:

Süfyân-ı Sevrî (Rahmetullahi aleyh) bir akşam yemeğini doyasıya yemişti. Biraz ağırlık hissedince kendi kendine dedi ki: «Merkep fazla yem yiyince fazla çalışır.» Ve sonra o gece fecir doğuncaya kadar uyumadı; namaz, zikir ve duâ ile meşgul oldu.

el-Hasen (Rahmetullahi aleyh) diyor ki:

«Günah işleyen kişi, bununla kendini gece kalkıp ibâdet etmekten mahrum bırakmış olur.» Yâni günah, gece uyanıklığına engel olur.

Fudayl bin Iyaz (Rahmetullahi aleyh) diyor ki:

«Gece kalkıp namaz kılmaya, gündüzleri de oruç tutmaya muktedir olamadığın zaman, bil ki sen mahrûmsun; hatâ ve günahların da çoğalmıştır.»

Ebû Cerîre (Rahmetullahi aleyh) diyor ki:

«Ebû Hanîfe Hazretleri gecenin yarısını (ibâdet ve ilimle) ihyâ ederdi. Bir gün bir topluluğa uğradığında, onu görenler dediler ki: «Bu zat bütün geceyi ihyâ eder.» Ebû Hanîfe kendi hakkında söylenen bu sözleri duyunca üzüldü ve yapmadığım bir amelle vasıflanıyorum, dedi; sonra da gecenin tamamını ihyâ etmeye çalıştı.»

Rivâyete göre, Ebû Hanîfe Hazretleri uyumak için kendine hiç bir zaman bir yatak hazırlamamıştır.

Ali bin Ebî Ebcer'in rivâyetine göre, Yahya Peygamber (A.S.) bir akşam doyasıya arpa ekmeği yemiş ve o gece sabaha kadar uyuyakalmış, gece virdini yapamamış. Bunun üzerine Allahü Teâlâ ona şöyle vahyetmiş: «Ya Yahya! Benim evimden

(201) İbni Mâce, Âişe'den (R. Anhâ)
(202) Tirmizi, İbni Mâce, Ebû Derdâ'dan (R.A.)

daha hayırlı bir ev mi buldun ve benim komşuluğumdan daha hayırlı bir komşuluk mu elde ettin?.»

Yusuf bin Mahrân (Rahmetullahi aleyh) diyor ki :

Bana kadar gelen rivâyetlere göre, Arş'ın altında bir melek vardır. Gecenin üçte biri geçince seslenir: «Gece kalkanlar kalksınlar!.» Gecenin yarısı geçince, tekrar seslenir: «Tehecciid ibâdeti yapanlar kalksınlar!.» Gecenin üçte ikisi geçince tekrar seslenir: «Namaz kılanlar kalksınlar!.» Fecir doğunca şöyle seslenir: «Gafil olanlar kalksınlar, günahları kendilerine aittir..»

⁂

ŞEYTANLARIN UYUYAN KİMSENİN KULAĞINI ÜÇ BAĞLA BAĞLAMASI VE GECENİN SEKİZ MERTEBE ÜZERİNE TAKSİMİ HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER

Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den yapmış olduğu rivâyette Sevgili Peygamberimiz buyurdular ki :

«Sizden biriniz uyuduğu zaman şeytan onun başı üzerine üç düğüm vurur ve her düğümü üzerine de şunu fısıldar: Senin için gerekli olan uzun bir gece.. Artık olduğun yerde uyuyakal!. O adam gece uyanıp Allah'ı zikrederse o düğümlerden biri çözülür; abdest alacak olursa diğer bir düğüm daha çözülür; namaz kılarsa diğer düğüm de çözülür de neş'eli, şen ve şatır olarak sabahlar. Aksi halde tembellik ve asap bozukluğu içinde sabahlar.»[203]

«Uyuyan her kulun mutlaka başı üzerinde üç düğüm vardır. Gecenin bir bölümünden sıyrılıp (uyanır da) Allah'ı tesbîh ve tahmîd eder, tehlîl ve tekbîr getirecek olursa o düğümlerden biri çözülür. Allah'ı kasdedip kalkar da abdest alır, iki rek'at namaz kılacak olursa, diğer bütün düğümler çözülür. Bunlardan hiçbirini yapmayacak olur da sabah vaktine girecek bulunursa, düğümler olduğu gibi kalır..»[204]

(203) *Sahîh-i Buhârî, Ebû Hüreyre'den (R.A.)*
(204) *İbn-i İyas el-Askalânî, el-Hasen'den.*

Hazret-i Abdullah (R.A.) diyor ki: **Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in yanında bir adamdan bahsettiler. Sabaha kadar hiç uyanmadan derin bir uyku çektiğini ve böylece sabah namazına kalkmadığını söylediler. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki: «Şeytan onun kulağına işemiştir.»**[205]

Şimdi de sekiz mertebeyi sıralıyalım.[206]

İlk beş mertebe :

BİRİNCİSİ: Bütün geceleri akşamdan sabaha kadar ihyâ etmek. Bu, ancak kendini Allah'a ibâdete gereğince hazırlamış akviyânın şanındandır. Bunlar kendilerini ibâdete ayırmış, münâcattan lezzet almış ve bunun onlar için mânevî gıda olduğu kişilerdir. Tabiîn-i kirâmdan Ebû Hanîfe, Saîd bin Müseyyeb, Fudayl bin Iyaz, Ebû Süleyman-i Darânî, Mâlik bin Dînar, Rabî' bin Haysem ve benzeri kişilerin yolu böyle idi. Bunlar yatsı abdestiyle sabah namazını kılarlardı.[207]

İKİNCİSİ: Gece yarısı kalkmak. Bu tür ibâdete devam eden selef-i sâlihînin sayısı belli değildir. Yâni yapanlar bir hayli çoktur. Bu hususta en güzel yol: Gecenin ilk üçte birini uyku ile geçirdikten sonra kalkıp ibâdet etmek ve son üçte birinde yine uyumaktır. Böylece tam gece yarısı ibâdet yapılmış olur Efdâl olan ölçü de budur.

ÜÇÜNCÜSÜ: Gecenin üçte birinde kalkmak. İlk yarıda uyumak ve son altıda biri de uyku ile geçirmek en uygun olanıdır

Her bakımdan diyebiliriz ki: Gecenin son bölümünü uyku ile geçirmek müstehabdır. Çünkü böyle yapmak sabahleyin

(205) *Sahîh-i Buhârî, Hz. Abdullah'dan (R.A.)*
(206) *Müellif burada beş mertebeden ve sekiz de esbâb-ı müyesserden bahsedecektir. Ayrıca zâhiri dört sebepten, bâtını de dört sebepten söz edecektir. Biz bunların tümünü «sekiz mertebe» başlığını koyarak özetledik.*
(207) *Bu zatların fazilet ve takvâsı anlatılırken biraz mübalâğa edilmiştir. Yatsı abdestiyle sabah namazını kılmaya tahrik ve teşvik eden bir hadis mevcut değildir O halde gerektiği zaman abdest tazelemek suretiyle geceyi abdestli olarak geçirdikleri söylenebilir. (Mütercim)*

uyuklamayı önler, yüzün sarılığını azaltır, ona ayrı bir güzellik verir. Ve bu vakitte uyumak birtakım keşiflere sebep olur.

DÖRDÜNCÜSÜ: Belli bir ölçü ve zaman kullanmamak. Böyle yapmak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in ahlâkı ve İbni Ömer gibi azîm sâhibi ashâb-ı kirâmın ve tabiînden bir cemaatin yolu idi. Bu büyükler gecenin evvelinde kalkar, uyku basınca uyurlar, tekrar uyanır kalkarlar, yine uykuları gelince uyurlardı. Böylece bunların bir gecede iki uykuları, iki kalkıp ibâdet etmeleri olurdu.

BEŞİNCİSİ: Bu en az olan kalkıştır ki dört ya da iki rek'at miktarı kalkmak, kıbleye yönelip zikir ve duâ ile meşgul olmaktır. Böyle yapanlara, bütün geceyi ibâdetle geçirenlerin sevâbı gibi sevâp yazılır ve böylece Allah'ın rahmetiyle ve fazîletiyle me'cur olurlar. Nitekim haberde vârid olmuştur ki: **«Bir koyunu sağacak kadar bir zaman bile olsa geceleyin kalkıp namaz kıl!»**

Esbâb-ı müyessereden sekiz mertebenin dördü zâhir, dördü bâtındır. Zâhir olan dört mertebe :

1 — Fazla yiyip içmemek: Çünkü fazla yiyip içmekten dolayı uyku ağırlaşır ve gece kalkıp ibâdet etmek zorlaşır.

2 — Gündüz bedeni fazla yormamak, organları bîtâb düşürecek, asab bozacak ağır işlerden kaçınmak. Çünkü böyle yapmak ağır bir uyku getirir.

3 — Gündüzleyin sabahla öğle arasında uyumayı terketmemek. Böylece gece kalkıp ibâdet etmeğe bu uykudan yardım görmek uygun olur.

4 — Gündüzleyin birtakım günahları işlemeyi terketmek. Mümkün olduğu nisbette kalbi kirletmemeye dikkat etmek gerekir. Çünkü gündüz işlenen günahlar kalbi katılaştırır, kalble rahmet sebepleri arasında bir perde ve engel olur.

Bâtınî olan dört mertebe :

1. Kalbi kin ve intikam duygusundan selâmette tutmak, hiç bir müslümana karşı kin ve düşmanlık gütmemek, bid'atlerden kaçınmak, dünyanın lüzumsuz gam ve kederlerinden

gönlü temiz tutmak gerekir. Dünya işlerini yoluna korken bir takım üzüntü ve kederlere kapılmak, geceleyin kalkıp ibâdet etmeye engel olur. Gece kalksa bile, namazını düşünmez, ancak önemli mes'eleleri arasında onu da hatırlayabilir. Böylece kendi vesvese ve kuruntuları içinde dönüp dolaşır. Böylesine denilir ki: Sen uyandığın zaman da yine uykudasın!.

2. Dünya ile ilgili arzu ve emeli çok kısa tutmak, kalbi buna alıştırmak lâzımdır. Çünkü insan âhiret korkularını, cehennem çukurlarını düşününce uykusu kaçar. Nitekim Tâvus (Rahmetullahi aleyh) diyor ki: «Cehennem anılınca, âbidlerin uykusu kaçar.»

3. Gece kalkıp ibâdet etmenin fazîletini, kadr u kıymetini âyet ve hadîslerle bilmek, bunlara gönül kulağını açık tutmak gerekir. Tâ ki, umut ve şevki bunun sevâbına doğru yönelip perçinleşe.

4. Allah'ı gönülden sevmek —ki bu sebeplerin en şereflisidir— ve O'na içten bağlanmak gerekir. Kul Allah'ı sevince, onunla kimselerin bulunmadığı zaman başbaşa kalmayı da sever, dostuna münâcatta bulunmaktan büyük bir zevk duyar.

Nitekim İhyâu Ulûmi'd-Dîn'de de aynı husus belirtilmiştir.

⁂

HAFTANIN GÜN VE GECELERİNDE YAPILAN NÂFİLE NAMAZLARIN FAZÎLETİ VE BUNLARIN SAYISI HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER

Bilmiş ol ki her geceye mahsus bir namaz vardır. Pazar gecesinin namazı dört rek'attir. Hazret-i Enes'in Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den yapmış olduğu rivâyette buyuruluyor ki: **«Pazar gecesi dört rek'at namaz kılan ve her rek'atinde bir defa Fâtiha ve üç defa Kul Hüvallah okuyan: namazı bitirdikten sonra da yetmiş defa Allah'a istiğfarda bulunan kimseye Allahü Teâlâ bin melek gönderir; bu melekler Sûr'a üfürülünceye kadar onun için duâ ve istiğfarda bulunurlar; aynı zaman-**

da ona bir şehîd sevâbı yazılır, günahları silinir. İsterse bu günahlar gökteki yıldızlar sayısında olsun ve denizdeki köpükler kadar bulunsun.»

Pazar gününün namazı da dört rek'attir. Bu da Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivâyet edilmiştir. Her rek'atinde bir defa Fâtiha bir defa ÂMENE'R-RESÛLÜ okunur ve namazdan sonra da on bir defa KUL HÜVALLAH sûresi okunur.

Pazartesi gecesi namazı iki rek'attir.. Ebû Ümâme'den yapılan rivâyete göre, her rek'atinde bir defa Fâtiha, on beş defa ÂYETÜ'L-KÜRSÎ, on beş defa KUL HÜVALLAH ve on beş defa MUAVVAZATEYN okunur. Bunun sevâbının çokluğu hesaplanamaz. Pazartesi gününün namazı da iki rek'attir. Bu, Ömer'den (R.A.) rivâyet edilmiştir. Her rek'atinde bir defa Fâtiha bir defa Âyetü'l-Kürsî, bir defa da Kul Hüvallah ve Muavvazateyn okunur. Selâm verildikten sonra on defa Allah'a istiğfarda bulunulur, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e on defa salâvat getirilir. Böylece (kul hakkı, millet hukuku hâriç) diğer bütün günahları bağışlanır.

Salı gecesi namazı altı rek'attir. Bu, Semure bin Cündeb'den (R.A.) rivâyet olunmuştur. Her rek'atinde bir defa Fâtiha, bir defa İhlâs ve bir defa da Muavvazateyn okunur. Namazdan sonra yetmiş defa: «Lâ ilâhe illâllahü vahdehû lâ şerîke leh lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü yuhyî ve yümît ve hüve Hayyün lâ yemût, bi-yedihi'l-hayru ve hüve alâ külli şey'in kadîr.»

Salı günü (gündüzü) ne ait namaz on rek'attir. Bu, Hazret-i Enes'den (R.A.) rivâyet olunmuştur. Gün yükselince kılınır; her rek'atinde bir defa Fâtiha. bir defa Âyetü'l-Kürsî, üç defa İhlâs okunur.

Çarşamba gecesi namazı dört rek'attir. Bu, Hz. Enes'den (R.A.) rivâyet olunmuştur. Her rek'atinde bir defa Fâtiha, kırk defa İhlâs okunur. Namazdan sonra yetmiş defa istiğfar edilir Çarşamba gününün (gündüzü) namazı on iki rek'attir. Gün yükselince kılınır. Bu, Muaz bin Cebel'den (R.A.) rivâyet olunmuştur. Her rek'atinde bir defa Fâtiha, bir defa Âyetü'l-Kürsî, üç defa İhlâs ve bir defa Muavvazateyn okunur.

Perşembe gecesi namazı sekiz rek'attir. Hazret-i Enes'den (R.A.) yapılan rivâyete göre, her rek'atinde bir Fâtiha, on ihlâs okunur ve namazdan sonra yüz defa LÂ İLÂHE İLLÂLLAH MELİKÜ'L-HAKKU'L-MÜBÎN denilir. Perşembe gündüzünün namazı ise dört rek'attir. Bu, Muaz bin Cebel'den (R.A.) rivâyet olunmuştur. Her rek'atinde bir Fâtiha, elli İZÂ CÂE NASRULLAH ve elli İNNÂ A'TAYNÂKE EL-KEVSERE sûreleri okunur. Namaz bittikten sonra da yetmiş def'a Allah'a istiğfar edilir.

Cuma gecesi namazı iki rek'attir. Bu, Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretleri'nden rivâyet olunmuştur. Her rek'atinde bir Fâtiha, on beş İZÂ ZÜLZİLETİ'L-ERDU sûresi okunur. Cuma gündüzü namazı ise öğle ile ikindi arasında iki rek'attir. Bu, İbni Abbas'dan (R.A.) rivâyet olunmuştur. Birinci rek'atinde bir Fâtiha ve bir Âyet-i Kürsî ve on beş KUL EÛZÜ Bİ-RABBİ'L-FELÂKİ sûresi okunur. İkinci rek'atinde bir Fâtiha bir İhlâs ve on beş KUL EÛZÜ Bİ-RABBİ'N-NÂSİ sûresi okunur. Namazdan sonra elli defa LÂ HAVLE VELÂ KUVVETE İLLÂ Bİ'LLÂHİ'L-ALİYYİ'L-AZÎM denilir.

Cumanın adâbından biri de: Gündüzü ile gecesinde dört rek'at nâfile namazı, EN'AM, KEHF, TÂ-HÂ, YÂ-SÎN sûreleriyle kılmaktır. Buna güç getirilmediği takdirde YÂ-SÎN, SECDE, DUHÂN ve MÜLK sûrelerini cuma gecesi okumak tavsiye olunmuştur.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den yapılan sahîh rivâyette, buyuruluyor ki: **«Birinci rek'atinde YÂ-SÎN, ikinci rek'atinde MÜLK sûresini okuyarak iki rek'at namaz kılan kimseye her harf karşılığı bir nur verilir ki bu nur onun önünü aydınlatır. Amel defterini sağ eliyle alır ve kendisine cehennemden kurtulduğuna dair berat verilir; kendi hanedanından yetmiş kişiye şefaat etme lûtfuna mazhar olur. Haberiniz olsun ki bu böyledir. Kim bu hususta şüphe ederse münâfık olur.»**

Cuma günü câmi'e girdiğinde dört rek'at namaz kılması müstehabdır. Her rek'atinde bir Fâtiha ve elli İhlâs sûresi okur. Bu hususta vârid olan hadîste buyuruluyor ki: **«Kim bu**

namazı kılarsa Allah onu, malını, çocuğunu, dünya ve âhiretini korur.»

Aynı zamanda cuma gündüzü ve gecesi Peygamber (S.A.V.) Efendimize çokca salâvat getirmek de müstehabdır. Nitekim hadîste buyuruluyor ki: **«Kim cuma gecesi seksen defa salâvat getirirse, Allah onun seksen yıllık günahlarını (kul hakkı, millet hukuku hâriç) bağışlar.»**

Bunun üzerine soruldu :

— Ya Resûlâllah! Size nasıl salâvat getirilir?

Buyurdular ki :

— Allahümme salli alâ Muhammed'in abdike ve Resûlike'n-Nebiyyi'l-ümmiyyi ve alâ âlihi ve sellem, deyin..

Meşâyıhtan bir kısmı şöyle söylemesini tavsiye etmişlerdir: **«Allahümme sallâ alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âli seyyidinâ Muhammedin bi-adedi külli ma'lûmin leke..»**

Bu salâvatın kelimesi az, sayısı çok ve anlamı geniştir. Aklını kullanan kimseye gereken, gece ve gündüz bununla meşgul olmaktır, tâ ki bir çok fazîletlere nâil olmuş ola.. Ayrıca cuma gecesi ya da gündüzü KEHF sûresini okumak da müstehabdır.. Nitekim Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Cuma gecesi ya da gündüzü KEHF sûresini okuyan kimseyi Allah mağfiret eder, günahlarını bağışlar (kul hakkı müstesnâ).. Bu bağışlama ikinci cumaya kadar devam eder. Yetmiş bin melek onun için istiğfarda bulunur, sabahlayıncaya kadar bu istiğfarlar devam eder. Hastalıktan, zatü'l-cenbden, miskinlikten, cüzzamdan ve deccal fitnesinden âfiyet bulup kurtulur.»**

Cuma günü TESBÎH NAMAZI kılmak da müstehabdır. Bu namaz dört rek'attir. Her rek'atinde bir Fâtiha ve yirmi âyet miktarında bir zamm-ı sûre, diğer bir rivâyette ise on bir defa KUL HÜVALLAHÜ EHAD sûresi okunur. Kırâetten sonra birinci rek'atte henüz ayakta iken on beş defa SÜBHÂNALLAHİ VE'L-HAMDÜ LİLLÂHİ VE LÂ İLÂHE İLLÂ'LLAHÜ VALLAHÜ EKBER der. Aynı tesbihi rükû'da on, rükû'dan kalkıldığında on, secdeye vardığında on, secdeden başını kaldırdığında on, ikinci secdede on, ikinci secdeden kalkıp oturduğunda on defa söyler. Böylece dört rek'ati kılıp her rek'atte yetmiş beş defa belirtilen tesbîh söylenmiş olur.

Şüphesiz ki bu namazda büyük bir fazîlet ve sevâp vardır.

Tesbîh namazı bittikten sonra hiç konuşmadan FÂTİHA, MUAVVAZETEYN ve KUL HÜVALLAHÜ EHAD sûreleri yedişer defa okunur. Nitekim Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Kim bunları okursa, o hafta korunmuş olur.»**

Cuma namazından sonra yetmiş defa: ALLAHÜMME YA GANİY, YA HAMÎD, YA MÜBDİ, YA MUÎD, YA RAHÎM, YA VEDÛD, AĞNİNÎ Bİ HALÂLİKE AN HARAMİKE VE FAZLİKE AMMEN SİVÂKE söylemek de müstehabdır. Bunun anlamı: «Allah'ım!. Ey hiç bir şeye muhtaç olmayan ganiy!. Ey övülmeye lâyık!. Ey her şeyi başlatıp meydana getiren!. Ey her şeyi belli vaktine doğru çeviren!. Ey kıyâmet günü mü'minlere geniş merhamette bulunan!. Ey çok sevilmeye lâyık olan ve çok seven!. Beni haramdan kurtar, helâl rızkınla doygun kıl.. Kendi fazl u kereminle beni kendinden başkasıyla meşgul etme!.»

Bunu söyliyen kimse ebediyen fakir düşmez...

Cumartesi gecesi namazı altı rek'attir. Bu, Muaz bin Cebel'den (R.A.) rivâyet olunmuştur :

Her rek'atinde bir Fâtiha, üç İhlâs okunur. Cumartesi gündüzü namazı dört rek'attir. Bu ise, Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivâyet olunmuştur. Her rek'atinde bir Fâtiha, üç Kâfirun sûresi okunur. Namazdan sonra ise bir defa Âyet-i Kürsî okunur.

İşte haftanın gün ve gecelerindeki nâfile namazlar bunlardır.[208]

(208) Haftanın gündüz ve gecelerinde nâfile olarak kılınması müstehab görülen ve bu hususta ashâb-ı kirâmdan yapılan rivâyetler, nakledilen hadislerin hepsi İhyâu Nlûmi'd-Din'den aktarılmıştır. (Mütercim)

AYLARIN MUKADDES GÜN VE GECELERİNDE KILINAN NÂFİLE NAMAZLARIN FAZÎLETLERİ VE BUNLARDA OKUNAN ÂYETLER HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER

Bu aylar altı tanedir :

1. MUHARREM. Bu ayın bir çok fazîletleri vardır. Aynı zamanda nâfile namazlarının olduğu da bildirilmiştir. Muharremin birinci gecesi ya da zilhiccenin son gecesi bunlardan biridir. Bu gecede on rek'at namaz kılınır. Her rek'atinde bir Fâtiha, on Âyet-i Kürsî ve on İhlâs okunur. Sonra da eller kaldırılarak kendi nefsine, ana babasına ve bütün erkek kadın mü'minler için istiğfarda bulunulur. Ve sonra da şu duâ yapılır :

«Allah'ım! Bu sene içinde senin men'ettiğin ve hoşnud olmadığın herhangi bir amel işledim ve bunlardan benim unuttuğum, senin ise unutmadığın vardır. Kudretin yettiği halde bana cezâ olarak bir azâb indirmedin, hilminle muamelede bulundun; işte onlardan dolayı sana yönelip istiğfar ediyorum. Ey bağışlaması çok olan! Beni afvet!.. Senin hoşnud olduğun ve sevâp ile va'dettiğin herhangi bir amel işledimse, onu da benden kabul buyur; umudumu kesme!.»

Kim bu duâyı bir defa söylerse, onunla Allah arasında bulunan günahlar bağışlanır, ameli makbul tutulur. Şeytan ise şöyle hayıflanır: Ah yazıklar olsun bize! Bunca yorgunluğumuz zay'oldu, bir senelik uğraşımız boşuna gitti.

2. Muharrem'in birinci günü iki rek'at namaz kılınır. Bunda istediği kadar kırâette bulunabilir. Namazdan sonra eller kaldırılıp duâ okunur :

«Allah'ım! Sen öncesizsin, bu sene ise daha yeni başladı. Bu senenin hayrını bereketini senden istiyorum; şerrinden kötülüğünden sana sığınıyorum. Bu senenin zahmet ve meşguliyetine karşılık sen bana yetersin. Seninle yetiniyorum, ey celâl ve ikrâm sâhibi!.»

«Allah'ım! Sen sonsuz ve öncesizsin. Bu sene ise daha yeni başladı. Bu sene içinde şeytandan korunmamı istiyorum. Nefs-i emmârenin kötülüklere olan temâyülüne boyun eğmemem için senden yardım bekliyorum. Beni sana yaklaştıran meşguliyetler, işler ve ameller nasib eyle. Ey celâl ve ikrâm sâhibi!.»

Bu duâyı okuyana Allah bir melek müvekkel kılar ki şeytanı ondan def'eder, nefsine karşı ona yardımcı olur, ilâhî hoşnudluğa ermesini kolaylaştırır ve bütün işlerinde ona kolaylık sağlar .

3. Âşurâ gecesi yüz rek'at namaz kılınır. Her rek'atinde bir Fâtiha, üç ihlâs okunur ve namazdan sonra şu tesbîh yetmiş kere tekrarlanır: SÜBHÂNALLAH VE'L-HAMDÜ LİLLÂH..

Bazılarına göre bu tesbîh sonuna kadar söylenir. Sonra yetmiş kere istiğfar edilir. Bu, Hazret-i Ali'den (R.A.) rivâyet olunmuştur. İbni Mes'ud (R.A.) Hazretleri'nin rivâyetinde ise, iki rek'at namaz kılınır, her rek'atinde bir Fâtiha, üç İhlâs okunur ve namazdan sonra şu tesbîh yapılır: SÜBHÂNALLAHİ VE'L-HAMDÜ LİLLÂHİ VELÂ İLÂHE İLLÂLLAHÜ VALLAHÜ EKBER.. Ve bu yetmiş defa tekrarlanır ve ayrıca yetmiş defa da salâvat-ı şerîfe getirilir.

4. Âşurâ günü ise sekiz rek'at namaz kılınır. Her rek'atinde istenildiği kadar Kur'ân'dan okunur. Böylece Allah katında kendine bir sevap hazırlamış ve çoluk-çocuğunun rızkının geniş tutulmasını talep etmiştir. Hazret-i Âişe (R. Anhâ) Vâlidemiz'den yapılan rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Kim Âşurâ günü çoluk-çocuğuna geniş imkân tanırsa, Allah o sene içinde ona geniş imkânlar hazırlar..»**

Süfyân (rahmetullahi aleyh) diyor ki: «Biz elli seneden beridir bunu deneriz, genişlikten başka bir şey görmedik..»

Âşurâ günü sürme çekmek sünnettir. Yahya bin Kesîr diyor ki: «Kim içinde misk bulunan sürmeyi Âşurâ günü gözlerine çekerse, gelecek seneye kadar göz ağrısına yakalanmaz..»

Âşurâ günü kim Âyet-i Kürsî ile İhlâs sûresini yüz defa okur, sonra da ana babasına duâ ederse, Allah onların azâbını —müşrik bile olsalar— hafifletir.

Altı ayın ikincisi RECEB'dir. Bu ayın bir nice fazîletleri ve kılınacak nâfile namazları vardır :

a) Receb'in ilk gecesinde on rek'at namaz kılınır; her rek'atinde bir Fâtiha, üç İhlâs sûresi okunur. Bu, Selmân-ı Fârisî (R.A.) Hazretleri'nden rivâyet olunmuştur. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu hususta şöyle buyurmuşlardır :

«Gecelerin en büyüğü ve saygıdeğeri dörttür: Receb'in ilk gecesi. Şaban'ın on beşinci gecesi, Ramazan bayramı gecesi ve Kurban bayramı gecesi..»

Hazret-i Enes (R.A.) bu konuda diyor ki: Receb ayı girince Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz şöyle duâ ederdi: **«Allah'ım! Receb ve Şaban'da bizi mübarek kıl, üzerimize bereketini indir; ve bizi Ramazana eriştir..»**

b) Regâib Namazı.. Bu, on iki rek'attir. Receb'in ilk perşembesi oruç tutulur, yatsı ile gecenin ilk üçte biri arasında on iki rek'at namaz kılınır. Her iki rek'atinde bir selâm verilir Ve bu namazın her rek'atinde bir Fâtiha, üç İnnâ enzelnâ ve on iki İhlâs sûresi okunur. Namazdan sonra şöyle denilir: «Allah'ım! Senin salât u selâmın ümmî olan peygamberin Muhammed'e ve O'nun hanedân ve yâranına olsun!.. O'nu ve yâranını dünya ve âhiret esenliğine kavuştur!.» Sonra secdeye varılır ve şöyle denilir: «Sübbûhun, Kuddûsün Rabbü'l-melâiketi ve'r-rûh». Bu cümleyi yetmiş defa tekrarlar.. Sonra da başını secdeden kaldırıp şu duâyı okur: «Rabbim! Mağfiret buyur, merhamet eyle, bildiğin (kusurlarımızı) bağışla.. Çünkü sen çok azîz ve çok kerîmsin..»

Bu duâdan sonra tekrar secdeye varır ve secdesinde yine «Sübbûhun, Kuddûsün...»ü sonuna kadar söyler. Sonra Cenâb-ı Hak'dan hâcetini diler. Çünkü Allah dilerse, kulunun o anda bütün hâcetlerini karşılar..

c) Receb'in ilk cuması.. Öğle ile ikindi arasında dört rek'at namaz kılınır; her rek'atinde bir Fâtiha, yedi Âyet-i Kürsî; İhlâs ve Muavvazeteyn de beşer defa okunur. Selâm verdikten sonra yirmi beş defa: LÂ HAVLE VELÂ KUVVETE İLLÂ BİL-

LÂHİL ALİYYİL AZÎM EL-KEBÎRİ'L-MÜTEÂL der, sonra Allah'a istiğfar edip on def'a tevbede bulunur.

d) Receb'in onbeşinci gecesi, yüz rek'at namaz kılınır. Her rek'atinde bir Fâtiha, on İhlâs okunur. Namazdan sonra Allah'a bin defa istiğfarda bulunulur.. Receb'in on beşinci gündüzü ise, elli rek'at namaz kılınır, her rek'atinde Fâtiha ve İhlâs sûreleri okunur..

e) Mi'rac gecesi namazı.. Bu, Receb'in yirmi yedinci gecesine tesadüf eder.. Bu gecede on iki rek'at namaz kılınır ve her rek'atinde Fâtiha ve İhlâs sûreleri okunur.. Sonra şu tesbîh yüz defa söylenir: SÜBHÂNALLAHİ VE'L-HAMDÜ LİLLÂHİ VELÂ İLÂHE İLLÂLLAHÜ VALLAHÜ EKBER.. Yüz defa istiğfar edilir, yüz defa Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e salâvat-ı şerîfe getirilir. Sonra kendisi için dilediği kadar duâ eder.. Ve oruçlu olarak sabahlar.. Yâni gecesini namaz ve duâ ile, gündüzünü de oruçlu geçirir..

Altı aydan üçüncüsü ŞABAN'dır.. Bu ayın bir nice fazîletleri vardır. Bu ayda kılınacak nâfile namazlar hakkında haber vârid olmuştur.

1 — Şaban'ın birinci günü.. Hazret-i Enes'den (R.A.) yapılan rivâyete göre, iki rek'at namaz kılınır, her rek'atinde bir Fâtiha ve on Âyet-i Kürsî ve on defa Şehidallahü âyeti okunur. Bu günü ihyâ edene Allah cennette öyle nîmetler hazırlar ki hiç bir göz o nîmetleri görmemiş, hiç bir kulak onları işitmemiş ve hiç bir kimsenin hatırından öylesi geçmemiştir. Ayrıca Cenâb-ı Hak o kimseyi, dünya hile ve kötülüklerinden korur, rızkını genişletir ve onu en korkunç günün tehlikesinden güven içinde bırakır.

2 — Şaban'ın on beşinci gecesi.. Yüz rek'at namaz kılınır. Mücâhid'in İbni Abbas'dan (R.A.) yaptığı rivâyete göre, bu namazın her rek'atinde bir Fâtiha, on İhlâs sûresi okunur. Her iki rek'atinde bir selâm verilir.

Hazret-i Enes'den (R.A.) yapılan bir rivâyette ise, bu gece on rek'at namaz kılınır. Her rek'atinde bir Fâtiha ve yüz İhlâs okunur.

Selef-i sâlihîn, bu namaza «Hayır Namazı» demişlerdir. Bazen bu namazı cemaatle de kıldıkları olmuştur.[209]

Tâvus'un Hz. Vâsile bin Eska'dan (R.A.) yapmış olduğu rivâyete göre, bu gece boy abdesti alıp iyice temizlendikten sonra dört rek'at namaz kılınır; her rek'atinde bir Fâtiha, on beş İhlâs okunur.

3 — Şaban'ın yirmi yedinci gecesi, dört rek'at namaz kılınır Her rek'atinde bir Fâtiha ve yirmi beş İzâ zülzile sûresi okunur. Veya bir Fâtiha, bir İzâ zülzile ve yirmi beş defa İhlâs sûresi okunur.. Selâm verildikten sonra secdeye varılır ve secdede yedi defa Fâtiha, bir İhlâs ve bir de Muavvazeteyn okunur, yüz defa Allah'a istiğfar edilir ve yüz defa da Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e salâvat getirilir. Ve sonra yüz defa: LÂ HAVLE VELÂ KUVVETE İLLÂ BİLLÂHİL ALİYYİ'L-AZÎM denilir..

Altı aydan dördüncüsü, RAMAZAN ayıdır.. Bu ayın bir nice fazîletleri vardır. Hazret-i Enes'in (R.A.) Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den yapmış olduğu rivâyete göre: Fahr-i Kâinat Efendimiz, Ramazan hilâli kendini gösterince kıbleye yönelir ve şöyle duâ ederdi :

«Allah'ım, bu hilâli üzerimize emniyet ve uğurla getir. Bunu üzerimizde imân, selâmet, İslâm, âfiyet, güzel rızık, hastalıkları def'edici, namaz kılmaya yardımcı, oruç tutmaya güç verici, Kur'ân okumaya tahrîk edici bir âtıfet ile bulundur..»

Ramazan hilâli belirince cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır, şeytanlar bağlanır..

Cenâb-ı Hakk'ın her iftar zamanında cehennemden bir nice inanmışları azâd etmesi vardır. Ramazan'da cuma gecesi olunca ve cuma gündüzü gelince iftar vaktinde azâd edilenlerin bir çok katları sayısınca azâd edilir. Ramazan'ın son gü-

(209) Nâfile namazların cemâatle kılınması mekrûh sayılmıştır. Ancak tahrik, teşvik ve ta'lim için buna bazen cevâz verilmiştir. Selef-i sâlihîn de bu maksatla bazen nâfile namazları, özellikle Şaban'ın on beşinci gecesi kılınan on rek'ât nâfile namazı cemâatle kılmışlardır. (Mütercim)

nü gelince, ay'ın başından sonuna kadar cehennemden azâd edilenler sayısınca insan azâd edilir.

Ramazan'da kılınacak nâfile namazlar hakkında da bazı haberler vârid olmuştur.

a) Ramazan'ın ilk gecesinde kim İNNÂ FETAHNÂ sûresini kılacağı nâfile namazda okursa, Allahü Teâlâ onu bu yıl korur Tabii yardım Allah'tandır.. Nitekim İbni Mes'ud (R.A.) Hazretleri de böyle rivâyet etmiştir.

Ramazan'ın birinci günü dört rek'at namaz kılınır; her rek'atinde bir Fâtiha, beş Âyet-i Kürsî okunur. Namazdan sonra da bir defa yine Âyet-i Kürsî okunur. Ebû Saîd el-Hudrî'den (R.A.) yapılan rivâyette ve Ebû Hüreyre'den (R.A.) yapılagelen nakillerde, deniliyor ki: Ramazan'ın ilk gecesinde iki rek'at namaz kılınır; her rek'atinde Fâtiha ve İnnâ Fetahnâ sûreleri okunur. Sonra selâm verilir ve on defa İNNÂ ENZELNÂHÜ sûresi okunur; on defa da Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e salâvat getirilir.

b) Ramazan'ın onuncu gecesinde gece yarısı iki rek'at namaz kılınır; her rek'atinde bir Fâtiha, yedi Âyet-i Kürsî, beş İhlâs, beş de Muavvazeteyn okunur. Selâm verdikten sonra yedi defa Âyet-i Kürsî okunur ve yedi defa da Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e salâvat-ı şerîfe getirilir.

Ramazan'ın onuncu gündüzü ise, dört rek'at namaz kılınır; her rek'atinde bir Fâtiha, on Kul Yâ Eyyühe'l-K firûn ve on defa da İhlâs sûresi okunur..

c) Ramazan'ın on beşinci gecesi dört rek'at namaz kılınır. Her rek'atinde bir Fâtiha, on İhlâs sûresi okunur. Ramazan'ın on beşinci gündüzü ise on iki rek'at namaz kılınır. Her rek'atinde bir Fâtiha, bir Âyet-i Kürsî ve üç İnnâ Enzelnâhü sûresi okunur. Namazdan sonra da on defa Âyet-i Kürsî okunur..

d) Ramazan'ın yirminci gecesi, iki rek'at namaz kılınır. Her rek'atte bir Fâtiha, bir Yâ-sîn sûresi okunur. Namazdan sonra da üç defa Âyet-i Kürsî okunur ve Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e üç defa salâvat-ı şerîfe getirilir. Yirminci gündü-

zü ise iki rek'at namaz kılınır; her rek'atte birer defa Fâtiha, Âyet-i Kürsî, Kul Yâ Eyyühe'l-Kâfirûn ve İhlâs sûreleri okunur. Namazdan sonra da on İhlâs okunur ve Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e on defa salâvat-ı şerîfe getirilir..

e) Kadir gecesi namazı.. İbni Abbas'ın (R.A.) Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den yapmış olduğu rivâyette buyuruluyor ki: **«Kadir gecesi iki rek'at namaz kılan ve her rek'atinde bir Fâtiha, yedi İhlâs sûresi okuyan ve selâm verdikten sonra «Estağfirullahe ve etûbü ileyh» istiğfarını yetmiş defa söyleyen kimse, henüz yerinden kalkmadan Allah onun ana babasını ve kendisini —kul hakkı hâriç olmak üzere— afveder. Ayrıca onun için ağaçlar dikmek, saraylar yapmak ve nehirler akıtmak üzere bir meleğini cennete gönderir. Bu kimse dünyadan ayrılmadan önce bütün bunları görür.»**[210]

İmam Ebû Leys (Rahmetullahi aleyh) diyor ki: Kadir gecesinin en az namazı iki rek'attir. En çoğu ise bin rek'attir. Ortalaması yüz rek'attir. Her rek'atinde ortalama olarak Fâtiha'dan sonra bir defa İnnâ enzelnâhü, üç defa İhlâs okunur. Her iki rek'atte bir selâm verilir. Selâmdan sonra Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e salâvat getirilir.

Kadir gecesinin namazı hakkında, onun kadr ü kıymetini yüceltir mahiyette olan Allah Kelâmı ve Resûlüllah (S.A.V.) sünneti kâfidir..

NÂFİLE NAMAZLARIN CEMAATLE KILINMASI

Nâfile namazların —ezan ve ikaamet— olmadan cemaatle kılınması câizdir. Farz namazlarda ise ezan ve ikaamet okunur. Birçok ilim adamları bu hususu böyle açıklamışlardır. Nikaye Şerhi'nde ve başka eserlerde deniliyor ki: Nâfile namazların cemaatle kılınması —ezan ve ikaametsiz— câizdir. el-Muhît kitabında deniliyor ki: Nâfile namazlarda imama uymak mutlaka mekruh değildir. Meselâ: Kadir gecesi, Regaib

(210) İhyâu Ulûmi'd-Dîn. Bu ve benzeri hadislerin zayıf olduğu tesbit edilmiştir. Mevzu' olduğunu söyliyenler de var.

gecesi, Berat gecesi ve benzeri mübarek gecelerde kılınan nâfile namazların cemaatle kılınması bu cümledendir. Çünkü mü'minler bir şeyi güzel görüp kabul ediyorlarsa, Allah da o şeyi güzel görüyor demektir. Mü'minlerin güzel gördüğü mübah bir şey, Allah katında güzeldir. Artık bu hususta zevk-i selîmi olmayan kimselerin sözüne iltifat etme.. Çünkü onlar cinsî iktidarı olmayan kimseler gibidirler; ne münâcatın zevkini, ne tâatin tatlılığını, ne de vakitlerin fazîletlerini bilirler.[211]

Kudsî hadîste: Cenâb-ı Peygamber (S.A..V) Allah'tan hikâye ederek buyuruyor ki: **«Dostlarım, kaftanımın altındadırlar, benden başkası onları tanımaz..»**

«Günahkârların inîltisi benim katımda, mukarriblerin tesbîhinden daha sevimlidir.»[212]

f) Ramazan'ın otuzuncu gecesinde on iki rek'at namaz kılınır. Her rek'atinde bir Fâtiha, on Âyet-i Kürsî, on İnnâ enzelnâhü ve yirmi beş defa İhlâs sûresi okunur. Namazdan sonra Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e yirmi beş defa salâvat-ı şerîfe getirilir.

Belirttiğimiz altı ay'ın beşincisi ŞEVVAL'dir.

Bu mübarek ayda iki namaz vardır: Birincisi Fıtır bayramı gecesidir. Bu gecede on rek'at namaz kılınır. Her rek'atinde bir Fâtiha, on İhlâs sûresi okunur. Rükû'da tesbîhlerden sonra SÜBHÂNALLAHİ VE'L-HAMDÜ LİLLÂHİ VE LÂ İLÂHE İLLÂLLAHÜ VALLAHÜ EKBER tesbîhi on defa söylenir. Namaz bittikten sonra Allah'a bin defa istiğfarda bulunulur. İstiğfar bitince secde edilir ve secdede şu duâ okunur: «Ey Allah!. Ey Rahmân!. Ey Rahîm!. Ey hep diri olan!. Ey kendi nefsiyle kaaim olup hiç bir şeye muhtaç olmayan!. Ey Celâl ve İkrâm Sâhibi! Günahlarımı bana bağışla, orucumu kabul buyur. namazımı da kabul buyur..»

Bu duâdan sonra Cenâb-ı Hak'tan hâcetinin yerine getirilmesi istenilir..

(211) Rûhu'l-Beyân: Kadir sûresi tefsiri bölümü.
(212) el-Maalim.

İkincisi, bayram gününde bayram namazından sonra dört rek'at namaz kılmaktır. Birinci rek'atinde bir Fâtiha, bir Sebbih İsme Rabbike'l-A'lâ; ikinci rek'atte bir Fâtiha, bir Ve'ş-Şemsi ve Duhâhâ, üçüncü rek'atte bir Fâtiha, bir Ve'd-Duhâ, dördüncü rek'atte bir Fâtiha, yedi İhlâs sûresi okunur.. Bayram namazından sonra da şöyle denilir: LÂ İLÂHE İLLÂLLAHÜ VAHDEHÛ LÂ ŞERÎKE LEHÛ LEHÜ'L-MÜLKÜ VE LEHÜ'L-HAMDÜ YUHYÎ VE YÜMÎT VE HÜVE HAYYÜN LÂ YEMÛT Bİ-YEDİHİ'L-HAYR VE HÜVE ALÂ KÜLLİ ŞEY'İN KADÎR.. Ve bu tehlîl ve tesbîh dört yüz kere tekrar edilir.

Abdülkadir Geylânî (K.S.) Hazretleri Ğunye adlı kitabında, senedini Hz. Enes'e ulaştırarak, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu naklediyor: **«Şevval ayında sekiz rek'at namaz gece ya da gündüz kılan ve her rek'atinde bir Fâtiha, yirmi beş İhlâs okuyan ve namazı bitirdikten sonra da yetmiş defa tesbîh ve yetmiş defa Peygamber Efendimiz'e salâvat getiren kimse için şunu va'dediyorum: Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki herhangi bir kul bu namazı kılarsa, mutlaka Allah onun kalbinde hikmet pınarları akıtır da dili bu hikmetlerle konuşur (veya Allah onun dilini bu hikmetlerle konuşturur). Hem dünyayı, hem de onun davasını ona gösterip öğretir.. Beni hak ve hakikatle gönderen Allah'a yine yemîn ederim ki, bu namazı vasfettiğim şekilde kılan kimse en son secdeden başını kaldırmadan Allah kendisini mağfiret eder. Bu vaziyette ölürse, bağışlanmış bir şehîd olarak ölmüş olur. Herhangi bir kul bu namazı yolculukta kılarsa, mutlaka Allah onun gidiş ve dönüşünü kolaylaştırır ve onu arzu ettiği yere rahatlıkla ulaştırır. Borçlu bulunuyorsa, Allah onun borcunu karşılar (ödeme imkânlarını hazırlar).. Bir ihtiyacı varsa, Allah onu yerine getirir.. Beni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, herhangi bir kul bu namazı kılacak olursa, Allah onun her harfine bedel cennette bağ ve bahçeler verir..»**

Peygamber Efendimiz bağ ve bahçe diye tercemesini verdiğimiz MAHREFE kelimesini söylediğinde, kendilerine soruldu :

— Mahrefe nedir, ya Resûlâllah?!.

Buyurdular ki :

— Cennetteki bağ ve bahçelerdir ki bir süvari onun bir ağacının gölgesinde yüz sene gider de yine onu bitiremez..

Altı aydan altıncısı, ZİLHİCCE'dir.. Bu ayda da iki namaz vardır: Birincisi, Arefe gecesinde kılınır. Bu, yüz rek'attir. Her rek'atinde bir Fâtiha ve üç İhlâs sûresi okunur.. İkincisi, Arefe günü kılınır. Bu da iki rek'attir. Her rek'atinde besmeleyle birlikte ve sonunda ÂMÎN denilerek üç Fâtiha okunur. Fâtiha'dan sonra ise üç KÂFİRÛN ve yüz İHLÂS sûresi okunur.

∴

ÂRIZ OLAN SEBEPLER MEYDANA GELDİĞİNDE KILINAN NÂFİLE NAMAZLAR HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADİSLER

Bu namazlar, cenâze, güneş tutulma, yağmur isteme, tahiyyetü'l-mescid, abdestten sonra iki rek'at namaz ve eve girildiğinde, ordan çıkıldığında kılınan namaz, hayır namazı, hacet namazı, fakirlik başa geldiğinde kılınan namaz, anne-babaya iyilikte bulunma namazı, çok tevbe edenlerin namazı, ölüm sekeratı namazı, idrar akıntısının keffâreti olan namaz, diş ağrısı namazı, yağmur yağdığında namaz, yola çıkmak isterken kılınan namaz, tesbîh namazı, kazaya kalmış namazları kılmak için kılınan namaz, borç ödemek için kılınan namaz gibi namazlardır.

Bunun yirmi kadar olduğu söylenir. Bunlardan beşi fıkıh kitaplarında geçtiği için meşhur olanlarıdır: Cenâze namazı, güneş tutulma namazı, yağmur istek namazı, tahiyyetü'l-mescid namazı, istihâre namazı.

Bunun altıncısı, abdestten sonra kılınan iki rek'at namazdır. Bunu kılarken iki rek'at abdest namazı şeklinde niyet edil-

mez, belki nâfile namaz olarak niyet edilir. Bu namaz sünnettir. Bu hususta Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir :

«Allahü Teâlâ buyurdu ki: Abdestsiz olduktan sonra abdest almayan kimse bana eziyet etmiş olur. Abdest aldıktan sonra iki rek'at namaz kılmayan kimse de bana cefâ etmiş olur.»

Bu iki rek'at namazın birinci rek'atinde bir Fâtiha ve Âl-i İmrân sûresinden (VELLEZÎNE İZÂ FAALÜ FAHİŞETEN...) Tâ (VE Nİ'ME ECRÜ'L-ÂMİLÎN)'e kadar okunur. İkinci rek'atinde bir Fâtiha, Nisâ sûresinden de VE MEN YA'MEL SÛEN EV YAZLIM NEFSEHÛ YECİDİ'LLÂHE GAFUREN RAHÎMA kısmı okunur. Sonra secde edilerek: «Ey mağfireti çok geniş olan! Beni bağışla. Ey rahmet ellerini açan! Bana merhamet eyle!» Ve sonra dilediği şekilde dilediği kadar duâ edebilir.

Yedincisi, eve girildiğinde kılınan namazdır. Bu da iki rek'attir. Her iki rek'atinde de Kur'ân'dan kolay gelen kısımlar okunur. Namazdan sonra şu duâ yapılır: «Beni yaradan, barındıran, rızıklandıran Allah'a hamdolsun. Bütün bunları o yaparken benim hiç bir güç ve katkım olmamıştır..»

Eve girdiğinde ise şu âyet okunur: «RABBÎ ADHİLNÎ MUDHALE SIDKIN VE AHRİCNÎ MUHRACE SIDKIN VEC'AL LÎ MİN LEDÜNKE SULTANEN NASİRA = Rabbim! Beni dahil edeceğin yere hoşnudluk ve esenlikle dahil et; çıkacağım yerden de hoşnudluk ve esenlikle çıkar. Katından beni destekliyecek bir kuvvet ver!»[213]

Sonra şu duâ okunur: «Allah'ım! Girilecek yerin hayırlısını senden istiyorum. Çıkılacak yerin de hayırlısını senden istiyorum. Allah'ın ismiyle girdik, Allah'ın ismiyle çıktık Rabbimiz!. Ancak Allah'a dayanıyoruz, O'na bağlanıyoruz..»

Sonra çoluk-çocuğuna selâm verir ve Peygamber (S.A.V.)

(213) *Isrâ sûresi, âyet: 80*

Efendimiz'e üç defa salâvat getirir. Çıkarken de böyle yapar.[214]

Sekizincisi, hâcet namazıdır. Bu, iki rek'attir; her rek'atinde sekiz Fâtiha ve yedi İhlâs okunur. Namazdan sonra secde edilerek şu duâ okunur: «Ey izzet ve satvet sâhibi!. Ey çok bağışlayan!. Ey en çok merhamet eden Rabbim! Beni yalnız başıma bırakma! Şüphesiz ki sen vârislerin hayırlısısın. Dilersen hayırlı vâris ihsân edersin.» Bu duâ sekiz defa tekrarlanır.

Bu duâyı okuyan ve bu namazı kılan kimse ölüm sekeratının acısını çekmez.

Dokuzuncusu, fakirlik başa geldiği zaman kılınan namazdır. Bu, dört rek'attir. Ali bin Hüseyn'den (R.A.) yapılan rivâyete göre, Ali kendi oğluna şu tavsiyeyi yapmıştır: «Oğulcağızım! Sana bir belâ dokunduğunda ya da size bir dert ve fakirlik geldiğinde abdest alıp dört rek'at namaz kılın, sonra da şu duâyı okuyun: «Ey bütün şikâyetlerin arz olunacağı tek makam! Ey bütün gizli görüşmeleri ve gönülden geçenleri işiten!. Ey her türlü gizli ve kapalı şeyleri bilen!. Ey dilediği şeyi meydana çıkaran!. Her türlü belâyı keşfedip kaldıran!. Ey Musâ'yı, Muhammed Mustafa'yı ve İbrâhim Halîl'i kurtaran!. Dert ve fakirliği şiddetlenen kimsenin duâsıyla sana yönelip duâ ediyorum.. Kuvveti zayıflayan, çaresi azalan fakirin, fakirlik içinde boğulanın, garip kalanın duâsıyla sana yalvarıyorum.. Bunların başına gelen dert ve fakirliği senden başkası keşfedip kaldıramaz. Ey merhamet edenlerin en çok merhamet edeni!. Senden başka ilâh yoktur.. Seni her türlü noksanlıktan tenzîh ederim. Şüphesiz ki ben kendine zulmedenlerdenim.»

Ali bin Hüseyn (R.A.) devamla diyor ki: Kendisine belâ ve dert dokunan kimse bu duâyı okuyacak olursa, mutlaka Allah onun üzerinden o dert ve belâyı kaldırır.

Onuncusu, anne-babaya iyilikte bulunma namazıdır. Bu, iki rek'attir. Perşembe akşamı, akşamla yatsı arasında kılınır.

(214) *Sünen-i Ebû Dâvud.*

Her rek'atinde bir Fâtiha, beş Âyet-i Kürsî, beş Muavvazateyn okunur. Namazdan sonra Allah'a on beş defa istiğfar edilir; Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e de on beş defa salâvat getirilir. Hâsıl olan sevabı ana-babasına bağışlar.

Ebû Hüreyre (R.A.), Peygamber'in (S.A.V.) şöyle buyurduğunu rivâyet ediyor: **«Kim bu namazı kılarsa, cidden o, ana-babasının hakkını ödemiş olur.. Onlara karşı yapacağı iyiliği tamamlamış sayılır..»**

On birincisi, çokca tevbe edenlerin namazıdır. Bu, on iki rek'attir. Bu namaz cuma günü öğleyle ikindi arasında kılınır. Her rek'atinde bir defa Fâtiha, bir defa Âyet-i Kürsî, bir defa İhlâs ve birer defa da Muavvazateyn sûreleri okunur.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Herhangi bir erkek ya da kadın cehâlet günlerinde namazı terketmiş, sonra pişmanlık duyarak tevbe etmişse; kılmadığı namazları kaza etsin. Artık Cenâb-ı Hakk, kıyâmet günü onu bundan dolayı hesaba çekip kınamaz. Ve onun kötülükleri yazılı amel sahifesini iyiliklere çevirir.»**[215]

Yine yapılan sahîh rivâyete göre, Peygamber Efendimiz buyurdular ki: **«Sizden biriniz namazdan uyuyakaldığı ya da gaflete düştüğü zaman** (ümitsizliğe kapılmasın), **onu hatırlayınca hemen kılsın.. Çünkü Cenâb-ı Hak, «namazı, beni hatırlamak için kıl!» buyurmuştur..»**[216]

Diğer bir rivâyette ise, Hz. Enes bin Mâlik (R.A.), Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir :

«Bir namazı unutup kılmayan kimse, onu hatırlayınca kılsın. O namazın bundan başka bir keffâreti yoktur.»

Diğer sahîh bir hadîste de buyuruluyor ki :

«Kişiyle şirk (Allah'a eş koşma) arasında (en yakın mesafe), namazı terketmektir.»[217]

Tirmizî'nin rivâyetinde ise: «Kişiyle küfür» arasındaki (en

(215) *İhyâu Ulûmi'd-Din / Li'l-İmami'l-Gazâlî.*
(216) *Buhârî. Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizi, Nesâi, İbni Ömer'den (R.A.)*
(217) *Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizi, Câbir'den (R.A.)*

yakın mesafe), ya da «Küfürle imân» arasındaki (en yakın mesafe), şeklinde belirtilmiştir.

Ebû Dâvud'un tesbit ettiği ibârede ise, «Kul ile küfür» arasında (en yakın mesafe)... şeklindedir.

Hazret-i Büreyde'nin (R.A.) yapmış olduğu sahîh rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Bizimle müşrikler arasındaki ahid, namazdır. Onu terkeden derin bir inkâra sapmış olur.»**[218]

Sahîh bir rivâyette, Ebû Mulayh (R.A.) diyor ki: Bir kutsal savaşta Hazret-i Büreyde ile birlikte bulunuyorduk. Hava kapalı idi. Hz. Büreyde bizlere dönerek dedi ki: İkindi namazını geciktirmeden hemen kılın! Çünkü Peygamber (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki: **«İkindi namazını terkeden kimsenin ameli boşa çıkar.»**[219]

Büyük sahâbî İbni Mes'ud (R.A.) diyor ki: Hendek savaşı günü müşrikler, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'i dört vakit namazını kılmaktan meşgul ettiler, (Resûlüllah o gün dört vakit namazını kılmaya fırsat bulamadı). Geceden epey vakit geçmişti ki, Resûlüllah (S.A.V.), Bilâl'e ezan okuması için emretti. Sonra Peygamber (S.A.V.) ikamet getirerek öğle namazını kıldı. Sonra tekrar ikamet getirerek ikindi namazını kıldı. Sonra yine ikamet getirerek akşam namazını kıldı. Sonra da ikamet getirip yatsı namazını kıldı. el-Maalim kitabında da böyle nakledilmiştir.[220]

Yine yapılan sahîh rivâyete göre, Resûlüllah'ın (S.A.V.) şöyle buyurduğu tesbît edilmiştir: **«Çocuk yedi yaşına girince namaz ile kendisine emredin!. On yaşına girince, (kılmadığı takdirde) onu dövün!»**[221]

Tirmizî'den yapılan diğer bir rivâyette ise, **«Çocuk yedi yaşına girince ona namaz kılmayı öğretin!. On yaşına girince (kılmıyorsa) dövün!..»** buyurulmuştur.

(218) *Tirmizi, Nesâi, Büreyde'den (R.A.)*
(219) *Buhârî. Nesâi, İbni Mes'ud'dan (R.A.)*
(220) *Tirmizi, Nesâi.*
(221) *Tirmizi, Ebû Dâvud, Sebure'den (R.A.)*

Ebû Dâvud'un yapmış olduğu bir başka rivâyette: **«Çocuklarınız yedi yaşına girdiğinde onlara namaz kılmaları için emredin!. On yaşına girdiklerinde (kılmaktan kaçındıkları takdirde) dövün!. Ve bu yaştaki çocukların yatağını birbirinden ayırın..»** buyurulmuştur.

Ebû Dâvud'un yapmış olduğu rivâyette ise: **«Çocuk sağını solundan ayırd edecek duruma geldiğinde ona namaz ile emredin!.»** buyurulmuştur. et-Tecrîd kitabında da aynı husus nakledilmiştir.

Ebû Hüreyre'den (R.A.) yapılan rivâyette Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Âdemoğlu secde âyetini okuyup secdeye vardığında şeytan ondan uzaklaşıp ağlar ve şöyle der: Yazıklar olsun bana! Âdemoğlu secde ile emrolundu; emre uyup secde yaptığı için ona cennet vardır. Ben secde ile emrolundum; bu emre uymadığım için bana cehennem vardır.»**[222] Aynı hadîse Tefsîr-i Kebîr'de de yer verilmiştir.

el-Müdmerat kitabında belirtildiğine göre: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, kızı Hz. Fâtıma'ya (R. Anhâ) şöyle demiştir: «Herhangi bir mü'min erkek ya da kadın vitir namazından sonra üç defa SÜBBÛHÜN KUDDÛSÜN RABBÜNÂ VE RABBÜ'L-MELÂİKETİ VE'R-RÛH der, sonra secdeye varır ve secdede iken beş aynı şeyi söyledikten sonra başını kaldırıp bir defa Âyet-i Kürsî'yi okur ve beş defa yine aynı şeyi söylerse, canımı kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, o henüz bulunduğu yerden kalkmadan Allah onu bağışlar ve kendisine yüz hacc, yüz umre sevâbı ile şehîdler sevâbı verir ve ona bin melek gönderir de hepsi onun iyiliklerini yazar. Böylece o kimse bin köle azâd etmiş gibi olur. Allah onun duâsını kabul buyurur. Kıyâmet günü cehennem ehlinden yetmiş kişiye şefâatte bulunma müsaadesi kendisine verilir; bu durumda ölecek olursa, şehîd olarak ölmüş olur.»[223]

(222) Sahih-i Müslim, Ebû Hüreyre'den (R.A.)

(223) Bu hadis Tatarhaniyye'de nakledilmişse de zayıftır. Arada kizb ile ittiham edilen râviler vardır. Aynı zamanda, hadisin mânasını işlerken «Kul hakkı, millet hukuku müstesnâ» kaydını unutmamak gerekir .(Mütercim)

On ikincisi: Ölüm sekerat namazıdır. Bu, iki rek'attir. Akşamla yatsı arasında kılınır. Her rek'atinde bir Fâtiha, üç İhlâs okunur. Bu namazı kılan kimseye Allah ölüm sekeratını kolaylaştırır.

On üçüncüsü: İdrar dokunma keffâreti namazıdır. Bu, iki rek'attir. Kuşluk namazından sonra kılınır. Birinci rek'atinde bir Fâtiba ve yedi Kevser sûresi okunur. İkinci rek'atinde bir Fâtiha, yedi İhlâs okunur.

İdrar dokunmasına keffâret niyetiyle bu namazı kılan kimsenin Allah bedenine, elbisesine dokunan idrardan dolayı günahlarını bağışlar.

On dördüncüsü: Diş ağrıları için kılınan namazdır. Bu da iki rek'attir. Akşamla yatsı arasında kılınır. Her rek'atinde birer defa Fâtiha, Kâfirûn, İzâ câe nasrullah, İhlâs ve muavvazeteyn sûreleri okunur. Bu namazı kılan kimse diş ağrısı görmez. Bu, Ebû Zer'den (R.A.) rivâyet olunmuştur.[224] Kendileri diş ağrısından Resûlüllah (SA.V.) Efendimiz'e şikâyette bulunduğunda Resûlüllah (S.A.V.) ona bu namazı öğretmiş ve: **«Bu namazı her gece kıldığın takdirde bir daha diş ağrısından şikâyetin olmaz»** buyurmuş; o da böyle yapınca, bir daha diş ağrısı görmediğini söylemiştir.

On beşincisi: Yağmur yağdığında kılınan namazdır. Bu da iki rek'attir. Ebû Ümâme'nin (R.A.) Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den yapmış olduğu rivâyette buyuruluyor ki: **«Kim yağmur indiğini görür de o sırada iki rek'at namaz kılar, bunun rükû ve secdelerini lâyıkıyla yapar, tam bir huşû içinde yerine getirirse, Allah ona her katra için on sevap verir ve bu yağmurdan yeşeren her yaprak başına ona on sevab bahşeder.»**

On altıncısı: Yola çıkmak isteyen (sefer yapmak üzere bulunan) kimsenin kıldığı namazdır. Seferin âdâbından biri de, yola çıkmadan önce istihâre (hayır umma) namazı kılmak ve yola çıkarken de dört rek'at namaz kılmaktır. Her rek'atinde bir Fâtiha ve bir İhlâs okunur. Sonra şu duâ yapılır: «Allah'-

(224) Hadis zayıftır. Mevzu' olduğunu söyliyenler var.

ım! Bu namazla sana yaklaşmak istiyorum. Bu namazları benim çoluk çocuğuma ve malıma halef yap (ben dönünceye kadar çoluk çocuğum ve malım bu namazlar hürmetine korunmuş olsun)..»

Böylece bu namaz sefere çıkan adamın yerine onun çoluk çocuğuna ve malına vekil olarak koruyucu olur.

On yedincisi: Tesbîh namazıdır. Bu, yukarıdaki bahiste geçti. Cuma günü kılınır.

On sekizincisi: Kazaya kalmış namazlar için kılınan namazdır. Rivâyete göre, akşam namazından sonra iki rek'at namaz kılan ve her rek'atinde bir Fâtiha, bir Âyet-i Kürsî ve üç İhlâs okuyan kimsenin kırk yıllık kazaya kalmış namazı yerine getirilmişçesine kendisinden kabul olunur.[225]

On dokuzuncusu: Borç ödemek için kılınan namazdır. İbni Ömer'den (R.A.) yapılan rivâyete göre, bir adam Hazret-i Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e gelerek —ki bu adamın Üveys adında bir bedevî olduğu söylenir— «Yâ Resûlâllah! dedi, üzerimde bir hayli borç vardır.» Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) şöyle buyurdu ona: «Dört rek'at namaz kıl, birinci rek'atte bir Fâtiha, on Felâk sûresi oku. İkinci rek'atte bir Fâtiha, on Kâfirûn sûresi oku. Bu iki rek'ati bitirince selâmdan sonra otur ve su tesbîhi yap :

«Sübhâne'llahi'l-ebediyyi'l-ebed, el vâhidi'l-ehad, Sübhâne'llahi'l-ferdi's-samed, ellezî refaas-samed bi-ğayri amed, el-müteferridi bilâ sâhibetin ve lâ veled..»

Bu duâdan sonra kalk, iki rek'at daha namaz kıl, birinci rek'atinde bir Fâtiha, üç Elhâkümü't-tekâsür, üç ve'l-asri, üç İzâ zülzile ve üç de İhlâs sûresini oku.. Namazı bitirince selâmdan sonra secdeye var ve yedi defa şu duâyı oku :

«Allah'ım, her zor işte senden kolaylık istiyorum. Çünkü

(225) *Bu, kırk yıllık kaza namazı kılınmış sayılır, şeklinde bir anlam taşımamaktadır. Çünkü kazaya kalmış namazlar ancak kaza edilmekle kılınmış sayılır. Yukarıdaki rivâyet, namazını kazaya bırakıp da bunun üzüntüsünü duyanlara bir teselli mahiyetindedir. (Mütercim)*

her zor işte kolaylık meydana getirmek senin için çok kolaydır!»

Sonra secdeden kalkıp otur ve on defa şunu oku: «Göklerin, yerin ve bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun! Büyüklük ve yücelik göklerde de, yeryüzünde de ancak O'na mahsustur. O çok güçlü ve yegâne hikmet sâhibidir.»

İşte bunu yerine getirecek olursan Allahü Teâlâ borcunu ödeme imkânlarını sana lûtfeder.

Yirmincisi: Uyumaya hazırlanırken kılınan namazdır. Bu da iki rek'attir. Birinci rek'atinde bir Fâtiha, bir Âmene'r-Resûlü ve on İhlâs okunur. İkinci rek'atinde aynı sûrelere devam edilir. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: «Kim bu namazı kılarsa şüphesiz ki ona bin altın Allah yolunda harcamaktan daha hayırlı olur. Aynı zamanda bin çıplağı giydirmekten de daha sevaplıdır.»[226]

⁂

KUŞLUK VE TEHECCÜD NAMAZI, KUR'ÂN OKUMAK VE BENZERİ İTİYAD EDİNİLEN VİRDLER HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER VE İMAMLARIN BU HUSUSTAKİ SÖZLERİ

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki :

«İnsan hastalanınca ya da bir yolculuğa çıkınca, sıhhatli iken evinde amel ettiğinin bir benzeri (sevâb olarak) kendisine yazılır.»[227]

«Hizbini okumadan uyuyan kimse, onu fecirle öğle namazı arasında okursa, gece okumuş gibi kendisine (sevâbı) yazılır.»[228]

Muhammed bin Fadl —diğer bazı nüshalarda ise Muhammed bin Fudayl— diyor ki: Başkasını görmesin diye ameli

(226) *İhyâu Ulûmi'd-Din.*
(227) *Buhârî, Ebû Mûsa el-Eş'arî'den (R.A.) rivâyet etmiştir.*
(228) *Müslim, Ömer bin Hattâb'dan (R.A.) rivâyet etmiştir.*

terketmek de riyâdır. İnsanlar görsün diye bir amelde bulunmak ise şirktir. O halde her amelde, ihlâsa, evet ihlâsa gerekli ol! Gösterişten kendini uzak tut. Kim Hakk'ı isteyerek ibâdet etmezse, halka ister istemez ibâdet eder. Böylece Hakk'ın hizmetinden kendini çekip alır, halkın hizmetine vermiş olur.

İşte bu mânayla deniliyor ki: Kim Allah'a ibâdette bulunmaya azmeder de onu halk görmesin diye terkederse, o riyâkârdır. Çünkü ameli Allah için olduktan geri halkın onu görmesi bir zarar vermez. Halk görsün diye amel eden kimse ise, Allah'a kullukta başkasını O'na eş-ortak koşmuş sayılır.

Ancak bu konudan bir mes'eleyi ayırmak uygun olur. Şöyle ki: Halkın bulunduğu yerde ne zaman Allah'a ibâdet ederse kendisine eziyet edilir veya gıybeti yapılır; o takdirde ameli halk görmesin diye terketmek riyâ sayılmaz. Bilâkis insanlara karşı bir şefkat ve merhamet sayılır.[229]

Tarikat-ı Muhammediyye'nin şerhinde deniliyor ki:

«Şeytanın hîlelerinden biri de şudur: Bir şahıs belli vird sâhibi olur, kuşluk namazı, teheccüd namazı, Kur'ân okumak ve me'sur olan duâları okumak gibi, bunu, bu tür amellerde bulunmayan bir topluluk arasına katılınca, riyâ olmasın diye terkeder. Şüphesiz ki böyle yapmak fahiş bir hatâdır. Çünkü virdine devam etmesi ihlâsın delîlidir. Ancak riyâ fikrinin kalbinde doğması, elde olmayarak bunun içinden geçmesi bir zarar vermez. Riyâ olur endişesiyle virdi bu durumda terketmek şeytana uymak olur, onun maksadını gerçekleştirmek gibi bir durum meydana getirir. Yalnız ne var ki burada virdini yaparken mutad olanından fazlasını yapmamaya dikkat eder. Kendisine mürâî denilmesin diye virdini terkediyorsa ve halk arasında itibarı sarsılmasın diye yapmıyorsa, böyle yapmasında da müslümanlar hakkında sû'-i zan beslemiş oluyor. Halkın yermesinden kurtulmak için değil de onları gıybetten korumak için terketmeyi düşünüyorsa, bu da halk hakkında kötü zan beslemek demektir. Çünkü başkasını günaha düşmekten

(229) *Fethü'l-Karîb.*

korumak ancak mübah olan şeyleri terketmekte olur; sünnet ve müstehabları terketmekte değil..[230]

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de buyuruluyor ki:

«Rabbine kavuşmayı uman kimse yararlı iş işlesin ve Rabbine kullukta hiç bir ortak koşmasın!.»[231]

Âyette geçen ve yararlı iş ile terceme edilen «amel-i sâlih» riyâdan uzak olanıdır. Bazısına göre, amel-i sâlih, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e uymak ve O'nun sünnetiyle zâhiren ve bâtınen amel etmektir. Sünnetin bâtınıyla amel, kalbi bütünüyle Allah'a çevirmek, O'ndan başkasından ilgiyi kesmektir. Kur'ân'da bu hususta şöyle buyuruluyor: **«Ve lâ yüşrik bi-ibâdeti rabbihî ehadâ..»**

İbni Abbas'dan (R.A.) yapılan rivâyette deniliyor ki: **«Ve lâ yüşrik bihi»** denilmemiş de **«Ve lâ yüşrik bi-ibâdeti»** buyurulmuştur. Çünkü bununla, yaptığı amel karşılığında övülme hususu belirtiliyor. El-Hasen (R.A.) diyor ki: Bu, yapmış olduğu bir amelle hem Allah'ı, hem de halkın övgüsünü arzulayan kimse hakkındadır. Nitekim Cündeb bin Züheyr'den (R.A.) yapılan rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e dedim ki: Yâ Resûlâllah! Ben Allah için yararlı bir iş işliyorum. Bu sırada biri benim bu amelimi görecek olursa, beni sevindirmiş oluyor.. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) buyurdu ki: «Allah kendisine ortak koşulan bir ameli kabul etmez.» Ve sonra Peygamber'in (S.A.V.) bu sözünü doğrulamak maksadiyle yukarıdaki âyet indi.

Diğer bir rivâyette, Cündeb'e şöyle de buyurulmuştu: «Biri gizli diğeri âşikâr olmak üzere sana iki sevâp vardır.»

Evet, şüphesiz ki bu, kişinin niyetine göredir. Kendisine uyulsun diye âşikâr amel etmesi —ki bu kâmil, muhlis olup Allah'dan başkasından ilgisini kesen kişilerin yolu ve meşrebidir— veya kendisinden kötü zannın kalkması niyetini taşıyorsa ve bu amel de vâcib olan umurdan ise, ona iki sevâp vardır. Ama bu ameliyle sadece halkın övgüsüne mazhar olma-

(230) *Rûhu'l-Beyân: Hûd sûresinin tefsiri bölümü.*
(231) *Kehf sûresi, âyet: 110*

yı, isminin yayılmasını, nâmının yâd edilmesini düşünüyorsa, bu riyânın tâ kendisidir, içinde şirk (Allah'a ortak koşma) kokusu vardır. Bu bakımdan, virdine ilk başlayan kimse, ameli fesada uğramasın diye onu gizler. Ona uyan kimsenin ise, diğer kimselerin de kendisine uymasını kasdederek amelini veya virdini açık şekilde yapması câiz olur. Tabii ki bu durumda kendisini fitneye uğramaktan güven içinde hissediyorsa.. Aksi halde gizli yapması daha iyi olur.

Bahru'l-Ulûm adlı kitapta deniliyor ki: Riyânın mânası nedir? Bu soruya şu cevabı veriyor: Aşağıdaki hadîsin delâletiyle derim ki, riyâ, Allah'tan başkası için amel etmektir.

«Ümmetim hakkında en çok korktuğum husus, Allah'a eş —ortak— koşmalarıdır. Ama ben onların güneşe veya ay'a ya da ağaç ve putlara ibâdet edeceklerini söylemiyorum; ancak Allah'tan başkası için amel edeceklerini anlatmak istiyorum..»

el-Eşbah kitabında, riyânın oruca girmiyeceği belirtiliyor. Ancak yüzünde açlığın eseri belirgin hale gelsin diye veya bu durumda olduğunu halka söyleyip arzetsin diye oruç tutuyorsa, bu riyâ sayılır. Nitekim Ubâde bin Sâmit'den (R.A.) yapılan rivâyette, Ubâde diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den duydum, buyurdular ki :

«Kim gösteriş olsun diye namaz kılarsa, gerçekten o Allah'a eş koşmuştur. Bunun gibi gösteriş olsun diye oruç tutarsa, o da Allah'a eş koşmuştur.» Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz böyle buyurduktan sonra şu âyeti okumuşlardır: **«Rabbine kavuşmayı uman kimse yararlı iş işlesin ve Rabbine kullukta hiç bir ortak koşmasın..»**

Aynı hususa el-Haddadî'de de yer verilmiştir. Artık sen haccı, sadaka vermeyi ve diğer hayırlı işleri buna kıyas et.

Hadîs-i şerîfte buyuruluyor ki: **«Allah şüphesiz cenneti her müraîye haram kılmıştır. Gerçek iyilik elbise güzelliğinde değil, bilâkis gönül yatışkınlığı ve ağırbaşlılıktadır.»**

Diğer bir hadîste ise şöyle buyuruluyor: **«Allah kıyâmet günü önce gelenlerle sonra gelenleri bir araya topladığında, bir çağırıcı şöyle seslenecektir: Kim Allah için işlediği bir amelde başkasını ona ortak koşmuşsa, amelinin sevâbını Allah'tan başkasından talep etsin. Çünkü Cenâb-ı Hak, ortaklık konusunda ortaklardan doygundur, hiç bir ortağa muhtaç değildir.»**

Ve bu konuyla ilgili diğer hadîsler :

«Cehennemde bir vâdi vardır ki cehennem o vâdiden her gün yüz defa (Allah'a) sığınır; bu vâdi müraîlere (amelini gösteriş için yapanlara) hazırlanmıştır.»

«Küçük şirk (ortak koşmaklık)tan sakının!»

Bunun üzerine soruldu :

— Küçük şirk nedir?

Buyurdular ki :

— Riyâdır.

«Ümmetim hakkında en çok korktuğum şey, gizli şirktir. Şirkten sakının; çünkü şirk, gece zifiri karanlıkta kaygan düz bir kaya üzerinde yürüyen karıncanın ayak sesinden daha gizlidir.»

Bu beyânın taşıdığı mâna ashâba ağır geldi. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz devamla buyurdular ki: **«Şirkin küçüğünü de büyüğünü de gideren şeyden haber vereyim mi?»**

Ashâb: Evet, dediler.

Peygamber: **«Allah'ım, sana bir şeyi ortak koşmaktan yine sana sığınırım. Bildiğim böyle bir ortak koşmamdan sana iltica ederim. Bilmediğim bir ortak koşmamdan dolayı sana istiğfar ederim» deyin..**

Diye buyurdu.

Ali bin Ebû Tâlib (R.A.) diyor ki: **«Şirki daha çok riyâ kapsamına al!. Abdeste de Allah'dan yardım dile!. (Ameline tâ ki riyâ karışmasın)..**

Cündeb'den (R.A.) yapılan rivâyete göre, Resûlüllah (S.A.V.) buyurdu ki: **«Kim başkasını işitsin diye amel ederse, Allah ona (dünyada bunun) karşılığını verir. Kim de gösteriş için yaparsa, Allah ona da dünyada bunun karşılığını verir. (Âhirette onun için bir nasîb yoktur).»**

Bu hadîsi tefsîr edenlerden bir kısmı da şöyle mâna ver-

mektedirler: Kim halk işitsin diye amel ederse, Allah kıyâmet günü onun bu fâsid niyetini meydana çıkarır ve onu bir nice şâhidlerin (hafaza meleklerinin) huzurunda rezil ve rüsvay eder.[232]

Ahmed bin Hanbel'in Nefî'den, onun da bir sahâbîden yapmış olduğu rivâyete göre, başkasını alaya alanlardan biri Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e sordu.

— Yarın için kurtuluş yolu nedir?

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz cevap verdi :

— Allah'a karşı hilekâr davranma!

— Allah'a nasıl hile yapabiliriz?

— Allah'ın sana emrettiği şeyi yaparken Allah'tan başkasını arzular, gösterişte bulunursan, hile yapmış olursun. Riyâdan sakının. Çünkü riyâ Allah'a bir çeşit ortak koşmaktır. Hem riyâkâr kimse kıyâmet günü mahşer ehlinin gözleri önünde dört isimle çağrılır: Ey kâfir!. Ey fâcir!. Ey zararda kalan!. Ey sözünü yerine getirmeyen!.

Ve sonra Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz şu âyeti okudular:

«Rabbine kavuşmayı uman kimse yararlı iş işlesin ve Rabbine kullukta hiç bir ortak koşmasın!.»[233]

«Doğrusu münâfıklar Allah'ı aldatmağa çalışırlar. Oysa O, onlara aldatmanın ne olduğunu gösterecektir.»[234]

Bu husus ayrıca İmam Süyûtî'nin ed-Dürrü'l-Mensûr adlı kitabında da belirtilmiştir.

SİVAK'IN FAZİLETİ HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADİSLER VE İMAMLARIN BU HUSUSTAKİ GÖRÜŞ FARKLARI

İlim adamları SİVAK hakkında birtakım farklı görüşler meydana koymuşlardır. Bazısına göre sivak, dinî sünnetlerden biridir. Bazısına göre ise, namaz ve orucun sünnetlerin-

(232) *Rûhu'l-Beyân Tefsiri, Kehf sûresi bölümü.*
(233) *Kehf sûresi, âyet: 110*
(234) *Nisâ sûresi, âyet: 142*

dendir. Dinî sünnetlerdendir diyenlerin görüşü daha kuvvetlidir. Nitekim bunun böyle olduğu İmam Ebû Hanîfe'den (R.A.) rivâyet edilmiştir. Ayrıca buna delâlet eden bir nice hadîsler de vardır. Bunlardan bir kısmını naklediyoruz :

«Dört husus var ki peygamberlerin sünnetlerindendir: Sünnet olmak, sivak kullanmak, güzel koku sürünmek ve evlenmek.»[235]

«On husus doğuştan insana lüzumludur..» Bu hadîsi rivâyet eden Hazret-i Âişe (R. Anhâ) bu on şey arasında sivak'i de zikretti.[236]

«Temizlik dörttür: Bıyıkları (ağız içine girmiyecek) şekilde kesmek, koltuk altlarını traş etmek, tırnakları kesmek, sivak kullanmak.»[237]

Buhârî'nin kendi tarihinde Muğayre el-Asbahî'den (R.A.) yapmış olduğu rivâyette, Hz. Muğayre diyor ki: Öncü ya da keşif kolu arasında bulunuyordum, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bize sivak takdîm ederek buyurdu ki: Bununla dişlerinizi temizleyin!

«Ne güzeldir zeytin ağacından olan sivak! Çünkü o mübarek bir ağaçtır; ağzın kokusunu güzelleştirir, kötü kokuyu giderir. O hem benim, hem de benden önceki peygamberlerin sivakidir.»[238]

«Sizden biriniz gece kalktığında sivak kullansın. Çünkü gece kalkıp namaz kılmak istediğinde bir melek ona gelip ağzını onun ağzına dayar, onun ağzından ne çıkarsa mutlaka meleğin ağzına girer.»[239]

Evzaî (R.A.) diyor ki: Sivak, abdestin yarısıdır. Onun en çok arzulandığı zaman namaza kalkılmak istenildiğindedir. Abdeste kalkılırken de durum yine böyledir. Kur'ân okurken, uykudan kalkarken de sivake ihtiyaç vardır.

(235) *İmam Ahmed bin Hanbel, Tirmizi, Taberânî, Ubeyy bin Kâ'b ve İbni Abbâs'dan (R.A.) rivâyet etmişlerdir.*
(236) *Sahîh-i Müslim.*
(237) *Bezzâr, Ebû Hüreyre'den (R.A.)*
(238) *Taberânî, Muaz bin Cebel'den (R.A.)*
(239) *Ebû Nuaym, Câbir'den (R.A.)*

Muhit sâhibi ve başka ilim adamları, sivakin vaktinin, abdest alınacak vakit olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Ebû Hüreyre'den (R.A.) nakledildiğine göre: Sivak dinin sünneti olarak belirlenmiştir. Bu bakımdan sivak kullanmak için her vakit ona uygun ve eşittir. Kifâyetü'l-Müntehî'de, abdestten önce sivak yapılması belirtilmiştir. İmam Şâfiî'ye göre, namaza kalkındığında, abdest alındığında ve ağız tadının değiştiği hallerde sivak kullanmak sünnettir.

Buhârî'nin Ebû Hüreyre'den (R.A.) yaptığı rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Ümmetime zorluk ve sıkıntı getirmemiş olsaydı, sivak ile emrederdim.»** Diğer bir rivâyette: **Her namaz için sivak ile emrederdim..** buyurulmuştur. Nesâî'nin yapmış olduğu rivâyette ise, **«Her abdest alınırken sivak ile emrederdim..»** buyurulmuştur. Aynı rivâyeti el-Hâkim ve İbni Huzeyme de yapmışlardır.

Ebû Huzeyfe'nin (R.A.) anlattığına göre; Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz gece ibâdete kalkınca ağzını iyice yıkardı.

Kuşeyrî'nin Ebû Derdâ (R.A.) Hazretleri'ne isnad ederek naklettiği hadîste ise şöyle buyuruluyor :

«Sivak'e gerekli olun! Çünkü sivak'te yirmi dört haslet vardır; bu hasletlerin en üstünü Allah'ı hoşnud etmek ve namazın fazîletini yetmiş kat artırmaktır.»

Diğer bir hadîste şöyle buyuruluyor :

«Sivak ile kılınan namaz, sivaksiz kılınan namazdan yetmiş kat üstündür.»[240]

İmam Nesâî, sivakin oruçluya zeval vaktinden sonra müstehab olduğuna şu hadîsin umum ifâde eden mânasıyla istidlâl etmiştir: **«Ümmetime zahmet, sıkıntı olmamış olsaydı, her namaz için sivak ile emrederdim.»** Her namazdan maksad, farz, vâcib ve nâfile olan bütün namazlardır. Aynî'de de aynı hususa yer verilmiştir. Hidâye sâhibi diyor ki: Sivak müstehabdır. Şeyh Kemalüddîn bin Hümam sivakin müstehab olduğuna, sünnet olmadığına, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in buna ab-

(240) Ahmed bin Hanbel, İbni Huzeyme, Hâkim, Ebû Nuaym, Urve'den (R.A.)

destte devam ettiğine dair bir hadîsin vârid olmadığını delîl getirmiştir. Buhârî'de bunu ta'likan zikretmiş ve sivakin abdest alırken müstehab olduğu görüşünü daha hak bulduğunu söylemiştir.

Diyebilirim ki: Sivakin vücûbuna mani', meşakkattir. O halde bu husus onun sünnet olduğuna bir işâret sayılır. Nitekim Hazret-i Âişe Vâlidemiz (R. Anhâ) diyor ki: Biz Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in sivakini, abdestini, temizliğini sayar dururduk. Allah dilediğini ona gönderir, o da sivak kullanır, abdest alırdı. Sonra namaz kılardı. Bu da belirtilen hususların Resûlüllah'ın âdetlerinden olduğunu gösterir. Ancak denilebilir ki: Bu O'nun uykudan uyandığındaki âdetidir, her abdest aldığındaki âdeti değildir. Bütün bu görüşlerle beraber konuyu işleyenler bunu âdâbdan saymışlardır ki bunda tesamüh vardır. Meğer ki bu âdâbdan müstehabbı içine alan bir mâna kasdedilmiş olsun. Nitekim Şerh-i Kebîr'de de bu husus böyle belirtilmiştir.

Hanefî imamlarına göre zevâlden sonra oruçluya sivak mekruhtur. Ama daha sahîh olan tesbîte göre İmâm-ı A'zam yanında mekrûh olmadığıdır. İmam Mâlik'e göre de böyledir. Nitekim Şir'a adlı kitapta da bu husus belirtilmiştir. İmam Ahmed ye Taberânî'nin naklettiklerine göre, üç şey Peygamber (S.AV.) Efendimiz'e vâcib iken O'nun ümmetine tetavvu' olmuştur: Vitir namazı, sabahın iki rek'at sünneti ve iki rek'at kuşluk namazı. Ayrıca Resûlüllah'a has olan hususlardan biri gece namazı, diğeri sivak idi. Gece namazı hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de buyuruluyor ki: **«Ey Muhammed! Geceleyin uyanıp, yalnız sana mahsus olarak fazladan namaz kıl. Belki de Rabbin seni övülecek bir makama yükseltir.»**[241]

Şöyle ki bu namaz ya farz namazlar üzerine bir fazlalık, ya da vâcib olarak bir fazîlettir, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e..

Sivake gelince: Âlimler, bunun için Ebû Dâvud'un Abdul-

(241) İsrâ sûresi, âyet: 79

lah bin Ebî Hanzele'den rivâyet ettiği şu hadîsle istidlâl etmişlerdir: **«Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz her namaz için —abdestli bulunsun bulunmasın— bir abdest almayı emretti. Bu külfetli olunca, her namaz için sivak kullanmayı emretti..»** Sivakin Peygamber Efendimiz'e vâcib olmadığını iddia edenler ise İbni Mâce'nin Ebû Ümâme'den (R.A.) rivâyet ettiği şu hadîsle istidlâl etmişlerdir: **«Cebrâil (A.S.) ne kadar bana geldiyse mutlaka sivak ile tavsiyede bulundu. O kadar ki hem bana, hem de ümmetime farz kılınmasından endişe ettim..»**

Ahmed bin Hanbel'in Vâsile bin Aska'dan (R.A.) yapmış olduğu rivâyete göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki :

«Sivak ile emrolundum. O kadar ki üzerime farz kılınacağından endişe ettim!.»

Bu hadîsin isnadı hasendir. Aynı husus Mevâhib-i Ledünniyye'de de nakledilmiştir.

***

NAMAZIN DAHA ÖNCE MEKKE'DE FARZ KILINMASI İLE ABDESTİN DAHA SONRA MEDİNE'DE FARZ KILINMASI HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER VE BU KONUDAKİ BAZI SORU VE CEVAPLAR

Kur'ân-ı Kerîm'de buyuruluyor ki: **«Ey imân edenler! Namaza kalkmayı dilediğinizde yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, —başlarınızı meshedip— topuk kemiklerine kadar ayaklarınızı yıkayın.»**[242]

Denilebilir ki, bu âyetin Medine'de nâzil olduğu icmâ' ile sabit olmuştur. Namaz ise Mekke'de farz kılınmıştır. Bundan anlaşılıyor ki namaz abdestsiz olarak farz kılınmış ve bu hal abdest âyeti ininceye kadar devam etmiştir. Buna cevap olarak diyebiliriz ki: Bunun böyle olması gerekmez, abdestin metluv olmayan vahiy yoluyla sâbit olunabileceği düşünülebilir. Şöyle ki daha önceki şeriatlara uyulmuş ve onlarla bu hususta amel edilmiştir. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in şu hadîsleri bu hususa delâlet etmektedir :

(242) Mâide sûresi, âyet 6

Efendimiz (S.A.V.) abdest aldıklarında üçer defa azâsını yıkarken, **«Bu benim ve benden önceki peygamberlerin abdestidir!»** buyurmuşlardır.

Denilebilir ki, abdestin farziyyeti bu yolla sâbit olduğunda daha sonra ilgili âyetin inmesindeki fayda ne olabilir? Bu soruya şu cevabı verebiliriz: Bu âyetin abdest emrini takrir ve tesbit için olması mümkündür. Abdest başlıbaşına bir ibâdet olmayıp namaza bağlı bulunduğu cihetle ümmetin bu hususta şüpheye düşmemesi ve bir gaflet ve ihmal göstermemeleri, şartlarında ve rükünlerinde bir yanlışlığa meydan vermemeleri için daha sonra âyet inmesi gerekmiştir. Çünkü asr-ı saâdet çok gerilerde kalmış, hadîsleri nakledenler günden güne azalmış ve böylece sarih bir nasla beyân edilmeyen farzların unutulma tehlikesi başgöstermiş olabilirdi. Ama mütevatir bir nasla sâbit olan farzlar böyle değildir. Onlar her zaman herkesin dilinde varlığını hissettirir. Nitekim aynı husus Halebî'nin Şerh-i Kebîr'inde de belirtilmiştir.

Yine denilebilir ki: Bu husustaki delil Medine'de inmiştir. Bunda görüş birliği vardır. Namaz ise Mekke'de farz kılınmıştır. Âlimlerin ittifakıyla Peygamber'in (S.A.V.) abdestsiz namaz kılmadığı sâbit olmuştur ki, o zaman henüz abdest hakkındaki âyet inmemişti. Buna cevap olarak diyebiliriz ki: Abdestin daha önce farz kılındığını kabul etmek mümkün değildir. Nitekim İbni Cehm diyor ki: İslâmdan önceki devirlerde sünnet idi. Sonra farziyeti vahiy yoluyla inmiştir. Bunun aksi kabul edilecek olursa; o zaman hükmü, deliline takdîm etmek gerekir, Cuma âyetinde olduğu gibi. O halde abdestin farziyetinin daha önce metlûv olmayan vahiyle sâbit olduğu kendiliğinden sübût bulmuş oluyor. Meselâ: Cebrâil'in (A.S.) bunu Hazret-i Peygamber'e öğretmesi olabilir. Nitekim İbni Rebîa'nın Esved'den mürsel olarak yaptığı rivâyet —ki bu Ah-

med bin Hanbel'in İbni Ebî Lehîa tarîkıyla tesbitiyle sağlanmıştır— abdestin âyetle farz kılınmadan önce şeriatlardan alınarak işlendiğini göstermektedir. Sahîh hadîste, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in abdest alıp üçer defa azâsını yıkarken **«Bu hem benim, hem de benden önceki peygamberlerin abdestidir»** buyurduğu kesinlik kazanmıştır. Bu rivâyet, İmam Nevevî'nin **«Abdest bu ümmetin hasaisindendir»** sözünün zayıf olduğunu meydana koymaktadır. Nitekim aynı hususa Mülteka Şerhi el-İzmirî'de de yer verilmiştir.

Abdestle ilgili diğer hadîsler :

«Müslüman bir kimse abdest aldığında günahları kulağından, gözünden, ellerinden ve ayaklarından çıkar; oturacak olursa mağfirete erişmiş olarak oturmuş olur.»[248]

«Abdestli bulunduğun halde ölüm meleği sana gelecek olursa, kelime-i şehâdeti kaçırmış olmazsın. Çünkü abdest imânın yarısı, namazın anahtarı, bedenin temizleyicisidir günahlardan.»[244] Nitekim el-Bostan adlı kitapta da bu rivâyete yer verilmiştir.

«Sizden herhangi biriniz abdest alır, abdestini fazlasıyla ya da tastamam yapar, sonra «Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlühû» derse, kendisine herhalde sekiz cennet kapısı açılır; hangisinden arzu ederse oradan içeri girebilir.»[245]

«Kim abdest aldıktan sonra İnnâ enzelnâhü sûresini bir defa okursa, gecesi namazla, gündüzü oruçla geçirilen elli sene sevâbı kendisine verilir. Kim iki defa okursa, Allahü Teâlâ İbrâhim ve Musâ peygamberlere verdiğini ona verir. Kim üç defa okursa, Allahü Teâlâ ona sekiz cennet kapısı açar, hiçbir hesap vermeden, bir azâba tâbi tutulmadan istediği kapıdan girebilir.»[246]

Diğer bir rivâyette: **«Kim bu sûreyi bir defa okursa, Allah onu sıddîklerden yazar. İki kere okuyanı şehîdlerden yazar. Üç defa okuyanı Allah peygamber zümresinde haşreder.»**[247]

(243) *Ebû Ümâme, el-Bahilî'den (R.A.)*
(244) *Enes bin Mâlik'den (R.A.)*
(245) *Sahîh-i Müslim, İbni Ömer'den (R.A.)*
(246) *Kul hakkı, millet hakkı hariç. Bunlar ancak ölmeden önce ödenmekle afvolunur.*

«Kim abdest alır, abdestini güzelleştirir, sonra şu duâyı okursa, cennetin sekiz kapısı kendisine açılır, hangisinden dilerse girebilir.»

DUÂ: Eşhedü en lâ ilâhe illâllahü vahdehû lâ şerîke leh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlühû. Allahümmec'alnî mine'l-mutatahhirîn vec'alnî mine't-tevvâbîn..»[248]

MÂNASI: Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun tek olduğuna, eşi ortağı bulunmadığına ve Muhammed'in de (S.A.V.) Allah'ın kulu ve Resûlü olduğuna şehâdet ederim. Allah'ım! Beni çokca tevbe edenlerden ve çokca temizlenenlerden eyle!.

«Kim abdest aldıktan sonra: Sübhâneke allahümme ve bihamdike, eşhedü en lâ ilâhe illâ ente estağfiruke ve etûbü ileyk, derse, Allah bu duâyı öyle bir mühürle mühürler ki artık bir daha kırılmaz ve kıyâmet gününe kadar Arş'ın altına kaldırılıp (korunur).»[249]

Diğer bir hadîste ise şöyle buyuruluyor :

«Kul abdest alıp temizliğini bitirince, Sübhâneke allahümme ve bi-hamdike, eşhedü en lâ ilâhe illâ ente estağfiruke ve etûbü ileyke derse, o hayırlı bir mühürle mühürlenip Arş'ın altına konulur. Bu duânın mührü, kıyâmet günü sâhibine verilinceye kadar kırılmaz.»[250]

⁂

(247) *Mişkâtü'l-Envâr.*
(248) *Tirmizî, Ömer'den (R.A.)*
(249) *Tirmizî, Ömer'den (R.A.)*
(249) *Nesâî, Ebû Said el-Hudrî'den (R.A.)*
(250) *Tenbihü'l-Gaafilin, Ebû Leys Semerkandî.*

ABDESTİN SÜNNET NAMAZI VE ABDEST İLE GUSÜLDE KULLANILACAK SU MİKTARI HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER VE BU HUSUSTA İMAMLARIN GÖRÜŞLERİ

Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) sabah namazı esnasında Bilâl Hazretleri'ne şöyle buyurdu :

«Ya Bilâl! İslâmiyette işlediğin en umut verici amelinden bana haber ver. Çünkü ben senin ayakkabılarının takırdısını Cennette hemen önümde duydum..»

Bunun üzerine Hz. Bilâl dedi ki :

«Ben ister gece, ister gündüz ne kadar abdest aldımsa, mutlaka o abdestle namaz kıldım ki, o namaz bana farz kılınmamıştır. Kanaatımca en umut verici amelim bu olsa gerek.»[251]

Başka bir rivâyette ise :

«Ya Bilâl! Cennette hangi amelinle önüme geçmiş oldun? Çünkü ben geçen gece Cennete girdiğimde senin ayak tıkırdını önümde duydum..»[252]

İmam Ahmed ve Tirmizî'nin rivâyetlerinde ise, son cümle şöyledir: **«Çünkü ben senin ayakkabılarının tıkırdısını işittim.»**

Diğer bir rivâyette bu hadîs şöyle ifâde edilmiştir :

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz sabahlayınca, Bilâl'i çağırtmış ve «Ya Bilâl! Cennette ne ile benim önüme geçmiş oldun?»

Diye sormuş ve şunu ilâve etmişti: «Çünkü ben ne kadar Cennete girdimse, mutlaka senin ayak seslerini önümde işittim. Geçen gece de Cennete girdiğimde yine senin ayak patırdını önümde duydum ve sonra kare şeklinde bir saraya geldim, sarayın tarasası altından indi. Bu saray kime aittir? diye

(251) Buhârî, Ebû Hüreyre'den (R.A.)
(252) Buhârî, Müslim.

sorduğumda, Araplardan bir kişiye aittir, diye cevap verdiler. Bunun üzerine tekrar sordum :

— Ben de Arabım, bu saray kime aittir?
— Kureyş'ten bir kişiye..
— Ben de Kureyşliyim. Bu kime aittir?
— Muhammed ümmetinden bir kişiye.
— Ben Muhammed'im, kime aittir bu?
— Hattab'ın oğlu Ömer'e...

Bunun üzerine Hz. Bilâl (R.A.) dedi ki :

— Ya Resûlâllah! Ne kadar ezan okudumsa, mutlaka ezanı müteâkip iki rek'at namaz kıldım. Bana ne kadar abdestsizlik ârız olduysa, mutlaka hemen abdest aldım ve bildim ki bundan dolayı Allah'ın benim üzerimde iki rek'at namaz (tavsiyesi) vardır.

Hazret-i Peygamber (S.A.V.) ona :

— İşte bu iki amelinden dolayı Cennette önüme geçmiş bulunuyorsun!.[253]

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in bu beyânı temsilî mahiyettedir ki rü'yasında kendisine gösterilmiştir. Bundan, Bilâl'in hakikaten Cennette Resûlüllah'ın önüne geçtiği hükmü çıkarılamaz.

Bazısına göre, Bilâl'in Cennete girmesi ve bu menkıbenin onun hakkında meydana gelmesi, sırf abdesti bozulduğunda vakit kaybetmeden abdest alması ve her abdestten sonra iki rek'at namaz kılması sebebiyledir. Bilindiği gibi sahîh rivâyetlerde, hiç kimsenin kendi ameliyle Cennete giremiyeceği bildirilmiştir.

Biz buna cevap olarak deriz ki :

Cennete girmek Allah'ın rahmetiyle olur. Fazlalık derecelerde, farklılık amellerin durumuna göre olur. Nitekim Cenâb-ı Hakk'ın: **«İşlediğiniz (iyi) ameller karşılığında Cennete giriniz!»** meâlindeki beyânın tefsîrinde de bu husus belirttiğimiz şekilde açıklanmıştır.

(253) Tirmizi, Abdullah bin Büreyde'den (R.A.)

İmam Nevevî (R.A.) diyor ki: Abdest aldıktan sonra iki rek'at namaz kılabilmek için kerahet vakitlerinden biri girmemiş olmalıdır. Aksi halde kılınmaz. Meşhur olan görüş de budur. Hanefî imamlarından bir kısmına göre, kerahet vakti bile olsa iki rek'at namaz kılınır. Özellikle ihrâm giyen kimsenin, kerahet vakti bile olsa iki rek'at namaz kılması uygun olur. Çünkü bu namazın sebebi, ihrâm giymeyi arzu etmektir. O vakitte bu arzu tahakkuk edince, namaz da kılınır. Cami'e saygı namazı, abdest sünneti namazı da kerahet vakitlerinde böyledir.[254]

Evet, tetavvu' namazlar kerahet vaktinde câiz de olabilir, mekrûh da olabilir.[255]

İmamın arkasında Fâtiha ya da zamm-ı sûre okumak, İmam Ebû Yusuf ve İmam A'zam'a göre mekrûhtur.[256]

Fecir doğduktan sonra hayırlı bir söz müstesna, konuşmak da mekrûhtur.[257]

Fakîh olan kimse kendisi Kur'ân okuyorsa, efdâl olanı, kendi kırâetiyle namaz kılması, başkasına uymasıdır.[258]

İmam A'zam diyor ki: Öne geçip namaz kıldırmak isteyen imam yanlış Kur'ân okuyorsa, o camii terkedip başka bir cami'e gidip namaz kılmakta bir beis yoktur. Bunun gibi diğer cami'lerdeki imamlar o cami'deki imamdan daha hafif kıldırıyor ve sesi daha güzel bulunuyorsa, camii terkedip diğer cami'lere gitmekte bir vebâl görülmemiştir.[259]

Ashâb-ı kirâmdan Amr bin Anbese'nin (R.A.) naklettiğine göre, Amr diyor ki: Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e :

— **Ya Resûlâllah! Abdestten bana haber ver,** dedim.

Buyurdular ki :

«Sizden herhangi biriniz Allah için abdest almaya başlar, ağzını çalkalar, sonra burnuna su verir ve sümkürürse; mut-

(254) *el-Aynî, Şerh-i Buhârî.*
(255) *el-Kâfî, Şerh-i Tahavî.*
(256) *el-Hidâye.*
(257) *Muhît-i Sarahsî.*
(258) *Fetevâ-i Kaadîhan.*
(259) *el-Muhît, Fetevâ-i Hindiyye.*

laka hataları ağzından ve burnundan akan su ile çıkar. Yüzünü, Allah'ın emrettiği şekilde yıkarsa, mutlaka yüzündeki hatalar su ile birlikte çıkıp gider. Sonra ellerini ve kollarını Allah'ın emrettiği şekilde dirseklerine kadar yıkarsa, mutlaka hataları parmak uçlarından akan su ile birlikte çıkıp gider. Başını Allah'ın emrettiği şekilde meshedince, mutlaka hataları başından çıkar. Sonra iki ayağını Allah'ın emrettiği şekilde topuklarına kadar yıkayınca, mutlaka hataları ayaklarının etrafından çıkıp gider. Sonra kalkıp lâyık olduğu şekilde Allah'a hamdedip O'na senâda bulunur, sonra da iki rek'at namaz kılacak olursa, mutlaka anasından doğduğu gündeki gibi günâhlardan temizlenmiş olur (kul hakkı, millet hukuku müstesna)..»[260]

Muttasıl bir senedle Ebû Hüreyde'den yapılan rivâyette Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki :

«Allah'ın ne ile hataları sildiğini, dereceleri yükselttiğini size haber vereyim mi?

Ashâb-ı kirâm :

— **Evet, ya Resûlâllah,** dediler.

Buyurdular ki :

— **Soğuk günlerde tastamam abdest almak, kötülüklere karşı sabretmek, mescidlere çokca adım atmak, bir namazdan sonra diğer bir namazı (dört gözle) beklemek... İşte bunlar ribattır, yâni düşmana karşı koruyucu kaledir (veya Allah yolunda nöbet tutup gözetleme yapmanın sevâbıdır).»**

Abdurrahman bin Selâm, kendisinden yapılan muttasıl bir senedle diyor ki: Allah'ın indirdiği bazı kitaplarda rastladım: Kim her abdestsizlik vâki olduktan sonra abdest alır, bu arada kadınların yanına çokca girip çıkmaz, haksız yere mal edinmezse; kendisine hesapsız şekilde dünyalıktan rızık verilir.

Bu konuyla iligli diğer hadîslere gelince :

«Kim abdestli, tertemiz olarak temiz bir elbise içinde yatağına uzanır da yatarsa, mutlaka onun o temiz elbisesi içinde

(260) *Sened-i muttasıl ile Ebû Ümâme el-Bahilî'den.*

bir melek de geceler. Gecenin hangi saatinde uyanırsa, o melek onun için şöyle istiğfarda bulunur: «Allah'ım, bu kulunu bağışla; çünkü o tertemiz olarak geceledi.»[261]

«Dosdoğru olun, (amellerinizi) sayıp dökmeyin! Bilmiş olun ki, amellerinizin en hayırlısı namazdır. Abdesti de ancak mü'min olan muhafaza eder.» (Abdesti bozulunca vakit kaybetmeden abdest alır).[262]

O halde mü'mine yakışan, bütün gündüz abdestli olmaktır. Akşamleyin de abdestli olarak yatağına uzanmaktır. Kul böyle yapınca Allah onu sever. Melekler ona değer verip koruyucu olurlar. Devamlı olarak da o kul Allah'ın himayesinde bulunur. Abdestli iken bir şey yiyecek ya da içecek olursa, yemek ve içmek onun midesinde zikreder. Ve onun midesinde bulundukları sürece onun için istiğfar ederler.[263]

Hazret-i Osman (R.A.) abdest alırken azâsını üçer defa yıkadıktan sonra şöyle dedi: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu işittim: **«Kim benim bu abdestim gibi abdest alırsa, mutlaka hataları, yüzünden, ellerinden ve ayaklarından çıkıp gider.»**[264]

Konuyla ilgili diğer hadîsler :

«Herhangi bir kişi abdest alır, güzel bir abdestte bulunur, sonra namaz kılarsa, mutlaka Cenâb-ı Hak onu o namazla ondan sonra kılacağı namaz arasında bağışlar.»[265]

«Abdestli bulunduğu halde abdest alan kimseye Cenâb-ı Hak on iyilik yazar.»[266]

Hazret-i Enes bin Mâlik'den (R.A.) yapılan sahîh rivâyete göre: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bir sâ' (3334 gr.) su ile ve bundan biraz fazlası ile gusleder; bir avuç su ile de abdest

(261) Ebû Hüreyre'den (R.A.), Taberânî.
(262) Taberânî, Sevbân'dan (R.A.), Ahmed bin Hanbel.
(263) Tenbîhü'l-Gafilîn.
(264) Buhârî, Müslim; Osman bin Afvan'dan (R.A.)
(265) Ahmed bin Hanbel.
(266) Ebû Dâvud, Tirmizî, İbni Mâce; İbni Ömer'den (R.A.)

alırdı. Diğer bir rivâyette ise beş mekkûk ile gusleder, bir mekkûk ile abdest alırdı.[267]

Hazret-i Âişe (R. Anhâ) vâlidemizden yapılan rivâyette, deniliyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz sâ' ile gusleder, bir avuç su ile de abdest alırdı.

⁂

NAMAZDA AYAKTA DURMAYI UZATMAK, KIRÂETLE ÇOK RÜKÛ' VE SECDE YAPMAK HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER

Abdullah bin Ömer (R.A.) diyor ki: **«Bir gece Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'le birlikte namaz kıldım. O kadar ayakta durdu ki kötü bir şey yapmayı tasarladım.»**[268]

Bunun üzerine kendisine soruldu :

— Ne gibi kötü bir şey?

— Bir ara oturmayı ve Peygamber'i bulunduğu hal üzere terketmeyi..

Diye cevap verdi.

İbni Battal diyor ki: Bu rivâyette, gece namazında ayakda fazla durmak hakkında delil vardır. Ancak âlimler tetavvu' (nâfile) namazlarda daha üstün sevaplı olan, ayakta durmayı uzatmak mıdır, yoksa az oturup rükû' ve secdeleri uzatmak mıdır?.. hususunda görüş farkı izhâr etmişlerdir. Bazısına göre rükû' ile secdeleri çoğaltmak daha sevâplıdır. Onlar bu hususta Müslim'in Hazret-i Sevbân'dan (R.A.) yaptığı şu rivâyeti delil olarak göstermişlerdir: Rabîa bin Kâ'b —ki bu zat Cennette Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e refik olacaktır— Peygamber Efendimiz'den soruyor: **Amellerin hangisi daha üstündür?** Peygamber (S.A.V.) ona şu cevabı veriyor: **«Fazla secde yapmakla bu hususta kendine yardımcı ol!.»** Ayrıca

(267) Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud. Bir mekkûk, bir buçuk sâ'dır, bazılarına göre bin beşyüz altmış dirhemdir.
(268) Buhârî, Abdullah bin Ömer'den (R.A.)

onlar şu hadîs ile de istidlâl etmişlerdir: **«Herhangi bir kul Allah'a secdede bulunursa Allah mutlaka o secde ile onun bir günahını siler, bir sevap yazar, bir derecesini yükseltir.. O halde siz secdelerinizi çoğaltın!.»**[269]

Ebû Fâtıma (R.A.) bir gün Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den soruyor :

— Bana bir amelden haber ver ki o amel üzerine doğrulayım ve onu işleyeyim?

Peygamber (S.A.V.) ona şu cevabı veriyor :

«Secde etmeğe gerekli ol! Çünkü sen ne kadar Allah'a bir secde yapsan, O mutlaka onunla senin bir dereceni yükseltir, bir günahını siler.»[270]

Bu konuyla ilgili diğer rivâyetler de şöyledir :

Tahavî'nin rivâyetine göre, Ebû İshâk bin Muharik diyor ki: Haccetmek üzere yola çıkmıştık. Rebze denilen bölgeye vardığımızda orada büyük sahâbî Ebû Zer el-Gıffârî Hazretleri'yle karşılaştık —ki bu sahâbînin asıl adı, Cündeb bin Cenâde'dir ve Rebze'de medfundur— namaz kılıyordu. Ayakta durmayı uzatmıyor, fakat rükû ve secdeleri çoğaltıyordu. Kendisine bunun sebebini sorduğumda şu cevabı verdi: Daha güzel (bir ibâdet) yapmak için kusur işlememeye çalıştım. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den duydum, buyurdular ki: **«Kim bir rükû ve bir secde yaparsa, mutlaka Allah onun bir derecesini yükseltir ve bir günahını da siler.»**[271]

Yine Tahavî'nin Abdullah bin Ömer'den (R.A.) yapmış olduğu rivâyette, İbni Ömer namaz kılan bir gence rastlıyor ki bu genç namazını hayli uzatıyor.. Namazını bitirip selâm verince, İbni Ömer ,bu genci tanıyanınız var mı? diye soruyor. Adamın biri ayağa kalkıp, ben tanıyorum, diyor. Bunun üzerine İbni Ömer (A.S.) o adama diyor ki: «Eğer onu tanıyorsan, kendisine rükû ve secdeleri uzatmasını söyle. Çünkü ben Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den işittim; buyurdular ki: **«Kul namaz kılmak üzere ayağa kalkınca, günahları ona getirilir de başı üzerine konulur. Ne kadar rükû ve secdeye varırsa, o günahlar üzerinden dökülür..»**

(269) İbni Mâce, Übâde bin Sâmit'den (R.A.)
(270) İbni Mâce, Kesir bin Merre'den.
(271) Ahmed bin Hanbel, Beyhakî, Muharik'den (R.A.)

Beyhakî aynı rivâyeti tesbit ettikten sonra Evzaî, Şâfiî, Ahmed bin Hanbel ve Muhammed bin Hasen'in de aynı görüşte olduklarını ilâve etmiştir.

Diğer bazısına göre, namazda (gece kılınan nâfile namazlarda) ayakta durmayı uzatmanın daha sevaplı olduğu belirlenmiştir. Tabiîn-i kirâmın cumhuru da aynı görüştedir. İbrahim Nehaî, Hasan Basrî, Ebû Hanîfe de bu görüşü tasvip edenlerdendir. Ebû Yûsuf, Şâfiî ve Ahmed bin Hanbel'in de böyle söyledikleri rivâyet olunur.[272]

el-Eşheb diyor ki: Ayakta durmayı uzatmak, daha sevaplıdır. Çünkü böyle yapmakla fazla Kur'ân okunmuş olur. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den sorulmuş :

— Ya Resûlâllah! Hangi namaz efdâldir?

— Kunûtu uzun olan..

Diye cevap vermiştir. Bununla, ayakta durmaklığı uzun olan nâfile namazı kasdetmişlerdir.[273]

Diğer bir rivâyette aynı husus belirtilerek buyurûluyor ki: **«Kıyâmı uzun olan (gece nâfile) namaz efdâldir..»** Bu, hangi namaz efdâldir? sorusuna cevap olarak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz tarafından verilmiştir.[274]

Belirtilen hadîsten elde edilen sonuç şudur: Bu konuda da büyük imamların görüşüne katılmak gerekir. Çünkü onlara muhalefet hiç de iyi bir yol sayılmaz. Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: **«Onun emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir be-**

(272) Beyhakî.
(273) Sahîh-i Müslim, Câbir'den (R.A.)
(274) Ebû Dâvud; Abdullah bin Habeşî el-Haşamî'den.

lânın gelmesinden veya can yakıcı bir azâba uğramaktan sakınsınlar!.»[275]

∴

SECDENİN FAZİLETİ VE SECDEDEKİ TESBİHİN FAYDALARI HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHİH HADİSLER

Secde, lûgatta tevâzu ile eğilmektir. Şeriatte ise, ibâdet kasdiyle alnı yere koymaktır. Aynı husus, Ebû Suûd Efendi'nin tefsirinde Bakara sûresinin baş kısımlarında ifade edilmiştir.

Bu secdenin şartları, tahrîm müstesnâ, namazın şartlarının kendisidir. Rüknü, alnı veya onun yerine geçebileni (rükû' ımâ' gibi) yere koymaktır. Nitekim hasta olan baş işâretiyle, hayvan üzerinde namaz kılan da kezâ baş işâretiyle secdesini yapar. Ancak hayvan üstünde seferî olan kimse hakkındadır bu cevâz.. Yere yapılması vâcib olan secdeyi hayvan üzerinde yapmak câiz olmaz. Ama hayvan üzerinde yapılması vâcib olan secdeyi yere yapmak câiz olur.[276]

Rükû veya secdede secde âyetini okuyacak olursa, tilâvet secdesi gerekmez. Bahr-i Râik sâhibi diyor ki: Bu bana vâcibdir; ama yapılan rükû ve secde ile edâ edilmiş oluyor. Fetevâ-i Hindiye'de de aynı husus belirtilmiştir.

Konuyla ilgili hadîsler :

«Yedi kemik üzerine secde etmekle emrolunduk: Alın, (böyle derken eliyle burnunun üzerine işâret etti), iki el, iki diz, ayaklarının kenarları.. Elbisemizi ve saçımızı da (namazda) toplamayız.» Yâni bununla da emrolunduk.[277]

Ma'da İbni Ebî Talha diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in azâdlı kölesi Sevbân Hazretleri'ne rastladım; ona dedim ki :

— Bana öyle bir amelden haber ver ki onu işlediğimde Allah beni o amel sebebiyle cennete soksun?

Sevbân Hazretleri sustu, cevap vermedi. Sonra aynı soruyu ikinci ve üçüncü defa sordum. Yine susup cevap vermediyse de ısrar edeceğimi anlayınca dedi ki :

— Allah'a çokca secde et!. Çünkü Allah'a bir secde edecek olursan, mutlaka O senin bir dereceni yükseltir ve bir günahını da bağışlar.

Ma'dan Hazretleri devamla diyor ki: Sevbân'dan (R.A.) ayrıldım. Bu defa Ebû Derdâ Hazretleri'yle karşılaştım. Aynı soruyu ondan da sordum. Sevbân Hazretleri'nin dediğini aynen o da söyledi. (Allah hepsinden razı olsun!)

Âişe (R. Anhâ) Vâlidemiz anlatıyor: Bir gece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'i yatağında bulamadım; aradım, el yordamıyla etrafı taradım. Derken elim O'nun ayaklarının alt kısmına dokunuverdi. Dikkat ettim, secdede bulunuyorlardı. Ayaklarının ikisi de dikili vaziyette kıbleye dönük idi. Secdesinde şöyle diyordu: **«Allah'ım! Gazabından hoşnudluğuna sığınırım. Azâbından afvına iltica ederim. Senden yine sana sığınırım. Sana gerektiği ölçü ve sayıda senâ (övgü) da bulunamıyorum. Sen kendini övdüğün gibisin.»**[278]

Ebû Hüreyre'nin (R.A.) yapmış olduğu rivâyette ise şöyle buyuruluyor: **«Âdemoğlu secdeyi okuyup secdeye vardığında şeytan ondan uzaklaşıp ağlar ve der ki: (Bana yazıklar olsun ki âdemoğlu secde ile emrolundu; secde etti, ona cennet verildi; ben secde ile emrolundum; yapmadım, cehennem yerim oldu.»**[279]

«Haberiniz olsun ki, rükû' ve secdelerde Kur'ân okumaktan men'olundum. Rükû'a gelince, onda Rabbinize ta'zimde bulunun. Secdeye gelince, onda duâ etmeye gayret edin ki sec-

(275) Nûr sûresi, âyet: 63. Bu âyet büyük imamlara muhalefetin sakıncalarını değil, Resûlüllah'ın emrine aykırı hareket etmenin mahzurlarını beyân ediyor. (C.Y.)

(276) Bahr-i Râik.

(277) Sahih-i Buhâri, İbni Abbâs'dan (R.A.)

(278) Sahih-i Müslim, Âişe Vâlidemiz'den (R. Anhâ)

(279) Sahih-i Müslim, Ebû Hüreyre'den (R.A.)

deden kalktığınızda duânız kabul olunmuş bulunsun.»[280]

«Kul namaza kalkınca, hayır ve iyilik başına saçılır. Rükû'a gidinceye kadar devam eder. Rükû'a varınca ilâhî rahmet onun üzerinden yükselip durur. Bu hal secdeye varıncaya kadar devam eder. Secde eden kimse ise ancak Allah'ın rahmet kademi üzerine secde etmiş olur. Artık bu durumda istesin ve Rabbine rağbet eylesin!.»[281]

«Cenâb-ı Hak cehennem ehlinden kime merhamet etmeyi murad ederse, meleklerine emreder de Allah'a ibâdet edenleri çıkarırlar. Cehennemden çıkan bu kimseler alınlarındaki secde izleriyle tanınırlar. Cenâb-ı Hak secde izlerinin bulunduğu kısmı cehennem ateşine haram kıldığı için ateş o kısımları yiyemez. Böylece o kimseler ateşten çıkarılırlar. Âdemoğlunun her tarafını cehennem ateşi yer, ancak secde izlerinin bulunduğu yeri değil..»[282]

Özetlediğimiz bu hadîsten de anlaşılıyor ki, amellerin en üstünü namazdır; çünkü namazda secde vardır. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Kulun Rabbine en yakın olduğu hal, secdede bulunduğu zamandır.»** Diğer bir rivâyette ise: **«Kulun Rabbine en yakın bulunduğu zaman secde ettiği zamandır.»**

Bu rivâyetten, secdenin diğer ibâdetler üzerinde bir üstünlüğü olduğunu anlıyoruz.

Tilâvet secdesi hakkında istidlâl edilen hadîslerden, rükûun secde yerine geçmiyeceği sonucu çıkarılmıştır. İmam Mâlik, İmam Şâfiî, İmam Ahmed bin Hanbel aynı görüştedirler. İmam Ebû Hanîfe ise, rükûun secde yerine geçeceğini söylemiştir. Bunda istihsan yapmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de de şöyle buyuruluyor: **«Dâvud, kendisini denediğimizi sanmıştı da Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapanmış, tevbe etmiş, Allah'a yönelmişti.»**[283]

(280) Müslim, Ahmed bin Hanbel, İbni Abbâs'dan (R.A.)
(281) Câmiu's-Sağîr, Sa'd bin Mensûr'dan (R.A.)
(282) Sahîh-i Buhârî, Ebû Hüreyre'den (R.A.)
(283) Sâd sûresi, âyet: 24.

Bütün bu görüşlerle beraber tilâvet secdesinin secdede edâ edilmesi efdâldir. Aynî şerhinde de bu husus belirtilmiştir. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz secde halini överken buyurdular ki:

«Kulun Allah katındaki en sevimli hali, secdede görüldüğü ve yüzünü toprağa buladığı haldir.»[284]

«Kul, secdesinden daha üstün bir şeyle Allah'a yaklaşamaz (veya yaklaşamadı).»[285] İbni Mübârek bu hadîsi Dübre bin Habib'den rivâyet etmiştir.

Ayakta durduktan sonra secdeye varmanın sır ve hikmeti şu olsa gerek: Böyle yapmakta fazla ölçüde tevazu' ve küçülme vardır. Secde yapılırken meydana gelen derunî zevkten daha belirgin ne olabilir? Akıl bu zevki idrâkten âcizdir. İşte bu mânaya işâretle Kur'ân'da buyuruluyor ki: **«Secdeye var, (Rabbine) yaklaş!»**[286]

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz de bu hususa işâretle buyuruyor ki: **«Secde eden, Allah'ın kademi üzerine secde eder.»**

Açıklama:

Allah'tan başkasına secde etmek câiz değildir. Nitekim İmam Ahmed bin Hanbel ve Tirmizî'nin yapmış oldukları rivâyette Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Eğer bir kimsenin başka bir kimseye secde etmesini emretmiş olsaydım, herhalde kadının kocasına secde etmesini emrederdim.»**[287]

SECDEDE YAPILAN TESBÎHİN FAZÎLETİ HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER VE İMAMLARIN BU HUSUSTAKİ SÖZLERİ

Rivâyete göre, **«Sebbih isme Rabbike'l-Azîm»** âyeti indiğinde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki: **«Bunu rükûunuzda yapın!»** Sonra da **«Sebbih isme Rabbike'l-A'lâ»** âyeti ININ-

(284) Taberânî, Ebû Huzeyfe'den (R.A.)
(285) Câmiu's-Sağîr.
(286) Alâk sûresi, âyet: 19.
(287) Ahmed bin Hanbel, Tirmizî, Ebû Hüreyre'den (R.A.)

ce, Resûlüllah (S.A.V.) **«Bunu secdenizde söyleyin!»** buyurdu. Nitekim Peygamber (S.A.V.) rükûunda **«Sübhâne Rabbiye'l-Azîm»**, secdelerinde **«Sübhâne Rabbiye'l-A'lâ»** derdi.. Azîm sıfatının rükû'da, A'lâ sıfatının secdede söylenmesinin sır ve hikmeti şudur: Birincisi hayvaniyet mertebesine işarettir. İkincisi nebatiyet mertebesine işarettir.

İmamlar namazda yapılagelen bu tesbîhler hakkında görüş farkı izhar etmişlerdir. Ahmed bin Hanbel'e göre vâcibdir. Kasden terkedildiği takdirde namaz hükümsüz kalır. Unutularak terkedildiği takdirde, yanılma secdesi (secde-i sehv) gerekir. Bir defa söylenmesi vâcibdir. Kemâl mertebesinin en aşağısı üç defadır. İmam Şâfiî'ye göre sünnettir. İmam Mâlik'e göre bunu lüzumlu görmek mekrûhtur. Çünkü bu durumda vâcib farz sayılabilir.[288]

İmamlar rükû'da «Allahümme leke reka'tu» secdede «Allahümme leke secedtü» derlerdi. (Ancak sünnet olan yukarıda belirtilen tesbîhin yapılmasıdır.)

İlk «Sübhâne Rabbiye'l-A'lâ» diyen Mikâîl (A.S.) olmuştur. Şöyle ki: Mikâîl'in (A.S.) gönlüne Rabbinin azameti dolunca «Yâ Rab demiş, bana öyle bir güç ver ki onunla senin azametine bakabileyim, saltanatına nazar kılayım. Bunun üzerine Cenâb-ı Rabbi'l-Âlemîn ona gök ehlinin kuvvetini vermiş. O da beşbin sene bu kuvvetle uçmuş. O kadar ki kanadı Arş'ın nurundan yanmış. Sonra Cenâb-ı Hak ona bunun kat kat kuvvetini vermiş. O da bu kuvvetle on bin sene uçmuş. O kadar ki kanatları yanmış ve bir kuş yavrusu haline dönmüş. İşte bundan sonra hicab ve Arş'ı görmeğe başlamış ve bu hal üzere secdeye kapanmış «Sübhâne Rabbiye'l-A'lâ» demiş ve Rabbinden, yine eski yerine döndürülmesini istemiş, ilk haline dönmesini dilemiş.[289]

Rivâyete göre, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bir gün Cibrîl-i Emîn'e :

— Ya Cibrîl! Namaz kılarken «Sübhâne Rabbiye'l-A'lâ»

(288) Tefsir-i Rûhu'l-Beyân. Vâkıa sûresi açıklaması.
(289) Ebû Leys kendi tefsirinde bu hususu belirtmiştir.

diyen kimsenin elde edeceği sevâbdan bize haber verir misin? diye sorduğunda, Cibrîl (A.S.) ona :

— Ya Muhammed! Herhangi bir mü'min (erkek olsun kadın olsun) secdesinde ya da secde dışında bu tesbîhi söylerse, mutlaka onun terazisinin (sevap kefesi) Arş'tan, Kürsî'den ve dünyadaki dağlardan ağır olur. Cenâb-ı Hak, «Kulum doğru söyledi, ben en yüceyim, benim üstümde hiç bir şey yoktur. Ey meleklerim, sizler şâhid olun ki, ben o kulumu bağışladım ve onu cennetime lâyık gördüm» buyurur. O kul vefat edince Mikâîl (A.S.) onun kabrini ziyâret eder ve bu ziyâreti her gün sürdürür. Kıyâmet günü olunca, Mikâîl (A.S.) onu kanadının üstünde taşır da Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna yükseltip bırakır ve sonra şu dilekte bulunur: **«Ya Rabbî! Bu kuluna şefâat etmem için bana müsaade et..» Bunun üzerine Cenâb-ı Hak ona, «Kuluma şefâat etmen için sana izin veriyorum» buyurur ve «Onu al cennete götür» diye emreder.**[290]

⁂

NAMAZ RÜKÛ' VE SECDELERİNDE HIRSIZLIK YAPAN KİMSE HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER

Henüz içki, zinâ ve hırsızlık hakkında âyet inmemişti. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bir gün ashâbına şöyle sordu :

— İçki içen, zinâ eden ve hırsızlık yapan kimse hakkında ne gibi bir hüküm düşünüyorsunuz?

Ashâb-ı kirâm :

— Allah ve Peygamberi daha iyi bilir, bunlar birtakım hayâsızlıklardır, diye cevap verdiler.

Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki :

— Evet, bunlar birtakım hayâsızlıklardır ve bunlar hak-

(290) Tefsir-i Rûhu'l-Beyân, A'lâ sûresinin açıklaması bölümü.

kında cezâ ve azâb vardır. Ama hırsızlığın en kötüsü, namazda yapılanıdır.

Ashâb-ı kirâm sordu :

— Bu nasıl olur, namazda nasıl hırsızlık yapılır?

Buyurdular ki :

— Rükû' ve secdelerini tastamam yapmayan kimsenin bu hali bir çeşit hırsızlıktır, namazda.[291]

Diğer bir hadîste ise şöyle buyuruluyor :

«İnsanların hırsızlıkta en kötüsü, namazında hırsızlık yapanıdır!.»

Bunun üzerine Ashâb-ı kirâm sordu :

— Ey Allah'ın Resûlü! Namazda nasıl hırsızlık yapılır?

Buyurdular ki :

— Rükû' ve secdelerini tastamam yapamayan kimse, namazında hırsızlık yapar.[292]

Diğer bir rivâyette ise bunun cevabı şöyle belirtilmiştir: **«Çünkü o kimse Allah'ın hakkını, kendi hakkını çalmış, kendini sevâptan mahrum bırakmış, onu azâba çevirmiştir.»**[293]

Sahîh rivâyete göre: Bir gün Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Mescid-i Saâdet'e girdi. Hemen sonra bir adam da girip namaz kıldı ve sonra Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e gelip selâm verdi. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz onun selâmını alıp karşılık verdikten sonra buyurdu ki :

«Dön yeniden namaz kıl; çünkü sen namaz kılmadın!.»

Bunun üzerine adam dönüp yeniden namaz kıldı ve tekrar Peygamber Efendimiz'e geldi, Peygamber (S.A.V.) ona yine:

«Dön namaz kıl, çünkü sen namaz kılmadın!.» diye uyarıda bulundu. Adam dönüp namaz kıldı ve huzura geldi. Peygamber (S.A.V.) yine ona :

«Dön namaz kıl, çünkü sen namaz kılmadın!.» buyurdu.

(291) İmam Mâlik, Ahmed bin Hanbel, Dâremi; Nu'mân bin Mürre'den.
(292) İmam Ahmed, Ebi Katâde'den.
(293) Taberânî, Hâkim, İbni Huzeyme; Ebû Katâde'den.

Bunun üzerine o adam mahcup bir edâ ile dedi ki :

— Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a andolsun ki bundan daha iyisini bilemiyorum.. Siz bana öğretin ey Allah'ın Resûlü!

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz ona şöyle buyurdu :

— Namaza kalktığın zaman önce tekbîr getir, sonra Kur'ân'dan sana kolay gelen kısmı oku, sonra rükû' yap. O kadar ki her azân sükûnet buluncaya kadar rükû'da kal; sonra başını kaldır, dimdik dur. Sonra azân sükûnet bulacak şekilde secde yap. Sonra başını kaldır; yine azân sükûnet buluncaya kadar iki secde arasında dur. Sonra yine secdeye var; azân sükûnet buluncaya kadar secdede kal ve sonra bunu namazın her rek'atinde yerine getir.[294]

Diğer hadîsler :

«Ey müslüman cemaati! Rükû ve secdelerde belini doğrultmayanın namazı, (namaz) değildir.»[295]

Zeyd bin Vehb'den yapılan rivâyete göre: Hz. Huzeyfe (R.A.) rükû ve secdelerini dosdoğru yapmayan bir adama rastlıyor Üzülüyor ve ona şu uyarıyı yapıyor: **«Aslında sen namaz kılmadın. Eğer bu hal üzere devam edip ölecek olursan, fıtrat üzere ölmüş olmazsın. O fıtrat ki Allah, Muhammed peygamberi o fıtrat üzere göndermiştir.»**[296]

Teymî, bunu açıklarken diyor ki: **«Yani sen kâmil bir namaz kılmadım.»**

Bu takdirde, nehiy, kemâle râci' olmuş oluyor; namazın hakikatine değil... Nitekim İmam Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed de aynı görüştedirler. Çünkü onlara göre, rükû ve secdelerde tuma'nine (azânın sükûnet bulmasını sağlamak) farz değildir, sadece vâciblerdendir. Ebû Yûsuf ile İmam Şâfiî'ye göre, farzdır.

«Bu hal üzere ölecek olursan, fıtrat üzere ölmüş olmaz-

(294) Buhârî, Ebû Hüreyre'den (R.A.)
(295) Ebû Dâvud, Alî bin Şeybân'dan. (Câmiu's-Sağîr'in dipnotu.)
(296) Buhârî, Zeyd bin Vehb'den (R.A.)

sın» cümlesinin açıklamasını yapan Hattabî diyor ki: Buradaki fıtrattan maksad, Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) böyle buyurmakla o adamı kötü fiiline karşılık kınamıştır, tâ ki ileride namazını bu kabil ölçüsüzlüklerden kurtarmış ola.. Buna benzer Peygamber (S.A.V.) buyurdular ki: **«Namazını terkeden küfre düşer..»** Bu, sadece kınamadır; böyle yapanı huy ve alışkanlığından vazgeçirmeye çalışmaktır ve küfre düşmemesi için uyarmaktır. Yoksa dinden çıktığını ifâde etmek değildir.[297]

AMELLERİN YEDİ MERTEBE ÜZERE OLDUĞUNA DAİR İNEN ÂYETLER VE VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER

Şüphesiz ki bizim dinimiz, Muhammedî olan dindir. Nefis bir cevher olarak Allah tarafından gönderilmiştir. Diyebiliriz ki dinimiz Allah'ın esrarında büyük bir sır, O'nun çok değerli hediyesidir. Allah'ın şerefiyle şereflenen bir incidir. O'nun tevfîkiyle tecelli eden ilâhî ihsânıdır. Ne yerde ne de göklerde hiçbir şey bu dine denk olamaz. Allah ona inanmış kullarının kalbine yerleştirmiştir; tâ ki kulları o dinle şereflensinler, beden ve ruhları onunla olgunlaşsın.. Sonra Cenâb-ı Hak bu nefis cevherin çevresinde imanı bir kale olarak inşa etti; tâ ki düşmanlar ona el uzatmasın, âfetler ona erişmesin.. Şüphesiz bu kal'a, farzları yerine getirmektir. Cenâb-ı Hak ikinci bir kale daha inşa etti; bu da vâcibleri yerine getirmektir. Sonra üçüncü bir kale inşa etti; bu da haram nesneleri terketmektir. Sonra dördüncü bir kale inşa etti; bu da sünnetleri yerine getirmektir.. Bunun çevresinde beşinci bir kale inşa etti; bu da müstehab olan şeyleri yerine getirmektir.. Bunun da çevresinde altıncı bir kale inşa etti; bu da mendub olan şeyleri yerine getirmektir. Bunun çevresinde yedinci bir kale inşa etti; bu da mekrûh olan şeyleri terketmektir... Böylece imânı koruyan tekmil koruyucu kaleler yedi tanedir; buna amellerin yedi mertebesi diyoruz.

(297) el-Aynî, Şerh-i Buhârî.

Şeytan'ın ilk arzu ettiği şey, bu nefis cevheri imândan soyup almaktır. Ömrün sonunun kötüye gitmesinden ve şeytanın şerrinden Allah'a sığınırız. Tâ ki şeytan bizi rüsvaylık içinde cehennem çukurunda bırakma imkânını bulamamış olsun. Sevâp konusunda nasibimizi noksanlaştıramasın. İlâhî vergilerden ve cennet derecelerinden nasibimizi kesemesin. Mekrûh şeyleri bize hoş göstermek için vesveselerinde başarılı olamasın Mendûpları terketme umursamazlığını içimize yerleştiremesin. Müstehab, sünnet ve vâcibleri terketme bedbahtlığına bizi düşüremesin. Haramları irtikâb etme basîretsizliğine bizi sevkedemesin. Farzları terketme felâketine uğratamasın. Bunların hepsini yerli yerince edâ etmekten bizi gafil bırakamasın. Vakit girmeden önce ya da vakit girdikten sonra ta'cil ve te'hîr yapma ,sünnet çerçevesi içinde yapmaktan alıkoyma, ya da gevşeklik ve gaflet içinde bunları yerine getirmemeyi telkînde bulunma vesvesesinde başarılı olamasın. Gösteriş için bunları yapma budalalığına düşürmesin. Tam bir tevâzu ve gönül ürpertisi içinde yerine getirmemizi önleyemesin. Dünya işlerini hatırımızdan geçirerek ibâdeti hedefinden saptırmamıza güç bulamasın.

Allah'tan kendim için ve sizin için bizi ihlâs üzere amel eden kullarından eylemesini dileriz. Cenâb-ı Hak, şeytandan hikâye ederek onun inanmışları nasıl aldatmaya, saptırmaya azimli bulunduğunu beyân ediyor: **«İblis; Rabbim! Beni saptırdığın için, and olsun ki yeryüzünde fenâlıkları onlara güzel göstereceğim; İhlâs üzere bulunan kulların bir yana, onların hepsini saptıracağım, dedi..»**[298]

Cenâb-ı Hak bir diğer âyette de şeytanın açıktan açığa bir düşman olduğunu bildirerek kullarını şöyle uyarıyor: **«Şeytan şüphesiz sizin düşmanınızdır; siz de onu düşman tutun. O kendi taraftarlarını çılgın alevli cehennem yârânı olmaya çağırır.»**[299]

«Ey imân edenler! şeytana ayak uydurmayın. Kim şey-

(298) Hıcir sûresi, âyet: 298.
(299) Fâtır sûresi, âyet: 6.

tanın ardına takılırsa, bilsin ki o, hayâsızlığı ve fenalığı emreder.»[300]

Şüphesiz ki şeytan ve onun yandaşları, yârânları, hizmetçileri bizimle devamlı surette savaş halindedirler. İbâdeti terketmemiz, dinimizin yasakladığı şeyleri işlememiz için aralıksız bizimle mücadele etmekte ve bizi sapıtmaya çalışmaktadırlar. Bu savaş, kâfirlerle yapılan savaştan daha büyük ve daha üstündür. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Cihadın en üstünü, kişinin kendi nefsiyle mücadele etmesidir.»**[301]

Bu hususta da Allah'tan başarı ve bizi korumasını istiyoruz

Bilmiş ol ki, bizim bahsettiğimiz bu yedi mertebeli ibâdet amelî konuda Muhammed'in (S.A.V.) getirmiş olduğu dinin usulüdür. Kadın erkek her mü min bu ibâdetlerden her birini yerine getirmeğe gayret eder. Her ibâdeti fakîhlerin belirttiği vakitlerde edâ etmeğe çalışır. Çünkü her makam için ayrı bir söz vardır. Her ibâdet için de bir kemâl. Meşrû' olan her şey için birtakım fiiller, her nîmet için bir soru vardır. Cenâb-ı Hak buna işaretle buyuruyor ki :

«Sizi boşuna yarattığımızı ve bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?»[302]

Özellikle şeriat-ı Muhammediyye'de; hiç kimse bu şeriatten bir şeyi ta'yin edildiği yerden başka bir yerde kullanmaya, yapma yetkisine sâhip değildir. Ne ileri alabilir, ne geri. Ve ne de bundan daha kuvvetli bir şeriat düşünülebilir.. Çünkü bu dinde ve şeriatte her amelin fazîleti olan bir yeri vardır. Başka yer ondan daha kuvvetli olsa bile. Meselâ, abdestin adâbına riâyet etmek. Yanıbaşında adâb terkedilmez. Bunun gibi sünnet kılmakta olan bir kimse, farza yetişmek, farzı edâ etmek için sünnetin adâbını terketmez. Diğer ibâdetler de böyledir. Nitekim bu husus fıkıh kitaplarında, Şihab'da, Şifâ şerhinde, el-Hısn adlı kitabın şerhinde belirlenmiştir. O halde bu ibâdet-

(300) Nûr sûresi, âyet: 21.
(301) Buhârî, Ebû Zerr-i Giffari'den (R.A.)
(302) Mü'minûn sûresi, âyet: 115.

leri yerli yerince edâ etmek, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in sünnetine kemâliyle uymak olur. Ümmet olma durumundakilere de yakışan budur. Cenâb-ı Hak buyuruyor ki :

«De ki: Allah'ı seviyorsanız bana uyun. Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.»[303]

«Peygambere itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur.»[304]

«Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden men'ederse ondan geri durun. Allah'tan korkun; doğrusu Allah'ın cezâlandırması çetindir.»[305]

Ashâbdan Vâsile bin Eska' (R.A.) diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'i Mescid-i Hayf'de gördüm. Onun ashâbı bana hitapla «Senden bize yana..» Yâni Resûlüllah'ın (S.A.V.) yüzüne karşı durmuş, görmemize engel oluyorsun, biraz uzaklaş, demek istediler. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) onlara buyurdu ki: **«Bırakın onu, çünkü o bir şey sormak için gelmiştir.**

Ben, Yâ Resûlâllah! Bize fetvâ vermek durumunda bulunuyorsunuz. Emir buyur, söylediklerinizi alıp kabul edelim. Helâl ve haram hakkındaki beyânlarınızı söyleyin, yerine getirelim..

Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) buyurdu ki :

«Senin nefsin sana elbette fetvâ verir.»

«Bu nasıl olabilir?» dedim.

«Seni şüpheye düşüren şeyi terket, şüpheye düşürmeyen şeye yönel!.» (Her ne kadar müftîler sana fetvâ verse de bir de o fetvâyı vicdanından sor.)

Bu husustaki diğer hadîsler :

«Müftîler sana fetvâ verse de bir de sen fetvâyı kalbinden al!» Bu hadîsi rivâyet eden sahâbî diyor ki: Bunun mânasını kavrayamadım, sordum :

— Kalbimden nasıl fetvâ alabilirim?

«Elini kalbinin üzerine koy.. Çünkü helâl ile sükûnet bu-

(303) Âl-i İmrân sûresi, âyet: 31.
(304) Nisâ sûresi, âyet: 80.
(305) Haşr sûresi, âyet: 7.

lur, haram ile kararsız olur. Müslümanın haram ve şüpheli şeylerden sakınması, büyük günahlara düşerim endişesiyle küçük günahları terketmesiyle gerçekleşir.»

Diyerek cevap verdiler.

«Kişi, mahzurlu şeye düşerim endişesiyle mahzurlu olmayan şeyleri terketmedikçe müttakîler seviyesine erişemez.»[306]

İslâm büyükleri demişler ki :

«İslâm, çevresi yedi hisarla çevrili olan ve içi cevher ve yâkutlarla dolu bulunan bir şehre benzer. Birinci hisar altından, ikincisi gümüşten, üçüncüsü bakırdan, dördüncüsü demirden, beşincisi taştan, altıncısı tuğladan, yedincisi kerpiçtendir. Hisar ehli sözleşip hisarı korudukları müddetçe düşman onları kasdetmez. Ama sözlerini bozup hisarı korumadıkları takdirde birinci hisar yıkılacak olursa, düşmanlar ikinci hisara göz dikerler. İkinci hisar yıkılınca, üçüncü hisara göz dikerler. Sırasıyla dördüncü hisar, derken hisarların hepsi yıkılır ve böylece şehrin içindeki mücevheratın hepsi alınıp yağma edilir. İşte imân ve İslâm da böyledir; bunların da çevresinde yedi kale vardır: Birincisi yakîn (şüpheden uzak inanç ve îtikad), sonra ihlâs, sonra farzların yerine getirilmesi, sonra haram nesneleri terketmek, sonra vâcibleri yerine getirmek, sonra sünnetleri. Sonra da adâbı muhafaza etmektir. Kul adâbı muhafaza ettiği müddetçe, şeytan ona göz dikmez. Adâbı terkettiği gün şeytan sünnetlere göz diker, sırasıyla vâciblere, haram nesneleri irtikâb etmeğe, farzları terketmeğe, sonra da ihlâs ve yakîni bırakmaya göz diker ve böylece kulun imânsız kalmasını sağlayıncaya kadar şeytanın arzu ve tasallutu devam eder. Şeytanın şerrinden Allah'a sığınırız. Ömrümüzün sonunun kötüye gitmesinden de Allah'a iltica eder, merhametine dayanırız.

İmân: Allah'ı bilmek, O'nun Resûlünü tasdîk etmektir. Bu bakımdan imân nefis bir cevherdir; mü'min olan kişi onunla en yüksek derecelere erişir. Cennetin doruğuna yükselir, böylece Allah'ın cemâlini görür. Bizim ve sizin için imân üzere sebât etmekliği Allah'tan dileriz.

(306) *Tirmizi, Hâkim, İbni Mâce, İbni Mes'ud'dan (R.A.)*

Büyük âlimler, seçkin velîler diyorlar ki :

Âdâbı terketme hastalığına mübtelâ olan kimse, sünnetleri terketme ibtilâsına uğrar. Sünnetleri terketme ibtilâsına uğrayan kimse, vâcibleri terketme ibtilâsına düşer. Vâcibleri terketme ibtilâsına uğrayan kimse haramları irtikâb etme ibtilâsına düşer. Haramları irtikâb etme ibtilâsına uğrayan kimse, farzları terketme ibtilâsına düşer. Farzları terketme ibtilâsına uğrayan kimse, şeriati küçümseme hastalığına yakalanır; bu hastalığa yakalanan kimse küfre düşer. (Bundan da Allah'a sığınırız)..

O halde insana yaraşan, âdâbı muhafaza etmektir. Her işte ve her yerde ona riâyette kusur etmemektir. Gücü ve imkânı yettiği nisbette âdâba bağlı kalmaktır. İmam Şâfiî diyor ki: «Resûlüllah'ın (S.A.V.) sünnetinde sadece ona uymaklık vardır.» Mü'min kimsenin Resûlüllah'a olan sevgisinin belirtisi, ahlâkında, fiillerinde, davranışlarında, yeme ve içmesinde Resûlüllah'a uymasıdır. Helâl yemekte, uykuda, ayakta dururken, susarken, konuşurken hep Resûlüllah'a uymaya çalışmaktır. Nitekim aynı husus Büstanü'l-Ârifîn'de de anlatılmıştır.

İKİ NAMAZI BİR ARADA KILMAK HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER VE BU HUSUSU İŞLEYEN ASHÂB VE TABİİNİN GÖRÜŞLERİ

Seferî olan kimsenin iki namazı birleştirip aynı vakitte kılması hakkında sahîh rivâyetler vardır. Nitekim büyük sahâbî Hazret-i Enes (R.A.) diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz seferde öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarını birleştirip bir arada kılardı.[307]

Sâlim bin Abdullah (R.A.) diyor ki: Hazret-i Ömer'den (R.A.) yapılan sahîh rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'-

(307) *İmam Ahmed bin Hanbel, Buhârî, Enes'den (R.A.)*

in akşam ile yatsı namazları arasını birleştirip aynı vakitte kıldığı; fakat bunu ciddî bir yolculuk yaptığı zaman uyguladığı tesbit edilmiştir.[308]

Hazret-i Ali (R.A.) sefere çıkmak istediği zaman, güneş battıktan sonra çıkar, ortalık iyice karardıktan sonra inip önce akşam namazını kılar, yemek yer ve sonra yatsı namazını kılar ve şöyle derdi: «Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in böyle yaptığını gördüm.»[309]

Yine Hazret-i Ali'den (R.A.) yapılan rivâyette deniliyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz güneş batıya doğru yönelirken yolculuğa çıkınca öğle ile ikindi namazlarını birleştirirdi. Yolculuk ciddî bir durum alınca, öğle namazını geciktirir, ikindi namazını acele edâ eder, böylece iki namazı birleştirirdi.[310]

İbni Abbas (R.A.) diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Tebük gazasında yapmış olduğu yolculukta iki namazı birleştirip aynı vakitte edâ etmişlerdi. Aynı yolculukta öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarını birleştirip kılmışlardı.[311]

Tirmizî de bu hadîslerin bir kısmını alıp rivâyet etmiştir Ayrıca bu konuda bir çok hadîsler vardır. Ancak bütün bu rivâyetler karşısında mezhep imamlarının görüşleri farklıdır.

a) Bir kısmı bu hadîslerin ve rivâyetlerin zâhirini dikkate alarak iki namaz arasını birleştirmeğe (öğle ile ikindi, yatsı ile akşam namazlarının arasını birleştirip aynı vakitte kılmaya) seferde cevâz vermişlerdir. İmam Şâfiî, Ahmed bin Hanbel ve İshak bu görüştedirler.

b) İbni Battal diyor ki: Cumhura göre, öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarının arasını birleştirip iki namazı bir vakitte kılmaya mutlaka cevâz vermiştir.

---

(308) Buhârî, Müslim.

(309) Ebû Dâvud.

(310) Bu rivâyetleri İmam Şâfiî sened olarak almış ve seferde iki namazı bir arada kılmaya cevâz vermiştir. Hanefî imamları ise buna cevâz vermemişlerdir Sadece hacda, Arafat'da ve Müzdelife'ye varıldığında bunun meşrû olduğuna kaail olmuşlardır.

(311) Müslim İbni Abbas'dan (R.A.)

Şeyhimiz Zeynüddin Hazretleri bu mes'elede altı görüş bulunduğunu söylemiştir :

1. İbni Battal'ın dediği gibi iki namaz arasını birleştirmenin câiz olduğu.

Bunu, içlerinde Ali bin Ebî Tâlib, Saîd bin Ebî Vakkas, Saîd bin Zeyd, Usâme bin Zeyd, Muaz bin Cebel, Ebû Musâ, İbni Ömer ve İbni Abbas gibi büyük zatların bulunduğu bir sahâbe topluluğu kabul etmişlerdir. Tabiînden de içlerinde Atâ' bin Ebî Rebbah, Tâvus, Mücâhid, İkrime, Câbir ve Zeyd, Rabî'a, Ebû Zennad, Muhammed bin Münkedir ve Safvân bin Selîm bulunduğu halde bir cemaat bu görüşü desteklemişlerdir. İmamlardan da Süfyân-ı Sevrî, Şâfiî, Ahmed bin Hanbel, İshak, Ebû Sevr ve İbni Münzir bu görüşe dayanmışlardır. Mâlikîlerden Eşheb de aynı görüştedir. İbni Kudame Mâlik'den de bu görüşe uygun bir görüş rivâyet etmiştir. Ama İmam Mâlik'den meşhur olan rivâyette, iki namaz arasını birleştirmeyi ciddî bir yolculuğa tahsisle belirlemiştir.

2. İki namaz arasını birleştirmek ancak, yolculuk ciddiyet kesbeder, yolcu bunun ağırlığını hissederse câiz olur. Bu, Usâme bin Zeyd, İbni Ömer'den (R.A.) rivâyet olunmuştur. İmam Mâlik'den meşhur rivâyet bu yoldadır.

3. Yolu bitirmeyi arzu ettiği zaman iki namaz arasını birleştirmek câiz olur. Bu, Mâlikîlerden Habib'in görüşüdür. İbni Arabî diyor ki: Habib'in bu görüşü, Şâfiî'nin görüşünün tâ kendisidir. Çünkü yolculuk bizzat yolu bitirmek, arzulanan konağa erişmek içindir.

4. İki namaz arasını birleştirmek mekrûhtur. Bu, Mısırlıların İmam Mâlik'den yapmış oldukları rivâyettir.

5. Geciktirmek suretiyle iki namaz arasını birleştirmek câizdir. Öne almak suretiyle câiz değildir. (Fıkhî tabir olarak: Cem'-i te'hîr câizdir, cem'-i takdîm câiz değildir). Bu İbni Hazm'in beğendiği bir görüştür.

6. Sefer sebebiyle iki namaz arasını birleştirmek mutlaka câiz değildir; ancak Arafat ile Müzdelife'de câizdir. Bu, el-Hasen'in, İbni Sirîn, İbrâhim Nahaî, Esved, Ebû Hanîfe ve arka-

daşlarının görüşleridir. İbni Kasım'dan da böyle bir rivâyet yapılmıştır. Telvîh kitabında bu görüş beğenilmiştir. Ebû Hanîfe ile arkadaşları Arafat ile Müzdelife'den başka yerlerde iki namaz arasını birleştirmeyi men'etmişlerdir. Bu, İbni Mes'ud, Saîd bin Ebî Vakkas'ın kavlidir. Nitekim bunu İbni Şeddad, Delâilü'l-Ahkâm adlı kitabında anlatmıştır. Ebû Dâvud'un, İbni Sirîn, Câbir bin Zeyd ve Mekhûl'ün, Amr bin Dînar, Sevrî ve Esved'in, Ömer bin Abdülâziz, Sâlim Leys bin Sa'd'in, İbni Ömer'den yaptıkları rivâyet de bu ölçüdedir.

İbni Ebî Şeybe Musannef'inde Ebû Musâ el-Eş'arî'den yapmış olduğu rivâyette, Ebû Musâ'nın şöyle dediğini anlatıyor: «Özürsüz iki namaz arasını birleştirmek büyük günahlardandır.»

Bu konuda Telvîh sâhibi şöyle diyor :

Nevevî'nin, Ebû Yûsuf ile Muhammed'in İmam A'zam'a bu mevzuda muhalefet ettikleri ve bu ikisinin görüşü, Şâfiî ile İmam Ahmed'in görüşü düzeyinde bulunduğu hakkındaki sözünü el-Gaye sâhibi Hidâye şerhinde reddediyor ve bunun aslının olmadığını ilâve ediyor.

Buna göre de el-Gaye sâhibinin bu tesbiti yerindedir. Çünkü bizim fıkıh ekolündeki arkadaşlarımız üç imamın durumunu daha iyi bilirler. Arkadaşlarımız bu konuda Buharî ve Müslim'in rivâyet ettikleri Abdullah bin Mes'ud haberiyle istidlâl etmişlerdir: İbni Mes'ud (R.A.) diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in vakit dışında ne kadar namaz kıldığını gördümse, mutlaka cem' yaptığını, yani iki namazı birleştirip kıldığını müşâhede ettim. Akşamla yatsı namazını cem' ettiler.

Müslim'in Katâde'den rivâyet ettiğine göre Peygamber (S.A V.) buyurdular ki: **«Uykuda tefrît yoktur; ancak uyanıklık halindedir ki başka bir vakit girinceye kadar namazı geciktirmektir.»** el-Aynî'de de aynı husus belirtilmiştir.

Biz Hanefîlere göre, iki namazı bir vakitte cem' etmek câiz değildir. Ancak öğle ile ikindi namazını Arafat'ta, akşam ile

yatsı namazını Müzdelife'de cem' etmek müstesnâ.. Diğer üç mezhep imamına göre ise, sefer ya da yağmur sebebiyle öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazını cem' etmek, takdîm ya da te'hîr yoluyla câizdir. Şöyle ki: İkindi namazını öğle namazı vaktine takdîm edip iki namazı öğle vaktinde, ya da öğle namazını ikindi vaktine te'hîr edip iki namazı ikindi vaktinde kılmak.. Bu husus Halebî-i Sağîr kitabında yeteri kadar açıklanmıştır; oraya bakabilirsiniz..

TİLÂVETİN ÂDÂBI VE EN FAZİLETLİ VAKTİ HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADİSLER VE BU KONUDAKİ MES'ELELER

İlim adamlarından bir kısmı diyor ki: Kur'ân okumak, Allah'ın Âdemoğullarına ikram ettiği bir kerâmettir. Meleklere böyle bir ikramda bulunmadığı vârid olmuştur. Aynı zamanda meleklerin insanlardan Kur'ân dinlemeğe çok hevesli bulundukları da bilinmektedir.

İmam Nevevî (R.A.) diyor ki: Kur'ân okumaya en elverişli ve en fazîletli vakitler, namazda okunanıdır. Beyhakî'nin eş-Şa'b kitabında Kâ'b'den (R.A.) tesbit ettiğine göre: Allah beldelerden seçip beğendi; O'na en sevimli belde Beledü'l-Haram'dır Zamanların en sevimlisi ise, haram aylarıdır. Ayların en sevimlisi, Zilhicce'dir. Zilhicce'nin en sevimli bölümü ise, ilk on günüdür. Allah günlerden de seçip beğendi; O'na en sevimli gün cuma'dır. Gecelerin en sevimlisi ise Kadir gecesidir. Allah gece ve gündüzün bölümlerinden de seçip beğendi; bölümlerin en sevimlisi farz namazların vakitleridir. Allah sözlerden de seçip beğendi; sözlerin en sevimlisi O'nun katında LÂ İLÂHE İLLÂLLAHÜ VALLAHÜ EKBER VE SÜBHÂNALLAHİ VE'L-HAMDÜ LİLLÂH'dır. Nitekim Dürrü'l-Mensûr adlı kitabın Beraat sûresi tefsîri bölümünde bu konu açıklanmıştır.

Namaz vakitlerinden sonra Kur'ân okumaya en elverişli ve en fazîletli vakit, gecenin bir bölümüdür. Nitekim Kur'ân-ı

Kerîm'de bu hususa işâret edilerek buyuruluyor ki: **«Kitab ehlinin hepsi bir değildir: Onlardan geceleri secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyup duranlar vardır; bunlar Allah'a ve âhiret gününe inanır, kötülükten men'eder, iyiliklere koşarlar. İşte onlar iyilerdendir.»**[312]

Çünkü gece, kalbi daha toplayıcı, meşguliyetlerden daha uzak tutucu, gösterişten daha güven içinde bulundurucudur. Gecenin faziletine delâlet eden haberler vardır. Gecenin son yarısı duâların kabul olduğu zamandır. Bu bakımdan ilk yarısından hayırlıdır ve daha sevimlidir. Akşam ile yatsı arasında da Kur'ân okumak sevimli sayılmıştır.

Sabah vaktinden sonra gündüzün en fazîletli vakti, fecir doğduktan sonraki vakittir. Belirtilen vakitlerden hiç birinde Kur'ân okumak mekrûh değildir. İbni Ebî Dâvud'un Muaz bin Rıfaa'den, onun da şeyhlerinden yapmış olduğu rivâyet makbul tutulmamıştır. Mezkûr rivâyet şöyledir: «İkindi ve sabah namazlarından sonra Kur'ân okumak mekrûhtur.» Bunun sebebini de şöyle açıklamışlardır: Çünkü bu vakitlerde Yahudiler kendi kitaplarını okuturlar. Gerek bu rivâyetin, gerekse belirtilen sebebinin aslı yoktur..

Günlerden, Arefe günü, sonra cuma, sonra pazartesi, sonra da perşembe günü seçilmiştir. On günlerden ise, ramazanın son on günü ile zilhiccenin ilk on günü seçilmiştir. Aylardan ramazan seçilmiştir. Ayların en fazîletli başlangıcı, cuma gecesi, en fazîletli sonucu perşembe gecesidir. Yapılan rivâyete göre Hazret-i Osman (R.A.) ay'ın böyle bir başlangıç ve böyle bir sonucuna önem vermiştir.

Hatimlerin en fazîletlisi, günün evvelinde yapılanıdır. Gecenin evvelinde yapılan hatim bundan sonra gelir. Nitekim Sa'd bin Ebî Vakkas (R.A.) demiştir ki: «Kur'ân'ın hatmi gecenin evveline rastlarsa, hatmeden sabahlayıncaya kadar melekler kendisi için istiğfar eder. Gecenin sonuna rastlıyacak olursa, akşamlayıncaya kadar melekler kendisi için istiğfar eder. Nitekim aynı rivâyeti, Ebû Nuaym, Peygamber (S.A.V.)

(312) *Âl-i İmrân sûresi, âyet: 113.*

Efendimiz'den tesbit etmiştir. el-İtkan'da da bu husus belirtilmiştir.

Bu konuda İmam Gazâlî, İhyâ adlı kitabında diyor ki:

«Hatim gündüzün başlangıcında sabah sünnetinde ve gecenin başlangıcında akşamın iki rek'at sünnetinde olur.» İbni Mübârek'den ise şöyle dediği rivâyet olunmuştur: «Kış mevsiminde gecenin başlangıcında, yaz mevsiminde ise gündüzün başlangıcında hatim yapmak müstehabdır.»

Hatim yapılan gün oruç tutmanın müstehab olduğunu İbni Ebî Dâvud, tabiînden bir cemaatten rivâyet etmiştir. Bezzar'ın Ebû Huzeyfe'den (R.A.) yapmış olduğu rivâyette Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Kim hatmini oruçla (değerlendirirse) cennete girer.»**

Hatim yapılırken çoluk çocuğun, dost ve yakınların hazır bulunması müstehabdır. Taberânî'nin yapmış olduğu rivâyete göre, Hazret-i Enes (R.A.) Kur'ân-ı Kerîm'i hatmederken çoluk çocuğunu toplar ve öylece duâsını yapardı.

Kur'ân hatmedilirken yapılan duâ kabul olunur.

Yapılan rivâyete göre, Mücâhid (R.A.) diyor ki: Selef-i sâlihîn Kur'ân hatmedilirken toplanırlardı. Çünkü o anda rahmet iner.

Kur'ân okurken ya da onu dinlerken, önce abdest almak müstehabdır. Çünkü Kur'ân okumak ya da dinlemek en fazîletli zikirdir. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, abdestsiz Allah'ı zikretmeyi pek hoş karşılamazdı. Bu hususta İmam-ı Haremeyn'den sahîh hadîs sâbit olmuştur. Ancak abdestsiz kimsenin Kur'ân okuması (el dokundurmadığı takdirde) mekrûh değildir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in abdestsiz Kur'ân okuduğu rivâyet yoluyla sübût bulmuştur. Hazret-i Ali'den (R.A.) yapılan rivâyette, deniliyor ki: Peygamber (S.A.V.) Efendimiz helâdan çıkınca Kur'ân okurdu ve bizimle birlikte et yerdi. Cünüplükten başka hiçbir şey onu Kur'ân okumaktan alıkoyamazdı.

Muhezeb Şerhi'nde deniliyor ki: Kur'ân okurken yellen-

mek ârız olursa, okumayı keser, yellenme tamamlanıncaya kadar beklerdi.

Aybaşı halinde bulunan kadın ve cünüp kimsenin Kur'ân okuması haramdır. Ancak Kur'ân'a bakmaları ve onu kalblerinden (hafızalarından) geçirmeleri câizdir. Ağzı necis olanın (içkili kimse gibi) de Kur'ân okuması mekrûhtur. Bazısına göre, haramdır; necaset bulaşık olan elle mushafa dokunmak gibi...

Cünüp kimsenin zikir ve tesbîhte bulunması, duâ yapması, Peygamber Efendimiz'e salâvat getirmesi câizdir. Aybaşı halinde bulunan, loğusa olan kadın bu konuda cünüp gibidir. Nitekim bu hususlar Rûhu'l-Beyân tefsirinde «LÂ YEMESSÜHÛ İLLÂ'L-MUTAHHARÛN» âyetinin açıklamasında belirtilmiştir.

Temiz bir yerde Kur'ân okumak :

Kur'ân-ı Kerîm'i temiz bir yerde okumak sünnettir. En fazîletli yer ise mescidlerdir. İlim adamlarından bir cemaat, hamamda, yolda Kur'ân okumanın mekrûh olduğunu söylemişlerdir. İmam Nevevî diyor ki, bizim mezhebimize göre bu iki yerde Kur'ân okumak mekrûh değildir.

Fetvâ kitaplarından bir kısmında, yaya yürüyenin ve sanatiyle meşgul olanın Kur'ân okuması câizdir. Ancak sanatı veya yürümesi onu fazla meşugl ediyorsa, o takdirde okuması uygun olur. Sokak ve çarşılarda, bir soruya cevapta, temiz olmayan yerde Kur'ân okunmaz. Nitekim Halebî kitabında bu husus belirtilmiştir. Helâda ve çalışır halde olan değirmende okumanın mekrûh olduğunu Şa'bî söylemiş ve bunun mezheplerinin iktizası olduğunu ilâve etmiştir.

Kur'ân okurken kıbleye yönelmek, kalbi tevâzu ile toplamak, sekînet ve vakar içinde bulunmak, başı hafif öne eğmek müstehabdır. Bu arada misvak kullanmak da saygı ve ta'zîm yönünden müstehabdır. Aynı zamanda ağzı temiz tutmak için uygun bir davranıştır. Nitekim bir hadîs-i şerîfte buyuruluyor ki: **«Ağızlarınız şüphesiz ki Kur'ân yoludur. O halde onları mişvak kullanarak güzelleştirip temiz tutun!»**[313]

Kur'ân okurken bir ara okumayı keser ve az sonra tekrar okumak isterse, EÛZÜ çekmesi müstehab olduğu gibi, buna iktizâen sivak kullanmak da müstehab olur.

Kur'ân'ı geçim vasıtası yapmak :

Kur'ân-ı Kerîm'i geçim vasıtası olarak okumak mekrûhtur. Bir hadîs-i şerîfte bu hususa temas edilerek buyuruluyor ki: **«Kim Kur'ân okursa, (bunun karşılığını) Allah'tan istesin; çünkü gelecekte bir millet ortaya çıkacak, Kur'ân okuyup halktan bir şeyler isteyecekler.»**[314]

Bize kadar gelen rivâyetlerde, Hazret-i Ömer'in (R.A.) şöyle dediği tesbit edilmiştir: «Ey Kur'ân okuyanlar! Başlarınızı kaldırın! Çünkü yol size açıklanmıştır. Hayırlı işlerde yarışın. İnsanlara yük olmayın.»

Bir hadîste de buyuruluyor ki: **«Kim yükselmek için bir zâlimin yanında Kur'ân okursa, onun her harfine karşılık on lânet ile lânetlenir.»**[315]

Diğer bir hadîs-i şerîfte de :

«Kim, insanları (soyup) yemek için Kur'ân okursa, kıyâmet günü yüzü, üstünde hiç et bulunmayan bir kemik halinde gelir.»[316]

Birisiyle konuşmak için Kur'ân okumayı kesmek :

Kur'ân okunurken konuşmak mekrûhtur. Birisiyle konuşmak için okumayı kesmek de böyledir. Halîmî diyor ki: Başkasının sözünü Allah sözüne tercîh etmek hiç de uygun değildir. Bunun için, Kur'ân okurken —babası ve hocası müstesnâ— bir başka kimsenin önünden kalkmak mekrûh sayılmıştır. Hulâsa kitabında deniliyor ki: «Mushaftan okuyan bir cemaat veya bir tek kimse, bu vaziyette iken eşraftan bir kimse

(313) İbni Mâce, Hz. Ali'den (R.A.), Bezzâr ise merfûan.
(314) Acurî, İmran bin Hasin'den merfûan rivâyet etmiştir.
(315) Hâkim, sened-i sâlih ile.
(316) Beyhakî, Büreyde'den (R.A.)

içeri girer, o da veya onlar ayağa kalkarsa, kerahet işlemiş olur ya da olurlar. Ancak içeriye bir âlim veya okuyanın babası ya da hocası girerse, o takdirde ayağa kalkması câiz olur. Beyhakî'nin sahîh senedle tesbitine göre: İbni Ömer (R.A.) Kur'ân okurken, bitirinceye kadar konuşmazdı.

Bunun gibi, Kur'ân okurken gülmek, oynamak, okumayı engelliyecek ölçüde başka şeylere bakmak da mekrûhtur.

Mushaftan okumak :

Kur'ân'ı mushaftan okumak daha fazîletlidir. Çünkü mushafa bakarak okumak matlûb bir ibâdettir. Hadîs-i şerîfte buyuruluyor ki: **«Kişinin mushafa bakmadan Kur'ân okumasında bin derece (sevap) vardır; mushafa bakarak okumasında ise bu sevap kat kat olur, iki bine yükselir.»**[317]

Bir başka hadîste ise :

«Mushafa bakarak okuman, bakmadan okumandan (sevap bakımından) kat kat üstündür. Farz namazın nâfile namaz üzerine olan üstünlüğü gibidir.»[318]

Kur'ân-ı Kerîm'i dane dane ve âhenkli okumak :

Kur'ân-ı Kerîm'i dane dane ve âhenkli bir ölçüde okumak sünnettir. Nitekim Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: **«Kur'ân'ı dane dane ve âhenkli oku!»**[319]

Neşr-i Kebîr kitabında bu konuya temas edilerek deniliyor ki: Dane dane ve âhenkli okuyup az tilâvet mi, yoksa sür'atli okuyup çok tilâvet mi daha faziletlidir? Bu hususta görüş farkı vardır. Bizim imamlarımızdan bir kısmı, dane dane ve âhenkli okumak elbette ki üstün bir kıymet ifade eder; ama çok okumanın da sevabı o nisbette fazladır, diyerek en güzel yolu seçmişlerdir. Çünkü Kur'ân'ın her harfine on sevap verilir.

Kur'ân'ı düşünerek, anlayarak okumak sünnettir. Çünkü Allah kelâmını okumakta en büyük maksad ve en önemli arzu

(317) *Taberânî, Beyhakî, Evs es-Sakafî'den. Merfûan.*
(318) *İbni Merdveyh, Amr bin Evs'den (R.A.)*
(319) *Müzzemmil sûresi, âyet: 4.*

budur. Böyle okumakla gönüller inşirâh duyar, kalbler aydınlanır. Nitekim Cenâb-ı Hak bu hususa işaretle buyuruyor ki: **«Sana indirdiğimiz bu Kitap mübârektir; âyetlerini düşünsünler, aklı olanlar da öğüt alsınlar.»**[320]

Diğer bir âyet-i kerîmede de buyuruluyor ki :

«Kur'ân'ı derinden derine düşünmüyorlar mı? Eğer o, Allah'tan başkasından gelmiş olsaydı, onda çok ayrılıklar, farklılıklar bulurlardı.»[321]

Kur'ân okurken derinden düşünmenin niteliği, okunan kelime ve cümleler üzerinde ayrı ayrı durup mânasını anlamaya çalışmak ve kalbi bununla meşgul etmektir. Geçen emir ve nehiylerin maksad ve hedefini ta'yine çalışmak ve hepsine de gönülden inanıp itikad etmek gerekir.

Kur'ân okunurken ağlamak, ağlaşmak müstehabdır. Özellikle okumaya kudreti yetmiyen, ya da mânasın anlamaya tahsili müsait olmayanların üzülmesi ve tam bir gönül mahviyeti içinde dinlemesi... Kur'ân'da bu hususa işâretle buyuruluyor ki: **«Kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığı zaman, onlara karşı kör ve sağır davranmazlar.»**[322]

«Kur'ân'ı, insanlara ağır ağır okuman için, bölüm bölüm indirdik ve onu gerektikçe indirdik. De ki: «Kur'ân'a ister inanın, ister inanmayın. O'ndan önceki bilginlere o okunduğu zaman, yüzleri üzerine secdeye varırlar ve: «Rabbimiz münezzehtir. Rabbimizin sözü şüphesiz yerine gelecektir» derler..»[323]

«Kur'ân okunduğu zaman ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar. Bu onların gönüllerindeki saygıyı artırır.»[324]

Hadîs-i şerîfte bu konuya temas edilerek buyuruluyor ki:

(320) *Sâd sûresi, âyet: 29.*
(321) *Nisâ sûresi, âyet: 82.*
(322) *Fürkan sûresi, âyet: 73.*
(323) *İsrâ sûresi, âyet: 106-107.*
(324) *İsrâ sûresi, âyet: 109.*

«Şüphesiz ki bu Kur'ân hüzünle inmiştir; onu okuduğunuz zaman ağlayın, eğer ağlayamıyorsanız, ağlaşın!.»[325]

Abdülmelik bin Umeyr'in mürselen rivâyet ettiği diğer bir hadîste ise şöyle buyuruluyor :

«Size bir sûre okuyorum. Kim onu dinlerken ağlarsa, kendisine cennet verilecektir. Eğer ağlamıyorsanız, ağlaşın!.»[326]

Muhazzeb şerhinde ağlamanın yolu şöyle belirtiliyor: «Kur'ân'dan okuduğu tehdid, şiddetli vaîd, verilen sözde durmak gibi âyetlerin üzerinde düşünecek ve sonra bu konularda kusurlu bulunduğunu içinden geçirecek; bu arada üzüntü ve ağlamak hususunda duygulanmıyorsa, bu duygusuzluğuna ağlayacak ve bunu kendisi için bir musîbet sayacaktır. İbni Mes'ud (R.A.) diyor ki: «Kur'ân okuyana yaraşan şu olmalıdır. İnsanlar uykuda iken o gecesini bilmeli; insanlar iftar ederken o gündüzünü idrâk etmeli, (bu vakitleri fırsat saymalı) insanlar gülerken o ağlamalı, insanlar ileri geri konuşurken o susmalı, insanlar pervasızca davrandığında o gönül ürpertisi içinde Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda eğilmeli, insanlar sevinç içinde eğlenirken o mahzun olmalı ve bütün bu belirtilenleri en uygun şekilde bilmelidir. Aynı husus Kurtubî tefsirinde de belirtilmiştir.

Bir âyeti tekrarlamak, dönüp tekrar tekrar okumakta bir sakınca yoktur. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in gece kalkıp bir âyeti tekrar tekrar okuduğu ve buna fecir doğuncaya kadar devam ettiği bilinmektedir.[327] Sahîh rivâyete göre, Resûlüllah Efendimiz'in tekrarladığı âyet şudur: **«Onlara azâb edersen, doğrusu onlar senin kullarındır; onları bağışlarsan, güçlü olan, hakîm olan şüphesiz ancak sensin.»**[328]

---

(325) Beyhaki, Said bin Mâlik'den merfûan rivâyet etmiştir.
(326) Abdülmelik bin Ümeyr, mürselen rivâyet etmiştir.
(327) Nesâi, Ebû Zerr el-Gıffâri'den (R.A.)
(328) Mâide sûresi, âyet: 118.

Kur'ân'ın sevâbının ölülere ulaşması :

Üç mezhep imamı (Ebû Hanîfe, İmam Ahmed bin Hanbel, İmam Mâlik) Kur'ân okumaktan elde edilen sevâp, bağışlandığı takdirde ölülere ulaşır, görüşündediler. İmam Şâfiî bu hususta onlara muhalefet etmiştir. Çünkü ona göre, insan için ancak kendi sa'y u gayretinin karşılığı vardır. Bu konuya İtkan adlı kitapta geniş yer verilmiştir.

Kur'ân okurken nasıl bir vaziyet alınır?

Kur'ân abdest ile okunur; kıbleye yönelinir; bu ya ayakta, ya da oturarak yerine getirilebilir. Bağdaş kurmaksızın, bir yere yaslanmaksızın tam bir edep üzere oturmalı, hocasının huzurunda edep ve terbiyeyle oturduğu gibi kendisini kontrol etmelidir. Bununla beraber abdestsiz olarak veya uzanarak okuyacak olursa, yine de kendisine bir fazîlet ve sevâp vardır. Ne var ki yukarıda belirtilen edep üzere okunandan hâsıl olan sevâbın altındadır.

Bu hususta en fazîletli durum, namazda ayakta iken okumaktır. Bunun mescidde olması daha fazîletlidir. Bunu en üstün amel olarak niteleyenler de vardır. Hazret-i Ali (R.A.) diyor ki: «Kim namazda ayakta iken Kur'ân okursa, kendisine her harf karşılığında elli sevâp vardır. Namazın dışında abdestli olarak okuyan kimseye her harf karşılığı yirmi beş sevâp vardır. Abdestsiz bir vaziyette okuyan kimseye her harf karşılığı on sevâp vardır.» Nitekim bu mevzu İhyâ kitabında da yeteri kadar açıklanmıştır. (Oraya müracaat tavsiye olunur).

İmam Nevevî (R.A.) diyor ki: «Fâtiha'dan başka diğer âyet ve sûrelerden ezberlemek nâfile ibâdetten hayırlıdır. Çünkü bu farz-ı kifâyedir. Müteahhirînden bir kısmı, Kur'ân ezberlemekle meşgul olmak farz-ı kifâye olan ilimleri ezberlemekten ve onlarla meşgul olmaktan efdâldir, farz-ı ayn olanlardan efdâl değildir, demişlerdir.

Meşhur hadîste buyuruluyor ki: **«Ümmetimin günahları arzolundu; kendisine bir âyet verilip onu ezberledikten sonra**

unutan kimsenin günahından daha büyük bir günah görmedim!..»[329]

Kur'ân'ı unutmak, bizim Hanefî fukahasına göre, artık yüzünden de okuyamayacak kadar unutmuş olmak anlamında tefsir edilmiştir. Bu hususta hafız olanla olmayan arasında fark yoktur. Allah daha iyisini bilir. Fukaha bunu şu âyetten istidlâl edip çıkarmışlardır: **«Allah, böyledir, âyetlerimiz sana gelmişti de sen onları unutmuştun, bugün de öylece unutulursun..»**[330]

Nitekim bu mevzuu, Aliyyü'l-Kaari Şerh-i Mişkât'de belirtmiştir.

Kur'ân okurken Peygamber Efendimiz'in ismi geçtiğinde, O'na salât u selâm vermesi gerekmez. Çünkü Kur'ân'ı bulunduğu nazım üzere okumak, Peygamber Efendimiz'e salâvat getirmekten efdâldir. Ancak okuması bitince salât u selâm getirecek olursa, iyi olur. Getirmiyecek olursa bir şey gerekmez. Kaadihan'da da aynı husus belirtilmiştir.

«ÜÇ GECEDEN AZ BİR ZAMANDA KUR'ÂN'I HATMEDEN, ONDAN TASTAMAMEN ANLAYAMAMIŞTIR» MEÂLİNDEKİ HADİSLE İLGİLİ GÖRÜŞLER VE MES'ELELER

Abdullah bin Ömer (R.A.), Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: **«Üç geceden az bir zamanda hatmeden kimse, Kur'ân'ı tastamam anlayamamıştır.»**

İbni Hacer bunu açıklarken ya da yorumunu yaparken diyor ki, «Günlerden bir şey anlayamamıştır..» Ancak bu konu üzerinde durmak gerekir. Üç geceden az bir zamanda okuyan kimse, gerektiği şekilde düşünememiş ve mânanın derinliğine inememiştir, demektir. Çünkü acele okuması buna engel olmuştur. Seleften bir cemaat ise, Kur'ân'ı üç günde ya da üç gecede hatmetmişler, bundan az bir zamanda hatmedilmesini

(329) *Ebû Dâvud, Tirmizî, Enes bin Mâlik'den (R.A.)*
(330) *Tâ-Hâ sûresi, âyet: 126.*

mekrûh saymışlardır. Diğer bir cemaat bu görüşe katılmamış, sayı mefhûmunun bu konuda hüccet olamıyacağını iddia etmişlerdir. Usûlciler yanında da en sahîhi olan budur. Bu bakımdan başka bir cemaat bir hatmi bir gün bir gecede, bir başkası da iki hatmi bir gün bir gecede yapmışlardır. Başka bir cemaat de aynı zaman içinde üç hatim yapmıştır. Bir rek'atte bir hatim yapanların sayısı ise hayli kabarıktır. Başka bir cemaat ise belirtilen zaman içinde üçten fazla hatim yapmışlardır. Başka bir cemaat iki ayda bir hatim yapmış, bir başkası da ayda bir hatim yapmıştır. Başka bir cemaatin ise on günde bir, bir başkasının haftada bir hatim yaptığı bilinmektedir. Haftada bir yapılmasında çoğu sahâbî ve başka ilim adamları birleşmişlerdir. Onlardan Osman bin Afvan (R.A.), Zeyd bin Sâbit, İbni Mes'ud ve Ubey bin Kâ'b Hazretleri'ni gösterebiliriz.. (Allah hepsinden razı olsun!) Bu zatlar cuma günü Kur'ân'ın başından okuyup En'âm sûresine kadar tilâvette bulunurlardı. Cumartesi günü ise En'âm'dan Yûnus'a kadar; pazar günü Yûnus sûresinden Tâ-Hâ sûresine kadar; pazartesi günü Tâ-Hâ sûresinden Ankebût sûresine kadar; salı günü Ankebût sûresinden Zümer sûresine kadar; çarşamba günü Zümer sûresinden Vâkıa sûresine kadar; perşembe günü Vâkıa sûresinden sonuna kadar okur ve böylece bir haftada bir hatim yapmış olurlardı. Hatim duasını yapar, hâsıl olan sevâbı taleb edilen yerlere bağışlarlardı.

Yapılan bir rivâyette Hazret-i Ali (R.A.) demiş ki: «Femî bi-şevk..» Bununla şunu kasdettiği söylenir: (F) harfiyle Fâtiha —ki buna cuma günü başlanılır—, (Mîm) harfiyle Mâide, (Y) harfiyle Yûnus, (B) harfiyle Benî İsrâil, (Şın) harfiyle Şuarâ, (Vav) harfiyle Ve's-Saffat, (Kaf) harfiyle Kur'ân'ın sonuna kadar olan kısım...

Böylece yedi günde bir hatim yaptığını, ağzının bununla şevk ve heyecan duyduğunu anlatmak istemiştir.

Sahîh rivâyete göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, Abdullah bin Amr'e (R.A.) buyurdu ki: **«Kur'ân'ı yedi günde okuyup hatmet; bunun üzerine bir fazlalık yapma (yâni daha az**

günde hatmetmeye çalışma ya da daha çok günlerde uzatma..) Buna hatm-i ahzab, yani hizibler hatmi denir. İmam Nevevî diyor ki: «Bu hususta muhtar olan, hatmin farklı zamanlarda olması şahısların farklılığıyla ilgilidir. Kim ince düşünmekle Kur'ân'ın letâifine mazhar olur, maarifine kapı açarsa, o okuduğunun mânasını bu ölçüde kavrayacak şekilde kendisine bir zaman seçsin. İlim ve irfan yaymakla meşgul olan ya da hükûmet işleriyle uğraşan veya buna benzer konularla ilgili bulunan kimse, işine engel olmayacak şekilde hatim için kendisine bir zaman ölçüsü seçmelidir. Bu durumda olmayan kimse ise mümkün olduğu nisbette hatimleri çoğaltsın, kendisine bıkkınlık vermiyecek şekilde zaman ölçüsü kullansın.. Ve bütün bunları yaparken fazla sür'atli okumamaya dikkat etsin!.»

İmam Nevevî (R.A.) diyor ki: Seyyid Celil İbn Kâtip Sofî gündüzleyin dört hatim, geceleyin de dört hatim yapardı. Bunu, tayy-i lisan ve bast-i zaman lûtfuna hamletmek gerekir. Yoksa bu kadar kısa zamanda dört hatim yapmak mümkün değildir. Yâni dil, âyet ve sûreleri katlayıp sür'at göstermiş, zaman da o nisbette uzamış, zaman içinde zaman yaratılmış...

Ebû Medyen el-Mağribî Hazretleri'nin ashâbından Şeyh Mûsâ es-Sederânî Hazretleri bir gün ve bir gecede yetmiş bin hatim yapardı. Kendisinden yapılan rivâyete göre hacda Hacer-i Esved'i öpüp Kâbe'nin kapısına varıncaya kadar bir hatim indirdiği bilinmektedir. O kadar ki onun dost ve yârânı yapmış olduğu bu hatmi harf harf işitmişlerdi. Aynı rivâyeti Gazâlî İhyâ'da, Aliyyü'l-Kaari Şerh-i Mişkât'de nakletmişlerdir.

Amr bin Şuayb'in kendi babasından yapmış olduğu sahîh rivâyete göre, Resûlüllah (S.A.V.) buyurdular ki: **«Kul, Kur'ân'ı hatmedince bu esnada altmış bin melek onun için istiğfarda bulunur.»**[331]

Ebû Leys, el-Bostan adlı kitabında diyor ki: «Kur'ân oku-

(331) *Firdevs, Câmiu's-Sağîr, Amr bin Şuayb'den.*

yana yaraşan, bir senede iki hatim indirmektir. Bu, daha fazla hatim yapmaya kudreti yetmediğine göredir. Hasan bin Ziyad'ın Ebû Hanîfe Hazretleri'nden yapmış olduğu rivâyete göre, İmam demiş ki: «Kim Kur'ân'ı bir yılda iki defa hatmedersе, şüphesiz ki onun hakkını ödemiş olur. Çünkü Resûlüllah (S.A V.) Efendimiz, vefat ettiği yılda Kur'ân'ı iki defa Cibrîl'e (A.S) arzetmişti.» Bazısına göre bir hatmi kırk günden fazla geciktirmek —özürsüz— mekrûhtur. İmam Ahmed bunu kesinliğe kavuşturmuştur. Çünkü Abdullah bin Amr (R.A.), Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'den sormuştu :

— Ya Resûlâllah! Ne kadar zamanda Kur'ân'ı hatmedeyim?

Peygamber (S.A.V.) ona :

— **Kırk günde**, diye cevap vermişti.[332]

KIRÂETİN HADDİ HAKKINDA İMAMLARIN GÖRÜŞÜ VE KIRÂETİN NİSBETİ

Bilinmiş olsun ki, kırâet, harfleri dil ile tesbîh etmektir. Öyle ki, okuduğu zaman kendisi duymuş olacak. Bu bakımdan kendisi duymayacak kadar harfleri tashîh ederek okursa, bu kırâet olmaz. Hendevânî ve Fazlî'nin seçtikleri görüş budur. Çünkü onlara göre, sadece dilin hareket etmesi —ses işitilmedikçe— kırâet sayılmaz. Çünkü söz, mânası olup işitilen şeydir.

Bazı âlimlere göre, kendisi işitmese bile harfleri tashîh ederek okuyorsa, bu câizdir ve kırâet sayılabilir. Kerhî bu görüşü seçmiştir. Çünkü ona göre kırâet, dilin fiilidir; bu da harflerin yerli yerince tashîh edilmesiyle gerçekleşir. İşitmek şart değildir. Çünkü işitmek işitenin fiilidir; okuyanın değil... El-Muhit kitabında deniliyor ki: «Bu konuda en sahîh olan görüş, iki şeyhin, yani Hendevânî ile Fazlî'nin görüşüdür. Halebî'de de ve onun Şerh-i Kebîr'inde de aynı husus belirtilmiştir

(332) *Ebû Dâvud, el-İtkan.*

Diğer bazı âlimlere göre, bu konuda daha uygun olan cihet şudur: Önemli olan, kırâette, mânalarını meydana çıkarmak için harf ve kelime dizisini tashîh etmektir. Mâna meydana çıkınca da onunla amel etme imkânını bulmaktır.. Rûhu'l-Beyân tefsirinde de bu hususa yer verilmiştir.

BAŞKASININ OKUDUĞU KUR'ÂN'I DİNLEMEK HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER VE NAMAZDA DİNLEMENİN FARZİYETİNİ AÇIKLAMAK

Sahîh rivâyete göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, Ubeyy bin Kâ'b'e buyurdu ki: **«Lem yekünillezîne keferû... âyetini size okumamı emretti!.»**

Bunun üzerine Ubeyy Hazretleri sordu :

— Ya Resûlâllah! Allah mı benim adımı size andı?

— Evet...

Bunun üzerine Ubeyy :

— Demek ben Rabbim katında anıldım?

— Evet, öyle...

Bu gönülleri fetheden cevap üzerine Hazret-i Ubeyy'in gözleri yaşardı. Hem seviniyor, hem ferahlık duyuyor, hem de tevazu' ve korkusu artıyordu. Bu nîmetin şükrünü yerine getiremem diye endişeleniyordu.[333]

Bazı zamanlar Kur'ân'ı başkasından dinlemek sünnettir :

Kur'ân'ı başkasından dinlemek de sünnettir. Abdullah bin Mes'ud (R.A.) diyor ki: **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz minber üzerinde bulunuyordu. Bir ara bana döndü ve :**

— Karşımda Kur'ân oku! diye emretti.

— Size indirilen Kur'ân'ı size karşı mı okuyayım?

Dedim.. Buyurdu ki :

— Başkasından Kur'ân dinlemeyi seviyorum...

Bunun üzerine Nisâ sûresini okudum. **«Her ümmete bir şâhid getirdiğimiz ve ey Muhammed, seni de bunlara şâhid getirdiğimiz vakit durumları nasıl olacak?!»**[334]

(333) *Buhâri, Enes bin Mâlik'den (R.A.)*
(334) *Nisâ sûresi, âyet: 41.*

Bu âyete gelince, «artık bu yeter» buyurdu. Dönüp baktığımda gözlerinden yaş boşalıyordu.

Hazret-i Ömer de (R.A.) Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye: Rabbimizi bize hatırlat!» diyerek Kur'ân okumasını istemişti. Ebû Mûsâ okumaya başladı; namaz vaktinin yarısı geçmiş oldu. Bunun üzerine Ebû Mûsâ, kırâeti keserek: «Ey mü'minlerin emîri! Namaz..» diye hatırlatmak zorunda kaldı. Hazret-i Ömer (R.A.) ona: «Ben namazda bulunuyorum..» diye cevap verdi.

Nitekim bir hadîs-i şerîfte buyuruluyor ki :

«Kim Allah kitabından bir âyet dinlerse, kıyâmet günü mutlaka o âyet ona nur olacaktır.»[335]

Diğer bir hadîste ise şöyle buyuruluyor :

«Duâ edenle âmîn diyen, Kur'ân okuyanla onu dinleyen sevapta ortaktırlar... Talebeyle hoca da mükâfatta ortaktırlar..»[336]

Bundan da anlaşılıyor ki, bazı hallerde ve vakitlerde başkasının okuduğu Kur'ân'ı dinlemek sünnettir.

Ancak Kur'ân dinlemek, yani tilâvet edilen kısmı dinlemek farz mıdır, değil midir?

Kur'ân okundukça onu dinlemek farz mıdır? Çünkü Kur'ân'da buyuruluyor ki: **«Kur'ân okunduğunda onu dinleyin ve susun ki merhamet olunasınız..»**

Namazda âşikâr okunan Kur'ân'ı dinlemek farzdır. Namaz dışında okunanı dinlemek ise, bütün âlimlere göre müstehabdır.

Bilmiş ol ki; Kur'ân'ın indirilmesinden maksad, içindeki hakikatleri anlamak, taşıdığı hükümlerle amel etmek içindir. Bu bakımdan namazda okunan Kur'ân'ı dinlemek meşru' kılınmıştır. Namaz dışında ise onu dinlemek mendûp sayılmıştır. Okuyana bir sevâp, dinleyene iki sevâp vardır. Çünkü o hem dinliyor, hem susuyor. Okuyan ise sadece diliyle okuyor. Böylece dinleyen farzı yerine getirmiş oluyor. Bu sebep-

(335) *Ahmed bin Hanbel, Ebû Hüreyre'den (R.A.)*
(336) *Deylemi, İbni Abbas'dan (R.A.)*

le de, Kur'ân'ı dinlemek onu okumaktan daha sevâplıdır. Nitekim aynı husus Rûhu'l-Beyân tefsirinde LEM YEKÛN ile MÜZZEMMİL sûrelerinin tefsirinde belirtilmiştir.

Kur'ân'ı hatalı okuyan, onda birtakım yanlışlar yapan, tecvidsiz tilâvette bulunan kimseyi okumaktan men'etmek uygun olur. Men'etmeye ve daha düzgün okumaya yönelmek mümkün olmadığı ve müdahale etmekle bir te'sir meydana getirilemediği takdirde oradan kalkıp gitmek, yâni zaruret yoksa o meclisi terketmek uygun olur. **«Âyetlerimizi çekişmeye dalanları görünce, başka bir bahse geçmelerine kadar onlardan yüz çevir. Şeytan sana unutturursa hatırladıktan sonra artık zulmedenlerle beraber oturma.»**[337]

Aynı mevzu'a Tarikat-ı Muhammediyye'de de yer verilmiştir.

ALLAH KELÂMININ İNSAN KELÂMI ÜZERİNDEKİ ÜSTÜNLÜĞÜ HAKKINDA VÂRİD OLAN ÂYET VE SAHÎH HADÎSLER

Kudsî hadîste buyuruluyor ki :

«Azîz ve Celîl olan Allah buyuruyor: Kur'ân ve beni anmak kimi benden bir şey istemekten alıkorsa, ona, dileyenlere verilenlerin en üstününü veririm. Allah sözünün diğer sözler üzerindeki üstünlüğü, Allah'ın mahlûkatı üzerindeki üstünlüğü gibidir.»[338]

el-İtkan kitabında da aynı konuya yer verilmiştir.

Diğer hadîs-i şerîfler :

«Kur'ân'ın diğer sözler üzerine olan fazîleti, Rahmân olan Allah'ın mahlûkatı üzerindeki üstünlüğü gibidir.»[339]

«Sizden biriniz Rabbisiyle konuşmak istediğinde, Kur'ân okusun.»[340]

(337) *En'âm sûresi, âyet: 68.*
(338) *el-Mesâbih. Tirmizi, Dâremi, Ebû Said el-Hudri'den (R.A.)*
(339) *Ebû Ya'lâ, Taberânî, Ebû Hüreyre'den (R.A.)*
(340) *Deylemi, Hatîm, Enes'den (R.A.)*

«Sözün hayırlısı, Allahü Teâlâ'nın kitabıdır.»[341]

Mürsel bir hadîste Hazret-i Ali'den (R.A.) yapılan rivâyette buyuruluyor ki: **«Kur'ân, Allah'tan başka her şeyden daha üstündür. O halde kim Kur'ân'ın kıymetini bilip saygı gösterirse; şüphesiz ki o, Allah'a saygı göstermiş olur. Kur'ân'ın kıymetini bilmeyen, ona saygı göstermeyen kimse ise, Allahü Teâlâ'nın hakkını küçümsemiş olur. Allah katında Kur'ân'ın saygıdeğerliği, babanın evlâdı üzerinde olan saygıdeğerliği gibidir. Kur'ân şüphesiz ki şefaat edicidir, şefaati umulur; çetin bir mücadelecidir; her yönüyle tasdîk olunur. Kur'ân kime şefaat ederse, o cidden şefaate mazhar olmuş olur; Kur'ân kimi hasım görüp mücadele ederse tasdîk olunur. Kim de onu arkasına atarsa, Kur'ân onu cehenneme sevkedip götürür. Hamele-i Kur'ân, Allah'ın rahmetiyle çevrilip örtünmüşler, Allah'ın nurunu giyinmişler; Allah kelâmına saygı göstermişlerdir. Kim onlara düşmanlık ederse, şüphesiz ki Allah'a düşmanlık etmiş olur. Kim onları dost ve yâr edinirse, şüphesiz ki Allah'ı dost ve yâr edinmiş olur.. Ey Kur'ân'ı kalbinde, dimağında taşıyanlar! Kitabına saygı göstermekle Allah'ın buyruklarına boyun eğip «evet» deyin ki Allah size olan sevgisini artırsın ve sizi halka sevdirmiş olsun.. Kur'ân'a kulak verip dinleyenden dünya kötülüğünü itip uzaklaştırsın. Onu okuyandan da âhiret belâlarını gidermiş olsun. Allah kitabından bir âyet dinleyen kimse için bu, bir küme altından hayırlıdır. Kur'ân'dan bir âyet okuyan kimse için bu, gök kubbe altındaki her şeyden hayırlıdır Kur'ân'da şüphesiz bir sûre, büyük bir sûre vardır ki Allah katında o sûrenin kadri pek yücedir; kıyâmet günü sâhibine (kendisini okuyup amel edene) Allah katında şefaat edecek ve onun şefaatine mazhar olanlar Rabî'â ve Mudar kabilelerinden daha çok olacaktır. O sûre YÂSİN sûresidir.»**[342]

Bilmiş ol ki; Allah kelâmı olan Kur'ân kadîm (öncesiz)-

(341) *Müslim, Câbir'den (R.A.)*
(342) *Tefsir-i Kurtubi. Şerhü'l-Mişkât. Hazret-i Ali'den (R.A.) rivâyet etmişlerdir.*

dir, okunur, hafızalarda tutulur, kâğıt üzerine yazılır ve yazılıdır.

Cenâb-ı Hak kendi kitabı hakkında, yine kendi kitabında buyuruyor ki :

«Puta tapanlardan biri sana sığınırsa, onu himayene al; tâ ki Allah'ın sözünü dinlesin.. Sonra da onu güven içinde olacağı yere ulaştır..»[343]

«Ey Muhammed! Doğrusu sana vahyedilen bu Kitâb, Levh-i Mahfuz'da bulunan şanlı bir Kur'ân'dır.»[344]

«Doğrusu bu Kitâb, sâdece arınmış olanların dokunabileceği, saklı bir Kitâb'da mevcudken âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş olan Kur'ân-ı Kerîm'dir..»[345]

Bu âyetlerin tefsirinde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz şöyle buyurmuşlardır :

«Aybaşı hâli olanla cünüp kimse Kur'ân'ı okumasınlar. (Yazılı) Kur'ân'la birlikte düşman ülkesine yolculuk yapmayın!»

Her ne kadar Allah kelâmı zâtı itibariyle birse de Kur'ân'ın şerefi diğer indirilen kitaplara karşı ahkâm ve sevâbının çokluğuyladır. Nitekim Cenâb-ı Hak onun bu şerefine işâretle buyuruyor ki :

«Allah, âyetleri birbirine benzeyen ve yer yer tekrar eden Kitâb'ı sözlerin en güzeli olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların bu Kitâb'dan tüyleri ürperir. Sonra hem derileri ve hem de kalbleri Allah'ın zikrine yumuşar ve yatışır.»[346]

Sonra bilmiş ol ki: Kur'ân-ı Kerîm'in güzelliğine bir son ve sınır yoktur. Onun kelime ve cümle dizisinin üstünlüğüne ve anlamının gönül alıcılığına bir had yoktur. Muhakkak ki Kur'ân, bütün enbiyâ ve mürsellere indirilenin en güzeli ve en mükemmelidir. Diğer semavî kitaplara nisbetle ahkâm âyetleri daha çok olan bir Kitâb'dır. Çok açık ve seçik olduğu

(343) *Tevbe sûrasi, âyet: 6.*
(344) *Bürûc sûresi, âyet: 23.*
(345) *Vâkıa sûresi, âyet: 79.*
(346) *Zümer sûresi, âyet: 23.*

az kelimeyle çok mâna ifade ettiği ve bir benzerinin getirilmesinde herkesi acze düşürdüğü için de sözlerin en güzelidir. Hem Allah Kelâmı kadîm (öncesiz) dir. Başkasının sözü ise mahlûktur ve sonradan meydana çıkmadır. **«HALBUKİ O, DEĞERLİ BİR KİTAB'DIR. GEÇMİŞTE VE GELECEKTE ONU BÂTIL KILACAK YOKTUR.»** Yâni bu Kitab'ın yararları çoktur ve O'nun bir benzeri de yoktur. Geçmişte haber verilen ile gelecekten verilen haber O'nu bâtıl (hükümsüz) kılamaz. Diğer bir tefsirle âyette geçen BÂTIL'dan maksad, şeytan'dır. Şöyle ki, şeytan o Kitab'ı değiştirmeye güç getiremez; ona bir kelime ilâve ya da ondan bir kelime noksan edemez. Diğer bir mânayla: Daha önce indirilen Kitaplardan Kur'ân'ı yalanlayan bir haber gelmiyeceği gibi ondan sonra da yazılan hiç bir kitap onu hükümsüz edemez veya yerine başka bir şey getiremez. Evet işte bu Kitab, **HÂKİM VE ÖVÜLMEĞE LÂYIK OLAN ALLAH KATINDAN İNDİRİLMEDİR.**[347] Allah onu dilediği şekilde hikmetiyle indirir ve onu dilediği kuluna verir. Cenâb-ı Hak Kur'ân'daki ahkâmıyla ve kendi ef'aliyle övülmeğe lâyıktır. Çünkü her şey O'nun hizmetiyle meydana gelir.

Hazret-i Ali'den (R.A.) yapılan rivâyete göre, o Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu duymuş :

«Haberiniz olsun ki ileride bir fitne olacak!» Bunun üzerine ben kendisinden sordum :

— O fitneden çıkış yolu nedir? Ey Allah'ın Resûlü!

«Allah'ın Kitabı'dır. Çünkü o Kitab'da sizden öncekilerin haberi ve sizden sonrakilerin ahvâli, aranızda meydana gelecek olan mes'elelerin hükmü vardır. Kur'ân, hakkı bâtıldan kesin olarak ayırandır. Onda gayr-i ciddî hiç bir şey yoktur. Kim onu bir zalimden korkarak terkederse, Allah onu kırıp helâk eder. Kim Kur'ân'dan başka bir şey ile doğru yolu ararsa, Allah onu saptırır. Şüphesiz ki Kur'ân Allah'ın sapasağlam bir urganıdır.» Yâni Kur'ân Allah'ın ahdi ve azâbdan koruyucu olan emânetidir. Bir tefsirciye göre, Kur'ân Allah'ın hidâyet nurudur. Nitekim bir hadîs-i şerîfte buyuruluyor ki :

(347) *Fussilet sûresi, âyet: 42-43.*

«Allah'ın Kitab'ı olan Kur'ân, gökten yere uzanan bir urgandır.» Bunun mâna ve yorumu: Kur'ân gökten yere uzanan bir nurdur. Diğer bir tefsirciye göre, Kur'ân sağlam bir sebeptir, kendisine güvenenler için vuslattır. Aldatıcı bir ülkeden, gönül açıcı (âhiret) yurduna yönelen ve böylece kalbini dünyadan çekip âhirete gönül veren kimse için gökten yere uzanan bir ışıktır.

Kur'ân, hadîsin beyânına göre, sağlam, kopmaz bir urgandır. İnsanı rahmete ulaştıran sağlam bir yoldur. O, ZİKİR'dir. Üzerinde düşünülecek ve öğüt alınacak bir Kitab'dır. Kur'ân HAKÎM'dir. Âyetleri muhkemdir; sağlam ve sâbittir; kıyâmete kadar hükümleri değiştirilemez. Diğer bir mânayla, Kur'ân hikmet sâhibidir; konuların bir araya getirilip tertiblenmesinde mutlak hikmet mevcuttur.

Kur'ân, DOSDOĞRU YOLDUR. Nefsî arzularının peşinde koşanlar ona sarıldığı takdirde sapıtmazlar; cadde-i haktan meyletmezler. BAŞKA DİLLER ONA KARIŞIP ŞÜPHELİ BİR DURUM MEYDANA GELMEZ. Ona karışan başka bir ifâde derhal anlaşılır. Hiç bir söz, Cenâb-ı Rabbi'l-Âlemîn'in sözüne benzemez. ÂLİMLER ONU OKUMAKTAN DOYMAZ. İlim adamlarının bilgisi Kur'ân'ı içine alıp kapsayamaz. Hiç kimse onun künhüne inemez. Her araştırma ve düşüncelerinde yepyeni mânalar karşılarına çıkar. Gizli perde arkasında kalmış nice bilgiler ortaya dökülür. KUR'ÂN çok okunup tekrar edilmekle eskimez. Onu okuyanların dillerinde, dinleyenlerin kulaklarında, düşünenlerin zihinlerinde ne kadar tekrar ederse etsin, yine de tazeliğini muhafaza eder. Her okuyuş ve dinleyişte bir öncekinden daha çok lezzet verir. İnsan kafasından ve elinden çıkan sözler ve yazılar böyle değildir. KUR'ÂN'IN ACÂİPLERİ BİTMEZ. Hiç bir kimse onun mânalarının künhüne varamaz. Çünkü onun mânaları çok hayret uyandırıcıdır. Faydaları da alabildiğine çoktur. O ÖYLE BİR KİTABDIR Kİ CİNLER ONU İŞİTİNCE OLDUKLARI YERDEN AYRILAMAMIŞLAR. O kadar ki, «biz hayret uyandıran bir Kur'ân dinledik!» demişler ve ilâve etmişler: «O Kur'ân doğruya irşâd ediyor. Biz ona inandık.» Yâni o Kur'ân imâna ve hayra delâlet ediyor. Bu bakımdan onu tasdîk ediyoruz.

KİM BU KİTAB İLE HÜKMEDERSE DOĞRUYA ERMİŞ OLUR. KİM ONUNLA AMEL EDERSE DOĞRUYU BULMUŞ OLUR. Onunla hükmeden adalet yapmış olur. Başkasını ona dâvet eden, dosdoğru yola çağırmış olur.[348]

Cenâb-ı Hak: «TOPTAN ALLAH'IN İPİNE SARILIN, AYRILMAYIN» buyuruyor.[349] Katâde ve Suddî bunun tefsirinde diyorlar ki :

«İp'ten maksad, Kur'ân'dır.» İbni Mes'ud'un (R.A.) Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'den yapmış olduğu rivâyette buyuruluyor ki :

«Şüphesiz ki bu Kur'ân, Allahü Teâlâ'nın ipidir. Bu ip apaçık bir nurdur. Fayda sağlayan bir şifâdır. Kendisine sarılıp bağlananı korur. Kendisine uyanı kurtarır.»

Mukaatil ve İbni Hibbân, «Allah'ın ip'i»nin tefsirinde diyorlar ki: «Allah'ın emrine sarılın, O'na tâatte bulunmaktan geri kalmayın.»[350]

İbni Cerîr'in Ebû Saîd el-Hudrî'den (R.A.) yapmış olduğu rivâyete göre, Sevgili Peygamberimiz (S.A.V.) buyurdular ki: **«Herhangi bir topluluk Allah'ın evlerinden bir evde toplanır da Kitabullah'ı okur ve kendi aralarında onu ders konusu yapıp çalışırlarsa, mutlaka melekler onları çepeçevre kuşatır, rahmet onları her yönden kapsayıp içine alır ve Cenâb-ı Hak onları kendi katındakilere anıp hatırlatır (melekler gibi). Onu okuyana bıkkınlık gelmez.»** Bu son cümle şuna işarettir: Her tekrar edilen şey insana bıkkınlık verir; ancak Kur'ân değil... Çünkü Kur'ân sözlerin en güzelidir. Onu tekrar tekrar okuyan kimse, her defasında anlayış ve sevâb artırmış olur. O tekrar edildikçe daha tatlı mânaları meydana çıkar. İşte bu husus, Kur'ân'ın i'câzından (insanları acze düşüren özelliklerinden) biridir.

---

(348) el-Mesabîh ve Rûhu'l-Beyân.
(349) Âl-i İmrân sûresi, âyet: 103.
(350) Maalim-i Tenzil.

Güzel yazıp güzel konuşanlardan bir kısmı demiş ki: «Kur'ân, hakkı meydana koyan, onu bâtıldan ayıran ve etrafa ışık saçan bir nûrdur. Doğruluk ifâde eden bir dildir, hayra delîldir. Cennetin anahtarıdır.. Kısa anlatınca yeterlidir, açıklayınca şifâ vericidir. Tekrar edilince hatırlatıcıdır. Hükmedince engelleri aşar. O, ilimlerin denizi, hükümlerin divanı, sözlerin cevheri, hastalıkların şifâsıdır.»

Ebû Ya'lâ ile Taberânî'nin Ebû Hüreyre'den (R.A.) yaptıkları rivâyete göre Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki :

«Kur'ân öyle bir zenginliktir ki ondan öteye fakirlik olmaz ve ondan öteye zenginlik de bulunmaz.»

Diğer bir rivâyette ise: **«Kur'ân öyle bir zenginliktir ki onunla beraber fakirlik bulunmaz ve ondan öte zenginlik de olmaz.»**

«Kur'ân ile doygun olmayan, onunla doymayan kimse bizden değildir.»

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu hadîsi, Sa'd'in yanına girdiğinde söylemişti ki o sırada Sa'd'in önünde iyice eskimiş, fersudeleşmiş pılı-pırtı bulunuyordu.[351]

Bu konuda büyük müctehid Ahmed bin Hanbel (rahmetullahi aleyh) diyor ki: «Rabbimi doksan dokuz defa rü'yamda gördüm. Kendi kendime fısıldadım; eğer yüzüncü defa görürsem kendisine yaklaşanları en üstün mânada yaklaştıran şeyin ne olduğunu elbette soracağım, dedim. Ve gördüm, dedim ki: Yâ Rab! Sana yaklaşanları en üstün mânada yaklaştıran şey nedir? Rabbim cevap verdi: «Yâ Ahmed! Kelâmımı okumaktır.» Bunun üzerine dedim ki: Anlayarak mı, yoksa anlamadan okumak mı? Buyurdular ki: «Anlayarak da, anlamayarak da...»

Kur'ân en hayırlı sohbet arkadaşı olunca onunla birlikte hallerin en güzel ve en üstünü ile oturmak gerekir. Tâ ki bu oturuş bir zarar vermeye... Nitekim hadîs-i şerîfte bu hususa işâretle buyuruluyor ki: **«Nice Kur'ân okuyanlar var ki Kur'ân onlara lânet eder!.»**

(351) el-İtkan.

Katâde Hazretleri diyor ki: «Kur'ân ile oturan kimse mutlaka ya bir fazlalık ya da bir noksanlık ile kalkar!»[352]

⁂

KUR'ÂN-I KERÎM'E GECE VE GÜNDÜZ DEVAM ETMEK HAKKINDA PEYGAMBER (S.A.V.) EFENDİMİZ'DEN RİVÂYET EDİLEN HADİSLER VE BİR GECE İLE BİR GÜNÜMÜZDE İKİYÜZ ÂYET OKUMAYANDAN ALLAH DÂVACI OLUR, HAKKINDAKİ HABERLER

Hazret-i Ömer (R.A.) diyor ki: Bir ara Hişam bin Hakîm'in Furkan sûresini okuduğunu işittim. Ancak Peygamber'in (S.A.V.) bana okuduğu gibi okumadığını gördüm. Kendisini hemen ikaz etmek istedimse de biraz sabrettim; okumasını bitirdi. Yaklaştım, üstlüğünün bir ucunu tutup kendisini Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e götürdüm. Ya Resûlâllah! dedim, bu adamın Furkan sûresini, sizin bana okuyup öğrettiğinizin başka şekliyle okuduğunu duydum. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bana: **«Onu bırak ya Ömer!»** buyurdu ve Hişâm'a da **«Ya Hişâm! Oku..»** diye emretti. Hişâm da ilk kendisinden duyduğum şekilde okudu. Sonra Peygamber (S.A.V.) Efendimiz, **«İşte böylece bu indirilmişti»** dedi ve ilâve etti: **«Şüphesiz ki bu Kur'ân(ın tamamı) yedi harf üzerine inmiştir. Size kolay gelenini okuyun!»** Yâni Kur'ân yedi kırâet üzere inmiştir. Bunlardan size hangisi kolay geliyorsa, o kırâet üzere okuyun.[353]

O halde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den tevâtür yoluyla sâbit olan kırâetlerden biriyle okumak câizdir.

Beyhakî'nin Ubeyde bin Müleyke hadîsini merfuan ve mevkufen çıkardığı üzere Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Ey Kur'ân ehli! Kur'ân'ı yastık edinmeyin, onu hakkıyle okuyun, gece ve gündüz tilâvetini devam ettirin.. Onu**

(352) Şerh-i Şâtibî.
(353) Buhari, Müslim, Ömer bin Hattab'dan (R.A.)

yaygın hale getirin, okurken de sesinizi güzelleştirip ölçülü okuyun. Okuduğunuz âyetler üzerinde derinden derine düşünün. Ola ki korktuğunuzdan kurtulup umduğunuza kavuşasınız. Onun sevâbını hemen acele (elde etmeye) çalışmayın; çünkü onun için sevâb vardır (er-geç ona kavuşacaksınız).»[354]

Muaz bin Cebel (R.A.) diyor ki: Bir yolculukta Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ile beraber bulunuyordum. Bir ara, ya Resûlâllah! Bize bir hadîs söyle ki ondan yararlanalım. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdular: **«Siz saadetli kişilerin hayatı gibi bir hayat, şehîdlerin ölümü gibi bir ölüm, haşir günü kurtulmak, şiddetli sıcak günde bir gölge, sapıklıktan kurtulup doğru yola erişmek istiyorsanız Kur'ân okumaya devam ediniz. Çünkü Kur'ân Rahmân'ın kelâmıdır ve şeytandan korunmak için sağlam bir kaledir; terazinin ağır gelmesini sağlar..»**

Nu'mân bin Beşîr (R.A.), Resûlüllah'ın (S.A.V.) şöyle buyurduğunu söylemiştir: **«Ümmetimin yapacağı ibâdetin en üstünü, Kur'ân okumaktır. (Farz ibâdetler hariç).»**[355]

Âişe Vâlidemiz (R. Anhâ), Peygamber'in (S.A.V.) şöyle buyurduğunu söylemiştir: **«Namazda Kur'ân okumak, namaz dışında okunan Kur'ân'dan hayırlıdır. Namaz dışında Kur'ân okumak, tekbîr, tesbîh getirmekten daha üstündür. Tesbîh ve tekbîr getirmek sadakadan daha üstündür. Sadaka vermek, oruçtan daha üstündür. Oruç ise ateşe karşı bir kalkandır.»**[356]

Ebû Hüreyre (R.A.), Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: **«Sizden biriniz evine döndüğünde üç gelişmiş besili deve görmek istemez mi?»** Evet, isteriz, ya Resûlâllah! dedik. Bunun üzerine buyurdu ki: **«Sizden birinizin namazda üç âyet okuması bu üç deveden daha hayırlıdır.»**[357]

---

(354) Beyhaki, Ubeyde bin Müleyke'den.
(355) Beyhaki, Nu'mân bin Beşir'den (R.A.) el-İtkan.
(356) Taberâni, Dâre Kutni, Câmiu's-Sağir.
(357) el-Mesâbih, Ebû Hüreyre'den (R.A.)

Ebû Ümâme (R.A.), Resûlüllah'ın (S.A.V.) şöyle buyurduğunu haber veriyor: **«Kur'ân okuyun. Şu asılı duran mushaflar sizi aldatmasın. Çünkü Cenâb-ı Hak Kur'ân ezberleyen bir kalbe azâb etmez.»**

Muâviye'nin (R.A.) Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'den yapmış olduğu rivâyette buyuruluyor ki: **«Dünyada üç şey gariptir: Zalimin hafızasındaki Kur'ân, kötü bir topluluk içinde bulunan iyi bir insan, okunmayan evdeki Mushaf.»**[358]

Diğer bir hadîste ise şöyle buyuruluyor: **«Kim Kur'ân'ı öğrenir de onu duvara asar, ona olan ahdini yerine getirmez ve (dönüp) onu okumazsa, kıyâmet günü Kur'ân ona asılı bulunduğu halde gelir ve der ki: Yâ Rab! Senin bu kulun beni terkedilmiş bıraktı, benimle onun arasında sen hükmet..»**[359]

Yapılan rivâyete göre, Hazret-i Ömer (R.A.) demiş ki: Kul gece kalkar misvak kullanır, namaz için abdest alır, tekbîr getirip Kur'ân okursa, melek ağzını onun ağzı üzerine kor ve şöyle fısıldar: Oku, oku.. Cidden hoş oldun ve sana hoş oldu.. Haberin olsun ki Kur'ân okumak, namazda kırâeti yerine getirmek cennet hazinelerinden bir hazinedir, konuların hayırlısıdır. Onu çokça okuyun, gücünüz yettiği kadar okumasını artırın. Çünkü namaz nûrdur, zekât burhan (kesin delîl) dır, sabır ışıktır, oruç kalkandır, Kur'ân lehinizde ve aleyhinizde hüccettir. O halde Kur'ân'a ikram ediniz, ona ihanet etmeyiniz. Çünkü Allah, Kur'ân'a ikram edene ikramda bulunur, ona ihânet edene ihânet eder (ihânetini başına çevirir). Bilmiş olunuz ki, kim Kur'ân okur ve onu ezberler, onunla amel eder, içindeki hükümlere uyarsa, kıyâmet günü onun Allah katında kabule şâyan bir duâsı olacaktır. Allah dilerse onu acele olarak dünyada da verebilir. Dilerse onu âhirete de bırakabilir. Bilmiş olunuz ki, Allah katında olan daha hayırlı ve daha bakidir. Bu,

---

(358) Ebû Leys.
(359) Kaadi Beyzavi.

imân edip Rabine tevekkül edenler için böyledir.[360]

Bir hadîs-i şerîfte de deniliyor ki: **«Kur'ân okuyun ve onun garip yönlerini araştırıp bulunuz.»** Yâni Kur'ân her çağa ve her çağdaki ilimlere ışık tutar. Onları araştırıp bulunuz.[361]

Ebû Ümâme (R.A.), Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den şöyle duyduğunu rivâyet etmiştir: **«Kur'ân okuyunuz. Çünkü o kıyâmet günü kendi dost ve yâranına şefaatçi olarak gelir.»**[362]

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu konuda bir başka hadîslerinde şöyle buyuruyorlar :

«Kıyâmet günü Allah katında hiç bir şefaatçi, peygamber olsun, melek olsun, başkası olsun, hiç biri Kur'ân'dan daha üstün değildir. Kur'ân tek bir harf, dünyadan hayırlıdır.»[363]

«Kim Allah yolunda Kur'ân okursa o sıddîklerden, şehîdlerden, sâlihlerden yazılır. Arkadaş olarak bunlar ne güzel arkadaş!»[364]

Muttaşıl senedle Enes bin Mâlik'e yapılan isnadda deniliyor ki: **«Kim her gece veya her gündüz elli âyet okursa, gafillerden yazılmaz. Kim yüz âyet okursa, Allah'a dosdoğru ümid bağlayanlardan yazılır. Kim ikiyüz âyet okursa, Kur'ân onunla münakaşacı olmaz. Kim beşyüz âyet okursa, ona bir kantar sevap yazılır.»** Diğer bir rivâyette: **«Kim beşyüzden bine kadar âyet okursa, sabahlar da kendisine bir kantar sevap yazılır.»** Kantarın ne kadar olduğu sorulduğunda, buyurdular ki: **On iki bindir.**[365]

Tayyibî diyor ki: Hadîste «Kur'ân onunla münakaşacı olmaz» cümlesinden, Kur'ân okumanın lüzumlu olduğunu anlıyoruz. Bu her inanmış müslüman için böyledir. Yâni her müslümana vâcibdir. Kur'ân okumadığı zaman Allah onunla dâvacı olur ve kesin delillerle ona galib gelir. O halde münakaşa ve dâvacı olmaklığın Kur'ân'a isnadı, mecâzdır. Bu sözden anlaşılan: Bir gündüz ya da bir gecede ikiyüz âyet okumak vâcibdir. Bu miktarı okuduğu zaman Kur'ân'ın ondan dâvacı olmasından kurtulmuş olur, kıyâmet günü.. Burada iki yüz âyeti; âyetin tekrar okunması anlamına da hamledebiliriz.[366]

(360) *Havass-ı Kur'ân.*
(361) *Tefsir-i Fâtiha.*
(362) *Sahîh-i Müslim, Ebû Ümâme'den (R.A.)*
(363) *Mecâlis-i Mısrî.*
(364) *Ahmed bin Hanbel, Muaz bin Enes'den (R.A.) el-İtkan.*
(365) *Maalim-i Tenzil, Enes bin Mâlik'den (R.A.) Şeyhzâde.*

Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretleri'nin Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den yapmış olduğu rivâyette buyuruluyor ki: **«Evlerinizi namaz kılmak ve Kur'ân okumakla nurlandırınız..»**[367]

Semure bin Cündeb'in (R.A.) rivâyetinde yine Resûlüllah (S.A.V.) buyurdular ki: **«Her sofra hazırlayan kimse sofrasına gelinmesini ister. Allah'ın (mânevî) sofrası ise Kur'ân'dır. O halde bu sofrayı terketmeyin.»**[368]

Diğer bir hadîste de konumuzla ilgili olarak şöyle buyuruluyor: **«Kim Kur'ân okur da başkasına verilen şeyin kendisine verilen (Kur'ân nîmetinden) daha üstün olduğunu görürse, şüphesiz ki o küçük şeyi büyütmüş, büyük şeyi de küçültmüş olur »**[369]

⁂

HAZRET-İ PEYGAMBER (S.A.V.) EFENDİMİZ'İN «HENÜZ KALKMADAN ÖNCE KUR'ÂN'I OKUYUNUZ» SÖZLERİ VE KUR'ÂN KALKTIKTAN SONRA İMÂN EHLİNİN DURUMU HAKKINDA

Abdullah bin Mes'ud (R.A.) Hazretleri'nin rivâyetine göre Resûlüllah (S.A.V.) buyurdu ki: **«Henüz kalkmadan önce Kur'ân'ı okuyun. Çünkü Kur'ân göğe ref'olunmadıkça kıyâmet kopmaz!.»**

(366) *Rûhu'l-Beyân, Aliyyü'l-Kaarî.*
(367) *Beyhakî, Enes bin Mâlik'den (R.A.)*
(368) *Beyhakî, Semure bin Cündeb'den (R.A.)*
(369) *el-Ca'berî.*

Bunun üzerine soruldu :

— Şu bildiğimiz mushaflar (göğe) ref'olur, ama insanların kalbinde muhafaza edilen âyetler nasıl olur?

Buna cevapla buyurdular ki :

«Üzerlerinden bir gece geçer de göğüslerde muhafaza edilen âyet ve sûreler ref'olunur. Onlar sabahladıklarında hiç bir şey Kur'ân'dan hafızalarında kalmadığını, mushaflarda da hiç bir yazının olmadığını görürler; sonra şiir söylemeye başlarlar.»[370]

Konumuzla ilgili diğer hadîslere ve rivâyetlere gelince :

«Kur'ân indiği yere dönmedikçe kıyâmet kopmaz. O gün Kur'ân'ın bal arısının uğultusu gibi bir sesi olacak, Arş'ın etrafında bulunacak. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak ona :

— Sana ne oluyor öyle? diye soracak. O şu cevabı verecek :

— Yâ Rab! Okunuyorum, ama amel edilmiyorum.»

Yâni o devirde Kur'ân okuyanlar bulunacak, fakat onunla amel edenler pek az olacak.[371]

«Kur'ân'a gerekli olun, onu kendinize imam (önder-rehber ve baş vurulacak merci') edinin. Çünkü Kur'ân Allah kelâmıdır. O'ndan gelmiş, yine O'na dönecektir. Onun müteşabih olan âyetlerine inanın, getirdiği misallerden ibret alın.» [372]

«Kâbe'nin rüknü (veya kendisi) ve Kur'ân kalkmadıkça (göğe ref'olmadıkça) kıyâmet kopmaz.»[373]

«Elbisenin rengi solup eskidiği gibi İslâm da solup eskiyecek. O kadar ki orucun, namazın, haccın ve sadakanın ne olduğu bilinmiyecek. Allah'ın kitabı üzerinden bir gece geçecek de yeryüzünde ondan tek bir âyet bile kalmıyacak! İnsanlardan kalıp yaşayan yaşlı erkek ve yaşlı kadınlar şöyle diyecekler: Babalarımızın LÂ İLÂHE İLLÂLLAH kelimesini dediklerine ye-

(370) İbni Ebi Dünyâ.
(371) el-Maalim, İsrâ sûresi tefsiri.
(372) İbni Merdveyh, Hazrêt-i Ali'den (R.A.)
(373) Câmiu's-Sağir, İbni Ömer'den (R.A.)

tiştik, (yâni buna şâhid olduk); biz de bu sebeple bu kelimeyi söylüyoruz.»

Resûlüllah (S.A.V.) hadîsi buraya kadar beyân ettikten sonra muhatabına dedi ki: **«LÂ İLÂHE İLLÂLLAH onlara yeterli olmıyacaktır. Çünkü onlar namaz nedir, oruç nedir, hac nedir, sadaka nedir? bilmezler.»**

Bunun üzerine Hazret-i Huzeyfe (üzüntüsünden) yüzünü başka tarafa döndürdü ve sonra aynı sözleri Resûlüllah üç defa tekrarladı. Her defasında Huzeyfe (yine üzüntüsünden) yüzünü başka tarafa döndürdü ve en sonunda Hz. Huzeyfe (R.A.) yüzünü Resûlüllah'a çevirerek şöyle istirhamda bulundu :

— Ey Allah'ın Resûlü! Onları cehennem ateşinden kurtar!

Ve bu istirhamını üç defa tekrarladı.[374]

Yapılan sahîh rivâyete göre Hazret-i Ali (R.A.) şöyle demiştir: **«İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki İslâm'ın ancak ismi, Kur'ân'ın ancak resmi kalacak!. Onların o gün için mescidleri (câmi'leri) bayındırdır, fakat hidâyet (ışığı yansıtma) yıkıktır. Onların o gün yaşamakta olan âlimleri en şerli âlimlerdir. Gök kubbe altında ilim adına onlardan daha şer yoktur. Fitne onlardan çıkacak ve yine onlara dönecektir.»**[375]

Bilinmiş olsun ki: Kur'ân, Allah'ın EL-HÂDÎ ismine mazhardır. Kur'ân Allah'ın sözgötürmez katıksız kitabıdır. Allah'ın Peygamberi (S.A.V.) ise bu Kitab'ı diliyle ifâde edendir. Ondan sonra da O'nun kâmil varisleri bu görevi yerine getirmektedirler. Şüphesiz ki delâlet ve işâret, Kur'ân'da bulunanla amel eden mü'minlere fayda verir. Çünkü Kur'ân din ve dünya işlerinden hiç bir şeyi bırakmayıp hepsini ya icmâlen ya da tafsilen açıklamıştır.

İbni Mes'ud (R.A.) diyor ki: «Bir şey okumak istediğiniz zaman Kur'ân okumayı tercih ediniz. Çünkü onda önce gelenlerle sonra gelenlerin ilmi toplanmıştır.»

(374) Tezkire-i Kurtubi.
(375) Ebû Leys, Mücâhid'den, o da babasından, o da Hz. Ali'den (R.A.) rivâyet etmiştir.

Bu bakımdan Efendimiz (S.A.V.) buyurdular ki: «Kim Kur'ân'ın hatmesine şâhid olur, yâni hatme yapılırken orada hazır bulunursa, ganimet malı taksim olunurken orada hazır bulunan kimse gibidir. Kim de Kur'ân Fâtiha sûresinden okunmaya başlanınca orada hazır bulunursa, Allah yolunda bir yerin fethine hazır olan kimse gibi sayılır. İşte Kur'ân'a başlarken ve O'nu hatmederken bu iki fazîlete erişmek vardır. Aynı zamanda bu iki durumda şeytan hor ve hakir duruma düşürülmüş olur.

Bize kadar gelen haberlerde: Kur'ân ehlinden bir zat ölüm dakikalarını sayarken ona «LÂ İLÂHE İLLÂLLAH» söyle denildiğinde o her defasında BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM TÂ-HÂ MÂ ENZELNÂ ALEYKE'L-KUR'ÂNE LİTEŞKA İLLÂ TEZKİRETEN LİMEN YAĞŞÂ ..... LÂ İLÂHE İLLÂ HÜVE LEHÜ'L-ESMÂÜ'L-HÜSNÂ âyetini okumuş ve ölünceye kadar hep bunu tekrarlayıp durmuş. Böylece insan yaşadığı hal üzere ölür, hikmeti bir kez daha zâhir olmuş.

Esnaf ve sanatkârlardan bir kısmı ot satar, fakat Allah'tan gafil olur. Onlara ölüm geldiğinde, yakınları LÂ İLÂHE İLLÂLLAH demeleri için telkinde bulunmuşlarsa da onlar her defasında «Bir demet ot bir akçeye» demişlerdir.

Ölüm anında İslâm üzere ruhumuzu teslim etmemiz için Cenâb-ı Hak'tan tevfîk istiyoruz.

Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R.A.) Hazretleri'nin yapmış olduğu rivâyette, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Kur'ân'ı okumaya ve okutmaya devam ediniz. Canımı kudret elinde bulunduran Cenâb-ı Hakk'a yemin ederim ki Kur'ân, bağı çözülen deveden daha çok kaçıp uzaklaşandır.»**[376] Yâni onu devam edilmediği takdirde çabucak unutulur ve hafızalardan silinir.

⁂

(376) *Buhari, Müslim, Ahmed bin Hanbel.*

KUR'ÂN OKUYAN VE ONU HAFIZASINDA TAŞIYAN KİMSENİN FAZİLETİ HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER

Cenâb-ı Hak kendi kelâmında bunun fazîletini açıklayarak buyuruyor ki: **«Allah kitabını (devamlı) okuyanlar, namazı kılanlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık sarfedenler, tükenmiyecek bir kazanç umabilirler.»**[377]

Burada «Allah'ın kitabını okuyanlar» cümlesinden maksad hem okuyup hem amel edenlerdir. Çünkü amelsiz okumak (fazla) bir yarar sağlamaz. Âyette, «tilâvet» tâbiri kullanılmıştır. Bu dirâset gibi ardarda okumak anlamına gelir. Devam edilen evrâd da böyledir. Ancak ne var ki, kırâet, tilâvetten daha umumîdir. Kur'ân'ı hecelemek ve çocuklara öğretmek, kırâet sayılmaz. Bu bakımdan cünüp, aybaşı hali ve loğusanın Kur'ân'ı hecelemesi mekrûh değildir. Çünkü bu durumda ona «kaari» denilmez. Bunun gibi çocuklara Kur'ân'ı harf harf, kelime kelime belletmek de mekrûh değildir. Ancak her iki kelimenin arasını kesmek şartiyle bu böyledir.

Şüphesiz ki Allah Kur'ân'dan hakikatını bildirmiş, onu okuyan ve amel edenlere birçok va'dlerde bulunmuştur. Ümmî olan (okur yazar olmayan) kimseye tilâvet sevâbı hasıl olmaz. Çünkü o tilâvette bulunamaz. Okumasını bilen kimse için de böyledir. Çünkü onu hakkıyla öğrenmek ve onunla bütün vakitlerde meşgul olmak gerekir.

Cenâb-ı Peygamber buna işâretle buyurdular ki:

«Saadetli kişilerin hayatı gibi bir hayat, şehîdlerin ölümü gibi bir ölüm, mahşer günü kurtuluş, çok sıcak günde gölge, sapıtılan günde dosdoğru yol istiyorsanız, Kur'ân okuyun ve onu okutun. Çünkü O, Rahmân kelâmı (sözü) dır, şeytandan koruyucudur. Teraziyi ağır basandır.»[378]

(377) *Fâtır sûresi, âyet: 29.*
(378) *Rûhu'l-Beyân tefsiri.*

Konumuzla ilgili diğer hadîs-i şerîfler ve kısmen açıklamaları :

«Kur'ân okuyan mü'min, ağaç kavununa (veya portakala) benzer; hem kokusu güzeldir, hem de tadı... Kur'ân okumayan mü'min ise, hurmaya benzer; kokusu yoktur, fakat tadı tatlıdır. Kur'ân okuyan münâfık fesleğene benzer, kokusu güzeldir, fakat tadı acıdır. Kur'ân okumayan münâfık ise, karga dülegine benzer; hiç kokusu yoktur, tadı da acıdır.»[379]

Diğer bir rivâyette ise «münâfık» yerine «fâcir» tâbiri kullanılmıştır. Ebû Dâvud'un fazla olarak yaptığı rivâyette ise şöyle denilmektedir: **«Sâlih kişinin yanında oturmak, misk satanın yanında oturmak gibidir; ondan sana bir şey dokunmasa bile kokusu ulaşır. Kötü kimsenin yanında oturan, demirci dükkânında körük çekenin yanında oturan gibidir; onun kıvılcımlarından sana bir şey dokunmasa bile, dumanı dokunur.»** Kur'ân ise yanında oturulacak en hayırlı bir dosttur.

«Ben kullarıma azâb etmek isterim; ama câmi'leri yapanlara ve Kur'ân ile oturanlara ve İslâmiyette yetişip gelişen çocuklara bakarım da gazabım sakinleşir.»[380]

«Kim Kur'ân okumayı öğrenir, sonra da onunla amel ederse, o içi misk ile dolu bir torbaya benzer; kokusu her yere yayılıp saçılır. Kim de Kur'ân okumayı öğrenir, ama onunla uyur kalır da Kur'ân onun içinde kapalı durursa, o, içi misk dolu, fakat ağzı sımsıkı bağlı bir torbaya benzer.»[381]

«Kim Kur'ân okur ve gece gündüz onunla yaşar, helâlını helâl, haramını haram sayarsa, Cenâb-ı Allah onun etini, kanını cehenneme haram kılar ve onu tertemiz, iyilikle dolu, amel yazan meleklerle beraber eyler. Kıyâmet günü olunca da Al-

(379) Ahmed bin Hanbel, Buhari, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizi, İbni Mâce ve Nesâi, Ebû Mûsâ el-Eş'ari'den
(380) el-Ca'beri. Kudsi hadis.
(381) Taberâni.

lah ona Kur'ân'ı hüccet kılar, Kur'ân onun lehinde şehâdette bulunur.»[382]

«Kur'ân şefaatçidir, şefaati makbuldür. Çetin bir mücâdelecidir (kendisiyle amel etmiyenlere karşı). (Her hükmünde ve dâvasında) doğrulanır. Kim onu önünde bulundurursa, onu cennete rehberlik edip götürür. Kim onu arkasına atarsa, o onu cehenneme sevkedip götürür.»[383]

«Eğer Kur'ân bir ham deri içinde olmuş olsaydı, ateş yine de onu yiyemiyecekti.»[384]

Ebû Ubeyd (Rahmetullahi aleyh) diyor ki: Hadîste geçen İHAB: Ham deri'den maksad, mü'minin kalbi ve göğsüdür. İçinde Kur'ân bulunan bir kalbi elbette ki ateş yakamaz.

Ama bununla beraber Kur'ân'ı içinde toplayıp (onunla amel etmiyen ve ona saygılı olmayan) kimse bu vaziyette cehenneme girecek olursa, o domuzdan daha kötüdür.

«Üç sınıf insan vardır ki hesap onları üzmez. İsrâfil'in sûra üfürmesi onları korkutmaz ve en korkunç zamanda meydana gelen dehşet onları mahzun etmez: Kur'ân'ı kalbinde ve hafızasında taşıyıp onu Allah için okuyan ve okutan kimse. O, Rabbine izzet ve şerefle gider de peygamberlere arkadaş olur. Yedi yıl müezzinlik edip buna karşılık bir nesne almıyan... Kölelik kaydı altında bulunup buna rağmen hem Allah'ın hakkını, hem de efendilerinin hakkını ödeyen kul...[385]

«Ümmetimin en şereflileri, Kur'ân'ı kalbinde, hafızasında taşıyanlardır.»[386]

Diğer bir rivâyette, ki bunu Dahhâk yapmıştır: **«Ümmetimin en şereflileri ve ileri gelenleri, Kur'ân'ı kalbinde, hafızasında taşıyanlardır.»** Arapçada bu cümlenin karşılığında «Hamele-i Kur'ân» tâbiri kullanılmıştır ki, gece ve gündüz (fırsat

(382) Taberâni, Enes'den (R.A.)
(383) Ebû Ubeyd, Enes bin Mâlik'den (R.A.) İbni Hibbân.
(384) Ahmed bin Hanbel; Akabe bin Amr'den (R.A.)
(385) Beyhaki, İbni Abbas'dan (R.A.) el-İtkan.
(386) Sened-i muttasıl ile İbni Abbas'dan (R.A.)

buldukça) Kur'ân'a sarılıp okuyan ve ona mülâzemet edenler, kasdedilmiş oluyor. Çünkü Kur'ân'a sarılıp onu gece gündüz okumak ve amel etmek nîmetlerin en büyüğü ve bütün saâdetlerin dayanağıdır. Aynı yorum, en-Neşr kitabında da yapılmıştır

«Kur'ân'ı kalbinde, hafızasında taşıyanlar, Allah'ın sunduğu gölgeden başka hiç bir gölgenin bulunmadığı günde Allah'ın gölgesindedirler.»[387]

«Kur'ân'ı kalbinde, hafızasında taşıyan, İslâm'ın sancağını taşıyandır. Kim ona ikramda bulunursa, gerçekten o Allah'a ikramda bulunmuş olur. Kim ona ihânet ederse, Allah'ın lâneti üzerine olsun!.»[388]

«Kur'ân'ı kalbinde, hafızasında taşıyanlar Allah'ın dostlarıdır. Kim onlara düşmanlık ederse, gerçekten Allah'a düşmanlık etmiş olur. Kim de onları dost ve arkadaş edinirse, hakikatte Allah'ı dost edinmiş olur.»[389]

«Kur'ân'ı kalbinde, hafızasında taşıyanlar, kıyâmet günü Cennet ehlinin başı ve ileri gelenleridir.»[390]

«Kur'ân'ı kalbinde, hafızasında taşıyan kimsenin fazîleti, onu kalbinde, hafızasında taşımıyan kimse üzerine, Allah'ın mahlûkatı üzerine olan fazîleti gibidir.»[391]

«Kim Kur'ân'a dosdoğru uyarsa, Kur'ân onu sapıklıktan kurtarıp doğru yola eriştirir ve kıyâmet günü onu kötü bir hesaptan korur.»[392]

«Kim Allah'ın Kitabından bir âyeti dinlemek isterse kendisine bundan dolayı bir iyilik yazılır kat kat olarak. Kim de Allah Kitabından bir âyet okursa, o ona kıyâmet günü bir nur olur.»[393]

«Kıyâmet günü olunca nurdan minberler konulur ki bunların üzerine nur takılmış, nur ile süslenmiştir. Her minberin yanında Cennet develerinden bir deve (ya da bir yıldız) bulunur. Bir seslenici şöyle seslenir: Allah Kitabını kalbinde, hafızasında taşıyanlar nerede? Şu minberler üzerine oturun! Artık size ne bir korku, ne de bir üzüntü var!.. Bu durum, Allah ile kulları arasında (tecelli eden adâlet ve hesap) bitinceye kadar devam eder. Allah halkın hesabını bitirince, hamele-i Kur'ân o develere bindirilip Cennete götürülürler.»[394]

(387) Deylemi, Hz. Ali'den (R.A.)
(388) Firdevs, Ebû Ümâme'den (R.A.)
(389) Buhari ve Firdevs, İbni Ömer'den (R.A.)
(390) Taberâni, Hüseyn bin Ali'den (R.A.)
(391) Firdevs, İbni Abbas'dan (R.A.)
(392) Taberâni, İbni Abbas'dan (R.A.)
(393) Ahmed bin Hanbel, Ebû Hüreyre'den (R.A.)

İbni Abbas'dan (R.A.) yapılan rivâyette, şöyle demiştir:

«Gök yeryüzüne karşı iftihar eder de «Ben senden daha üstünüm» der. «Çünkü bende Arş, Kürsî, Levh, Kalem, Me'vâ Cenneti, Adn Cenneti bulunuyor. Hem bende güneş, ay ve yıldızlar var.. Yaratıkların rızkı benden iner, rahmet bendedir; ameller bana doğru yükselir. Bunun üzerine yeryüzü de göğe şu cevabı verir: Doğru ama sen, peygamberler, velîler bendedir demeye güç getiremezsin. Aynı zamanda Beytü'l-Makdis, mescidler, şehidlerin yattığı yerler bendedir. Ve sonra yeryüzü devamla der ki: Kur'ân'ı kalbinde, hafızasında taşıyanların kaburgaları benim içimde dönüp dolaşmıyor mu?

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak buyurur: «Ey yeryüzü! Doğru söyledin.»

Ve işte yeryüzünün göğe karşı fahredeceği hususlar bunlardır. O halde mükellef olan her mü'mine gerekir ki, Kur'ân öğrenmekle ve onu öğretmekle meşgul ola ve onu okumakla zamanını değerlendire.. Çoluk çocuğuna onu okutmaya gayret ede.»[395]

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz konumuzla ilgili olarak Mi'rac gecesinde gördüğü bir esrarı şöyle ifâde ediyorlar: **«Cenâb-ı Hak beni gecenin bir bölümünde Mi'rac yolculuğuna çıkardığında bana şöyle buyurdu: «Ya Muhammed! Ümmetine emret de şu üç kimseye saygı gösterip ikrâmda bulunsunlar: Babaya, âlime ve Kur'ân'ı taşıyana... Ey Muhammed! Ümmetini bu üç kimseye kızmaktan sakındır veya bunlara ihânet et-**

(394) Rûhu'l-Beyân tefsiri.
(395) Mecâlis-i Mısri.

mekten korkut.. Çünkü benim gazabım bunlara gazab eden kimse üzerine çok şiddetlenir. Ey Muhammed! Kur'ân ehli, benim ehlimdir. Onları dünyada sizin yanınıza koydum, kendilerine ikram olsun diye.. Eğer Kur'ân onların gönlünde mahfuz olmamış olsaydı, dünyayı ve dünya üzerindeki herşeyi helâk ederdim. Ey Muhammed! Kur'ân'ı taşıyanlar azâb görmiyecekler, hesaba da tabi tutulmayacaklar kıyâmet gününde.. Ey Muhammed! Kur'ân'ı gönlünde, hafızasında taşıyanlar öldüklerinde onlar üzerine göklerim ve yeryüzüm, meleklerim ağlarlar. Ey Muhammed! Şüphesiz ki Cennet üç kimseye müştaktır: Sana, iki arkadaşın olan Ebûbekir ile Ömer'e ve bir de Kur'ân'ı kalbinde, hafızasında taşıyana...»[396]

«İçinde Kur'ân okunan ev, gök ehline pırıl pırıl ışık saçar; nasıl ki yıldızlar yeryüzüne ışık saçarlarsa...»[397]

«İçinde Kur'ân okunan evin hayrı çoğalır. İçinde Kur'ân okunmayan evin ise hayrı azalır.»[398]

«Şüphesiz ki Kur'ân Allah katında göklerden, yerden ve bu ikisinde bulunan şeylerden daha sevimlidir.»[399]

«Ümmetimin sevâpları —kişinin camiden çıkardığı hurma tohumu da olmak üzere— bana arzolundu. Ayrıca ümmetimin günahları da bana arzolundu. Kendisine Kur'ân'dan bir sûre veya âyet verildikten ya da onu öğrendikten sonra unutan kimsenin günahından daha büyüğünü göremedim!»[400]

Rivâyete göre sahâbeden İmrân bin Hasîn (R.A.), halka bol bol kıssa anlatan birine rastladı. Kur'ân okuyor ve sonra halktan bir şeyler istiyordu. İmrân Hazretleri ona döndü ve «İnnâ lillâh» dedikten sonra şöyle buyurdu: «Ben, Resûlüllah (S A V.) Efendimiz'den duydum; diyordu ki: Kim Kur'ân okursa, (onun karşılığını) Allah'tan istesin. Çünkü ileride bir takım kavimler gelecek ki Kur'ân okuyup halktan bir şeyler dilenecekler.»[401]

(396) el-Mev'ızatü'l-Hasene.
(397) Beyhakî, Hz. Âişe'den (R. Anhâ)
(398) Bezzâr, Enes bin Mâlik'den (R.A.)
(399) Dâremî, İbni Ömer'den (R.A.) el-İtkan.
(400) Ebû Dâvud, Tirmizi, Enes bin Mâlik'den (R.A.)

Yine rivâyete göre, Müslim Saffar adında bir zat şöyle anlatmış: Bir zatın şöyle dediğini duydum: Bir arada denizde seyrederken fırtınaya tutulduk. Dalgalar her taraftan bizi çevirdi. Yolcular korkmaya başladılar. İmdad ve yardım istediler Onlardan biri Mushafı eline alıp ayağa kalktı. Başını göğe doğru kaldırıp şöyle duâ etti: «Yâ Rab! Yanımızda Kur'ân bulunduğu halde bizi denizde mi boğmak istiyorsun?..» Onun bu duâsı üzerine deniz birdenbire sâkinleşti. Allah'ın kudretiyle selâmet yolları açıldı.

Bu hikâyede Kur'ân'ı kalbinde, hafızasında taşıyan kimse için Allah'ın lûtf u keremiyle korunacağına dair müjde vardır Aynı hususa İhyâu Ulûmi'd-Dîn'de de temas edilmiştir.

Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) yine Kur'ân'ı kalbinde taşıyan onu okuyan ve okutan hakkında buyuruyor ki: **«Herhangi bir kavim (topluluk) Allah'ın evlerinden bir evde toplanır da kendi aralarında Kur'ân okur, okutur ve mânası üzerinde dururse, mutlaka üzerlerine rahmet iner, sekînet (gönül yatışkanlığı, kalb huzuru) onları çepeçevre kuşatır. Melekler kanatlarıyla onlara gölge tutar, başka bir konuya geçinceye kadar onlar için istiğfarda bulunurlar.»**

«Kim Allah'ın hoşnudluğunu arzulayarak bir yola girip yürüyecek olursa, Allah ona Cennet yolunu kolaylaştırır.»

Hikmet erbabından bazısı demiş ki: «Allah'ın şüphesiz dünyada da bir cenneti vardır. Kim o cennete girerse yaşayışı güzelleşip uygun bir biçim alır.» Bunun üzerine sorulmuş: «Dünya cenneti nedir?» Cevap vermişler: «İlim meclisidir!.»

Nitekim bu husus Fâtiha tefsirinde açıklanmıştır.

Konumuzla ilgili diğer hadîs-i şerîfler :

«Kur'ân okuyan bunamaz.»[402]

«Kim Kur'ân okur, onu ezberler de Mushafa bakmadan tilâvet eder, aynı zamanda Kur'ân'ın helâl kıldığını helâl, haram

(401) Rûhu'l-Beyân tefsiri.
(402) el-Menâvi. İbni Asâkir, İbni Abbas'dan (R.A.)

kıldığını haram sayarsa, Allah onu bu sebeple Cennete koyar; onun hanedânından cehennem azâbını haketmiş on kimseye de şefaatte bulunma yetkisi verir.»[403]

«Kim Kur'ân'ın üçte birini alıp ezberler ve onunla amel ederse, gerçekten o, peygamberliğin üçte bir emrini tutmuş olur. Kim Kur'ân'ın yarısını alıp ezberler ve onunla amel ederse, hakikat o, peygamberliğin yarı emrini tutmuş olur. Kim de tamamını alıp ezberler ve onunla amel ederse, o da peygamberliğin bütün emrini tutmuş olur.»[404]

***

KUR'ÂN OKUMAK SEBEBİYLE CENNET DERECELERİNİ, HÛRİ VE VİLDÂNLARI ELDE ETMEK VE RAHMÂN OLAN ALLAH'IN CEMÂLİNİ GÖRMEK HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER

«Kim Allah'ın kitabından bir harf okursa, onun karşılığında bir sevâp vardır. Her sevâp on mislinedir. Ben, (ELİF-LÂM-MÎM) bir harftir, demiyorum. Ama, (ELİF) bir harftir, (LÂM) bir harftir, (MÎM) de bir harftir, diyorum.»[405]

«Kur'ân bir milyon yirmi yedi harftir. Kim onu sabırlı bir anlayış içinde okur, sevâbını yalnız Allah'tan beklerse, kendisine her harf karşılığında zevce olarak bir hûri verilecektir.»[406]

«Kim namazda ayakta dururken Kur'ân okursa, ona her harf başına yüz sevâp verilir. Kur'ân'ı namaz dışında abdestli bir vaziyette okursa, ona her harf karşılığında yirmi beş sevâp verilir. Abdestli bir vaziyette okursa, ona on sevâp verilir.»[407]

(403) el-İtkan. Hz. Ali'den (R.A.)
(404) Tefsir-i Kurtubi, sened-i muttasıl ile el-Hasen'den.
(405) Tirmizi, İbni Mes'ud'dan (R.A.) merfûan rivâyet eder.
(406) Taberâni, Ömer bin Haftab'dan (R.A.) merfûan rivâyet etmiştir.
(407) Tezkire-i Kurtubi.

Bu konuda Ebû Hüreyre (R.A.) Hazretleri'ne denildi ki:

— Resûlüllah'ın (S.A.V.) şöyle buyurduğunu duydunuz mu? «Şüphesiz ki Allahü Teâlâ bir iyilik üzerine bir milyon sevâpla mükâfatlandırır.» Ebû Hüreyre (R.A.) dedi ki:

— Evet, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den duydum; buyurdu ki: «Şüphesiz Cenâb-ı Hak bir tek iyilik karşılığında iki milyon sevâpla kendi katından bir tefaddül olsun diye mükâfatlandırır.»[408]

«Şüphesiz ki siz Allah'tan gelen (Kur'ân)'dan daha üstün bir şeyle Allah'a dönemezsiniz.»[409]

«Kur'ân'a dost olan kimse kıyâmet günü gelir. Kur'ân (onun için) der ki: Ya Rabbî! Buna (Cennet) hulle (elbise) si giydir. Bunun üzerine ona kerâmet tâc'ı giydirilir. Sonra Kur'ân der ki: Ya Rabbî! Artır.. Bu defa ona kerâmet elbisesi giydirilir. Sonra Kur'ân yine der ki: Ya Rabbî! Bu kulundan râzı ol.. Allah ondan râzı olur. Bunun üzerine o kişiye denilir ki: Oku ve yukarı doğru çık.. Kendisine her âyet karşılığı bir iyilik (sevâp) verilir.»[410]

«Kur'ân dostuna (onu ezberleyip amel edene) denilir ki: Oku ve yukarı doğru yüksel (çık), onu dane dane âhenkli tilâvet et, nasıl ki onu sen dünyada dane dane ve âhenkli okuyordun. Çünkü senin makam ve derecen okuyacağın son âyetin yanındadır (o dereceye kadar yükseleceksin).»[411]

«Mü'min cennete girip oranın ilk derecesinde durakladıkça, kendisine denilir ki: Oku ve yukarı derecelere doğru çık. O da dünyada okuduğu gibi okur; eğer yavaş okuyan biri ise o derecelere yavaş yavaş yükselir. Sür'atli okuyan biri ise sür'atle yükselir. Okuduğu veya başkasının amel ettiği her âyet karşılığı bir derece verilir. Tâ sonuna kadar yanında olan Kur'ân (ezberinde bulunan âyet ve sûre)nin sonuna varıncaya kadar devam eder; Kur'ân'ın yarısı, üçte biri, dörtte biri, ne ise bi-

(408) Tezkire-i Kurtubi.
(409) Taberâni, Ebû Zerr'den.
(410) Tirmizi, Hâkim, Ebû Hüreyre'den (R.A.)
(411) Sahih-i Buhari, Müslim.

tinceye kadar cennete girer (ve yükselir). Bunun üzerine kendisine tekrar şöyle denilir: Sağ elini yum, yumar. Sol elini yum, yumar. Elinde ne var, neyi tutuyorsun, biliyor musun? Hayır bilmiyorum, der. Kendisine denilir ki: Ebediyeti, Cennette ebedî kalmaklığı tutuyorsun.»[412]

«Kıyâmet günü Kur'ân ehli olanlar çağrılır. Onlardan her birine bir tâc giydirilir. Her tâc'ın bir köşesi ve her rükünde kırmızı bir yâkut vardır. Günler ve geceleri içine alan uzak mesafelerden ziyâsı görülür. Sonra ona denilir ki :

— Razı oldun mu?

— Evet, der.

Ve sonra onunla beraber bulunan iki melek (Kirâmen Kâtibin) şöyle niyâzda bulunurlar: «Yâ Rabbî! Artır buna..» Bunun üzerine Cenâb-ı Hak Kur'ân ehline şöyle buyurur: «Buna kerâmet elbisesini giydiriniz.» Bunun üzerine ona kerâmet elbisesi giydirilir. Sonra kendisine denilir ki: Râzı oldun mu? O da· Evet, der. Yine o iki melek: «Ya Rabbî! Ona artır..» diye niyâzda bulunurlar. Bunun üzerine Kur'ân ehline denilir ki: Sağ elini aç, açınca, içi Allah rızasıyla dolar. Sonra ona: Sol elini aç, denilir. Açar, içi ebediyen cennette kalmaklık dolar. Sonra yine kendisine denilir ki :

— Razı oldun mu?

— Evet, Ya Rabbî, der.

O iki melek yine: Ya Rabbî bu kulunu artır! diye niyâz ederler. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah: «Ben ona rızamı ve ebediyen kalmak üzere cennetimi verdim..» Sonra o kula güneş misali bir nur verilir. Yetmiş bin melek de onu cennete teşyi' eder Allah da «Onu alıp Cennete götürün, her harf başına kendisine bir iyilik (sevâp) verin, her iyilik karşılığında da bir derece...» Her iki derece arası yüz yıllık mesafededir. Sonra da Kur'ân dostuna, ehline denilir ki: Bulunduğun cennette oku, derecelere çık, âyetleri dane dane âhenkli bir şekilde dünyada okuduğun gibi oku. Çünkü senin makamın okuyacağın son âyetin yanındadır. O da okur, derecelere çıkıp yükselir,

(412) Ebû Ümâme'den (R.A.)

dane dane âhenkli tilâvette bulunur. Tâ ki Kur'ân onunla lü'lü'dan yapılmış bir çardağa varırlar. Bu çardağın altından ma'mul bir kapısı vardır. Meyveleri aşağıya doğru sarkmıştır. Irmakları biteviye akıp gitmektedir. Bu çardak içinde onun sâkinleri, çoluk çocuğu, hizmetçileri bulunur. Ayrıca orada öyle nîmetler var ki gözlerin görmediği, hiç bir kulağın duymadığı ve hiç bir beşerin hatırına getiremediği ölçüde, biçimde, renkte ve mânada.. Bu çardağın birinci kapısından onun yanına yetmiş bin melek girer ki her bir melek onlardan daha güzeldir Onlardan hiç biri daha önce böyle güzel görmüş değildir. Korkusu da daha güzeldir.

Her melekle birlikte Allah'ın hediye olarak gönderdiği bir armağan vardır. Melekler ona: «Selâm sana olsun, sabrettiğine karşılık ne güzeldir bu ebediyet yurdu. Bu Rabbin tarafından sana bir armağandır; Rabbin sana selâm ediyor» derler. Sonra ikinci kapıdan yüz kırk bin melek girer; her melekle beraber Rabbi Teâlâ'dan gönderilmiş bir hediye vardır. Birinci kapıdan giren meleklerin söylediklerini bunlar da söylerler Üçüncü kapıdan ikiyüz seksen bin melek girer. Böylece durmadan her kapıdan onun yanına melekler girer. Sıra ile her kapıya göre meleklerin sayısı kat kat artar. Sonra o adamın ana-babasını getirirler. Onların oğluna yaptıkları bunca kerâmetin bir mislini onlara yaparlar; Kur'ân ehline ikrâm olsun diye.. Onun ana-babası bunca kerâmeti görünce şaşıracaklar ve diyecekler ki :

— Bunca nîmet bize nereden? Biz bu kadarına lâyık değildik.. Onlara cevaben denilecek ki :

— Bunca nîmet ve kerâmet, oğlunuza Kur'ân öğrettiğinize karşılıktır.»[413]

Bilinmiş olsun ki, Cennetin tamamını temenni etmek câizdir Her ne kadar bu mümkün olmasa bile.. Çünkü Cennet sınırsızdır. Hepsinin bir insana verilmesi muhaldir. Cennet azlık ve çokluk ile vasıflanamaz.[414]

(413) Ravzatü'l-Ulemâ, Muaz bin Cebel'den (R.A.) (Bu haberin senedini ve sıhhatini tesbit edemedim. Mevzu' olduğu kanaatindeyim.) (Mütercim)

(414) Şerhü'l-Meşârik, İbni Melek.

«Allah'ın iki ehli (yakını, dostu) vardır.» Bunun üzerine soruldu: Ya Resûlâllah! Onlar kimlerdir? Buyurdular ki: «Kur'ân ehli olanlardır. Çünkü onlar Allah'ın ehli ve has kullarıdır.»[415]

Kur'ân'da, ezanda ve başka yerlerde TERTÎL'e gelince:

Onu şöyle mânalandırmak mümkündür: Harfleri peşpeşe sıralamak, onları dane dane, açık seçik telâffuz etmek ve her harfin hakkını vermek tertîldir. el-Mağrib kitabında da böyle belirtilmiştir. Hadîs-i şerîfte vârid olduğuna göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki: **«Şüphesiz ki cennetin dereceleri Kur'ân âyetleri sayısıncadır.»**

Diğer bir hadîste de şöyle buyuruluyor:

«Kim Kur'ân ehlinden ise, onun üstünde başka bir derece yoktur. Kurra'lar bildikleri oranda yükselirler.»

ed-Dânî diyor ki: Kur'ân âyetlerinin altı bin olduğunda icmâ' vaki olmuştur. Bundan fazlası üzerine ihtilâf vardır: Kimine göre altı bin ikiyüz, kimine göre altı bin ikiyüz dört, kimine göre altı bin yirmi dört, kimine göre altı bin on dokuz, kimine göre altı bin yirmi beş, kimine göre de altı bin otuz altı...

Deylemî'nin tesbit ettiği hadîs-i şerîfte buyuruluyor ki:

«Cennet dereceleri Kur'ân âyetlerine göredir. Her âyet karşılığında bir derece vardır. Kur'ân altı bin âyettir, (fazla olarak da) yüz âyettir ve altı âyettir. İki derece arası yerle gök arası kadardır.»

Tayyibî diyor ki: Bazısının görüşüne göre, cennete yükselmek devamlıdır; nasıl ki Kur'ân'ı hatmeden tekrar başlıyor ve böyle devam edip gidiyorsa... Kırâet de böyledir; makam ve menzillere yükselmek de böyledir. Bunların sonu ve sınırı yoktur. Bu kırâet, melekler için tesbîh ne ise o anlamdadır; onları hiçbir lezzet alacakları şeyden alıkoymaz. Bununla beraber Kur'ân okumak cennette en büyük lezzetlerdendir. Ya da en büyük ve yüksek anlamda lezzettir.

İbni Hacer (rahmetullahi aleyh) diyor ki: Hadîsten şu

(415) İbni Mâce, Dâremî, Enes bin Mâlik'den (R.A.)

mâna çıkarılır: Bu en yüksek sevâba ancak Kur'ân'ı ezberleyen erişebilir. Aynı zamanda onu hakkıyle yerine getirmiş, gerektiği şekilde okumuş, lâyıkı vechile amel etmiş olması gerekir

Denilse ki: Kur'ân ehli, Kur'ân dostu tâbirinden bu mânayı çıkarmaya deliliniz nedir? Kur'ân okumaya devam eden, anlamını çıkarmak mümkün değil midir? Buna cevapla derim ki: Cennette olan, dünyadakinden hikâye ediliyor. Hadîste (Dünyada okuduğun gibi) sözü çok açıktır yukarıda verdiğimiz mânada. Kur'ân'a devam etmek, bakarak onu gece gündüz okumak, anlamını çıkarmak ise uzak bir ihtimaldir. Çünkü öylesine mutlak mânada «SAHİB-İ KUR'ÂN» denilemez. Böyle denilebilmesi için Kur'ân'dan hiçbir durumda ayrılmaması gerekir.

İmam Ahmed bin Hanbel'in tesbit ettiği bir rivâyete göre: **«Kur'ân ehli Cennete girdiğinde ona şöyle denilir: Oku da yukarı derecelere yüksel. O da okuyup her âyet karşılığı bir derece yükselir. Yanında ezbere hiçbir âyet kalmayıncaya kadar devam eder.»**

Hadîste «yanında bir âyet kalmayıncaya kadar» cümlesinden Kur'ân ehlinden maksadın hafız olması ve Kur'ân ile amel etmesi anlaşılıyor.

Konumuzla ilgili diğer hadîs-i şerîfler:

«Kur'ân ehli kırâetiyle gece gündüz uğraşırsa, ezberlediği yerleri hatırlayabilir. Uğraşmıyacak olursa unutur.»[416]

«Kim Kur'ân okur, fakat onu ezberlemeden önce ölürse, bir melek ona kabrine gelerek öğretir, böylece Kur'ân'ı ezberlemiş bir halde Rabbine kavuşur.»[417]

«Kim Kur'ân okur (onu ezberlemeye çalışır), **fakat Kur'ân'dan ezberlediği kısmı unutur ama buna rağmen onu terketmeyip devam ederse, ona iki ecir vardır. Kim de onu okumaya ve ezberlemeye hırslı olur fakat buna güç getiremez, bu-**

(416) Böyle bir hadîs tesbit edemedim. Müellif bunu Râmehrmeziy'e isnad ederek nakletmişse de senedini bulmak mümkün olmamıştır. (Mütercim)

(417) Buhârî.

nunla beraber terk de etmezse, Allah kıyâmet günü onu Kur'ân'ın en şerefli ehliyle birlikte haşreder.»[418]

«Kur'ân okuyan kimse peygamberliği iki yanı arasına yerleştirmiş sayılır. Ne var ki kendisine vahyedilmez. Kur'ân ehline kendilerine karşı kabalık eden kimseye karşılık kabalıkta bulunmak yakışmaz. İçinde Allah kelâmı olduğu halde..»[419]

Tayyibî (rahmetullahi aleyh) bu konuda diyor ki: «Hadîste belirtilen, kulun elde edeceği makam ve kerâmet, onun Kur'ân'ı ezberlediği ve okuduğu nisbettedir. Çünkü az yukarıda da anladığınız gibi dinde aslolan husus, Allah'ın kitabıyla amel eden ve onda derinden derine düşünen kimsenin hafız olandan ve onu yüzünden okuyandan daha üstün olduğudur. Ama hafız olsun, yüzünden okuyan olsun amel de eder ve üzerinde düşünürse, o takdirde ötekisi bundan daha üstündür denilemez Bilindiği gibi sahâbe-i kirâmdan Kur'ân'ı Ebûbekir Sıddîk'den daha iyi ezberleyenler ve ondan kuvvetli hafızlar vardı. Aynı zamanda ondan daha çok okuyanlar bulunuyordu. Bununla beraber Hazret-i Sıddîk hepsinden daha üstün idi. Çünkü o Allah'ı bilmede, O'nun kitabını anlamada ve âyetler üzerindeki derin düşünmesinde; tek kelimeyle Kur'ân ile amel etmekte hepsinden ileri idi.

O halde bu ikinci yoruma gidecek olursak, daha haklı ve daha tamamlayıcı bir mâna elde etmiş sayılırız. O halde âyetler karşılığında erişilen dereceler, ilim, amel ve derin düşünme ile elde edilen derecelerin başkasıdır. Ve bu takdirde de kıyâmet günü Kur'ân okumak, O'nunla amel etmek nisbetinde takdîr edilir. Hiç bir kimse herhangi bir âyeti okuyup o âyetle kendisine vâcib olan ameli yerine getirmeye güç getiremez, diyebiliriz. Bunu kusursuz yapmak ancak Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e mümkün olurdu. Ondan sonra ümmeti bu hususta kendi mertebelerine göre, dindeki anlayışlarına, şüpheden uzak bir marifet havasına bürünmelerine göre Kur'ân'daki vâcibleri yerine getirebilirler. O halde herkes Kur'ân'a bağlandığı, düşünebildiği ve amel edebildiği nisbette okuyabilir.

(418) *Taberânî, Beyhakî.*
(419) *Hâkim ve diğer muhaddisler.*

Tayyibî'nin bu yorumu ve izahı son derece güzel, açık ve seçiktir. İbni Hacer'in ona bu hususta karşı çıkması ve bu sözlerinin zayıf olduğunu iddia etmesi, hadîsin zâhirine uygunluk göstermediğini, lüzumsuz yere bir tekellüfte bulunduğunu söylemesi pek itibara şâyan değildir. Çünkü hadîslerden anlaşılan şudur: Kur'ân ile amel eden, onu devamlı okuyan kimse gibidir. Kur'ân ile amel etmiyen, onu devamlı okusa bile okumamış gibidir. Cenâb-ı Allah (C.C.) buna işâretle şöyle buyurmuyor mu? : **«Ey Muhammed! Sana indirdiğimiz bu Kitab mübârektir! Âyetlerini düşünsünler, aklı olanlar da öğüt alsınlar...»**[420]

Diyebiliriz ki mücerred okumaya ve ezberlemeye, cennette yüksek mertebe ve dereceleri gerektirecek şekilde itibar edilmez.[421]

(Ama her hâl ü kârda Kur'ân okumak ve ona devam etmek, üstün sevabları, yüce dereceleri kazandıran bir ameldir. Cenâb-ı Hak yaşadığımız müddetçe bizi Kur'ân'ın feyiz pınarından kanasıya içen, onun hidâyet güneşiyle aydınlanan sâlih kullarından eylesin!. Kur'ân'sız, sünnetsiz bir ömür sürmekten bizi ve bütün mü'minleri korusun!. Kıyâmet günü Kur'ân'ın lehimizde şehâdette bulunmasına yol açsın!. Dünya ve âhiretimizi kendi kelâmıyla, Resûlünün sünnet-i seniyyesiyle süslesin! Son nefesimizde Kur'ân ile yüce huzuruna yükselen bahtiyar kullarından eylesin!.. Âmîn!..) (Mütercim)

(420) *Sâd sûresi, âyet: 29.*
(421) *Aliyü'l-Kaarî, Mişkât Şerhi'nde aynı hususa temas etmiştir.*

KUR'ÂN'DAN ŞİFÂ BEKLEMEK, FÂTİHA-İ ŞERÎFE'DEN DEVÂ TALEP ETMEK, HATİM KARŞILIĞI ÜCRET ALMAK HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎS-İ ŞERÎFLER

Büyük sahâbî Ebû Saîd el-Hudrî (R.A.) diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bizi otuz kişilik atlı bir müfreze ile gönderdi. Araplardan bir kavmin bulunduğu yere gelip dinlenmek üzere atlarımızdan indik. Vakit geç olduğu için bizi misafir edinmelerini kendilerinden rica ettik. Fakat bunu kabul etmediler. Tesadüfen o sırada kavmin reisini (yılan ya da akrep) sokmuştu. Bir çare bulamayınca birkaç kişi bize gelip dediler ki :

— Akrep sokmasına karşı aranızda efsun yapan var mı? Arkadaşlarım arasından ben şöyle cevap verdim :

— Evet, ben yapabilirim. Ancak bir şartla.. Bize biraz yiyecek içecek verirseniz!..

— İyileştirdiğiniz takdirde size otuz koyun veririz.

Dediler. Bunun üzerine kalkıp reislerinin bulunduğu yere gittik. Ben, Fâtiha-i Şerîfe'yi (şifâ niyetiyle) yedi defa okudum. Allah'ın izniyle iyileşti. Otuz koyun aldık. Ama içimizde bir kuşku olmakla beraber yetecek kadar nefsimize bir şeyler arzettik. Resûlüllah Efendimiz'e geldiğimizde durumu O'na arzettik. Buyurdular ki :

«Bunun rukye (efsun) olduğunu, Fâtiha'nın bu yoldan şifâ olduğunu bilmiyor musun? Getirdiğiniz koyunları aranızda taksim edin ve bana da bir hisse ayırın!»[422]

İbni Abbas (R.A.) diyor ki: Resûlüllah'ın (S.A.V.) ashâbından birkaç kişi görevle bir yere giderlerken bir suya uğramışlar ki, o suda yılan ya da akrep tarafından sokulmuş, ya da yaralanmış bir adam bulunuyormuş. O kabileden bir adam ashâba yaklaşarak :

(422) *Sahih-i Buhari, Sahih-i Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizi, Nesâî, İbni Mâce, İbni Cerir, Ahmed bin Hanbel, Hâkim, Beyhakî.*

— Sizden efsun yapacak bir kimse yok mu? Suda zehirlenmiş ya da yaralanmış bir adam var..

— Vardır, diye cevap verdikten sonra aralarından bir sahâbî ona doğru yaklaşıyor. Birkaç koyuna karşılık Fâtiha-i Şerîfe'yi okuyor. Allah'ın izniyle o adam şifâ buluyor. Sahâbî de koyunu alıp arkadaşlarının yanına geliyor. Onlar bunu hoş karşılamıyor ve «Sen Allah'ın kitabına karşılık bir ücret mi aldın?» diye kınıyorlar. Bu vaziyet içinde Medîne'ye geliyorlar. Yâ Resûlâllah! diyorlar, bu arkadaşımız Allah kitabına karşılık ücret aldı, ne buyurursunuz?

Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) Efendimiz: **«Şüphesiz ki karşılığında en haklı aldığınız ücret, Allah kitabıdır..»** diye cevap veriyor.[423]

«Kim Kur'ân'a karşılık bir ücret alırsa, bu onun Kur'ân'dan olan nasîbidir.»[424]

Üç mezhep imamı, Hanefîlerden Ulemâ-i müteahhirîn, bu hadîsle istidlâl edip Kur'ân okumaya karşılık ücret almanın câiz olduğunu söylemişlerdir. Bülûğü'l-İrb Li-Zevi'l-Kurb adlı risâlede Şürünbilâlî diyor ki: «Tâat üzerine ücret almak câiz değildir. Kur'ân öğretmek, fıkıh ta'lîm etmek, imâmet, ezan, zikir, hacc ve savaş gibi. Yâni bunları ücret karşılığında yapmak câiz değildir. Medine halkına göre, bunlara karşı ücret almak câizdir. İmam Şâfiî bu görüşü benimsemiştir. Aynı zamanda Nasîr, Ussam, Ebû Leys gibi değerli ilim adamları da Şâfiî'nin görüşündedirler. el-Hulâsa kitabında da aynı husus belirtilmiştir. Bunun gibi imam, müezzin ve benzeri hizmette bulunanların ücret alması câizdir, denilmiştir. Mushafı satmak, Kur'ân'ı satmak demek değildir, onun yapraklarını ve üzerindeki el emeğini satmak demektir.

Derler ki: Zamanımızda bazı mes'elelerde cevâbın değişik olması, zamanın değişmesinden dolayıdır. Meselâ: İlim ve dinin elden gitmesi, bu konulara karşı rağbetlerin gevşemesi, beytü'l-mâlden zevk alınmaması gösterilmiştir. Bunlardan ba-

(423) *Sahih-i Buhari, Ahmed bin Hanbel, Beyhakî.*
(424) *Ebû Nuaym, Ebû Hüreyre'den (R.A.)*

zı örnekler daha verecek olursak: İlim adamlarının devlet adamlarının kapılarında dolaşması, mâişetlerini elde etmek için köylere cerre çıkmaları, Kur'ân öğretmelerine karşılık ücret almaları, ezân okumak, imamlık yapmak için bir karşılık talep etmeleri, hürre olan kadınlardan izinleri olmadığı halde azl (cinsî münasebette bulunurken meniyi dışarı akıtmak) etmeleri, içki içenlere selâm vermeleri bu cinstendir. Bütün bunlara, daha kötüsüne gidilmesin, düşülmesin diye cevâz yollu fetvâ verilmiştir. Aynı husus Rûhu'l-Beyân tefsirinde de açıklanmıştır. Müfessir, «Velâ teşterû bi-âyâtî semenen kalîla» âyetinin tefsirinde buna yer vermiştir.

el-Kevâşî kitabında deniliyor ki: «Hatim yapmak üzere ücretle tutulan kimse bir hatime karşılık kırk beş dirhemden az almalıdır. Buradaki dirhemden maksad, şer'î olanıdır. Bu, hatim yaparken belli bir ücret üzerinde anlaşma yapılmadığı zaman mümkündür. »Bunun gibi el-Mebsut kitabında deniliyor ki: Bir adam, Kur'ân okuyana, bana bir hatim oku, diyor ama belli bir ücretten söz etmiyorsa, o takdirde buna karşılık olarak kırkbeş dirhemden az almamalıdır. Çünkü az almakta nassa muhalefet endişesi vardır. Meğer ki hatim okutan kimse okuyana —kırkbeş dirhem üzerine anlaşma yaptıkları halde— fazla bir şey hibe etmiş olsun veya bu miktarın üstündeki sevâbın nefsine ait olmasını şart koşmuş bulunsun. O takdirde günahkâr olmaz. Buna kıyasla, eğer hatim okuyan kimse, ben senin için hatim okuyorum, arzunuzu yerine getiriyorum, buna karşılık sizin gücünüz ne miktara yeterse onu verirsiniz, der; okutan da daha önce pazarlık yaparken, size 5 dirhem vermeye durumum müsait değil, diye hatırlatırsa; bu takdirde hatim okuyan kimse, onun vereceği paraya göre yarım okur veya üçte birini ya da dörtte birini okursa günahkâr olmaz Belirttiğimiz bu hususun muhafaza edilmesi gerekmektedir; çünkü avam ve havas böyle bir ibtilâ içinde bulunuyor.

Muhtar olan görüşe göre, Kur'ân okutmak için ücretle adam tutmanın câiz olduğudur. Kabirler üzerine belli bir müddet gidip Kur'ân okumak da —ücret karşılığı— câizdir.[425]

Ebû Leys Hazretleri'nin el-Bustan adlı eserinde deniliyor ki: «Kur'ân öğretmek üç vecih üzeredir: Birincisi, Allah rızası için okutulur; karşılığında hiç bir ücret alınmaz.. İkincisi, ücretle okutmaktır. Üçüncüsü, hiç bir şart ileri sürmeden okutmaktır. Okuduktan sonra hediye kabilinden bir şey verilir, o da kabul eder.. Birinci vecihte ecir vardır; peygamberlerin yoludur. İkincisi ihtilâflı bir konudur; ama daha racih olanı, câiz savılmasıdır. Üçüncü vecih ise, bi'l-icmâ câizdir. Nitekim Peygamber (S.A.V.) Efendimiz halka Kur'ân'ı ta'lîm eder, verilen hediyeleri kabul ederdi.

Bazısına göre, Kur'ân'ı ücretle okumak mutlaka câiz değildir Ebû Hanîfe Hazretleri de aynı görüştedir. Dayanakları ise, Ebû Dâvud'un Ubâde bin Sâmit (R.A.) Hazretleri'nden rivâyet ettiği şu haberdir: Hazret-i Ubâde, Suffa ehlinden birine Kur'ân öğretiyor; o da ona bir yay hediye ediyor. Resûlüllah (S.A.V.) bunu duyunca Ubâde'ye şöyle diyor: **«Eğer buna karşılık ateşten bir tasma boynuna takılmasını istiyorsan, bu hediyeyi kabul et!.»** el-İtkan'da da aynı mes'eleye yer verilmiştir.

Hârice bin Sâmit'in amcasından yapmış olduğu rivâyete göre, Hârice'nin amcası bir gün bir kabileye uğramış. O kabile halkı onu görünce demişler ki: Sen şu zatın (Resûlüllah (S.A.V.) yanından hayır ile geliyorsun? Yâni Kur'ân ile mi geldin? Allah'ın kelâmıyla bizi neş'elendir, bize acı.. Efsun yap Sonra da urganlarla bağlı delirmiş bir adamı alıp ona getirmişler. O da Ümmü'l-Kur'ân (Fâtiha) ile üç gün sabah akşam ona efsun yapmış, Fâtiha'yı her bitirişinde ağzında tükürüğünü biriktirip deliye doğru üflemiş. Neticede deli, bağından çözülmüş, deve gibi sapasağlam ayağa kalkmış, normal bir insan olmuş. Bunun üzerine ona yüz koyun vermişler. Dönüp Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e geldiğinde mes'eleyi olduğu gibi anlatmış. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz şöyle bu-

(425) *Tahtâvi, el-Mebsut. İcâre-i Fâside bahsine bak.*

yurmuş: **«Hayatıma yemin olsun ki, nice insanlar var ki bâtıl efsunlar yapıp karşılığında bir şeyler alıp yerler. Ama sen hak bir efsun yapmışsın!»** Yâni Allah kelâmını okumuşsun. Buna karşılık almış olduğun şey sana helâldır. Bâtıl efsun ise, yıldızlardan bahsetmek, güneşten, ay'dan, yıldızlardan ve cinlerden yardım beklemek gibi uydurma şeylerle yapılandır. Buna karşılık alınan şey helâl değildir. Çünkü yapılan efsun da meşrû ve muteber değildir.[426]

Rivâyete göre, Hazret-i Ali'nin sevgili oğlu Hazret-i Hüseyn, oğlu Zeynel Âbidîn'i Abdurrahman es-Süleymanî'ye göndererek Kur'ân okumasını arzu ediyor. Abdurrahman Hazretleri bu peygamber torununa önce Fâtiha-i Şerîfe'yi öğretiyor. Zeynel Âbidîn öğrenmiş olduğu Fâtiha'yı gelip babası Hz. Hüseyn'in huzurunda okuyor. Buna çok memnun olan Hz. Hüseyn (R.A.), oğlunun hocası Abdurrahman Hazretleri'ne onbin dirhem, on at, on kat elbise hediye olarak gönderiyor. Bunun üzerine dostlarından biri Hz. Hüseyn'e diyor ki :

— Oğlunuzun hocası Abdurrahman ne hizmet karşılığında bu kadar nîmete hak kazanmış oldu?

Hz. Hüseyn (R.A.) ona şu cevabı veriyor :

— Çünkü o benim oğluma Fâtiha-i Şerîfe'yi öğretmiştir. Bu öyle bir sûredir ki, Âdem Peygamber'den Muhammed (S.A.V.) Efendimiz'e kadar hiç bir peygambere indirilmemiştir. Dedeme de bundan daha üstün bir sûre inmemiştir. Benim ona gönderdiğim eşya, onun hak ettiği hizmete karşılık değildir. Daha fazla göndermem gerekirdi. Aynı hususa Tefsîr-i Hakkı'da da yer verilmiştir.

Sahîh rivâyete göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bir gün Câbir bin Abdullah (R.A.) Hazretleri'ne :

— **Kur'ân'da inen en hayırlı sûreden sana haber vereyim mi?**

Diye soruyor. Hz. Câbir (R.A.) de :

— **Evet, ya Resûlâllah!** diyor.

— **Fâtihatü'l-Kitab'dır,** buyuruyor.

(426) el-Mesabih, şerhiyle birlikte.

Hazret-i Câbir devamla diyor ki: Ben, Resûlüllah'ın bu son cümleye şunu da ilâve ettiğini hatırlıyor gibi oluyorum: **«Fâtiha'da her derde şifâ vardır!.»**[427]

Konumuzla ilgili diğer hadîs-i şerîfler :

«Fâtihatü'l-Kitab, zehire karşı şifâdır!.»[428]

«Fâtihatü'l-Kitab, sâm'dan başka her derde şifâdır. Sâm ise ölümdür.»[429]

«Kim Bakara sûresinin başından dört âyet, Âyetü'l-Kürsî'yi, Âyetü'l-Kürsî'den hemen sonra gelen iki âyeti, Bakara sûresinin sonundan üç âyeti okursa, o gün ona ve çoluk-çocuğuna ne şeytan ne de hoşlanmıyacağı bir şey yaklaşmaz. Bunlar bir deli üzerine okunursa kendine gelir, aklî dengesi düzelir.»[430]

Ebû Şeyh'in Atâ'dan yapmış olduğu rivâyette, Hz. Atâ diyor ki: **«Bir hâcetin (önemli bir işin) olduğu zaman Fâtiha-i Şerîfe'yi sonuna kadar oku. İnşaallah o işin yerine getirilmiş olur.»**[431]

«Allah'ın kendine hamdettiği (kendini övdüğü) âyetten şifâ arzu edin.. O'nun yaratıkları henüz onu övmeden, o kendi nefsini övmüştü.»

Bunun üzerine soruldu :

«Ey Allah'ın Peygamberi! O hangi âyettir?»

— Fâtiha-i Şerîfe ve Kul Hüvallahü Ehad sûreleridir. Kur'ân'ın şifâ etmediği kimseye artık Allah şifâ vermez..» buyurdular.[432]

«İki şifâ (şifâ verici nesne)ye mülâzemet edin: Bal ve Kur'ân!..»[433]

«Devânın en hayırlısı, Kur'ân'dır.»[434]

(427) Ahmed bin Hanbel, Beyhaki.
(428) Beyhaki, Ebû Said el-Hudri'den.
(429) el-Hulâi kendi Fevâid'inde, Abdullah bin Câbir'den (R.A.)
(430) Dâremi; İbni Mes'ud'dan (R.A.)
(431) Ebû Şeyh, Atâ'dan.
(432) İbni Kaanı, Ganevi'nin ricâlinden naklen.
(433) İbni Mâce, İbni Mes'ud'dan (R.A.)
(434) İbni Mâce, Hz. Ali'den (R.A.)

Vâsile bin Aska' (R.A.) anlatıyor: Bir adam boğaz ağrısından muztarip bulunduğunu Hazret-i Peygamber'e (S.A.V.) söyliyerek dert yandı. Bunun üzerine Cenâb-ı Peygamber ona: **«Kur'ân okumaya mülâzemet et!.»** buyurdu ve devamla şunu söyledi: **«Kur'ân şifânın tâ kendisidir!.»**[435]

Ebû Saîd el-Hudrî (R.A.) diyor ki: Bir adam, Hazret-i Peygamber'e (S.A.V.) geldi ve:

— Ya Resûlâllah! Ben göğsümden muztaribim, dedi.

Resûlüllah (S.A.V.) ona:

— Kur'ân oku.. Çünkü Cenâb-ı Hak, «Kur'ân göğüslerde bulunan (maddî ve mânevî) hastalıklara şifâdır» buyuruyor.[436]

«Ümmetim deniz yolculuğuna çıktığında şu âyetler onlar için (okurlarsa) boğulmaktan koruyucudur: BİSMİLLÂHİ MECRÂHÂ VE MÜRSÂHÂ İNNE RABBÎ LEĞAFÛRUN RAHÎM / VEMÂ KADERULLAHE HAKKA KADRİHÎ...»[437]

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bir gün İbni Mes'ud (R.A.) Hazretleri'ne şöyle buyuruyor: **«Derde mübtelâ olmuş bir kimsenin kulağına** EFEHASİBTÜM ENNEMÂ HALÂKNAKÜM ABESÂ VE ENNEKÜM İLEYNÂ LÂ TURCEÛN **âyetini sonuna kadar (sûrenin sonuna kadar) okursa (şifâ bulur mutlaka).»** Ve devamla dediler ki: **«Eğer bir adam bu âyeti tam bir itikad içinde bir dağa (üflese) dağ yerinden oynar!..»**[438]

***

KUR'ÂN İLE YA DA ALLAH'IN İSİMLERİNDEN BİRİYLE ŞİFÂ NİYETİYLE DUÂ ETMEK VEYA RİVÂYET EDİLEN DUÂLARLA DUÂ ETMEK HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER VE İMAMLARIN GÖRÜŞLERİ

İmam et-Temîmî diyor ki: Cenâb-ı Hakk'ın yüce kitabının hasselerine karşı gevşeklik göstermek veya bu husustaki iti-

(435) Beyhakî, Vâsile bin Aska'dan (R.A.)
(436) İbni Merdeveyh, Ebû Saîd el-Hudrî (veya Huderî)'den (R.A.)
(437) İbni Sinnî, Hz. Alî'den (R.A.)
(438) Beyhakî, İbni Sinnî, Ebû Ubeyd, İbni Mes'ud'dan (R.A.)

kadında bir gaflet ve ihmalden sakın! Sonra dünyada da, âhirette de zarara uğrayanlardan olursun!. Böyle bir sonuca uğramaktan Allah'a sığınırız. Allah —ki söyleyenlerin en doğrusudur— buyuruyor ki: **«Kitab'da biz hiçbir şeyi eksik bırakmadık...»**[439] Diğer bir âyette de: **«Gaybın anahtarı O'nun katındadır, onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı bilir. Düşen yaprağı, yerin karanlıklarında olan tâneyi, yaşı kuruyu —ki apaçık Kitâb'dadır—, ancak O bilir.»**[440] buyuruyor.

Bunun için Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdular ki:

«Tam bir itikad içinde bir adam Kur'ân'ı dağa karşı okusa, dağ yerinden oynar.»

«Kur'ân'dan dilediğini al!.»

Ukbe'den yapılan rivâyette ise şöyle deniliyor:

«Yüce Kur'ân'a karşı gevşeklik gösteren ve o hususta kötü zanda bulunan cidden çoktur!.»

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu hususa işâretle Kur'ân'ın şanını yücelterek buyuruyor ki: **«Şüphesiz ki bu Kur'ân bir sebeptir: Bir tarafı Allah'ın elinde, bir tarafı da sizin elinizde bulunuyor. Kur'ân'a sımsıkı sarılın. Onunla sapıtmaz ve sarıldıktan sonra da bir daha helâk olmazsınız.»**[441]

Cenâb-ı Hak bizi kendi kitabı sayesinde en doğru yollara ve tedâvilere eriştirsin. O öyle bir kitabdır ki, son derece azizdir herkesi acz içinde bırakır, (her baş kaldıranla) mücadele eder. Evet o öyle bir kitabdır ki önce gelenlerle sonra gelenleri doygun kılmış, gönülleri doldurmuştur. Cinler bile onu işitince yerlerinde duramamışlar, kendi kavimlerini (topluluklarını) uyarmak için yönelip gitmişler ve demişler ki: **«Doğrusu biz, doğru yola götüren, hayrete düşüren bir Kur'ân dinledik de ona inandık. Biz artık Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız. Doğrusu Rabbimizin yüceliği her yücelikten üstündür.»**[442]

(439) En'âm sûresi, âyet: 39.
(440) En'âm sûresi, âyet: 59
(441) İbni Ebî Şeybe, Ebû Şurayh'den.
(442) Cin sûresi, âyet: 2.

Evet, kim Kur'ân'a inanırsa mutlaka başarılı olur. Kim onunla hükmederse doğruyu işlemiş olur. Kim ona sarılırsa doğruyu bulmuş olur. Kim onunla korunursa, elbette o ona kâfidir. Kur'ân bir ziyâ ve bir nurdur. Herkes ona muhtaçtır; çünkü o doyurucudur. Gönül açıcıdır. Göğüslerdeki (maddî ve mânevî) dertlere şifâdır. Kim zalimlerden korkarak Kur'ân'a muhalefet ederse, Allah onu helâk eder. Kim Kur'ân ile doymaya çalışırsa Allah onu doygun kılar. Kim Kur'ân'dan şifâ beklerse, Allah ona şifâ bahşeder. Allah buyuruyor —ki o söyliyenlerin en doğru olanıdır— : **«Kur'ân'dan inananlara rahmet ve şifâ olan şeyler indiriyoruz. O zâlimlerin ise sadece kaybını artırır.»**[443]

İşte şâhid olan sana bu yeter. Hem o, imân edenlere yolun göstericisidir. Bu da doğru yolu bulmak için yeterlidir. O şifâ vericidir. O, Allah'ın sapasağlam ipidir. O, apaçık nurdur O, en sağlam tutamaktır. O, korunulacak sağlam bir dayanaktır. O, son derece yeterlidir. Onun hayret uyandıran tarafları bitmez ve tükenmez. Seçkin kimseler bile O'nun hasselerinin faydalarını zekâ ve düşünceleriyle kapsayamazlar. Hükümlerindeki yararları bir sınır içine alamazlar. Ona yönelen niyet sahipleri, maksadlarına ancak sıhhatli bir akideyle erişebilirler. Kur'ân'ın yararları hakkında sakın gevşeklik göstermeyin. Onun hükümlerine karşı gaflette bulunmayın. Kur'ân'ın fazîletler dolu ganimetlerine acele ediniz. Onun nîmetlerinin üstünlüklerine sür'atle gidiniz.

Aynı hususlara Havâss-ı Kur'ân'da da yer verilmiştir.

Kastalânî, Buharî'nin şerhinde diyor ki: «Ruhla ilgili olan tıb, cisimle ilgili olan tıbdan daha güçlüdür. (Yâni daha çok tedavî edicidir). Bu fen izzet ve itibar görünce insanlar bedenle ilgili tıbba yönelip ondan meded ummaya başladılar.» (Bu iyi bir anlayış olmakla beraber ruhî ve mânevî tıbbı, tedaviyi ihmal ettikleri için büyük bir hata yaptılar).

Kanaatımca Kastalânî bu sözleriyle Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in şu sözlerine işâret etmektedirler: **«Eğer sağlam**

(443) İsrâ sûresi, âyet: 82.

itikadlı bir adam Kur'ân'ı dağa karşı okursa dağ yerinden oynar!.»

Bunun içindir ki İmam Kurtubî diyor ki: **«Rukye (duâ ve efsun) yapmak câizdir, Allah kelâmiyle.. O'nun isimleriyle.. Eğer bu hususta rivâyet edilen duâlar varsa onlarla mânevî tedavi yapmak müstehabdır.»**

Rabî' Hazretleri diyor ki: İmam Şâfiî'den rukye (duâ ve efsun)dan sordum; dediler ki: «Allahü Teâlâ'nın kitabıyla rukye yapmakta bir sakınca yoktur. Aynı zamanda bilinen zikrullah ile yapmakta bir beis görülmemiştir.»

İbni Battal diyor ki: «Muavvezat'ta (Kul eûzü bi-Rabbi'l-felâki ile Kul eûzü bi-Rabbi'n-Nâsi), başka sûrelerde olmayan bir sır vardır. Çünkü bu iki sûre bir çok duâları kendinde toplamıştır ki sihir, hased, şeytan şerri, vesvese ve benzeri mekrûhları kapsamaktadır. Bu sebeple Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz belirtilen konularda bu iki sûre ile yetinirlerdi. Yâni bu tür kötülükleri def'etmek için bu iki sûreyi tavsiye ederlerdi.

İbni Kayyım el-Cevzî, Fâtiha ile rukye yapmak hakkında vârid olan hadîs üzerinde durarak diyor ki: Bazı sözlerin hassası ve yararları olduğu sabit olunca, Cenâb-ı Rabbi'l-Âlemîn'in sözünde hasseler ve yararlar bulunduğunu söylemeye lüzum yoktur. O takdirde Kur'ân'da ve başka kitaplarda bir benzeri daha inmemiş Fâtiha-i Şerîfe'den birtakım yararlar beklemek kadar tabiî ne olabilir? Çünkü Fâtiha, inen kitapların hepsinin mânasını kapsamaktadır. Allah'ın isimlerini zikretmek usûlünü içine alıp göstermektedir. Dönülecek günü (kıyâmeti) ispatlamakta, tevhîd'i belirtmekte, Cenâb-ı Rabb'e yardım ve hidâyet talebimizde muhtaç bulunduğumuzu ifâde etmektedir. Duâların en üstünü olan «hidâyet (doğru yol) istemek» bu sûrede geçer. Allah'ı kemâl-i mârifetle anlamayı, O'nun birliğini, ona ibâdeti emrettiği şekilde yapmayı telkîn eder. Men'edilen şeylerden kaçınmayı ve tam istikamet üzere bulunmayı söyler. Hem Fâtiha-i Şerîfe mahlûkatın evsafını dile getirir, Hak'tan yüz çevirenlerin gazaba uğradıklarını, Hakk'ı bildikten sonra O'ndan yüz çevirenlerin üzerine ilâhî gazâbın ineceğini,

Hakk'ı dosdoğru bilmedikleri için doğru yoldan sapıtanları hatırlatır. Ayrıca Fâtiha geniş anlamı içinde kaderi, şeriatı, ilâhî isimleri, dönüş gününü, tevbeyi, nefsi terbiye etmeyi, kalbi düzeltmeyi, bütün bid'atçileri reddetmeyi ifâdeye çalışır. Bu saydıklarımız Fâtiha sûresinin bir kısım özellikleridir. Her çeşit dert ve hastalıktan dolayı Fâtiha'dan şifâ beklenir.

İmam Nevevî (rahmetullahi aleyh) diyor ki: «Eğer Kur'ân bir levha üzerine veya bir kaba yazılıp sonra su ile yıkansa ve ondan elde edilen o su bir hastaya içirilirse, câiz olur mu? Hasan Basrî, Mücâhid, Ebû Kılâbe ve Evzaî Hazretleri diyor ki: Bunda bir sakınca yoktur. İmam Nahaî böyle yapmayı mekrûh saymıştır. Nevevî devamla diyor ki: Bizim mezhebimizdeki ictihada göre de böyle yapmakta bir beis yoktur. Nitekim Kaadi Hüseyn ve el-Bağavî ve başka ilim adamları diyorlar ki: Eğer Kur'ân helva ya da başka bir yiyecek maddesi üzerine yazılmış olsa, bunu yemekte bir sakınca yoktur, deriz.»

Zerkeşî diyor ki: Kaba âyet yazılıp su ile yıkandıktan sonra elde edilen o suyu içmek konusunda açıkca cevâz verenler arasında el-Ummad en-Nebehî de vardır. el-Ummad hem buna cevaz verirken üzerine âyet yazılı bulunan bir kâğıt parçasını yutmanın câiz olmadığını tasrîh etmiştir. Ama İbni Abdisselâm belirtilen suyun içilmesini de men'etmiştir. Çünkü mideye indikten sonra necâsetle karşı karşıya gelir, demiştir. Onun bu görüşü üzerinde biraz durmak gerekir. İtkan'da da bu konuya yer verilmiştir.

İmam Ahmed bin Hanbel ve başka ilim adamlarına göre, bir hastalığa dûçar olmuş kimseye, mübah bir mürekkeple yazılan bir âyet ya da sûreyi su ile yıkayıp içirmek (câiz olur).

Âyet ya da hadîs diye belirtmeleri, başka mânası bilinmiyen şeyleri, başka başka dilden olan lûgatları yazmaktan ihtiraz içindir. Yâni o gibi şeyleri yazmaktan kaçınmak gerekir. Çünkü böyle yapmakta bir ihtimalle küfür olabilir. Mübah kan sözüyle, kan ve benzeri necis şeylerden kaçınmayı kasdetmiştir. Çünkü bu konuda necis bir sıvı kullanmak haramdır. Belki küfür de olabilir. Bunun gibi Kur'ân harflerini ters çevirmek, yerlerini değiştirmek de küfürdür. Böyle şeyleri yapmaktan Allah'a sığınırız. Aynı husus Rûhu'l-Beyân Tefsîri'nde, Ahkaf sûresinin son bölümünün izahında açıklanmıştır.

⁂

YAĞMUR SUYU ÜZERİNE OKUNAN SÛRENİN HASSASI HAKKINDA VÂRİD OLAN HADÎS-İ ŞERÎF

«Kim yağmur suyundan alıp (diğer bir rivâyette nisan yağmurundan) üzerine yetmiş defa Fâtiha, yetmiş defa Âyet-i Kürsî, yetmiş defa KUL HÜVALLAHÜ EHAD, yetmiş defa da KUL EÛZÜ Bİ-RABBİ'L-FELÂKİ VE KUL EÛZÜ Bİ-RABBİ'N-NÂSİ sûrelerini okursa, canımı kudret elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki, Cebrâil bana geldi, bu hususta şunu söyledi: Kim bu sudan yedi gün sabahları ara vermeden içerse muhakkak Cenâb-ı Hak onun bedeninde bulunan bütün hastalıkları def'eder de kendisine âfiyet lûtfeder. Her türlü derdi onun damarlarından, etinden ve kemiğinden çıkarır.»

Bu rivâyete Fâtiha Tefsîri adlı kitapta da yer verilmiştir.

Diğer bazı rivâyetlerde, «SEBBİH İSME RABBİKE'L-A'LÂ sûresini yetmiş defa, ELEM NEŞRAH LEKE sûresini yetmiş defa, KADİR sûresini yetmiş defa, KUL YÂ EYYÜHE'L-KÂFİRÛN sûresini yetmiş defa, SÜBHÂNALLAHİ VE'L-HAMDÜ LİLLÂHİ VE LÂ İLÂHE İLLÂLLAHÜ VALLAHÜ EKBER VELÂ HAVLE VELÂ KUVVETE İLLÂ BİLLÂHİL-ALİYYİL-AZÎM'i yetmiş defa, ESTAĞFİRULLAHE'L-AZÎM'i yetmiş defa ve ALLAHÜMME SALLİ ALÂ MUHAMMEDİN VE ALÂ ÂLİHİ VE SAHBİHÎ VE ALÂ CEMİİ'L-ENBİYÂİ VE'L-MÜRSELİN VE'L-MELÂİKETİ'L-MUKARRABÎN VE'L-KÜLLİ VE SÂİRİ'T-TABİÎN'i yetmiş defa okursa...» şeklinde belirtilmiştir.[444]

Ebû Suûd Efendi bu konuya temasla diyor ki: «Bu, içen kimseye faydalıdır; bütün hastalık ve ağrılara karşı yararlıdır.

---

(444) Ebû Suûd Efendi, kendi tefsirinde.

Hattâ çocuğu olmayan kimse bundan içerse (bi-iznillâh) çocuğu olur.

Bazı nüshalarda ise, şöyle denilmiştir: Belirtilen su üzerine yetmiş defa YÂ-SÎN sûresi, yetmiş defa İNNÂ FETEHNÂ sûresi, yetmiş defa MUHAMMED sûresi, ve FE-TEALÂLLAHÜ'L-MELİKÜ'L-HAKKU LÂ İLÂHE İLLÂ HÜVE'yi sûrenin sonuna kadar yetmiş defa okur. Kim bu sudan birtakım maksad ve arzuların meydana gelmesi niyetiyle içerse arzusu yerine gelir.

Aynı konuya Havâss-ı Kur'ân adlı kitapta da yer verilmiştir.

***

AKLIN, ZEKÂNIN, ANLAYIŞIN ARTMASI VE HAFIZANIN KUVVETLENMESİ İLE İLGİLİ HASSALAR HAKKINDA VÂRİD OLAN SAHÎH HADÎSLER

Resûlüllah (S..V.) Efendimiz bir gün amcası oğlu İbni Abbas (R.A.) Hazretleri'ne şöyle buyuruyor :

— Hafızanın kuvvetlenmesi için sana bir şeyden haber vereyim mi? Veya sana bir şey öğreteyim mi?

— Evet, Ya Resûlâllah! diyor.

Bunun üzerine Sevgili Peygamberimiz şöyle buyuruyor :

«Bir leğen içine za'feranla, Fâtiha sûresini sonuna kadar, Mülk sûresini sonuna kadar, Haşir sûresini sonuna kadar, Vâkıa sûresini sonuna kadar yazar, sonra o leğene zemzem suyundan veya yağmur suyundan ya da deniz suyundan doldurur, seher vaktinde aç karnına içmek üzere üç miskal ağırlığında süt ve on miskal ağırlığında bal, on miskal de şeker katarsın. Bunu böyle yapıp içtikten sonra, her rek'atinde elli defa Fâtiha, elli defa da Kul Hüvallahü Ehad okumak üzere iki rek'at namaz kılarsın. Sonra da oruçlu olarak sabahlarsın. Üzerinden kırk gün geçmeden geniş hafıza kuvvetine sâhib olursun..»

İbni Abbas hadîsi rivâyet ettikten sonra dedi ki: Peygamber'in (S.A.V.) buyurduğu gibi yaptım. Netice de yine O'nun

buyurduğu gibi oldu. Ancak bu, yaşı altmıştan aşağı olanlar içindir.

İmam Zührî diyor ki: Ben de bu rivâyet uyarınca su hazırlayıp içtim; aynen İbni Abbas (R.A.) Hazretleri'nin dediği gibi netice elde ettim. İmam Zührî ayrıca bunu yazıp kendi çocukları için de hazırlardı.

el-Âsım (rahmetullahi aleyh) diyor ki: Bu tavsiyeyi kendim için uyguladım, ki o zaman elli beş yaşında bulunuyordum. Üzerinden bir ay geçmeden kendimde anlatamıyacağım nisbette bir hafıza kuvveti başladı. Aynı rivâyetlere Havass-ı Kur'ân'da da yer verilmiştir.

Hazret-i Ali (R.A.) diyor ki: «Kur'ân (daha çok) beşer beşer âyet olarak inmiştir. Kim onu bu iniş ölçüsüne göre ezberlerse, unutmaz. Ancak En'âm sûresi böyle inmemiştir.»[445]

Halid bin Dinar diyor ki; Ebu'l-Âliye bize şu tavsiyede bulundu: «Kur'ân-ı Kerîm'i beşer âyet şeklinde ezberleyin. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Kur'ân'ı Cibrîl-i Emîn'den beşer âyet şeklinde telâkki ederdi.» Aynı hususu Süyûtî el-İtkan adlı kitabında belirtmiştir.[446]

İmam Gazâlî, HAVÂSS-I KUR'ÂN adlı kitapta diyor ki:

«Kim bütün ilimlerin inceliklerini ve belirgin taraflarını hıfzetmek istiyorsa, tertemiz bir kap içine RAHMÂN sûresinin başından beş âyeti, Kıyâmet sûresinin 16., 17. ve 18. âyetlerini ve BÜRÛC sûresinin en son iki âyetini yazsın. Sonra da üzerine Zemzem suyu dökerek yazılan yazıları suda eritsin ve böylece onu çocuğuna ya da her duyduğunu hafızasında tutmak isteyen birine içirsin. Bu âyetlerin bereketiyle ne duyar ve ne işitirse onu artık hafızasında tutabilir. Bu, birçok defalar tecrübe edilmiştir.»[447]

İmam Kelbî (rahmetullahi aleyh) anlatıyor :

«Benim bir oğlum var idi. Bir türlü Kur'ân-ı Kerîm'i ezberliyemiyordu. Ne kadar bir parça ezberlese akabinde onu

(445) Beyhaki, Hz. Ali'den (R.A.)
(446) Beyhaki, Halid bin Dinar'dan.
(447) İmâm-ı Gazâlî, Havâss-ı Kur'ân.

unuturdu. Bir gece rü'yamda birisi bana şöyle tavsiyede bulundu: Bir kap içine ER-RAHMÂN ALLEME'L-KUR'ÂN âyetini tâ VE'Ş-ŞECERU YECÜDÂN'a kadar; LÂ TUHARRİK BİHÎ LİSÂNEKE LİT-TA'CELE BİHÎ âyetini tâ SÜMME İNNE ALEYNÂ BEYÂNEHÛ'ya kadar ve BEL HÜVE KUR'ÂNÜN MECÎDÜN FÎ-LEVHİN MAHFÛZ âyetini yaz ve sonra kabın içine Zemzem suyu dök. Onu çocuğuna içir. (Allah'ın izniyle) Kur'ân-ı Azîm'i ezberler. Onun bu tavsiyesini aynen yerine getirdim. Ondan sonra oğlum her duyduğunu hafızasında tutmaya başladı ve muvaffak oldu. Bunun üzerine Allah'a hamdettim.»[448]

Yine bir nice defa tecrübe edilen âyetlerden biri de, KALEM sûresidir. Temîmî (rahmetullahi aleyh) diyor ki: Bu sûrenin bir çok hususiyetleri vardır. Onlardan biri şudur: Bir kimse hafızasının zayıflığından şikâyetçi ise veya çok ince ve derin ilimleri okuyup öğrenmek istiyorsa, bu sûreyi ağaçtan ma'mul bir çanağa ya da bardağa nakşedip madenî uçlu bir kalemle yazsın. Ancak bunu nakşedip yazan kimse temiz ve oruçlu olmalıdır. Yazı işini bitirdikten sonra çanağı kaldırıp yukarıya doğru yükseltecek ve onunla amel etmek istediğinde tatlı bir su ile o yazıları silecek ve ağzı tükrükle ıslak olduğu halde içecek. Yalnız ne var ki kullanacağı tatlı su, güneş görmedik olacak.

Hekîm Yusuf (rahmetullahi aleyh) diyor ki: Şüphesiz bu suda şifâ vardır. Özellikle çocukların güzel konuşması, ihtiyaçların karşılanması, ince ve derin ilimlerin tahsîl edilebilmesi için kullanıldığı takdirde çok yararlıdır.

İşte bu belirttiğim husus —Allah'ın izniyle— hem erkeklere, hem de kadınlara birtakım menfaatler sağlar.

Selmân'ın (R.A.) Peygamber'den (S.A.V.) naklettiği hadîste buyuruluyor ki: «Kim ÂYETÜ'L-KÜRSÎ'yi za'feranla yedi defa sağ elinin ayasına yazıp her defasında yalarsa, artık hiç-

(448) Rahmân sûresi, âyet: 1, 2, 3, 4, 5, 6. / Kıyâmet sûresi, âyet: 16, 17, 18, 19. / Bürûc sûresi, âyet: 21-22.

bir şeyi unutmaz olur. Melekler de onun için istiğfar eder.»[449]

GÖZÜN İYİ AÇILMASI, GÖRME YETENEĞİNİN ARTMASI VE KUVVETLENMESİ HAKKINDA VÂRİD OLAN HADİSLER VE BU HUSUSTA MEŞÂYİHIN GÖRÜŞ VE TESBİTLERİ

Hindistan'ın meşhur velîlerinden Şeyh Feridüddîn (K.S.) Hazretleri'nden yapılan rivâyete göre: Kim ki baş parmağının tırnağı üzerine FE-KEŞEFNÂ ANKE ĞITAEKE FE-BESERUKE'L-YEVME HADÎDÜN[450] âyetini, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e salât ve selâm getirdiği halde okur ve her defasında baş parmağını öpüp onunla gözlerini meshederse, gözün nurunun artması için fayda verir, inşaallahü teâlâ...

Bazı sâlihlerden yapılan nakillere göre: Onlardan biri bir gün HIZIR (A.S.) Hazretleri'yle karşılaşmış. HIZIR (A.S.) ona demiş ki: Kim iki baş parmağının tırnaklarını öper de onları gözlerine sürerse, göz ağrısından emîn olur. Ancak bunu gelişigüzel zamanlarda değil, müezzin ezanda EŞHEDÜ ENNE MUHAMMEDEN RESÛLULLAH dediği zaman yapmalıdır. Onu işiten kimse de MERHABA SANA EY HABİBİM VE EY GÖZÜMÜN AYDINLIĞI RESÛLÜLLAH! der.[451]

(Bu hususta fıkıh kitaplarında da bilgi verilmiştir. Arzu edenler ezan ve ikamet bahislerine müracaat etsinler.)

KUHUSTANÎ, Şerh-i Kebîr'inde Kenzü'l-Ubbad'dan naklen diyor ki: «Bilmiş ol ki, ezanda ikinci şehâdet duyulduğu zaman şöyle denilir: SALLÂLLAHÜ ALEYKE YA RESÛLÂLLAH! İkinci şehâdetin tekrarında da şöyle denilir: GÖZÜMÜN AYDINLIĞI SENİNLEDİR, YÂ RESÛLÂLLAH!.. Sonra da şöyle duâ edilir: «Allah'ım! Beni duymak ve görmekle yararlandır.» Tabiî bu duâyı yaparken baş parmağının tırnaklarını gözlerinin üzerine koyar. Bu hususa riâyet edene, Cenâb-ı Peygam-

(449) Havâss-ı Kur'ân.
(450) Kaaf sûresi, âyet: 22.
(451) Havâss-ı Kur'ân.

ber (S.A.V). Cennete girmesi için yardımcı olur. Elinden tutup yol gösterir.

Kısas-ı Enbiyâ'da (salât ve selâm hepsine olsun!) Âdem Peygamber, Muhammed (S.A.V.) Efendimiz'e kavuşmaya, O'nunla karşılaşmaya müştak olmuş, onda bu duygu Cennette bulunduğu sırada belirmişti. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, Âdem Peygamber'e vahyederek buyurdu ki: «Ya Âdem! Müştak olduğun Muhammed, senin sulbündendir ,kıyâmete yakın bir zamanda gelecek, ortaya çıkacaktır.» Onunla karşılaşmayı arzu ettiğini söyleyince, Allah onun sağ elinin baş parmağı üzerine Hazret-i Muhammed'in (S.A.V.) nurunu koymuş, o nur da tesbîhe başlamıştı.. Bu bakımdan o parmağa MUSABBİHA = Çokca tesbîh eden, denilmiştir.[452]

Böylece Allah habîbinin cemâlinin safâsını Âdem'in iki baş parmağının tırnakları üzerinde ayna misâli belirgin hale getirdi. Âdem Peygamber bu iki tırnağını öpüp gözlerine sürdü. Böylece bu bir sünnet olarak onun soyuna intikal etti.

Cebrâil (A.S.) bu kıssayı Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e haber verince, Resûlüllah (S.A.V.) şöyle buyurdu: **«Benim ismimi ezanda işiten kimse iki baş parmağının tırnaklarını öpüp gözlerine sürerse ebediyen kör olmaz.»**

İmâm-ı Sahavî Şerhü'l-Yemanî'de diyor ki:

«Baş parmak tırnaklarını öpüp gözlere sürmek mekrûhtur. Çünkü bu hususta (sahîh) bir hadîs vârid olmamıştır. Bazı rivâyetler varsa da hiç biri sahîh görülmemiştir.» Ancak ne var ki amelî konularda zaif hadîs ile amel etmenin sahîh olduğu âlimlerce kabul edilmiştir. Zikredilen hadîsin merfu' olmayışı, onunla amel etmenin terkini gerektirmez. Kuhustanî'nin böyle yapmanın müstehab olduğunu söylemesinde isabet vardır. Ve bu hususta İmâm-ı Mekkî'nin sözü bize yeter. İmam Sühreverdî'nin AVÂRİFÜ'L-MAÂRİF adlı kitabında bu zatın ilminin genişliğini, hafızasının gücünü, hâlinin kuvvetini kabul etmesi ve KUTU'L-KULÛB adlı kitabında yazılı bulunan bütün mes'elelerin kabule şâyan olduğunu söylemesi,

(452) *Ravzu'l-Fâik.*

onun, (yâni Ebû Talib el-Mekkî'nin) nasıl bir değer olduğunu anlamaya kâfidir sanırım. Allah, İmam Sühreverdî'nin hayrını kendisi için halis kılsın!

Aynı hususu Rûhu'l-Beyân sâhibi Ahzâb sûresinin tefsirinde nakletmiştir.

Yapılan rivayetlere göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurmuşlar ki: «Gözünün zayıflamasını giderip şifâ bulmayı arzu eden kimse, birinci gecesinde, hilâle dikkatle baksın. O gece hava kapalı olursa ikinci gece, yine kapalı olursa üçüncü gece görmeye çalışsın. Görünce de sağ eliyle gözlerini meshetsin ve besmele ile başlamak, sonunda da âmîn demek şartıyla on defa Fâtiha-i Şerîfe'yi, sonra üç defa İhlâs sûresini okusun ve şöyle desin: Fâtihatü'l-Kitâb her derde devâdır. Bİ-RAHMETİKE YA ERHAMERRAHİMÎN!. cümlesini yedi defa tekrarlar, beş defa YA RABBÎ! YA RABBÎ!. Gözümü kuvvetlendir. Allah'ım! Şifâ ver! Sen şifâ vericisin.. Allah'ım! Sen yeterli ol; çünkü sen kâfisin.. Allah'ım! Sen âfiyet ver, çünkü sen âfiyet bahşedicisin.. Hasta için de böyledir. Eceli hazır olmamışsa, yararı olur.. Havâss-ı Kur'ân'da da bu husus açıklanmıştır.

Ben fakîr (Allah kadrimi tamamlayıp olgunlaştırsın) derim ki: Mekke-i Mükerreme'de gözümün zayıflaması üzerine başıma bir çok defa hacamat vurdurdumsa da netice alamadım. O kadar ki kitap okuyup mütalâa etmekten âciz kaldım. Gözümün görme keyfiyetini kuvvetlendirecek bir ilâç bulamadım Neticede durumumu sâlih bir zata anlattım ki bu zat Hind âlimlerinden idi. Çoğu vakitlerini Ravza-i Mutahhara'da geçirirdi. Bana cuma günleri ilk sünnetle hutbe arasındaki zamanda yüz defa YA BASÎR!. ism-i şerîfini okumamı tavsiye etti. Ben de o tavsiyeye uyarak o zatın dediklerini aynen yaptım, sonra elimi ağzımın ıslaklığına dokundurduktan sonra gözlerimi meshettim ve şu duâyı okudum: «Allah'ım, gözümü kuvvetlendir. BASÎR ismin hürmetine görme imkânımı artır!.»

Buna birkaç hafta devam ettim. Gözümün görme zayıflığı kalktı, eski durumunu aldı.. Böylece o zat bu hususta bana